

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

TÜRKİYE’DE MİLLİYETÇİ VE İSLÂMCI DERGİLERDE JAPON İMGESİ, 1939-1989

Oğuz Bilge GÜNGÖRDÜ

Doktora Tezi

Ankara, 2022

TÜRKİYE’DE MİLLİYETÇİ VE İSLÂMCİ DERGİLERDE JAPON İMGESİ, 1939-1989

Oğuz Bilge GÜNGÖRDÜ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Oğuz Bilge Güngördü tarafından hazırlanan “Türkiye’de Milliyetçi ve İslâmcı Dergilerde Japon İmgesi, 1939-1989” başlıklı bu çalışma, 12.01.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Aylin ÖZMAN (Başkan)

Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI (Danışman)

Prof. Dr. Mete Kaan KAYNAR (Üye)

Doç. Dr. İlker AYTÜRK (Üye)

Doç. Dr. Kadir DEDE (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Oğuz Bilge GÜNGÖRDÜ

¹ “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

[İmza]

Oğuz Bilge GÜNGÖRDÜ

TEŞEKKÜR

Bütün tezler gibi bu tez de sadece yazarına mal edilemez, zira yazarına pek çok kişinin yardımı dokunmuştur ve onları burada anmak doğru olacaktır. En başta, danışmanım olduğu ilk günden itibaren, akademik çalışmalarında bilgeliği ve anlayışıyla bana rehberlik etmiş olan değerli hocam Prof. Dr. Berrin-Koyuncu Lorasdağı'ya içtenlikle teşekkür ederim. Onun titizlik, çalışma disiplini ve yardımseverliği kaynaştıran şahsiyeti, bu tezin gerekli akademik yetkinliğe ulaşmasında mühim bir pay sahibi olmuştur. Bir diğer değerli hocam, Prof. Dr. Aylin Özman, analitik değerlendirmeleri ve kaynak tavsiyeleri ile tezin eksik taraflarının giderilmesine ciddi katkılar sunmuş ve minnettarlığımı kazanmıştır. Doç. Dr. Kadir Dede, tezin hareket noktası olan imgebilim disiplinine dikkatimi çekmiş ve bu konuda bizzat temin etme imkanım olmayan eserlere ulaşmamı sağlamıştır, bu nedenle kendisine müteşekkirim. Ayrıca Japonya'yla ilgili çalışmalarından ötürü fikrine başvurduğum ve benimle Türk-Japon ilişkilerinin arka planı konusunda bilgi paylaşımında bulunan Prof. Dr. Ali Merthan Dünder'a da şükran borçluyum.

Elbette sadece akademik hayatımda değil, yaşamımın bütününde yanımda yer almış olan ailemi burada anmamak olmaz. Öncelikle, bütün dünyanın zor zamanlar geçirdiği Covid-19 pandemisi günlerinde, evde bana iyi bir çalışma ortamı sunmak için elinden gelen özveriyi gösteren anne ve babamı bilhassa anmak isterim. Ablam ve eniştem, tezle ilgili yapıcı eleştirileri ve kaynak yardımlarıyla bana ciddi bir destek sundular. Nihayet tezin yazım aşamasında dünyaya adımını atan sevgili yeğenim benim için büyük bir moral kaynağı olmuştur.

Son olarak, çok özel bir kişiyi daha burada zikretmek isterim. 2011 yılında, Van Depremi'nin acılarıyla boğuşan Türkiye'ye yardıma gelen ve burada katıldığı kurtarma faaliyetlerinde yaşamını yitiren Atsushi Miyazaki'yi saygıyla anıyor ve bu tezi ona ithaf ediyorum. Ailesi ve sevenleri müsterih olsunlar, o sadece kabrinde değil dar zamanlarında cömertçe elini uzattığı bir ulusun kalbinde de yatmaktadır.

ÖZET

GÜNGÖRDÜ, Oğuz Bilge. *Türkiye’de Milliyetçi ve İslâmcı Dergilerde Japon İmgesi, 1939-1989*, Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Bu tezin amacı, 1939-1989 arasında Türkiye’de milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japon imgesini incelemektir. Türkiye’de Japonlara atfedilen imgelerin sadece Batılılaşmadan modernleşme ile ilgili olduğu ileri sürülmüştür. Aslında Japonlara atfedilen imgeler oldukça zengindir. Tezin konusunu milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonlara atfedilen imgeler oluşturmaktadır. Tezin kapsamı 1939-1989 arasında çıkmış milliyetçi ve İslâmcı dergilerle sınırlı tutulmuştur. Milliyetçi ve İslâmcı dergilerin işlediği Japon imgeleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların işlendiği tez, aynı zamanda dergilerin imgebilim açısından yeterli veri sunan kaynaklar olduğunu göstermeyi amaçlamıştır. Milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonlara atfedilen imgeler şu şekilde kategorize edilebilmektedir: *Adanmış savaşçı*, *Garplılaşmış Asyalı*, *Garplılaşmadan muasır*, *manevi örnek*, *erişilmemiş ideal*, *Almanya’nın ikizi*, *tavizsiz milliyetçi*, *Müslüman aday*, *örnek kadın*. Bu tezin iddiası, milliyetçi ve İslâmcı yazarların Türk modernleşmesinde görmek istediklerini veya istemediklerini bahsedilen imgeler üzerinden anlatmalarındır. Türk modernleşmesinin militarizm damarı *adanmış savaşçı* imgesini, “yaralı bilinç” damarı *Garplılaşmış Asyalı* ve *Garplılaşmadan muasır* imgelerini, özcülük damarı *manevi örnek* imgesini, alarmizm damarı *erişilmemiş ideal* ve *Almanya’nın ikizi* imgelerini, iktisadî milliyetçilik damarı *tavizsiz milliyetçi* imgesini, “muktedir mühtedi hayali” *Müslüman aday* imgesini, toplumsal cinsiyet damarı *örnek kadın* imgesini ortaya çıkarmıştır. Dikkate alınan dergilerde *adanmış savaşçı* ve *Garplılaşmış Asyalı* haricindeki imgeler her zaman pozitif bir bağlamda işlenmiştir. *Adanmış savaşçı* imgesinin istisnai olarak negatif kullanımlarına rastlanmaktadır. *Garplılaşmış Asyalı* imgesi ise ya nötr ya da negatif bir bağlamda işlenmiştir.

Anahtar Sözcükler

Japon imgesi, İmgebilim, Milliyetçilik, İslâmcılık, Türk modernleşmesi, Dergi.

ABSTRACT

GÜNGÖRDÜ, Oğuz Bilge. *Japanese Image in the Nationalist and Islamist Magazines in Turkey, 1939-1989*, Doctoral dissertation, Ankara, 2022.

The purpose of this study is to examine the Japanese image in nationalist and Islamist magazines between 1939 and 1989. Some claimed that the perceived images of Japanese were only about modernization without Westernization. In fact, the perceived images of Japanese have various forms. The subject of this study includes the perceived images of Japanese in nationalist and Islamist magazines. The scope of the study is limited to nationalist and Islamist magazines which were published between 1939 and 1989. This thesis analyzes the differences and similarities between the perceived images of Japanese in nationalist and Islamist magazines. Moreover, it aims to show that magazines are resources that have sufficient information in the context of imagology. The categorization of the perceived images of Japanese in nationalist and Islamist magazines is as follows: *devout warrior*, *Westernized Asian*, *non-Westernized modern*, *spiritual example*, *unreached ideal*, *Germany's twin*, *uncompromising nationalist*, *potential Muslim*, *exemplary woman*. The argument is that nationalist and Islamist writers tell what they want or do not want to see in Turkish modernization by using aforementioned images. The image of *devout warrior* represents the militarism, the images of *Westernized Asian* and *non-Westernized modern* show “wounded consciousness”, the image of *spiritual example* represents essentialism, the images of *unreached ideal* and *Germany's twin* show alarmism, the image of *uncompromising nationalist* represents economic nationalism, the image of *potential Muslim* represents the dream of a “power-holder convert”, the image of *exemplary woman* represents the gender in Turkish modernization. The considered magazines represented all images of Japan in a positive way except the images of *devout warrior* and *Westernized Asian*. There are negative representations of *devout warrior* as an exception. The image of *Westernized Asian* is reflected either a neutral or negative way.

Keywords

Japanese image, Imagology, Nationalism, Islamism, Turkish modernization, Magazine.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
 GİRİŞ	 1
1. BÖLÜM : MODERNLEŞME VE İMGE	17
1.1. DÜŞÜNCE TARİHİNDE MODERNLEŞME VE İMGE	17
1.2. TÜRK DÜŞÜNCE TARİHİNDE MODERNLEŞME VE İMGE	22
2. BÖLÜM: TÜRK MODERNLEŞMESİ VE JAPON İMGESİ	27
2.1. KÜRESEL ARKA PLAN: BATI VE İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE JAPON İMGESİ	28
2.2. FİKRÎ ARKA PLAN: ÜÇ AKIM, İKİ SORUNSAK	37
2.2.1. Batıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük	37
2.2.2. Sanayileşme Sorunsalı	43
2.2.3. Kadın Sorunsalı	44
2.3. KATEGORİK ARKA PLAN: TÜRK MODERNLEŞMESİNDE TEMEL ÖRÜNTÜLER VE JAPON İMGESİ	47
2.4. TARİHSEL ARKA PLAN: TÜRK SİYASİ DÜŞÜNCESİNDE JAPON İMGESİ	60
2.4.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde Japon İmgesi	60
2.4.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Japon İmgesi	71
3. BÖLÜM: TEZİN METODOLOJİSİ	77

3.1. KURAMSAL VE YÖNTEMSEL ÇERÇEVE OLARAK İMGEBİLİM.....	77
3.2. DERGİLER	88
3.2.1. Araştırma İçin Seçilen Dergiler	88
3.2.2. Araştırma İçin Seçilen Dergilerde Rastlanan Japon İmgeleri	91
4. BÖLÜM: MİLLİYETÇİ VE İSLÂMCİ DERGİLERDE JAPON İMGELERİ: MODERNLEŞMENİN AYNASI OLARAK JAPONLAR	102
4.1. MİLİTARİZM VE ADANMIŞ SAVAŞÇI İMGESİ: “TEMSİL ETTİĞİ KAHRAMANLIK RUHU İLE”	102
4.2. YARALI BİLİNÇ VE JAPON İMGESİ.....	106
4.2.1. Garplılaştırılmış Asyalı : “Üç Tarafı Dışa Açık Bir Ülke”.....	106
4.2.2. Garplılaştırmadan Muasır: “Kendi Kültür ve Mazisini İnkâr Küçüklüğüne Düşmeden”.....	109
4.3. ÖZCÜLÜK VE MANEVİ ÖRNEK İMGESİ: “ÇEKİK GÖZLÜ, GÜLER YÜZLÜ BU İNSANLAR”	126
4.4. ALARMİZM VE JAPON İMGESİ.....	140
4.4.1. Erişilmemiş İdeal: “Bu Seviyeye Biz Elli Yılda Niçin Gelemedik?”	140
4.4.2. Almanya’nın İkizi: “Bu İki Milleti Yıkarak ve Onların Yerinde Kozmopolit Topluluklar Teşekkül Ettirmek İçin”	146
4.5. İKTİSADÎ MİLLİYETÇİLİK VE TAVİZSİZ MİLLİYETÇİ İMGESİ: “KALPLERİNDE YALNIZ JAPONYA AŞKI YAŞAR”	150
4.6. MUKTEDİR MÜHTEDİ HAYALİ VE MÜSLÜMAN ADAYI İMGESİ: “YALNIZ BESMELE BİLMİYORLAR”	157
4.7. TOPLUMSAL CİNSİYET VE ÖRNEK KADIN İMGESİ: “UMUMİYETLE EVDE, UMUMİYETLE EŞİNE BAĞLI, SADIK, SAYGILI”	162
SONUÇ	167
KAYNAKÇA	186
EK: Dergiler hakkında kısa bilgi	212

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Osmanlı literatüründe Japonya konulu telif yayınlar.....	63
Tablo 2: Araştırmanın örneklemini oluşturan dergiler.....	90
Tablo 3: Çalışmanın kapsamındaki dergilerde yer alan imgeler.....	99

GİRİŞ

İmge kavramı, düşünce tarihinin dikkate değer öğelerinden bir tanesidir. Bu kavramın nasıl tarif edileceği hususunda farklı görüşler öne çıkmıştır. Nitekim onu her disipline göre farklı anlamlandırmak mümkün görünmektedir. Örneğin imge kavramı edebiyatta yazarın kendi duygu ve düşüncelerini belirtmek için başvurduğu çağrışımlar anlamında kullanılırken, psikolojide ise zihinde şekillenen bir tasarımın tanımı olarak görülmektedir (Ulağlı, 2018, s. 13-14). İmge teriminin çok boyutlu bir doğası mevcut olsa da, bu tezin dergi yazılarındaki imgeleri incelemesi nedeniyle metin odaklı bir imge tanımına muhtaç olduğu açıktır. Bu noktada Yurdanur Salman'ın imgeyi “*sözcüklerden oluşturulmuş bir resim*” olarak niteleyen tanımı uygun görünmektedir. Elbette bu tanım, imge incelemesini salt yazılı metinlerle sınırlandırma mecburiyetine yol açmakta, müzik, karikatür, mimari ve resim gibi alanlardaki imge analizlerini dışarıda bırakmaktadır. Bununla birlikte tezin salt dergi metinlerini inceleyecek olması, Salman'ın imge tanımını oldukça kullanışlı kılmaktadır. Bu nedenle onun metin odaklı imge tanımı esas alınmıştır (Ulağlı, 2018, s. 18).¹

Millet imgesi olarak da adlandırabileceğimiz, farklı milletlere farklı imgeler atfetme davranışına gelince, o Leerssen'in (2007) de işaret ettiği üzere çok ciddi tarihsel köklere sahiptir. Milletlerin kendileri dışındaki milletlere imgeler atfetme özelliği, bir çeşit “öteki”lik duygusundan beslenmektedir. Batı medeniyetinde ciddi bir tesiri olan Antik Yunan'daki “barbar” kavramı, sonraları Avrupa düşüncesinde de “öteki halklardan farklılık” anlayışını güçlendirmeye yaramıştır. “Geveze, boşboğaz” ya da “Yunanca konuşamayan kişi” gibi anlamları olan barbar kelimesi, Yunanca konuşamayan bütün insanların ortak ifadesi olarak kullanılmıştır. Yunan yazarlar, barbarları incelerken onları ayırt edici kılan yemek alışkanlıkları, cinsel gelenekler ve kültürel özellikleri işlemeye özel bir önem vermekteydi (Sardar ve diğerleri, 2004, s. 26-28). Romalılara da tesir eden bu ötekilik anlayışı, Herodotus ile Pliny'nin eserlerindeki ortak noktaları incelemek yoluyla açıklığa kavuşturulabilir. Her ikisi de merkezi Yunanistan veya İtalya olan bir eşmerkezli daireler sistemini gündeme getiriyor, bu sistemde merkezden uzaklaştıkça milletlerin daha vahşi olduğu varsayılıyordu. Böylelikle medeni olanlar ve

¹ Esasen imge kavramının doğrudan modernleşme ile bağlantısını inceleyen bir tanım de bu tez için oldukça uygun olurdu. Bununla birlikte, tam olarak bu ihtiyaca denk düşen bir imge tanımı bulunamaması nedeniyle metin odaklı bir imge tanımı bu tez için yeterli bulunmuştur.

olmayanlar arasına ideolojik bir bölünme çizgisi çekilmekteydi (Sardar ve diğerleri, 2004, s. 31-32). Bahsedilen ideolojik ayrım, Batı dünyasında Şark kavramına bakışı irdelerken tekrar karşımıza çıkmaktadır. Ne de olsa Şark, Avrupa'nın veya Batı'nın kendini tanımlamasını sağlayan bir karşıt imge –hatta en derin ve en çok yinelenen öteki imgelerinden biri- olma özelliğine sahiptir (Said, 2017, s. 11). Bir öteki imgesi olan Şark ile Garp arasında –Garp'ın lehine- bir iktidar ve hakimiyet ilişkisi olmasına ise ayrıca dikkat edilmelidir (Said, 2017, s. 15). Şark ve Garp imgeleri arasındaki ilişkinin, birincinin durgunluk ve atalet, ikincinin hareketlilik ve dinamizm ile özdeşleştirilmesi şeklinde kurulması da söz konusudur. Fransa'nın Bilimler Akademisi'nde Avrupa'nın, Avrupalılarca elde edilen bilgiler sayesinde ilerlediği ifade edilirken, dünyanın geri kalan taraflarının durgun olduğunun belirtilmesi de, 18. asır gezgini Jean-Baptiste Chardin'in Asya'yı atalet ile eşanlamlı görmesi de bahsi geçen özdeşleştirmelere dayalı tespitlerdir (Ortaylı, 2007, s. 113).

“İmge” ve “millet imgesi” kavramlarından sonra nihayet “Japon imgesi” kavramının incelenmesine sıra gelmektedir. Öncelikle bilinmelidir ki Japonlar, dünya genelinde pek çok farklı millet tarafından türlü klişelerin yakıştırıldığı bir millettir. Örneğin Batı düşüncesinde hem coğrafi hem de kültürel olarak Batı'ya uzak olan Japonlar, Batı'nın antitezi gibi görülmekle beraber medeni addedilmiştir. Yani onlar, medeni Batılı ile ilkel vahşi arasında kurulan dikotomiye tam uymayan bir millet olarak görülmüşlerdir (Littlewood, 2007). Japonları Batı düşüncesinde paradoks kılan bu özelliği Mills (2020), II. Dünya Savaşı yılları dönemindeki Japonya'nın bazı Batılı/beyaz milletlerden “beyaz” muamelesi görürken diğerlerince Asyalı olarak değerlendirilmesi üzerinden işler. Japonları Batılılık ile ötekilik (veya medenilik ile gayrimedenilik) arasındaki sınırları bulanıklaştıran paradoksal bir millet olarak düşünmek, sadece Batı düşüncesine has olmayıp, Batılılaşma ile ilgili tartışmaların yaşandığı kimi Müslüman ülkelerde de görülen bir durumdur. Bosna Hersek, İran, Mısır gibi Müslüman ülkelerdeki fikir çevrelerinde Japonya, Batılılaşmadan modernleşmiş (yani hem modern hem geleneksel olabilen, modernlik ile gelenek arasındaki ayırıcı çizgileri silen) bir ülke olarak değerlendirilmiştir (İzzetbegović, 2010; Şeriati, 2018; Yazar, 1976). Dolayısıyla Japonlara farklı ülkelerde çeşitli klişeler yakıştırılmasının temel nedeni, Japon kimliğinin birbirine zıt görülen özellikleri kendinde toplayan, paradoksal bir kimlik

olarak görülmesidir.² Milletleri medeniyet ve barbarlık ikiliğinde ele alan anlayışlar da, modernlik ve geleneksellik ikiliğini esas alanlar da, Japonları bahsi geçen ikilikleri yıkan bir millet olarak gördükleri için ilgi çekici bulmuşlardır. Burada önemli bir faktör olarak Japon modernleşmesine dikkat etmek gerekir. Her ne kadar Japon kimliğinin bir paradoks olarak görülmesi Japon modernleşmesi ile başlamadıysa da, yine de Japonların modernleşme sürecinin bu paradoksal kimliği pekiştirdiği anlaşılmaktadır.

Japonlarla ilgili imgeler sadece Japonların paradoksal bir millet olarak algılanması ile sınırlı değildir. Japonlara izafe edilen klişeleri araştıran Yamazaki (2014) bu klişelerden birincisini, Japonya'nın ve Japon kültürünün tarım ile ilgisini abartmak olarak isimlendirir. Bu abartı ile bağlantılı olarak, toprağa bağlılığın Japonları yabancı ülkelerde yatırımı önemsiz görür hale getirdiğini ileri sürmek, Japonların et yerine tarımsal ürün tükettiği için girişimcilikten uzak kaldığını düşünmek, Japonlardaki taklit eğilimini eski tarım devirlerindeki imece alışkanlıklarının devamı olarak görmek gibi alt klişelerin ortaya çıktığı görüşündedir. Tespit ettiği ikinci temel klişe ise grup ahengi ve grup bağlarıdır. Bütün Japon toplumunu aile kavramı üzerinden anlamaya çalışmanın bununla bağlantılı bir alt klişe olarak ortaya çıktığını söyler. Ona göre Japonya'da ailenin bireyden önce geldiği yargısı da aynı alt klişenin ürünüdür (Yamazaki, 2014, s. 21-23). Japon milletinin özellikleri üzerine araştırma yapan Lebra (2013) ise –kimi zaman sezgi ve tahminlere de dayandığını itiraf ederek- bazı ortak örüntüleri tespit ettiğini ileri sürmüştür. Ona göre sosyal ilişkiler ve karşılıklı etkileşim hususunda hassas ve çekingen olmak, bunlardan birisidir. Yazar, bununla da kalmaz ve Japonlara çokça yakıştırılan, doğaya karşı estetik ilgi özelliğinin dahi toplumsal kaygılardan doğaya kaçış olarak tezahür ettiğini ileri sürer. Dahası, Japon filmlerindeki yeme içme sahnelerinin sıklığından yola çıkarak, yemeği de sohbete yarayan bir vesile olması nedeniyle toplumsal kaygı ile alakalı sayar. Hatta Japonlara ekonomik başarılarını getiren üretkenliklerinin ve en yeni teknolojik ürüne sahip olma isteklerinin dahi geride kalma ve dışlanma korkusuyla izah edilebileceğini savunur (Lebra, 2013, s. 26-28). Bir başka temel örüntü olarak aidiyet duygusunun üzerinde de dikkatle durur. Onun

² Bu bölümde imgelerin modernleşme ile ilişkisi değil, bizzat imge kavramının kendisi irdelenmiştir. Bunun için önce imge kavramı, sonra millet imgesi kavramı, en sonunda ise Japon imgesi kavramı irdelenmek suretiyle düşünce tarihinde imgelerin ve Japon imgesinin yerine dair okuyucuya bir fikir vermeye çalışılmıştır. Modernleşme ile Japon imgesinin ilişkisini inceleyen bir bölüme ise ileride yer verilmiştir.

kanaatine göre bu duygu, Japonları kimliklerini kökenleriyle açıklamaya, aidiyet konusundaki belirsizlik ve karışıklıklardan hoşlanmamaya iter (Lebra, 2013, s. 47-49). Ayrıca Japonlardaki kolektivizm eğilimi, grup normlarına uyma, kendini adama eğilimlerini de özel olarak zikreder. Tüm bunlara ilaveten empati, bağlılık ve rolünün gereklerini yerine getirme örüntülerini de göz ardı etmediği anlaşılmaktadır (Lebra, 2013, s. 50, 53, 56, 63, 75, 109).

Nihayet Türk aydınlarının Japonya'ya nasıl baktığı problemi gündeme gelmektedir. Türk aydınları için Japonya, daha doğrusu gerçekte ne olduğundan ziyade kendi hayallerinde yarattıkları Japonya³, Türkiye açısından modernleşmede nasıl bir yol tutulacağı konusunda bir yansıtma aracıdır. İşte bu nedenle, bu tezin temel iddiası, Türkiye'de 1939 ile 1989 arasında yayınlanan seçili milliyetçi ve İslâmcı dergilerde, Türk modernleşmesi ile ilgili eleştiriler ve önerilerin Japon imgeleri aracılığıyla ortaya koyulduğudur. Japonlar, onlar için –tıpkı kimi Türk yazarların Almanya veya Amerika Birleşik Devletleri'ne bakışına benzer biçimde- alternatif bir modernleşme modeli olmuştur (Bora, 2017). Japon modernleşmesinin, Japonlara atfedilen imgelerde tek müessir olmamakla birlikte, önemli bir sebep rolü üstlendiğini daha önce belirtmiştik. Bu açıdan Türkiye'deki milliyetçi ve İslâmcı dergi yazarlarının da Japon modernleşmesinden ve bu modernleşmenin Asyalılık/geleneksellik ile Batılılık/muasırlık arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmasından, yani Asyalı bir toplumun da modernleşmeyi ve güçlenmeyi başarabilmesinden etkilendikleri, Japon modernleşmesinin bu yönünü Türk modernleşmesine ve onun Asyalı bir toplumu Batılı yapma çabasına benzettikleri, o nedenle Japonları Türk modernleşmesinde görmek istediklerini –veya daha ender olarak, istemediklerini- yansıttıkları bir ayna olarak kullandıkları söylenebilir. Nitekim bu tezde işlenen Japon imgelerinin her biri, ya Japon modernleşmesinin Türk modernleşmesinde de –milliyetçi ve İslâmcı dergiler tarafından- görülmek istenen taraflarını ya da olmaması temenni edilen konuları işlemiştir. Görülmek istenen taraflar, askerî açıdan güçlenmek, ahlak ve maneviyatta ileri olmak,

³ Tezde Japonya ile Japonlar zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da, esasen tezde incelenen tüm örnekler Japonlara atfedilen imgelerle ilgilidir. Sözgelimi taranan dergilerde zaman zaman “Japonya” terimi kullanılsa dahi esas yapılmak istenen, Japonya'nın coğrafyası gibi insandan bağımsız özelliklerini anlatmak değil, Japonya'nın halkını teşkil eden Japon milletinin farklı konulardaki özelliklerine dikkat çekmektir. Bu nedenle tezin başlığında “Japonya imgesi” yerine “Japon imgesi” ifadesi kullanılmış ve Japon imgelerini “Japonya” terimini kullanarak işleyen yazılara da tezde yer verilmiştir.

başta ekonomi olmak üzere farklı sahalarda millî menfaatlerini korumak, modernleşmeyi Batılılaşmadan/Batı'dan kültür almadan başarmak, kadınların geleneksel rollerini korumasını sağlamak, Japonların kalkınma seviyesine erişmek, Japonlarda da bulunduğu farz edilen İslâm'a uygun değerleri yaşatmak, Almanya ve Japonya'nın –birbirleriyle özdeşleştirilen- kalkınma başarılarını tekrar etmektir. Görülmek istenmeyen taraf ise, Batı medeniyetini bir bütün olarak alma sonucu Japonlarda gerçekleştiği ileri sürülen dejenerasyondur.

Tezde inceleme konusu yapılan milliyetçi ve İslâmcı dergilerde, Türkiye'nin Japonlarda olduğu varsayılan savaşçılık yeteneğine ve askerî kuvvete erişmesi isteği *adanmış savaşçı* imgesi (örneğin, Atsız, Mart 1974; Temur, Aralık 1981; Mühürdaroğlu, 25 Nisan 1958) ile anlatılmıştır. Japonlarda olduğu düşünülen ahlak ve maneviyat değerlerini Türk toplumunda görme isteği *manevi örnek* imgesi (örneğin, Tek, Ocak-Şubat 1951; Yılmaz, Aralık 1985; Çongur, Mayıs 1987) üzerinden gösterilmiştir. Japonların ekonomi başta olmak üzere farklı sahalarda ulusal menfaatlerini yabancılara karşı koruduğunu ileri süren ve Türklerin de aynısını yapmasını isteyenler, *tavizsiz milliyetçi* imgesi (örneğin, Hacıeminoğlu, Ocak 1974; Tanyel, Eylül 1954; Erkiilet, 6 Haziran 1942) ile kendilerini ifade etmişlerdir. Türk modernleşmesinin Batı'dan bilim, teknik ve sanayi dışında bir şey almamasını, Batılılaşma olmadan yoluna devam etmesini savunanlar, Japonların da Batı kültürünü almadan ilerlediği fikrine dayalı olan *Garplılaşmadan muasır* imgesini (örneğin, Özal, Mart 1987; Esendal, Ekim 1986; Pekin, Aralık 1986) kullanmışlardır. Japon kadınının kendini ailesine adayan, anaç ve iffet timsali bir kadın tipi olduğunu ileri sürenler, aslında Türk kadınında bu nitelikleri görmek istemiş ve bu nedenle *örnek kadın* imgesini (örneğin, Tek, 1 Mayıs 1951; Özcan, Eylül 1980; Varol, Mart 1988) geliştirmişlerdir. Japonya'nın büyük bir kalkınma timsali olduğunu düşünen ve Türkiye'nin aynı başarıyı gösterememesini onur kırıcı bulanlar, Türkiye'nin Japonya'ya yetişememişliği problemini gündeme getiren *erişilmemiş ideal* imgesini (örneğin, Gönensin, 1 Temmuz 1984; Harboğlu, Aralık 1968; Orhon, 16 İkincikânun 1943) tasarlamışlardır. Japonların İslâm dinine uygun değerleri yaşattıklarını ileri sürenler, Türklerin de İslâm'a uygun sayılan değerleri yaşatması isteklerini *Müslüman aday* imgesi (örneğin, Büyükkoca, 21 Eylül 1977; Cilacı, Ekim 1989; Koç, Nisan 1957) üzerinden ifade etmişlerdir. Alman ve Japon

kalkınmalarını birer hızlı kalkınma ve ekonomide çabuk sonuç alma örneği sayanlar, Türkiye'nin çabucak ekonomik başarıya ulaşacak bir kalkınma yolu bulması temennisini *Almanya'nın ikizi* imgesi (örneğin, Zeybek, Mart 1980; Demircan, 7 Ocak 1980; Sefa, Ağustos 1973) ile yansıtmışlardır. Türkiye'de görmek istemedikleri bir konuyu, yani Türklerin Batı'dan kültür alma ve Batılılaşma yoluyla kendi kimliklerini ve değerlerini yitirmesi ihtimalini, Japonların Batılılaşarak özgünlüğünü yitirdiği iddiasına dayanan *Garplılaşmış Asyalı* imgesiyle (örneğin, Kaplan, Ocak 1976; Kaya, Haziran 1988; Elibol, Temmuz 1986) tasvir etmişlerdir.

Sonuç olarak bu tezin temel iddiası şudur: Türkiye'de, 1939 ve 1989 seneleri arasında yayınlanan seçili milliyetçi ve İslâmcı dergilerin yazarları, Türk modernleşmesi ile ilgili önerilerini veya itirazlarını sık sık Japonlara imgeler atfederek, Japon imgelerini kendi fikirlerinin temsilcisi şeklinde kullanarak işlemişlerdir. Japonlar, -*Garplılaşmış Asyalı* imgesi üzerinden Japonları kötü örnek olarak işleyenler⁴ hariç- onlar için Batı ülkeleri haricinde bir modernleşme modeli olmuştur. Bununla birlikte milliyetçi ve İslâmcı dergilerin Japon imgelerini işleme şekillerinde kimi ortaklıklar ve farklılıklar görülmektedir. Sözgelimi *Garplılaşmış Asyalı* imgesinin İslâmcılar'daki kullanımı, onların milliyetçilere nazaran Batılılaşma yoluyla modernleşmeden daha fazla rahatsız olduğunu göstermektedir. *Tavizsiz milliyetçi* imgesi, İslâmcılar'ın aksine milliyetçiler tarafından doğrudan kendi ideolojilerinin gücünü kanıtlamak için kullanılmış, bu imgeye başvuran milliyetçiler doğrudan milliyetçilik fikri ile ekonomik ilerleme arasında bağlantı kurmuşlardır. *Müslüman aday* imgesi İslâmcılar tarafından daha çeşitli şekillerde ve Türk halkına İslâmî değerleri Japonlar üzerinden örnek göstermek için kullanılırken, milliyetçiler bu imgeye aynı ölçüde ilgi göstermemişlerdir. Bu da İslâmcıların dinsel motivasyonlarının ve dinî referans kaygısının daha güçlü olması ile alakalıdır. Aynı şekilde, *örnek kadın* imgesi milliyetçi dergilerde sadece bir örneğe sahip iken, İslâmcı dergiler aynı imgeye daha yoğun bir ilgi göstermektedir. Bu da *örnek kadın* imgesinin telkin ettiği geleneksel kadın modelinin İslâmcılar tarafından daha fazla benimsenmesiyle irtibatlı görülmelidir. Bahsi geçen imgelerin haricinde

⁴ Tezde taranan dergilerde *adanmış savaşçı* imgesinin de olumsuz kullanımına rastlanmış olmakla birlikte, rastlanan olumsuz örneklerin hepsi aynı yazara -Nizamettin Nazif- aittir. Bu nedenle olumsuz bir imge olma konusunda daha çeşitli örnekleri olan *Garplılaşmış Asyalı* ile bu imgeyi kıyaslamak yanıltıcı olacaktır. O yüzden burada olumsuz imge örneği yalnızca *Garplılaşmış Asyalı* üzerinden verilmiştir.

kalan imgeler ise milliyetçi ve İslâmcı dergilerde nispeten benzer şekillerde işlenmiştir. Bu durum, *adanmış savaşçı* imgesindeki askerî güç özleminin, *Garplılaşmadan muasır* imgesindeki Batılılaşmadan modernleşme arayışının, *manevi örnek* imgesindeki maneviyatı güçlü toplum arzusunun, *erişilmemiş ideal* ve *Almanya'nın ikizi* imgelerindeki hızlı kalkınma beklentisinin milliyetçi ve İslâmcı dergilerde ortak duygular olduğunu göstermektedir.

Tezin temel *iddiası* ortaya konduktan sonra, şimdi neden Japonların Türk yazarların modernleşme ile ilgili istek ve kaygılarına ayna olarak seçildiği sorusu cevaplanmalıdır. Japon modernleşmesi ile Türk modernleşmesinin tarihsel aşamaları arasında pek çok benzerlik olması, bu konuda bir fikir verebilir. Sözgelimi hem Meiji'nin hem de Atatürk'ün özellikle iki noktada ciddi bir kesişim kümesinde bulunduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi, askeri darbelerle gelen istikrarsızlıklara fırsat vermeden otoriter bir siyasî rejimi sağlamlaştırmak, diğeri ise ekonomik kalkınma için devlet aygıtlarını kullanmaktır. Hem Atatürk'ün hem de Meiji'nin bürokratları, askeriye siyasetten uzak tutmaya gayret etmişler, fakat Atatürk ile Meiji'nin karizmatik kişilikleri yine de Japon ve Türk askeriyesi için örnek olmuştur (Trimberger, 2003, s. 131-132). Ayrıca kapitalist kalkınma modeli hususunda da iki liderin benzer taktiklere başvurduğunu, kalkınma işinde devlet bürokratlarını öncü kıldığını söylemek mümkündür (Trimberger, 2003, s. 144). Sözgelimi Japonya 1899 senesine kadar yabancı mallara düşük gümrük uygulamayı öngören anlaşmalara tabi olmasına karşın, Meiji'nin kadroları yabancı işletmeleri yıldırma ve dış borç almama politikası güdebilmiştir. Dahası yabancıların Japonya'da maden işletmesini ve toprak almasını da yasaklamaya muvaffak olmuşlardır. Atatürk idaresinin ise kapitülasyonları kaldırma, büyük yabancı işletmeleri kamulaştırma, yabancı sermayeyi sınırlandırma gibi metodlara başvurduğu bilinmektedir (Trimberger, 2003, s. 147).

Esasen Türk modernleşmesi ile Japon modernleşmesi arasındaki benzer noktalar, konuya eğilen pek çok araştırmacının dikkatini çekmiş bir olgudur. Atatürk'ün ölümünden iki gün sonra çıkan bir Japon gazetesinde “*Arkasında, Japon İmparatoru Meiji'nin örneği dışında çağdaş tarihte tek olan bir başarılar silsilesi bıraktı*” (Koloğlu, 2004, s. 146) tespitin yapılması, sözü geçen olgunun Japonya'da da

yansımaları olduğunu göstermek açısından anlamlıdır. Meselenin Türkiye kanadına bakıldığında ise, Japon modernleşmesini Türk tecrübesi ile kıyaslayan veya bu yöndeki kıyaslamaları değerlendiren muhtelif isimlere rastlamak mümkündür. Bunlardan birisi, Atatürk döneminde başbakanlık yapmış olan Celal Bayar'dır. Bayar, tezin sonraki bölümlerinde *erişilmemiş ideal* imgesi üzerinden değinilecek olan bir hususa, Türkiye'nin neden Japonya'ya yetişemediği problemine yanıt üretmek istemiştir. Onun kanattınca Japonya, henüz Birinci Dünya Savaşı'na girerken dahi Osmanlı İmparatorluğu'ndan daha fazla sanayileşmiş ve ileri bir memleketdir. Bu nedenle Türkiye'nin durumu Japonya ile değil Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış olan başka memleketlerle –Yunanistan, Bulgaristan, Irak, Suriye, Suudi Arabistan, Mısır gibi- kıyaslanmalıdır (Bayar, 2009, s. 104). Her halükarda Japonya, özellikle modernleşme süreci üzerinden Türkiye'yle ya kıyaslanan ya da model olarak sunulan bir memleket olarak karşımıza çıkmaktadır.

Japon modernleşmesinin Türk modernleşmesi ile tarihsel benzerliklerinden ötürü bir kıyas konusu ve modernleşme modeli olduğunu ifade ettik. Bununla birlikte, Japon modernleşmesinin Türk aydınlarının radarına girmesine neden olan önemli bir tarihsel olayı da burada anmak gerekir. Rus-Japon Harbi'nden Japonların galip çıkması ve güçlü bir Asya milleti olarak uluslararası arenada yerini alması, Rusya karşısında pek çok mağlubiyet yaşamış olan bir devletin mensupları olan Türk aydınları için dikkat çekici olmuştur. Aydınlar, Osmanlı Devleti'nde görmek istedikleri güçlü Asya devleti niteliğini bu olay vesilesiyle Japonya'da görmüşler, bu nedenle Türk modernleşmesinde olmasını istedikleri yahut istemedikleri türlü olguları Japon imgeleri üzerinden anlatmışlardır. Bununla birlikte, Japon modernleşmesinin neticede yine bir Asyalı milletin yükselme çabasını içermesi nedeniyle, Rus-Japon Harbi'nden önce de Türk aydınlarının kimi yapıtlarında Japonlara değinilmesine neden olduğunu unutmamak gerekir. Bu durum, Rus-Japon Harbi'ndeki Japon galibiyetinin gerçek bir kırılma noktası olma özelliğini değiştirmemektedir.

Japon modernleşmesinin Japonlara Türk düşüncesinde atfedilen nitelikleri nasıl etkilediği konusunu incelerken Niyazi Berkes'in tespitlerini anımsamak yerinde olacaktır. Berkes, Türk düşünce hayatında “*bir türlü sökülüp atılamayan bir 'Japon*

efsanesi'nin yaratılması”ndan şikâyet eder ve bu efsaneyi Batı uygarlığı karşısında yaşamını sürdürebilmek için toplumsal değişimin gerektiği fikrine karşı antitez olarak İslâmcıların ve gelenekçilerin ortaya attığını ileri sürer. Ayrıca bu efsanenin Tanzimat’la başlayan, geleneksel yapıyı değiştirmeden üstüne ilim ve fen ekleme görüşünün devamı olduğunu, Japon modernleşmesi hakkında tam bir bilgisizliğe tekabül ettiğini, kendisinin de ancak Tokyo’ya gittiğinde bir Japon tarih profesöründen dinledikleri vesilesiyle söz konusu efsaneden vazgeçtiğini belirtir. Yazar, Japon efsanesinin salt Türkiye’de değil bütün Müslüman memleketlerde hâlâ yaşadığını, fakat hiçbir Müslüman yazarın merak edip de bu memleketi görmeye veya tarihini ve oluşumunu incelemeye tenezzül etmediğini iddia eder. Ona göre farklı ülkelerde *“gericiler ve gelenekçiler, efsane şekline sokulmuş Japonya’yı dillerine dolarlar, ‘Efendim, Japonlar...’ diye başlarlar, kendi kafalarındaki inançları bu efsane ile ispatlarlar”* (Berkes, 1997, s. 87-89).

Esasen Berkes’in Japonlara Batılılaşmadan modernleşmiş bir toplum imgesi yakıştırıldığını öne süren tespitleri, başka kaynaklar tarafından desteklenmektedir. Sözgelimi Millî Eğitim Bakanlığı’nın Japonya’da eğitim üzerine hazırladığı bir yayında, Japonya ile ilgili Türkiye’de yanlış bilinenlere dikkat çekilirken, örnek olarak Japonya’nın Batı’dan sadece teknoloji alıp kendi kültürünü koruduğu, Batılılaşmadan çağdaşlaştığı, Japon dili ve dininde değişim olmadığı savları verilmektedir. Yayında Japonların Batı’dan salt teknoloji aldığı iddiasına doğrudan “yanlış” denilmekte, Japonların teknolojinin yanında kültür de aldığı ve kendi kültürüyle sentezlediği belirtilmektedir. Ayrıca Japonya’nın Batılılaşmadan muasır olduğu tezi “yarı doğru” olarak sınıflandırılmakta, bu teze cevap olarak Japonların endüstrileşmeyi ana hedef olarak gördüğü, fakat hedef gerçekleşirken kaçınılmaz olarak Batılı dünya görüşünü de yanında getirdiği ifade edilmektedir. Japon dili ve dininin değişmediği iddiası da aynı şekilde “yarı doğru” olarak nitelenmiş, Japonya’da beş ayrı yazı dili bulunduğu ve dilde değişmelerin halen devam ettiği, tek tip bir Japon dini olmayıp çeşitli din ve tarikatların söz konusu olduğu, bunların da statik bir nitelikte olmadığı ileri sürülmüştür (Güvenç ve diğerleri, 1998, s. 142-144). Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Japon eğitimi üzerine tercüme olarak neşrettiği bir başka eserin önsözünde, tercüme yapan yazar –aynı

açıklıkta olmasa da- Japonların Batılılaşmadığı tezini şüpheyile karşılamakta, “doğruluğu tartışmaya açık” şeklinde nitелеmektedir (Özcan, 1986, s. 9).

Berkes’in ve anılan diğer örneklerin, Türkiye’de Japonlara atfedilen niteliklerle ilgili anlattıkları ancak kısmen doğrudur. Çünkü bu tezin hem Cumhuriyet öncesi Türk düşüncesinde Japon imgesini hem de milliyetçi ve İslâmcı dergilerde aynı imgeyi ele alan başlıklarında görüleceği üzere, Japonlara türlü imgeler atfedenler arasında – Berkes’in iddiasının aksine- Ahmet Kabaklı⁵ ve Müfide Ferit Tek⁶ gibi Japonya’ya bizzat giden veya Japon modernleşmesini tarihi boyutlarıyla araştırmaya girişenler de mevcuttur. Bununla birlikte Japonlara atfedilen imgelerin hayalî niteliği konusunda Berkes ve diğer yazarlar haklı görünmektedir. Türk aydınları, Japonları türlü imgeler ışığında ele alırken bilimsel bir araştırma kaygısının ötesine geçmiş, Japonlarda genel olarak Türk modernleşmesine dair olmasını yahut olmamasını istedikleri nitelikleri görmüşlerdir. Nitekim bu doğrultuda oluşturulan imgeler, Berkes’in ve diğer örneklerin öne sürdüğü, tezde *Garplılaşmadan muasır* olarak isimlendirilecek olan “Batılılaşmadan modernleşmiş Japon” imgesiyle sınırlı değildir ve çok daha çeşitlidir. Üstelik Japon imgelerini işleyen ve onlara türlü hayalî keyfiyetler yükleyen Türk aydınları, İslâmcılar arasında ciddi bir varlık göstermekle birlikte salt onlardan ibaret değildir. Çünkü Japonlar, zikredilen kaynakların iddiasının aksine, Türk modernleşmesinin sosyokültürel değişim çizgisini eleştiren ve değişimin kültürel ve geleneksel bir takım niteliklere dokunmadan gerçekleştirilmesini isteyen kişilerin haricinde, Türk modernleşmesi ile ilgili farklı farklı beklentilerde olanların da fikrini yansıttığı bir ayna olmuştur. Dolayısıyla tek tip bir Japon imgesinden bahsedilemez. Türk modernleşmesine dair türlü beklenti ve kaygılar, aynı ideoloji içerisindeki farklı kişiler ve aynı ideolojik dergideki farklı yazarlar tarafından işlenebilmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet Dönemi’nde yayımlanmış milliyetçi ve İslâmcı dergiler, Japonlara Türk aydınlarının yakıştırdığı imgeleri görmek açısından zengin bir malzeme sunmaktadır. Bu tezin *konusunu*, Türkiye’de 1939 ile 1989 arasında milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonlara hangi imgelerin atfedildiğinin ortaya çıkarılması oluşturmaktadır. Daha önce

⁵ Ahmet Kabaklı’nın konuyla ilgili tespitleri tezin farklı yerlerinde *Türk Edebiyatı* dergisinin Temmuz 1986 sayısından naklen verilmiştir.

⁶ Müfide Ferit Tek’in konuyla alakalı tespitleri tezin farklı yerlerinde *Bilgi* dergisinin Ocak-Şubat 1951 ve 1 Mayıs 1951 sayılarından naklen verilmiştir.

de Cumhuriyet Devri düşüncesinde Japon imgesini konu edinen çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Akpınar (2013), II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de Japonya algısını araştırmış, bunun için II. Dünya Savaşı yıllarında neşredilen *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Yeni Sabah*, *Millet*, *Ayın Tarihi Dergisi* gibi muhtelif dergi ve gazeteleri incelemiştir. Levent (2009), Türk basınında Japonya’nın nasıl görüldüğünü konu edinirken daha eski bir tarihi, II. Dünya Savaşı öncesini seçmiştir. 1933 ile 1939 seneleri arasında Japonya’nın Türk basınında nasıl işlendiğini incelerken örneklem olarak sadece *Cumhuriyet* gazetesini seçmiştir. Sat (2011), tıpkı Levent (2009) gibi araştırmasına yalnızca *Cumhuriyet* gazetesini temel almış, incelenecek tarih aralığı olarak ise 1939 ile 1945 arasını, yani II. Dünya Savaşı senelerini tercih etmiştir. Sicim (2013), diğerlerinden farklı olarak Türkiye’de Japon imajını irdelemek için gazete ve dergileri değil romanları esas almıştır. Onun çalışmasında 2002-2012 arasında yayımlanmış ve Ertuğrul Fırkateyni’ni konu alan 6 Türk romanı üzerinden Japon algısı analiz edilmiştir. Görüldüğü üzere bu 4 tezden 3’ü zaman dilimi olarak ya 1930’ları ya da II. Dünya Savaşı yıllarını esas almış, dolayısıyla 1945 senesinin ötesine geçememiştir. Bunlar haricinde kalan Sicim’in (2013) tezi ise 2000’lere ait kaynakları incelemekle beraber yalnızca romanlar üzerinden bir çalışma gerçekleştirmeyi tercih etmiştir. Ayrıca tezlerden ikisi salt *Cumhuriyet* gazetesi üzerinden bir araştırma yapmayı tercih ederken, sadece Akpınar’ın (2013) tezinin birden fazla gazete ve dergiyi kullandığı görülmektedir. Buradan hareketle, bu tezin *amacı*, Türkiye’de yayınlanmış milliyetçi ve İslâmcı dergilerde 1939 ile 1989 seneleri arasında Japon imgesini incelemek, böylelikle Cumhuriyet Dönemi’nin daha geniş bir dilimini kapsayan ve farklı ideolojilerden – örneğin milliyetçilik ve İslâmcılık- dergilerin konuya yaklaşımını araştıran bir tezi ilk defa olarak ortaya koymaktır.

Bu tezin öncekilerden daha geniş bir zaman dilimini ve farklı ideolojilerden dergileri esas alması, Japonlara atfedilen imgelerin –daha önce bahsedilen tezlerde işlenen zaman dilimlerinden- çok daha geniş bir zaman dilimi boyunca Cumhuriyet düşüncesinde - milliyetçi ve İslâmcı dergiler üzerinden- gündem olmayı başardığını ispat edecektir. Tezin 1939 tarihinden başlatılmasının sebebi, bu senenin II. Dünya Savaşı’nın başlangıç tarihi olmasıdır. II. Dünya Savaşı yıllarındaki Japon militarizmi, savaşta aldığı mağlubiyetle ortadan kalktıktan sonra dahi Türkiye’deki milliyetçi ve İslâmcıların

Japon imgelerine tesir edebilmiş, *adanmış savaşı* imgesinde kendini gösterecek olan, Japonların savaşı olarak imgenmesi hususunun savaşı bittikten yıllar sonra dahi yazılarda temsil edilmesini sağlayabilmiştir. 1989 tarihi ise Soğuk Savaşı'nın bitiş tarihi olması nedeniyle tercih edilmiştir. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti tarihinin 50 yıllık bir döneminde Japonlara atfedilen imgeleri milliyetçi ve İslâmcı dergiler üzerinden araştırmak mümkün olmuştur.

Bu yönde tezin temel soruları aşağıdaki gibidir:

- a) Milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonlara hangi imgeler atfedilmiştir?
- b) Milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonlara atfedilen imgelerin Türk modernleşmesi ile bağlantısı nedir? Hangi imgeler, Türk modernleşmesinin hangi özellikleri sonucu ortaya çıkmıştır?
- c) Farklı ideolojilere sahip yazarların işlediği Japon imgeleri arasında benzerlikler var mıdır ve farklılıklar nelerdir?
- d) Dergiler, imgebilim açısından yeterli veri sunmakta mıdır?

Bahsi geçen temel sorularla bazı önemli noktalar açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Sözgelimi milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonlara hangi imgelerin atfedildiği ortaya çıkarılmak suretiyle, Türk düşüncesinde tek tip bir Japon imgesinden ziyade ciddi bir imge çeşitliliğinin söz konusu olduğu ortaya serilecektir. Üstelik zaman diliminin – önceki paragraflarda bahsi geçen tez çalışmalarının aksine- Cumhuriyet tarihinin daha geniş bir dilimini kapsaması, Japon imgelerinin çeşitliliğinin diğer çalışmalarda yer verilenden çok daha zengin olduğunu gösterecektir. Japonlara atfedilen imgelerin Türk modernleşmesinin hangi özelliklerinden beslendiğini göstermek, tezin temel iddiası olan, Japon imgelerinin modernleşme ile ilgili beklentiler hususunda bir yansıtma aracı görevi gördüğü iddiasını doğrulayacaktır. Farklı ideolojilerden yazarların işlediği Japon imgeleri arasındaki benzerlik ve farklılıklara bakmak, milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonlara dair belli temel klişeler olduğunu ve bu klişelerin Türk modernleşmesinin – onun mevcut haline hem taraftar hem de karşıt olanlar açısından- belirlediği ana temalar ışığında şekillendiğini göstermek için zaruridir. Nitekim bu tezde taranan dergilerde tespit edilen imgelerin tematik olarak analiz edildiği bölümde, imgeleri sınıflandırmak için kullanılan ve hem milliyetçi hem de İslâmcı dergilerde rastlanan imgeleri kendi

çatısı altında toplayan kategoriler, Türk modernleşmesinin temel örüntülerinden seçilmiştir. Dergilerin imgebilim açısından yeterli veri sunduğunu göstermek, daha sonra imgebilimin metodolojisi kısmında bahsedeceğimiz, “imgebilim için süreli yayınların zengin bir kaynak sunmadığı” tezini yanıtlamak için faydalı olacaktır.

Japonlara atfedilen imgeleri incelemek için bu tezde esas alınan metodoloji, imgebilim metodolojisi. Tezde başvuru ve imgeleri inceleyip kategorize etmek amacıyla kullanılan imgebilim metodolojisi ise belli başlı yöntemlerden oluşmaktadır. Bunlar; millî kimlikler yerine stereotiplere odaklanmak, bir toplumu değil bir temsil söylemini anlama gayesi, subjektif kaynakları incelemek, yanlışlanabilir değil hayalî niteliklerle meşgul olmak, imgelerin metinlerarasılığına dikkat etmek, metinlerin niteliğini analiz etmek, metinlerin tarihsel bağlamına işaret etmek, metnin hedeflediği okuyucu kitlesini irdelemek ve imgelerin olumlu ile olumsuz kutup arasında şekil değiştirmesine dikkat etmektir (Leerssen, 2007, s. 27-29). Burada sözü geçen, bir toplumu değil bir temsil söylemini anlama gayesine uygun olarak, bu tezde incelenen dergilerde tespit edilen Japon imgelerinin Türk halkının kaçta kaç tarafından desteklendiği veya dergilerin okuyucularının bu imgeleri ne derece kabul ettiği gibi konular araştırma dışı bırakılmıştır. İmgebilimin metodolojisini anlatan bölümde bu konuya tekrar değinilecektir.

Bu tezin hedeflenen *katkıları* şu şekildedir:

- i) Türk modernleşmesinde Japonlara atfedilen tek bir imge olmadığı gösterilmektedir. Japonların Batılılaşmadan modernleştiğini ileri süren bir imgenin dışında pek çok farklı imge daha Türk yazarları tarafından Japonlara yansıtılmıştır ve her bir imge, Türk modernleşmesine dair farklı beklentileri temsil etmektedir.
- ii) Önceki çalışmaların süreyi daha kısıtlı tutması -sadece erken cumhuriyet dönemi gibi- göz önünde bulundurulduğunda mevcut tez, bu süreyi 1939-1989 yılları arasında ele alarak genişletmektedir.
- iii) Önceki çalışmalar, ya edebî eserleri ya da belli dergi ve gazeteleri incelemiştir. Salt dergiciliği odağına alan bir imgebilim çalışmasına

- gitmemiştir. Mevcut tez ise salt dergiler üzerinde imgebilim metodunu kullanmaktadır.
- iv) Önceki çalışmalarda tek bir gazete veya farklı gazete ve dergiler üzerinden Japon imgesinin incelendiği olmuştur. Fakat bu çalışma, sadece farklı dergileri kullanarak ve incelenen dergi sayısını arttırmak suretiyle dergilerin imgebilim konusunda zengin bir veri sağladığını göstermektedir.
 - v) Bu tez, imgelerin incelenmesini ideolojiler üzerinden yapmakta ve milliyetçi ve İslâmcı dergilerin konuya bakış açısını incelemektedir. Birden fazla ideolojinin Japon imgesine bakış açısı önceki tezlerin konusu olmamıştır.
 - vi) Sonuç olarak, Türkiye’de siyaset bilimi alanında imge kavramı üzerinden yürütülen çalışmalara, imgebilim disiplinini temel alarak hazırlanmış ilk tezin ilave edilmesi suretiyle ciddi bir katkı sağlanmış olmaktadır. Daha önce imgebilimle ilgili hazırlanan tezlerin mütercim-tercümanlık, Alman dili ve edebiyatı, karşılaştırmalı edebiyat, Türk dili ve edebiyatı alanlarında hazırlandığı görülmektedir. Aksoy (2007), Düşgün (2011), Çelik (2014) ve Arısoy (2019), tezlerinde imgebilime yer verirken bahsi geçen alanlarda çalışmışlardır. İmgebilimin siyaset bilimi alanına uyarlandığı ilk tez ise bu tez olacaktır. Böylece, Türkiye’deki siyaset bilimi camiasına imgebilimin siyasal düşünceyi ve imgenin ondaki işlevini anlamlandırma bakımından oldukça kullanışlı bir araç olduğu gösterilmiş olacaktır.

Bu tezde imgebilim metodu Cumhuriyet Dönemi’nde yayınlanan İslâmcı ve milliyetçi dergiler üzerinde kullanılmaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturan dergiler 36 adet ve 112 sayı olup II. Dünya Savaşı başlangıcı ile Soğuk Savaş’ın bitiş tarihi arasındaki 50 yıllık zaman dilimini, yani 1939-1989 yılları arasını kapsamaktadır. Milliyetçilik ideolojisinden *Bayrak*, *Bilgi*, *Bozkurt*, *Çınaraltı*, *Millî Eğitim ve Kültür*, *Millî Kültür*, *Ötüken*, *Tanıtım*, *Töre*, *Türk Edebiyatı*, *Türk Kültürü*, *Türk Yurdu*, *Yeni Düşünce* dergileri; İslâmcılık ideolojisinden ise *Allah Yolu*, *Büyük Doğu*, *Çatı*, *Diriliş*, *Gerçek*, *Girişim*, *Hakkaniyet*, *Hareket*, *Hilâl*, *İktibas*, *İslâm*, *İslâm Aylık Mecmua*, *İslâm’ın İlk Emri Oku*, *İslâm Dünyası*, *İslâm Yolu*, *Kadın ve Aile*, *Müslüman Sesi*, *Nesil*, *Sebil*, *Selâmet*, *Şadırvan*, *Türk Ruhu* ve *Yeniden Millî Mücadele* dergileri seçilmiştir.

Araştırmanın *sınırlılıklarını*, seçilen dergilerin 1939-1989 yılları arasını kapsıyor olması ve yalnızca milliyetçi ve İslâmcı dergilere örnekleme yer verilmesi oluşturmaktadır.

Bu tezin birinci bölümünde, modernleşme ile imge arasındaki bağlantılı inceleme konusu yapılmıştır. Söz konusu bölümde önce düşünce tarihinde modernleşme ve imge bağlantısı incelenmiş, böylelikle modernleşme-gelenek ilişkisi, modern hayatın dışında bir hayatı idealize etme, modernleşme çerçevesinde kadınlara atfedilen imgeler, dost ve düşman millet imgeleri, Doğu-Batı imgeleri konuları irdelenmiştir. Aynı bölümde daha sonra bu konuların Türk modernleşmesinin imge ile ilişkisine ne gibi bir yansıması olduğu, ayrı bir başlıkla incelenmiştir.

Tezin ikinci bölümü, Türk modernleşmesinin spesifik olarak Japon imgesi ile bağlantısını aydınlatmayı amaçlamaktadır. Bundan dolayı ilk başlıkta Türkiye'nin çeperinde yer aldığı iki dünyanın –Batı dünyası ve İslâm dünyası- Japonlara bakışına yer verilmiş, sonraki başlıkta ise Türk modernleşmesinde Japon imgelerine yol veren fikrî arka plan konusuna yer ayrılmıştır. Türk modernleşmesinin Japon imgelerinin şekillenmesinde başat bir rol oynamasından ötürü böyle bir başlığın zarureti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Söz konusu başlıkta Türk modernleşmesine damga vuran üç ideoloji –Batıcılık, İslâmcılık, Türkçülük- ve iki sorunsal –sanayileşme ve kadın-, iki ayrı alt başlıkta incelenmiş, bunların Japon imgelerine olan tesirleri açıklanmıştır. Daha sonra Japon imgelerinin kategorik arka planını, Türk modernleşmesinin temel örüntülerini –*militarizm, özcülük, muktedir mühtedi hayali, yaralı bilinç, iktisadî milliyetçilik, alarmizm, toplumsal cinsiyet*- anlatan bir bölüm gelmektedir. Nihayet Türk siyasi düşüncesinde Japon imgesinin tarihsel arka planını, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ile erken Cumhuriyet dönemindeki Japon imgelerini -iki alt başlık halinde- ele alan bir bölümle tezin ikinci bölümüne nokta konmaktadır.

Bir önceki paragrafta bahsi geçen örüntüler arasında *toplumsal cinsiyet* kavramının bu tezdeki kullanımı üzerine bazı açıklamalar yapmak uygun olacaktır. Aslına bakılırsa söz konusu kavram normalde yalnızca kadınlara atfedilen rolleri kapsamayan, erkeklere

atfedilen cinsiyet rollerini de içeren bir niteliktedir. Bununla birlikte bu tezde sadece kadınlara atfedilen rollerle ilgili olarak kullanılmıştır. Bunun sebebi, hem kadınlara özel olarak izafe edilen rolleri ifade edecek, hem de *militarizm* ve *iktisadî milliyetçilik* gibi başka terimlerle kıyaslanacak nitelikte bir genel terime ihtiyaç duyulmasıdır. Nitekim tezde *militarizm*, *özcülük*, *iktisadî milliyetçilik* gibi terimler de esasen bütün boyutlarıyla değil, bu tezde işlenen konularla bağlantılı tarafları üzerinden ele alınmıştır. Bu nedenle *toplumsal cinsiyet* teriminin de –bu tezde kavramın ifade ettiği bütün boyutların ele alınmamasına karşın- Türk modernleşmesinin kadınlara izafe ettiği rolleri içeren bir örüntü ismi olarak kullanılmasında sakınca görmedik.

Üçüncü bölüm, tezin metodolojisini oluşturan imgebilim disiplini ve analiz edilen dergileri konu almaktadır. Bölümün ilk kısmında imgebilimin tarihi ve metodları incelenirken, ikinci kısmında tez için incelenen milliyetçi ve İslâmcı dergiler ile bu dergilerde rastlanan Japon imgeleri –*adanmış savaşçı*, *manevi örnek*, *tavizsiz milliyetçi*, *Garplılaşmış Asyalı*, *Garplılaşmadan muasır*, *örnek kadın*, *erişilmemiş ideal*, *Müslüman aday*, *Almanya'nın ikizi*- hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde, 1939 ile 1989 seneleri arasında yayınlanmış ve Japonlara dair imgeler içeren milliyetçi ve İslâmcı dergilerin analizi yapılmaktadır. Bu bölümde dergiler, ikinci bölümde bahsi geçen, Türk modernleşmesinin örüntülerine göre kategorize edilmiş ve incelenmiştir. Yani *adanmış savaşçı* imgesini içerenler *militarizm*, *manevi örnek* imgesini içerenler *özcülük*, *Müslüman aday* imgesini içerenler *muktedir mühtedi hayali*, *Garplılaşmış Asyalı* ve *Garplılaşmadan muasır* imgelerini içerenler *yaralı bilinç*, *tavizsiz milliyetçi* imgesini içerenler *iktisadî milliyetçilik*, *erişilmemiş ideal* ve *Almanya'nın ikizi* imgelerini içerenler *alarmizm*, *örnek kadın* imgesini işleyenler *toplumsal cinsiyet* kategorisi altında analiz edilmiştir.

Sonuç bölümünde, tezin daha önceki bölümleri ve analiz edilen dergiler ışığında genel bir değerlendirme ortaya konmakta ve tezin temel iddiasının ispatlandığı görüşü savunulmaktadır. Ayrıca, geleceğin araştırmacılarına Japon imgesi konusuna dair yeni araştırma konuları hususunda birtakım tavsiyeler verilmektedir.

1. MODERNLEŞME VE İMGE

Bu bölümde imge ile modernleşme arasındaki irtibat ele alınacaktır. Giriş bölümünde, tezin temel iddiası olarak ifade edildiği üzere, inceleme konusu yapılan milliyetçi ve İslâmcı dergi yazarlarının Japonlara izafe ettiği imgeler, Türk modernleşmesi adı verilen tarihsel süreçten bağımsız değildir. O halde, öncelikle genel olarak modernleşme ve imge kavramları arasındaki ilişkiyi incelemek, daha sonra ise spesifik olarak Türk modernleşmesinin imge kavramı ile alakasına eğilmek uygun olacaktır.

1.1. DÜŞÜNCE TARİHİNDE MODERNLEŞME VE İMGE

Modernleşme ve imge kavramları arasındaki ilişkiye bakmadan önce modernleşme kavramını müstakil olarak değerlendirmek gereklidir. Bunun için başta “modern” kavramı, daha sonra “modernlik” (modernite), ondan sonra ise “modernleşme” kavramları teker teker değerlendirilecektir.

Modernleşme kavramının türediği “modern” kelimesi, Latince “*tam şimdi, son zamanlar, bugüne ait*” anlamına gelen “*modo*” sözcüğünden gelmektedir. Kavramın ilk olarak M. S. 5. yüzyılda “*modernus*” şekliyle ve Hristiyanlığın kabul gördüğü devri pagan geçmişten ayırma gayesiyle kullanıldığı bilinmektedir. İçeriği sabit olmamakla birlikte modern kavramı genel olarak eskiden yeniye geçişi ve yeni olanın hâkimiyetini ifade etmektedir (Kılıç, 2019, s. 5).

Modernlik/modernite kavramına gelince, onun çok genel bir tanımı, ilk defa feodalizm sonrası Avrupa’da zuhur eden, fakat 20. asırda giderek küresel bir etkiye sahip olan kurumlar ve davranış örüntüleridir. Moderniteyi “sanayileşmiş dünya”yı ifade eden bir dönem olarak tanımlamak da mümkündür. Modernite, kendini pek çok toplumsal formun yanı sıra “ulus devlet” üzerinden göstermektedir. Modernitenin doğurduğu modern kurumların en dikkate değer özelliğinin modern çağdan önceki bütün kültürler ve yaşam şekilleriyle süreksizlik içinde olması da akılda tutulması gereken başka bir meseledir (Giddens, 2019, s. 29-30). Yani moderniteyi “gelenekten kopuş” olarak okumak da mümkündür (Amin, 2006, s. 9). Modernite, insanların düzenleyebildiği bir

toplumsallık hayal eder ve toplumsal hayatın farklı alanlarını ayırıştırmak suretiyle kendini var eder, ardından bu farklı toplumsal sahalar (aile, toplum, devlet vs.) arasındaki iktidar ilişkileri üzerinden düzenleme yapar (Sancar, Ağustos-Eylül-Ekim-2004, s. 201). Modernite ile ilgili dikkat çekici olan bir başka konu ise şudur: Her ne kadar bu kavramın Batılı bir olgu olduğuna dair genel bir kabul söz konusu ise de, bu fikrin hem Batı'nın kendi içinden, hem de Batılı olmayan kimi geleneklerden pek çok eleştiriye uğradığı bilinmektedir (Akpınar ve Nassiri, 2007, s. 147).

Modernleşme kavramının tarihsel köklerini araştırırken, toplumun bütün yönlerinin her toplumu aynı yöne doğru sevkeden ve dönüştüren bir pakette olduğunu ileri süren Hegel'e vurgu yapmak yerindedir. Hegel, bahsi geçen toplumsal değişime manevî bir kök yakıştırırken, Marks ise esas sebebin iktisadî olduğunu, dinamoların ve buhar makinalarının kendi felsefelerini de yanında getireceğini iddia etmiştir. Max Weber ise ana sebebi kültürde –hususen Protestanlık'ta- aramıştır. Sözü geçen fikirler haricinde eğitim, orta sınıfın ve iletişimin gelişimi gibi olgulara da işaret eden görüşler ortaya atılmıştır (Roskin ve diğerleri, 2015, s. 54). Modernleşme teorisi, “geleneksel” ve “modern” şeklinde sınıflandırılan iki farklı toplum tipinin mukayesesini esas almaktadır. Modern toplumun öngördüğü insan, Alex Inkeles'e göre yeniliklere açık, geçmişten ziyade bugüne ve geleceğe dönük, çevreye egemen olabileceği kanaatini taşıyan, dünyanın tahmin edilebilir olduğuna inanan, bilim ve tekniğe kuvvetli inanç besleyen bir insan tipidir (Köker, 2020, s. 42-43).

Yukarıda sözü edildiği üzere, hem modernite hem de modernleşme, gelenekselliğin zıttı veya rakibi olarak görülmüştür. Fakat bu görüşün herkesçe benimsendiği söylenemez. Sözgelimi Joseph R. Gusfield, eskiyle yeninin her zaman yer değiştirmek mecburiyetinde olmadığını, onların bir arada var olabileceğini, dolayısıyla geleneksellik ile modernliğin birbirlerini güçlendirerek yaşayabileceğini ileri sürer. Dahası, modernleşme sürecinin her zaman gelenekleri ortadan kaldırmadığını, tersine eski ve yeni değerlerin kaynaşabileceğini, çoğu zaman da durumun bu olduğunu not düşer (Köker, 2020, s. 58-59). Snjezana Akpınar'ın görüşü de Gusfield'ın tezini desteklemek için kullanılabilir niteliktedir. O, modernitenin gerilimleri içine alma özelliğine sahip, hatta dikotomiye muhtaç bir nitelikte olduğunu ileri sürer. Kısacası, modernitenin

gerilimleri hayatın akışı için lüzumlu saydığı kanaatindedir (Akpınar ve Nassiri, 2007, s. 150). Modernite ile gelenek arasında ortaya çıkabilecek gerilimlerin de modernite tarafından kapsanabileceğini düşünmek, bu bağlamda mümkün görünmektedir.

Modernleşme ve imge bağlantısına gelince, bu konuyu müstakil olarak ele alan bir çalışmaya rastlamak güç görünmektedir. Bununla birlikte, farklı milletlere atfedilen imgelere yer veren çalışmalarda yer alan kimi bilgiler, modernleşmenin imgelerle bağlantısını inceleme hususunda işe yarar bir niteliğe sahiptir. Sözgelimi Ludwig von Mises, modern toplum içerisinde kimi aydınların –romantizm akımının tesiriyle– modernitenin dışında kalan ülkelere ve yaşam şekillerine özenmesi ve bu özentiye türlü imgelerle süslemesini şöyle anlatır:

Avrupa'nın şehir hayatının konforlarıyla çevrili olan bir romantik; bir Hindistan hükümdarı (mihrace), bir Bedevî (çölde yaşayan göçebe Arap), bir korsan veya bir ozan/âşık olmaya özlem duyar. (...) Onun süvarileri, ateşli küheylanların üzerinde düzlüklerde dört nala gitmekte; korsanları, güzel kadınları zaptetmekte; şövalyeleri, aşk ve müziğin epizotları arasında düşmanlarını ortadan kaldırmaktadırlar. (...) Bu hayâlî idealde karşılaştırıldığında gerçeklik, kurak ve sığ gibi gözükmektedir. (...) Burada, hırsızların elinden kurtarılması gereken güzel kadınlar, bulunması gerekli kayıp hazineler, öldürmek için ejderhalar yoktur. Burada, yılmadan, durmaksızın, her gün, her yıl yapılması gereken iş/çalışma vardır. Burada, eğer hasat yapılmak isteniyorsa sabanla topraklar sürülmeli ve sürülen yerlere tohum atılmalıdır. Romantik, bütün bunları kabullenmeyi tercih etmez (Mises, 2007, s. 516-517).

Modernleşme ve imge bağlantısını sadece modern hayat dışında bir alternatif arayanların ortaya attığı imgelerle sınırlamak doğru olmaz. Modernleşmenin savunucuları için de türlü imgelere değinmek her zaman söz konusu olmuştur. Sözgelimi modernleşme sürecine giren Doğulu ülkelerle “Doğu” ve “Batı” kavramlarına atfedilen imgeler, bir sonraki bölümde işlenecek olan Türk modernleşmesini de yakından ilgilendirmesi hasebiyle dikkatli bir biçimde incelenmelidir. Meseleyi milliyetçilik üzerinden ele alan Partha Chatterjee, Doğulu milliyetçilerin Batılı modern değerlere ulaşma çabasıyla Batı hegemonyasına karşı çıkma çabasını aynı anda sürdürmesinin yarattığı çelişkiye dikkat çeker. Ona göre Batı hegemonyasını hem kabul edip hem de reddetmek anlamına gelen bu davranış biçimi, Doğulu milliyetçilerin ideolojik tavrında bir çatlağa yol açmıştır. Doğulu milliyetçiler,

Doğulu'ya belli bir öznellik ve özerklik atfetmek suretiyle oryantalizmin pasif Doğu imgesinden bir nebze uzaklaşmışlar, bununla birlikte yine de Batı ve Doğu imgelerini özsel açıdan birbirlerinden farklı tarif etmeleri nedeniyle tekrar oryantalizme yaklaşmışlardır. Tabii olarak, birbirinden ayrılan Batı ve Doğu imgelerinin ardından, Batı'dan neyin alınıp neyin alınmaması gerektiği problemi Doğulu milliyetçilerin önüne gelmiştir. Onlar, bu problemi “maddiyat” ve “maneviyat” şeklinde iki farklı kategori tarif ederek ve sadece maddiyatı ithal etmeyi savunarak çözmeye çalışmışlardır. Maneviyat için ise, toplumun kendi kimliğini yitireceği korkusundan ötürü, yerel kültürü bozmadan aynen korumak yönteminin lüzumunu müdafaa etmişlerdir (Yeğenoğlu, 2003, s. 158-161).

Modernleşme sürecinin millet imgelerine tesirinde “dost” ve “düşman” ayrımının özel bir yeri vardır. Bu ayrım, politik eylem ve gerekçeleri açıklamak için anahtar bir kavramdır. Elbette burada “düşman” kavramı ile birisinin şahsen nefret ettiği hasmı değil, insanlardan oluşan bir bütünlüğe karşı mücadele yürüten başka bir bütünlük kastedilmektedir. Dost-düşman ayrımının bir diğer önemi ise, devletin de esasen bu ayrımı nasıl yapacağına dair gereken kararı kendi içinde verip, o şekilde örgütlenebilmiş bir politik yapı olmasındandır (Schmitt, 2014, s. 57, 59-60). Modernleşme sürecini yaşayan ülkelerdeki siyasi hareketlerin, farklı milletleri dost veya düşman olarak görüp, ona göre imgeler atfetmesi bu açıdan pek şaşırtıcı değildir. Örnek olarak, Alman milliyetçiliğinin kurucularından Ernst Moritz Arndt'ın, Fransızlara karşı sürekli bir kin telkin etmesi ve bu nefreti adeta Alman milletinin dini gibi görmesi verilebilir (Bora, 2017, s. 211). Farklı bir millete işaret eden “düşman” kavramını “dış düşman” olarak da isimlendirmek mümkündür. Esasen bu düşman imgesi, onunla ittifak içerisinde olduğu düşünülen bir “iç düşman”ın da varsayılmasını kolaylaştırdığı için oldukça kullanışlıdır (Belge, 2011, s. 703). Bu konudaki en çarpıcı örneklerden birisi, bu teze de konu olan Japonlar hakkında II. Dünya Savaşı yıllarına ait bir Amerikan askerî raporunda geçen şu cümleler olsa gerek:

Şu anda içinde bulunduğumuz savaşta, ırksal eğilimler göçle ortadan kalkmış değildir. Japon ırkı düşman bir ırktır ve ABD’de doğmuş, ABD yurttaşı kimliği taşıyan ‘Amerikalılaştırılmış’ pek çok ikinci ve üçüncü kuşak Japon’un ırksal bağlarında herhangi bir değişiklik olmamıştır... Şu ana değin hiçbir sabotajın yapılmamış olması gerçeği düşündürücüdür ve

böyle eylemlerin yapılacağını kesin bir göstergesidir (Thomsen, 2011, s. 71).

Modernleşme sürecinde ortaya atılan imgeler, kimi zaman kadınlarla alakalıdır. Bu, öteki olarak görülen bir grubun kadınları olabileceği gibi, imgeyi ortaya atanın kendi milletinden olan kadınlar için de geçerli olabilir. Özellikle öteki olan kadınlara yakıştırılan imgelerin, tezin giriş bölümünde bahsi geçen medeni/gayri medeni ayrımına uygun olarak üretilmesine dair –moderniteyi deneyimlemekte olan toplumlarda da - dikkat çekici örnekler mevcuttur. Amerikalı tarihçi Samuel Eliot Morison’un, Amerika kıtasının ilk keşif döneminde kâşiflerin “*genç, çok güzel, tamamen çıplak ve hoşgörülü oldukları tahmin edilebilen kadınlar*” ile karşılaştığını ileri sürmesi, yerli kadınların çıplaklığından yola çıkarak onların cinsel serbestlik içinde olduklarına dair bir imge üretilmesine örnek sayılabilir. Morison, aynı imgeyi pekiştirmek için Amerika kıtasının “*büyük bir incelik ve zarafetle, bekaretini muzaffer Castillalılara*” sunduğunu ileri sürmekten geri durmamıştır (Zinn ve diğerleri, 1992, s. 61-62). “Öteki kadın”ın bir cinsel serbestlik sembolüne dönüşmesi olgusundan siyahi kadınların da payını aldığını söylemek mümkündür. Edebiyatçı Gertrude Stein’in, işlediği bir siyahi kadın karakterini “*...Siyahlara has basit, önüne gelenle yatıp kalkan, ahlaksız*” biri olarak resmetmesi, akla gelen ilk örneklerdendir. Daha eski örneklerle bakıldığında ise 1918’de ABD’nin güney eyaletlerinin beyaz ırk için güvenli hale getirilmesi gerektiğini savunan Winfield Collins’in siyahileri iffet kavramından habersiz, tabiatın yüksek ölüm oranlarını dengelemek için yoğun bir cinsel istek verdiği kimseler olarak resmetmesi, 1920’lerde bir Güneyli siyasetçinin, 14 yaşını geçen hiçbir siyahi kızın iffetli olmadığını ileri sürmesi gibi misallere rastlanmaktadır (Davis, 2019, s. 175, 178-180).

Moderniteyi yaşayan toplumlar bir kenara bırakılacak olursa, modernleşme sürecinde olan toplumların kadın imgeleri hakkında ne söylenebilir? Öncelikle, kimi toplumların milletleşmeye geç başladığını ve bu gibi toplumların modernleşme hareketleri ile milliyetçiliğin iç içe geçtiğini hatırlamak uygun olacaktır. Söz konusu toplumların cinsiyet rejimleri ulus devleti inşası ile bağlantılı olarak gerçekleşmiştir (Sancar, 2017, s. 57-58). Bahsi geçen toplumlara dahil olan, modernleşme sürecindeki Doğulu toplumların milliyetçi hareketlerinin iki tip kadın imgesi üzerinde durduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, yozlaşmış addedilen Batılı kadın tipi iken, ikincisi

ise ne Batılı kadının ne de yerli ataerkil geleneğin tasvir ettiği kadının tıpkısı olmayan, Doğulu milliyetçinin idealize ettiği kadındır. Bu ikincisi, hem Batı'nın modern eğitim teknikleriyle rafineleşmiş, hem de cinsel konularda iffetini koruyan, evin dışındaki hayata aktif olarak katılırken aynı zamanda milletin manevî değerlerini koruyabilen birisi olarak hayal edilmiştir (Yeğenoğlu, 2003, s. 162). Doğu'da ortaya çıkan “‘Batı’nın ahlaksızlığı’na bulaşmamış ‘mazbut bir aile kadını’” anlayışı da aynı çerçevede görülmelidir (Sancar, 2017, s. 49).

Özetlemek gerekirse, modernleşme ile imge arasındaki bağlantıyı irdelerken şu temel noktaları gözden kaçırmamak iyi olacaktır: Özcü nitelikte bir Doğu-Batı ayrımı ve Batı'dan alınması gerekenler ile alınmaması gerekenlerin ayrımı, dost ve düşman olarak sınıflandırılan milletler, kadınlara modernleşme sürecinde biçilen roller, modernleşmenin gelenek ile modernlik arasında çatışma veya uzlaşma üzerinden ele alınması, modern hayatın antitezi olarak görülen hayat tarzlarının idealize edilmesi. Tüm bu temalar, bir sonraki bölümde masaya yatırılacak olan bir konuyu, Türk düşünce tarihinde modernleşme ile imge arasında kurulan köprüleri anlamayı kolaylaştıracaktır.

1.2. TÜRK DÜŞÜNCE TARİHİNDE MODERNLEŞME VE İMGE

Bir önceki bölümde, modernleşme kavramı ile imge arasındaki bağlantıya dair ana temalar belirlenmişti. Bu belirlenen temalar ışığında, spesifik olarak Türk modernleşmesinin imge kavramı ile bağlantısını analiz etmek uygun olacaktır.

Modernleşmenin bazen gelenek ile çatışma, bazen de uzlaşma üzerinden incelenmesi teması, esasen Türk modernleşmesinin en köklü tartışmalarından birisi sayılabilir. Bu tema, bir başka tema olan, Batı'yı ve Doğu'yu özcü bir anlayışla farklılaştırdıktan sonra Batı'dan neyin alınacağını konuşma temasıyla yakından irtibatlıdır. Her iki tema ile birden alakalı olarak yürütülen fikrî münakaşalara pek çok örnek bulmak mümkündür. Örneğin Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi aydınlar, Avrupa medeniyeti ve eğitim sisteminin üstünlüğünden taraftarken, Reşad'ın *Frenklerde Bir Telaş* başlıklı yazısında Avrupa'dan sanayi ve bilim alınmasını, aklıktan ölenlere üzülmemek, ahlaki serbestlik ve sokak baloları gibi şeylerin ise alınmamasını savunduğu görülmektedir. Tunuslu

Hayreddin Paşa ise, bir çeşit bağdaştırmacılığı dener ve ulemanın cehaleti probleminin çözülmesi halinde Tanzimat değerleri ile geleneksel ve dinsel değerler arasında uzlaşmanın sağlanabileceğini müdafaa eder. Öbür taraftan, Batı uygarlığının bir bütün olarak alınması yoluyla meselenin hallini savunanlar da çıkmıştır. Bunların en ateşlilerinden Ahmed Rıza, bir cenazede fes giymeyi reddetmesi nedeniyle, kendisine İstanbul'a giderse ne yapılacağı sorulduğunda “*Sirkeci garında silindir şapka ile serbestçe inilip gezilecek bir ortam olmayınca İstanbul'a dönmem*” yanıtını vermiştir (Bulut, 1999b, s. 37, 42). Tüm bu anlayışlarda Doğu ve Batı'yı birbirinden farklı imgelemek ve çözümü bu varsayım üzerinden aramak söz konusudur. Sözelimi Batı'yı insanların açlıktan ölmesinin önemsenmediği bir yer olarak görmek de, kılık-kıyafet gibi kültürel unsurları ile aynen alınması gereken bir bütün olarak görmek de esasen onu belli imgeler ışığında kavrama çabasıdır.

Dost ve düşman milletler teması, milliyetçilik ile bağlantılı olarak Türk modernleşmesinin farklı milletlere bakışını şekillendirmiştir. Türkiye’de –özellikle askerî kanatta- Almanya ve Japonya’ya duyulan sempati ve bu ülkelerin “dost” olarak algılanması, akla gelen ilk örneklerdendir (Belge, 2011, s. 712). İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında ise yeni bir dost imgesi, kendisini Amerika Birleşik Devletleri üzerinden gösterecektir. Falih Rıfkı Atay, henüz 1946 senesinde Amerikalılardaki çalışma kıyancına hayran olduğunu söyler, ona göre Amerika’da “*her şey motor ve makine*”dir. Burhan Belge ise, II. Dünya Savaşı yıllarında radyoda yaptığı konuşmalarında Amerika’yı “*bir bezirgânlar memleketi değil idealist*” olarak gördüğünü açıklar (Bora, 2017, s. 79). “Düşman” milletlere atfedilen imgelere örnek olarak ise Yunanlılar ile ilgili bazı örnekler oldukça öğreticidir. Abdülbaki Gölpınarlı’nın Atatürk döneminde Yurt Bilgisi dersi için kaleme aldığı ders kitabında alkolizmin zararlarının Yunan imgesi üzerinden anlatıldığı görülmektedir. Kitapta yer verilen “*İçki ve Sarhoş*” başlıklı şiirde “*İçki düşmanımız bir Yunan kadar*” dizesine rastlanırken, başka bir sayfada ise içkiden “*vatan düşmanı Yunandan nefret eder gibi*” nefret edilmesi gerektiği telkini yapılır, zira yazar, Türklerin Yunana karşı kendi güçleriyle ayakta durması mümkün iken, içkinin kişiyi içerden çürüttüğü ve onun savunmasını ortadan kaldırdığı görüşündedir (Gölpınarlı, 2020, s. 101, 103). Daha eskilere gidildiğinde, Balkan Savaşları’nın tesiriyle Ziya Gökalp’in “*Yaksın kahrın, bütün Balkan’ı yaksın*” dizesi,

Şemsettin Günaltay'ın çocuklara anlatılan masallardan edebî eserlere kadar pek çok alanda Bulgar vahşetinin anlatılmasını talep etmesi gibi misallere rastlanabilir (Bora, 2017, s. 209).

Kadınlara atfedilen imgeler teması, Türk modernleşmesinde karşılık bulan bir diğer mühim temadır. Bu temanın ortaya çıkışı, kadınların modernleşme çabalarının ilk zamanlarından itibaren politik bir vitrin rolü üstlenmeleri ile alakalı görülmelidir. Bir önceki bölümde Doğulu milliyetçilerin ideali olduğu belirtilen, Avrupai fakat mazbut kadın tipine benzer biçimde, Türk modernleşmesinin öngördüğü kadın tipi de kimliğini alaturkalık ile iffetsizlik arasında bir yerde bulmaya gayret etmiştir. Böylelikle bir nevi kostüm modernliğine itildikleri söylenebilir (Kadıoğlu, 1999, s. 31). Elbette bu kostüm modernliği, yine kostüm üzerinden temsil edilen geleneksellik ile de zaman zaman karşı karşıya gelir yahut getirilir. Osmanlı dönemi mizah dergisi *Hayal*'de çıkan bir karikatürde, yerel giyimli bir kadınla Batılı giyimli bir kadın arasındaki bir konuşmaya yer verilir. Konuşmada alaturka giyimli kadın, muhatabına kıyafetinden utanmasını söylerken, muhatabı ise ilerleme çağında esas kıyafetinden utanması gereken kişinin karşısındaki olduğunu söyleyerek yanıt vermektedir (Bulut, 1999b, s. 38). Bu anlayış Cumhuriyet dönemine kadar sirayet edecek ve kadınlar, hem giysileri hem de davranışlarıyla bir nevi modernite simülasyonu rolünü üstleneceklerdi (Kadıoğlu, 1999, s. 108). Kadınlara atfedilen imgeleri şekillendiren modernite simülasyonunun sadece giysi değil, davranış boyutunu da muhtelif örneklerde görmek mümkündür. Atatürk'ün, kadınların hem toplum yaşamı için ortak çalışmaya katılabilecekleri, hem de annelik görevlerini yerine getirebilecekleri görüşü bu noktada hatıra gelmektedir. 1930'larda ders kitaplarında ulusun aileye, devletin anne ve babaya, halkın çocuklara benzetilmesi, vatandaşlık görevlerinin bu benzetmeler ile kurgulanması, aslına bakılırsa neden kadın imgelerinin Türk modernleşmesinde ciddi bir yere sahip olduğunu açıklayıcı niteliktedir (Şerifsoy, 2013, 177-179, 181).

Son olarak, modernleşmeye yapılan itirazları, modernite dışı bir hayatın övgüsü ile taçlandırma temasını Türk modernleşmesi açısından değerlendirmek gerekmektedir. Tıpkı bir önceki bölümde Mises'in zikrettiği romantikler gibi, Türk modernleşmesinin eleştirmenleri de zaman zaman modernitenin karşısında onun dışında tasavvur ettikleri

yaşam şekillerini romantize ederek yanıt vermişlerdir. Necip Fazıl'ın bir kitabında Tanrıkulu karakterine söylediklerini burada hatırlatmak gerekir. Tanrıkulu, sözde aydın olarak isimlendirdiği kişilerin 20. yüzyılda insanın özgür olduğu savına karşılık olarak şunları söyler: “*İnsan Taş Devrinde hürdü. Yirminci Asırdaydı esir olmasında mahzur yoktur*” (Kısakürek, 2004, 260-261).

Bahsedilen temaların Cumhuriyet dönemindeki milliyetçi ve İslâmcı dergilere ne gibi bir tesiri olmuştur? Her bir temanın, ileriki bölümlerde tarif edilecek kimi Japon imgelerine tesiri olduğunu söylemek mümkündür. Batı ve Doğu'ya farklı imgeler atfetme teması, Batı'yı bütün olarak alma veya onun bir kısmını reddetme eğilimlerini doğurması sebebiyle *Garplılaşmadan muasır* ve *Garplılaşmış Asyalı* imgelerinin doğuşuna hizmet etmiştir. Modernite dışı yaşam tarzlarını idealize etme temasının da Batılılaşmaya alternatif arama keyfiyeti bakımından *Garplılaşmadan muasır* imgesini desteklediği söylenebilir. Dost ve düşman teması, dost milletlere imge atfetme davranışı ile alakasından ötürü Japon imgelerinin neredeyse tamamını kapsamaktadır. Çünkü daha önce de ifade edildiği üzere, Japonlar da tıpkı Almanlar gibi Türklerce dost millet kategorisinde görülmüşlerdir. Dahası, Osmanlı'nın son dönemi ve erken Cumhuriyet döneminde Japon imgesinin anlatıldığı bölümlerde anlatılacağı üzere, Japonların Türkler tarafından olumlu bir örnek sayılmasını gerektirecek pek çok tarihsel gelişme (Rus-Japon Harbi, Japonların güçlü bir Asya milleti olarak sivrilmesi vs.) yaşanmıştır. Bu da onların dost millet sayılmasını pekiştirmiş ve *Garplılaşmış Asyalı* gibi olumsuz renge boyanabilen bir imgeyi saymazsak, Japon imgelerinin çoğunluğunun olumlu bir bağlamda ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır. *Almanya'nın ikizi* imgesinin ortaya çıkışını da –Almanların Japonlarla birlikte dost sayılmasından ötürü- dost ve düşman temasından bağımsız göremeyiz. Kadınlara imgeler atfetme teması, Japon kadını romantize eden ve onun üzerinden Türk kadınına model sunan *örnek kadın* imgesinin doğuşuna hizmet etmiştir.

Japonlara milliyetçi ve İslâmcı dergilere atfedilen imgeler, sadece *Garplılaşmış Asyalı*, *Garplılaşmadan muasır*, *örnek kadın* ve *Almanya'nın ikizi* imgelerinden ibaret değildir. Hem diğer imgelerin kaynağını araştırmak, hem de adı geçen imgeleri daha iyi anlamak bakımından başka dinamiklerden söz etmek mecburidir. Bu dinamiklerden birisi, Türk

düşünce tarihinde modernleşme olgusuna damga vuran üç fikir akımı –Batıcılık, Türkçülük, İslâmcılık- ve iki konu başlığından –sanayileşme ve kadın- oluşmaktadır. Bir diğer dinamik ise Türk modernleşmesinin –Japon imgelerinin şekillenmesinde ciddi rol oynayan- temel örüntüleridir. Bu örüntüler; *yaralı bilinç*, *iktisadî milliyetçilik*, *alarmizm*, *toplumsal cinsiyet*, *militarizm*, *özcülük* ve *muktedir mühtedi hayali* olarak isimlendirilebilir.

2. TÜRK MODERNLEŞMESİ VE JAPON İMGESİ

Bu bölüm, Japonlara atfedilen imgeler ile Türk modernleşmesi arasındaki bağlantıyı ele alacaktır. Bu yolla, tezin temel *iddiasına*, yani Japonlara atfedilen imgelerin aslında Türk modernleşmesinde görülmesi istenen veya istenmeyen hususlar için bir ayna rolü üstlendiği tezine uygun bir altyapı sağlanacaktır. Bunun için öncelikle Türkiye dışındaki memleketlerin Japonlara ne gibi imgeler attettiğini belirten bir bölüm gelecektir. Bu bölüm, “Batı ve İslâm Düşüncesinde Japon İmgesi” olarak adlandırılacaktır, çünkü Batı dünyası ve Müslüman ülkeler haricindeki yerlerde Japonlara ne gibi imgeler yüklendiğine dair yeterli çalışma mevcut bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’nin Batı dünyası ile İslâm dünyasının kesişiminde bulunması ve Türkiye’deki Japon imgelerinin her iki taraftaki imgelerle belli benzerlikler içermesi nedeniyle bu bir sorun oluşturmamaktadır.

Yukarıda bahsi geçen bölümden sonra Türk düşünce tarihinde modernleşmeyi konu alan başka bir bölüm gelmektedir. Bu bölümde ilk önce Türk modernleşmesine damga vuran üç önemli fikir akımı –Batıcılık, Türkçülük, İslâmcılık- ele alınacak, ardından Türk modernleşmesinin iki önemli sorunsalı olan sanayileşme ve kadın sorunsalları, kendi alt başlıklarında işlenecektir. Hem bahsedilen fikir akımlarının, hem de sorunsalların Japon imgelerine tesirleri kendi alt başlıklarında işlenecektir. Ardından Türk modernleşmesinin temel örüntüleri ile Japon imgeleri arasındaki irtibatı konu alan bir bölüm gelecektir. Bu bölümde, *yaralı bilinç*, *iktisadî milliyetçilik*, *alarmizm*, *toplumsal cinsiyet*, *militarizm*, *özcülük* ve *muktedir mühtedi hayali* adı verilen örüntülere yer verilecektir. Bu örüntülerin her biri, Türk modernleşmesinin Japon imgelerinin oluşumunda rol oynayan bir yönünü temsil etmektedir. Bu nedenle milliyetçi ve İslâmcı dergilerdeki Japon imgelerinin analiz edildiği bölümde başlıklandırma yapılırken sözü geçen örüntülerden faydalanılmıştır. Nihayet Türk siyasi düşüncesinde Japon imgesini hem Osmanlı’nın son dönemi, hem de erken Cumhuriyet dönemi açısından ayrı ayrı inceleyen ve Japon imgelerini doğuran tarihsel konjonktürü ve fikirleri ortaya koyan bir bölümle tezin ikinci bölümü sona erecektir.

2.1. KÜRESEL ARKA PLAN: BATI VE İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE JAPON İMGESİ

Japonlar, ister dünyanın geri kalanına kapalı bir çizgi izledikleri, isterse de Meiji Restorasyonu ile dışa açıldıkları zamanlarda olsun, Türkiye dışındaki ülkelerin düşünce çevrelerinde de dikkatleri üzerine çekmiş bir millettir. Japon militarizminin yükselişiyle artan bu fikrî merak, II. Dünya Savaşı sonrasında dahi ortadan kalkmamıştır. Bu bakımdan Türkiye'nin çeperlerinde yer aldığı iki dünyanın, yani hem Batı dünyasının hem de İslâm dünyasının Japonlara nasıl baktığını değerlendirmek uygun olacaktır.

Batı düşüncesinde Japon imgesini şekillendiren en önemli faktör, onun hem coğrafi hem de kültürel açıdan uzaklığı olmuştur. Yeryüzündeki konumu bakımından Batı'nın tam zıddında yer alan Japonya, böylelikle bir nevi Batı'nın antitezi gibi görülmüştür. Nitekim Batı dünyasında Japonları anlamaya yönelik en erken girişimlerden birinin, 16. yüzyıldaki bir Cizvit misyoneri tarafından hazırlanan ve Japonların Batı'dan farklı 600 civarı özelliğini bir araya getiren bir eser olması tesadüf değildir. Bununla birlikte, Japonları Batı düşüncesi açısından paradokslu kılan bir özellikleri de vardı. O da Batı'nın antitezi olarak görülmelerine karşın aynı zamanda bir medeniyet sahibi olmaları nedeniyle “medeni Batılı versus ilkel vahşi” dikotomisine uymuyor olmalarıydı. Bir paradoks olarak görülen Japonlar bu nedenle Batı düşüncesine hep birbirine zıt özelliklerle –müsfik ama güvenilmez, kibar fakat sert, güzelliğe duyarlı lakin vahşi derecede acımasız- konu oldular. Nitekim ilerleyen paragraflarda bahsi geçecek olan, Ruth Benedict'in 1946 tarihli meşhur eseri *Krizantem ve Kılıç*'in ismi dahi bir nevi bu zıtlığı yansıtmaktadır (Littlewood, 2007, s. 200).

Aydınlanma düşünürlerinden Montesquieu ile Voltaire'in eserlerinde Japonlardan söz edilmesi, henüz Meiji Restorasyonu ile dışa açılmalarına uzun zaman varken dahi Japon milletinin Batı düşüncesinde imgelere konu olabildiğini kanıtlamaktadır. Montesquieu meşhur eseri “*Kanunların Ruhu Üzerine*”de ceza hukukunda aşırı sertliğin despotik rejimleri yozlaştırdığını ileri sürerken Japon kanunlarını örnek gösterir. Japonya'da neredeyse bütün suçların idam ile cezalandırıldığını bildirir; fakat bunun sebebinin suçluyu ıslah değil kendisine itaatsizliğin büyük suç sayıldığı imparatorun öcünü almak

olduğunu ifade eder. Çünkü bütün mülkiyetin imparatora ait olması nedeniyle hemen hemen her suç imparatorun menfaatine dokunmaktadır (Montesquieu, 2019, s. 108). Montesquieu, bu derece sertliği gereksiz görmektedir, zira Japonların yahut kendi ifadesiyle “*bütün tehlikelere ve bütün felaketlere meydan okuyan bu inatçı, kaptisli, kararlı ve tuhaf halkın*”, “*doğaları gereği ölümü küçümseyen, en ufak olayda karnını deşen bu insanlar*”ın⁷ infaz görüntülerinden etkilenmeyeceklerini savunur. Japonların çocuk terbiyesinde sertlikten uzak dururken kölelere karşı ise tam tersi şekilde davrandıklarını ileri sürer ve ev yönetiminde sergiledikleri yumuşaklığı siyasi ve sivil yönetime yaymadıkları için onları tenkit eder. Bilge bir yasa yapıcının salt cezalarla yetinemeyeceğini, ödüllere, ahlakî ve dinî sözlere, utanç hissine vb. de başvurarak hareket edeceğini ileri süren Montesquieu, despotizmin böyle mekanizmaları bilmediğini ve Japonya’da despotizmin kendisinden bile daha zalim hale geldiğini ifadeye koyar (Montesquieu, 2019, s. 109). Japon hukukundaki katılığı onun acziyeti olarak gören düşünür, bu görüşüne çeşitli deliller göstermeyi ihmal etmez. Örneğin Miyako şehrinde sokak serserileri tarafından öldürülen insan sayısındaki çokluktan, kaçırılan genç kız ve erkeklerin çırılçıplak ve bez torbalara konmuş olarak kamuya açık alanlarda bulunmasından, imparatorun düşük tabakadan bir kadından olan çocuğunun saray kadınları tarafından boğulmasından bahseder (Montesquieu, 2019, s. 110-111).

Voltaire, Japonların dinî meselelerdeki toleransından haberdardı ve onlara bu konuda büyük bir saygı besliyordu. Meşhur *Felsefe Sözlüğü*’nde bu nedenle Japonlardan bahseden, bir Hintli ile Japon’un diyalogu şeklinde kaleme alınmış bir maddeye yer vermişti (Grapard, 1985, s. 66). Farklı fikir ve inançların damak tadı üzerinden sembolize edildiği maddede Japon, tam iki yüz senelik bir iç çatışma sürecinden sonra kendilerini dünyanın en mutlu uluslarından biri sayabildiklerini belirtince Hintli ona, imparatorluklarında on iki mutfak partisi varken nasıl mutlu olabildiklerini sorar ve bunun yılda on iki iç savaş anlamına geldiğini ileri sürer. Japon’un cevabı ise her biri farklı yemek pişiren on iki lokanta varken herkesin beğendiği lokantaya gidip canının çektiğini yemesinin, gırtlak gırtlığa gelmekten daha makul olduğu yönündedir. Dahası,

⁷Montesquieu’nün kullandığı ifadelerde Japonların tehlikelerden korkmayan, ölümü ve intiharı küçük gören niteliklerle anılması dikkat çekicidir. Milliyetçi ve İslâmcı dergilerde *adanmış savaşçı* imgesiyle sık sık işlenecek olan niteliklerin bu kadar erken bir dönemde işlenmiş olması, imgelerin tarihsel köklerinin ne kadar derin olabileceğini gösteren bir olgudur.

zevk meselelerinde uzun süre yapılan kavgaların bir süre sonra insanlara birbirinin kuyusunu kazmak dışında bir şey getirmediğinin anlaşılacağını ve böylelikle insanların hoşgörüyü öğreneceğini de ekler (Voltaire, 2014, s. 93).

1640 senesinde Japonya kapılarını dış dünyaya kapatırken, hakkındaki bazı temel imgeler çoktan oluşmuş durumdaydı. Özellikle şu imgelerin oldukça baskın olduğu söylenebilir: Samurayların savaşçı kültürü, Japon kadınlarının zarafeti, estetik kaygılara verilen önem ve Japon ülkesi ve halkının ötekiliği (Littlewood, 2007, s. 200).

Çocuk kitapları yazmasıyla bilinen bir İngiliz yazarın 1849'da kaleme aldığı, İngiltere'den uzak memleketleri –Hindistan, Çin vb.- anlatma hedefi güden *Far Off* isimli bir eserde Japonlara ayrılan bölüm dikkat çekicidir. Kitabın yazarı Favell Lee Mortimer, İngiltere'deki Evanjelik Protestanlara mensup bir kimse olarak, çocuklara dinî ve eğitsel bir kaynak sağlamak amacıyla ortaya koyduğu yapıtta geçen ülkelerin hiçbirisine gerçekte gitmemiştir. Nitekim kendisi de eserin başlangıcında *Far Off*'un çok derin bir araştırmaya dayanmadığını itiraf etmektedir (Manickavel, 9 Nisan 2019). Bununla birlikte, kitapta Japonlara atfedilen imgeler, Batı düşüncesinde Japonların paradoksal niteliği ile ilgili söylenenleri doğrulaması bakımından önemlidir. Sözgelimi yazar bir taraftan Japonların çok kibar, gururlu ve eğitilmiş olduklarını, coğrafya, aritmetik ve astronomiden anladıklarını ileri sürerken öbür yandan da imparatora yanlışlıkla bile hakaret eden bir Japon'un kendi karnını kılıçla yararak intihar etmesini öngören bir adetten bahseder. Ona göre bu adet beş yaşındaki çocuklara bile öğretilir ve nasıl yapacakları kendilerine anlatılır. Her beyefendinin intihar edeceği gün için sakladığı beyaz bir elbiseyi yanında taşıdığını, ölüm emrinin gelmesi durumunda arkadaşlarını ziyafete çağırdığını ve ziyafetin sonunda imparatorun subayının hükmü yüksek sesle okuduğunu belirten yazar, bunun ardından beyefendinin kendi karnını kılıçla deştğini ve arkasında duran bir hizmetçinin de onun başını kestiğini ileri sürer. Adeta Montesquieu'nün Japonlarda intihar ve ölüme bakış ile ilgili satırlarını yansıtır nitelikteki bu ifadelerden sonra “*Bu tür bir ölüm Japonya’da çok saygı görür ve mükafat olarak intihar eden adamın oğlu adamın saraydaki yerini alır*” diye eklemeyi de unutmaz. Bunlar haricinde Japonların evlerinin güzelliğinden, oturdukları özenle

dokunmuş hasırlardan, evlerini süsleyen resimlerden ve çiçeklerden de bahsettiği görülmektedir (Mortimer, 2011, s. 126-127).

19. yüzyıl ortalarında yeniden dış dünyaya açılan Japonya, geri kalmış fakat Batı'dan bir şeyler öğrenmeye hevesli bir memleket görünümü arz etmektedir. Bu dönemde Japonlara Batı camiasında atfedilen imgelerin artık dışil nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Batılı diplomatlar ve seyyahlar, Japon kadınlarının uysallığına, çay evlerinin güzelliğine ve süsleme sanatının zarafetine dikkat çekmişlerdir. Yüzyılın sonunda Japonların askerî anlamda iyiden iyiye güçlenmesi, Batı'da Japonlara yakıştırılan imgelerin dışil olandan eril olana, estetikten kabaya, egzotik bireylerden yabancı sürülere doğru dönüşmesini sağlamıştır (Littlewood, 2007, s. 200-201).

Japonya'nın askerî bir güç olarak sivrilmesinden sonra onlara Batı dünyasında nasıl bakıldığını görmek için bazı kaynaklara değinmek yerinde olacaktır. Alman yazarlarından Friedrich Sieburg, 1939 tarihli *Çelik Çiçek* adlı yapıtında Japonya seyahati izlenimlerini kaleme almıştır. Sieburg, Japonya'nın 1853'den itibaren 89 sene içerisinde yükselip askerî ve endüstriyel bir kuvvet haline gelmesini mucize olarak nitelemiştir (Akansel, 1943, s. 5). Ayrıca Japon milletinin karakterinin Japon coğrafyasından doğduğunu, onların bir ada ülkesinde yaşamaları nedeniyle azimli ve inatçı olduklarını ileri sürmüştür.⁸ Ona göre sıkışık ve kayalık adalarda hayat sürmek, Japonlara hamle ve sefer etmek suretiyle genişlemek dışında çare bırakmamış ve bu milletin başka milletlerde olmayan kudretlere ve enerjilere sahip olmasını sağlamıştır (Akansel, 1943, s. 7-8). Japon hayatını "*derin bir düşünce yemişi*" olarak niteleyen Sieburg, hem Japonya'yı kalkanıran İmparator Meiji'nin hem de Japonya'nın kendi zamanındaki idarecilerinin akıllı, tedbirli ve yurtsever kişiler olduğuna dikkat çeker ve bunun sebebi olarak Japonların ırk homojenliğini korumasını, başka ırklarla karışıp dejenere olmamasını gösterir. Japon modernleşmesinin Avrupa'daki patron-işçi kavgalarını hiç görmeden, devletin başını çektiği bir program ile başarılmasına, Japon devletinin kısa sürede fakir bir çiftçi milletini dünyanın en ileri endüstri

⁸ Görüldüğü üzere, imgebilimin doğuşunu anlatan bölümde bahsi geçen, milletlerin karakterleri ile yaşadıkları coğrafya arasında bağ kuran gelenek II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde hâlâ varlığını sürdürebilmektedir. Nitekim Sieburg'dan hemen sonra zikredilecek olan Lily Abegg'in de benzer yaklaşımları mevcuttur. II. Dünya Savaşı'nda olup bitenler vesilesiyle millet imgesinin etnik determinist yorumunun darbe alması, bahsedilen geleneğin de sonunu getirmiş gibi görünmektedir.

memleketlerinden birisinin yurttaşları haline getirmesine ise ayrıca işaret eder. Devletçi bir metod ile hareket eden Japonya, hem Avrupa'dan faydalı bulduğu şeyleri alıp kendine mal edebilmiş ve hem de millî benliğini koruyabilmiştir. Sieburg tüm bunlar haricinde Japonya'da Budizm ve Şinto dinlerinin mevcudiyetinden, Japonların yaşayan bir imparatoru ve tabiat varlıklarını kutsal saydıklarından, fakat bu inançların Japon modernleşmesine engel olmamasından bahseder. Sözelimi büyük bir kimya fabrikasında Şinto rahipleri de kullanılabilmekte, bir suni inci şirketi, midyelerin ruhu için ayinler düzenleyebilmektedir. Ayrıca imparatorun sarayı bir mabet hükmünde olup Japonlar ellerini oraya doğru kaldırarak dua etmekte, elli yıldır her mektep çocuğu imparatorun resmi önünde saygı ile eğilmekte ve Meiji'nin eğitim hakkındaki emirnamesini ezbere bilmektedir. İmparatorun tanrı olarak görülmesi, Japon milletinin de ilahî kaynaklı yegâne millet olduğu ve dünyaya hâkim olma misyonu bulunduğu fikrini beslemiştir (Akansel, 1943, s. 12-16). Sieburg, Japonya'da ordunun öncü rolünü de detaylı olarak işlemiş ve ordunun Japon köylüsünün sorunlarına çareler aradığını, Mançurya fethedildikten sonra kurulan Mançukuo devletinde sermayecilerin hakim olmasını istemediğini, burayı Asya'da kurmak istediği nizamın bir timsali yapmak istediğini ifade etmiştir (Akansel, 1943, s. 18-20). Japon günlük yaşantısını işlediği bölümlerde ise Japonların aynı anda birbirine zıt iki devri birden yaşattığını, endüstri dünyası içerisinde Ortaçağ'dan kalma gelenek ve adetlerini aynen sürdürdüğünü ileri sürmektedir (Akansel, 1943, s. 28-29). Örneğin Japonya'da kadın, sokakta kocasının arkasından yürür ve onun yanında söze karışmaz. Kadına aleni olarak saygı göstermenin Japonya'da ayıp sayıldığını belirten Sieburg, bir Japon mağazasında mendilini yere düşüren bir kadının mendilini alıp ona verdiği için, herkesin ona kızgın bir şekilde bakmaya başladığını, iki lise talebesinin ise kahkahalarla güldüğünü kayda geçirmektedir. Keza Japonya'da erkeklerin aile hayatı ile aşk hayatını ayrı görmelerinden ötürü evli iken geyşalarla da konuştuklarını ve eşlerinin buna ses çıkarmadığını not düşmektedir (Akansel, 1943, s. 31-32).

Tıpkı Sieburg gibi Alman olan Lily Abegg, *Yamato* (Japonya) isimli kitabında Japonlara dair pek çok gözlemine detaylıca yer vermiştir. Örneğin, başka milletlerde olduğu gibi Japonlarda da hırsız memurlar ve subaylar olduğunu, fakat "Japon ruhu"nun, kötü insanların iyi insanlara galip gelmesini engellediğini ileri sürmüştür

(Akansel, 1943, s. 5-6). Japon coğrafyasının volkanik ve depremliliğinden ötürü bu coğrafyanın sakinlerinin de isterik, aceleci ve dengesiz olduğunu savlar (Akansel, 1943, s. 8). “*Japonlar, kütüphane fareleridir*” diyerek onların okuma sevgisine dikkat çeken Abegg, Japon halkının kendi başarılarını “Japon ruhu”na bağladığını ve eğitim sistemlerine de bu anlayışı aşladıklarını bildirir. Örneğin ilkokullarda Japonya’nın askerî kahramanlarından Noji’nin çocukken korkak, cılız ve ağılak olduğu, fakat Japon ruhunun onu büyük bir kahramana dönüştürdüğü anlatılmaktadır. Japon ruhunu oluşturan faktörler ise Abegg’e göre şöyle sıralanabilir: Aile olmazsa imparator sülalesi, imparator sülalesi olmazsa Şinto inancı, Şinto olmazsa maneviyat ve ahlak, ahlak olmayınca Japon ruhu, Japon ruhu olmayınca da Japonya olmaz (Akansel, 1943, s. 11-12).⁹ Ona göre imparator Japonlar için o derece mukaddestir ki, hekimler ona dokunamaz, terziler ise onun yanındayken ancak göz kararıyla ölçü alabilir. Ayrıca Japonya’da kişi hangi dine inanırsa inansın öncelikle Şinto inancını kabul etmesi beklenir. Dahası, Japonya’da en üstün şey vatan olup, bu kabul edildikten sonra Japonların din ve felsefe hususunda geniş bir anlayışı mevcuttur (Akansel, 1943, s. 16). Bununla birlikte Japon mitolojisi ve efsaneleri çok ciddi bir referans gücüne sahip olup, bir Japon öğretmenin bunları eleştirmesi, görevden alınmasıyla sonuçlanır. İmparator ailesinin hâlâ devam ediyor olması, bahsi geçen efsanelerin tazeliğinin korunmasını ve eski adetlere sadakatin sürmesini kolaylaştırmıştır (Akansel, 1943, s. 27). Tüm bunların yanı sıra Abegg, Japonların aile kavramına ciddi önem verdiklerini ve bu nedenle Almanya’da 21 yaşını geçen her Alman’a seçim hakkı verilmesini yadırgadıklarını söylemektedir. Zira Japonlar bu hakkı yalnız aile reislerine tanımaktadır ve Avrupa, Japonların gözünde bireyciliğin garip diyarıdır (Akansel, 1943, s. 30). Japonların yabancılara bakışı ise müspet olmadığı gibi, yabancı şirketlere izin vermeme, hatta hükümetin maaşla getirttiği yabancı profesörlerin yerli hizmetçi bulamaması derecesine varmaktadır. Japonca bilmemenin yabancılar için iyi olduğunu, bu sayede kendilerine edilen hakaretleri anlamayacaklarını belirten yazarın iddiasına göre Çek tenisçileri, Japon rakipleriyle yaptıkları bir maçı, Japon seyircilerin tepkisinden korktukları için kasten kaybetmiştir (Akansel, 1943, s. 36).

⁹ Milliyetçi ve İslâmci dergiler konusuna sıra geldiğinde işlenecek olan *manevi örnek* imgesinin yabancı literatürdeki bir örneği burada görülebilmektedir.

Fransız generallerinden Maurice Duval, 1942’de *Candide* isimli haftalık gazetede Japonlara dair alaka uyandırıcı tespitler yapmaktadır. Vaktiyle bir Japon piyade alayında bulunduğu zamanları anlattığı yazısında, her Japon’un içinde imparatora tapınma duygusu olduğunu, Japon subaylarına Konfüçyüs’ün kitabının okutulduğunu, Japon ordusunda subayların baba, erlerin ise çocuk olarak görülmesine dayalı bir disiplinin hüküm sürdüğünü kayda geçirmektedir. Ayrıca Japon okullarında öğretmenler için kullanılan “sensei” ifadesinin “dünyaya ikinci defa getiren” anlamına gelmesine dikkat çeker (Akansel, 1943, s. 65-67).

Amerikalılar, Şark kavramını temelde Uzakdoğu ülkeleri ile özdeşleştirmişlerdir. Bu nedenle onlar için Şark temelde Japonya ve Çin’i çağrıştırmaktadır (Said, 2017, s. 11). II. Dünya Savaşı’nda Japonya ile ABD’nin karşı karşıya gelmesi ise o dönem Amerikan zihninin Japonlara bakış açısında ciddi manada olumsuz tesirler bırakmıştır. Japon militarizminin yükselişiyle birlikte kendini gösteren “Sarı Tehlike” imajı, II. Dünya Savaşı’nda zirve noktasına çıkacak olan korkuları besleyecek ve Japonları sadist, insanlık dışı insan kasapları olarak resmedecektir (Littlewood, 2007, s. 201). Pasifik’te iki ülke arasında yaşanan savaşa dair bir Amerikan gazetesinin manşeti, meseleyi bir ırklar savaşı olarak değerlendirmesi açısından oldukça çarpıcıdır: “*Pasifik’teki savaş Dünya Savaşıdır, Şark Irklarının Garp Irklarına Karşı Dünya Hâkimiyeti için Savaşı*” (Mills, 2020, s. 169-170). Amerikan askerleri arasında Japon kemiklerinden mektup açacağı yapmak, Japon kulakları ve altın dişlerini toplamak, Japon kafataslarını sevgililerine hediye olarak göndermek gibi davranışlara şahit olunmuştur. *Life* dergisinin bir askerî aracın üzerine kaporta süsü olarak yerleştirilmiş bir Japon kafatasının fotoğrafını basması da aynı tarihlere denk gelmektedir (Mills, 2020, s. 137). Söz konusu fotoğrafı *Savaş Elkitabı* isimli çalışmasına dâhil eden sosyalist şair ve tiyatrocu Bertolt Brecht, altına Japon militarizmine dönemin sosyalist bakışının ipuçlarını içeren şu dörtlüğü yazmıştır:

Ah, zavallı Yorick tank batağında!
Bir demire saplanmışsın başından
Şehit oldun Domeibank uğruna.
Ama ona hâlâ borçlu annen baban.
(Brecht, 2002, s. 164).

II. Dünya Savaşı sona erdikten sonra ABD nezdinde Japon imajının negatif tonunun ortadan kalktığı görülür. Japonya, Batılıların gözünde bir kez daha Japon kadınıyla ve estetik zevklerle gündeme gelmeye başlar (Littlewood, 2007, s. 201). Hatta ABD ile Japonya'nın, üçüncü teknolojik devrimin yeni kutbu olma sürecindeki kaçınılmaz yakınlaşmaları, iki ülkenin John Naisbitt tarafından *US-Japan Inc.* şeklinde isimlendirilmesine yol açmıştır (Shayegan, 2020, s. 58). Bununla birlikte, ekonomik açıdan taraflar arasında bir rekabetin olduğu da büsbütün gözden kaçırılmaz. Japonya'nın ekonomik yükselişi, adeta iş insanı kıyafetleri giymiş yeni samuraylarla mücadele anlamına gelmekteydi. Bu imaj Japonya'yla ilgili roman ve filmlere de bir dönem yansdı. Daha sonra ise Japonya'nın bu sefer mutfağı, dekorasyonu ve modası ile yeniden gündeme gelmesi söz konusu olmuştur (Littlewood, 2007, s. 201).

İslâm dünyasında Japonya'nın değerlendirilme biçimine dair örneklerle bakıldığında genel olarak alfabe ve dil meselesinin gündeme geldiğini görmekteyiz.¹⁰ Muhtelif Müslüman ülkelerin aydınları ve liderleri, Japonya'da kendi alfabesini değiştirmeden, dil reformu yapmadan yükselen bir memleket örneği gördüler.¹¹ Bu konuda akla gelen ilk misallerden birisi, Bosna-Hersek'in lideri Aliya İzzetbegoviç'tir. Meşhur *İslam Deklarasyonu*'nda Türkiye ile Japonya'yı iki farklı reform örneği olarak ele alıp birbiriyle karşılaştırır. Kimi reformların milletlerin bilgeliğini, kimi reformların ise ihanetlerin en büyüğünü barındırdığı iddiasında olan İzzetbegoviç, birinci tip reformlara Japonya'yı, ikinci tip reformlara ise Türkiye'yi örnek gösterir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında her iki memleketin de birbirine yakın gelişmişlik seviyeleri olan eski imparatorluklar konumunda bulunduğunu, dolayısıyla eşit fırsatlara sahip olduğunu ileri sürer. Bununla birlikte, iki ülkedeki reformların sonuçlarının aynı olmadığını, ilerleme ile geleneği birleştiren Japonya birinci sınıf bir ülke olurken, geleneğe karşı çıkan Türkiye'nin üçüncü sınıf bir ülke olduğunu ifade eder. Bundan başka, yazı meselesinde de Türk ve Japon reformcuların farklı yollar tutması hususuna dikkatle eğilir. Türkiye

¹⁰ Elbette istisnalara rastlamak mümkündür. *İran-i Nov*'un 3 Şubat 1910 sayısında "Ey asil bacılar! Ey samimi vatandaşlar!" hitabıyla başlayan yazıda İranlı kadınlara seslenilmekte ve onların vatan için harekete geçmek suretiyle kendilerine "Japon kadınları gibi dünya çapında nâm kazandıracak" bir çabaya girişmeleri telkin edilmektedir (Najmabadi, 2013, s. 160-161). Japon kadınının örnek gösterilmesi hususu Türkiye'de kendi izdüşümünü çeşitli vesilelerle göstermiştir. *Örnek kadın* imgesinin işlendiği bölümde bu konuya daha detaylı değinilecektir.

¹¹ Milliyetçi ve İslâmcı dergilerde *Garplılaşmadan muasır* imgesi ile temsili bulacak bir anlayışın ifadesi burada da görülmektedir.

sadece 28 harfli olan eski alfabesini reddederken, Japonya'nın 46 işaret ve 880 Çin ideogramı içeren kendi yazısını koruduğunu, neticede Japonya'da herkesin okuma yazması varken Türkiye'nin –kitabın yazıldığı tarih itibariyle- yarısından fazlasının okuma yazma bilmediğini not düşer. Ona göre yazısını değiştiren Türkiye, gençliğini manevi boşluğa itmiş ve hafızasını yitirmiştir (İzzetbegoviç, 2010, s. 25-26).

İran'ın etkili düşünürlerinden Ali Şeriatî, ilerleme için alfabe değişimine lüzum olmadığını savunur ve tıpkı İzzetbegoviç gibi o da Türkiye örneğine karşı tez olarak Japonya'yı misal verir: *“Varsayalım ki yazıyı değiştirip Türkiye'ye yetiştik. Türkiye, yazıyı değiştirdiği için çok mu ileridir? Biz oradan çok mu gerideyiz? Bunun nedeni yazı mı? Yazı problemi geri kalma nedeniyse, Çin ve Japonya, dünyanın en geri ülkeleri olmalı!”* (Şeriatî, 2018, s. 232).

Konuyla ilgili başka bir örneğe Mısır'da rastlanmaktadır. 5 Nisan 1972 yılı Kahire'sinde, dönemin Libya lideri Muammer el Kaddafi'nin de katıldığı ve *el-Ehram* gazetesi tarafından tertip edilen, Mısır'ın önde gelen yazarları ve düşünürlerine ev sahipliği yapan bir toplantıda (Yazar, 1976, s. 199) Japonya sık sık gündeme gelmiştir. Örneğin Dr. Aişe Abdurrahman, Japonya'yı Batı kültürünü benimsemeden yükselen bir ülke örneği olarak takdim etmiştir: *“İşte Japonlar, ki ben onlara hayranım, ne dillerini değiştirdiler, ne de milliyet ve şahsiyetlerinden vazgeçtiler. Ama asra?... Hem ulaştılar, hem geçtiler!”* (Yazar, 1976, s. 245). Diğer bir Mısırlı aydın, Dr. Hüseyin Fevzi ise Japonya'nın Batılılaşma sürecine Mısır'dan daha geç başladığı halde daha başarılı olmalarını hayretle karşıladığını söyler. Bu nedenle Mısırlıların hala dinî tartışmalar yapmasını yadırgadığını ve dinin kişisel alana bırakılması gerektiğini ifade etmekten geri durmaz. Japonların dinlerin en basitine inandığını, *“çocukken bize anlatılan hurâfeler, efsâneler, masallar gibi bir şey”* olarak nitelediği Şinto dinine mensup olduklarını söyleyen Dr. Fevzi, istisnasız her Japon'da en mühim inancın ise Japonluk kimliği ve Japon milliyetçiliği olduğu kanaatindedir. Bu sayede Japonların Batı medeniyetini sonuna kadar ve tereddüt göstermeden aldığını, fakat temel ahlâk değerlerinden hiçbirini kaybetmediğini savunur (Yazar, 1976, s. 262-263). *El Ehram* yazarlarından Ahmed Behaeddin, Japonların teknolojiyi birtakım medenî değerlerin sonucu olarak yapabildiklerini, bu nedenle medeniyetin salt maddiyata indirgenmemesi

gerektiğini ifade eder (Yazar, 1976, s. 282). Anlaşılan odur ki tıpkı Türk aydınlarda olduğu gibi Mısırlı aydınlar arasında da Japonya'ya atfedilen imgeler birbirinden farklılaşabilmektedir.

Toparlayacak olursak, Batı ve İslâm düşüncesinde Japonlara atfedilen imgelere dair imgeler, tarih boyunca tek tip bir Japon imgesi olmadığını, Japonlara farklı zamanlarda farklı anlamlar yüklendiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu farklı imgelerin zaman zaman ortak noktalar taşıdığı da gözden kaçmamaktadır. Örneğin Japon kimliğini bir çelişkiler yumağı, bir paradoks olarak görme anlayışı Japon modernleşmesinden dahi öncelere dayanırken, Japon modernleşmesi söz konusu paradoksal kimliği Japon olmayanların gözünde daha da pekiştirmiş ve hem Japon İmparatorluğu'nun yükselişini izleyen Batılı yazarlar, hem de kendilerine Batılı olmadığı halde yükselmeyi başaran bir ülke modeli arayan Müslüman yazarlar, Japon kimliğinin paradoksallığında bir imge kaynağı bulmuşlardır. Ayrıca hem Batılı hem de Müslüman yazarların Japonlara atfedilen imgeler konusunda kendi içlerinde ayrışabildiği görülmektedir. Nitekim bu tezde incelenecek olan milliyetçi ve İslâmcı dergilerde de Japon kimliğinin –Japon modernleşmesi ile pekişen- paradoksallığı –bilhassa hem geleneksel hem Batılı/Batı dışı modern olmak- yine kendini göstermektedir. Ayrıca, milliyetçi ve İslâmcı dergilerin kendi içlerinde de birbirine zıt imgelerin savunulabildiği gözlenmektedir.

2.2. FİKRÎ ARKA PLAN: ÜÇ AKIM, İKİ SORUNSAK

Türk modernleşmesinin Cumhuriyet'ten önce başlayan ve erken Cumhuriyet Dönemi'ne tesir eden üç akımı ve iki konu başlığı, tez bağlamında ciddi bir öneme sahiptir. Çünkü bahsedilen akımlar ve konu başlıkları, Cumhuriyet dönemi milliyetçi ve İslâmcı dergilerinde Japon imgesinin oluşumuna fikrî bir arkaplan sağlamaktadır. Sözü geçen üç akım, Batıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük akımlarıdır. İki konu başlığı ise, sanayileşme ve kadın meseleleridir.

2.2.1. Batıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük

Türk modernleşmesine damga vuran akımlardan birisi olan Batıcılık akımı, muhtelif dallara ayrılmıştır. Bunlardan birincisi, Tanzimat'ın “medeniyetçi”leri olup, onların esas gayesi Osmanlı İmparatorluğu'nun birliğini muhafaza için Batılılaşmaktır. Öğretim ve eğitim yoluyla sağlanacak, Osmanlı geleneklerini muhafaza edecek bu Batılılaşma metodunu Emrullah Efendi ve Satı gibi aydınlar savunmaktaydı. Emrullah Efendi Fransız sistemini benimser ve Fransa eğitim sistemini model alan bir maarif planı tasarlarlarken, Satı ise Tanzimat'ta ortaya çıkan mektep-medrese ikiliğini eleştirmenin anlamsız olduğunu, aynı şekilde kanunlar ve mahkemelerdeki ikiliğin de mecburi olduğunu ileri sürmektedir. Batıcılığın ikinci damarını destekleyenler, ülkenin en büyük sorunu olarak Türkiye’de üretici ve girişimci insan yetersizliğini görüyor, salt memur ve işçi yetiştirmenin Batılılaşma gayretlerini sonuçsuz bıraktığını ileri sürüyorlardı. Prens Sabahattin'in öncülük ettiği bir aydın kesimini içeren bu damar, önce siyaseten Ahrar Partisi ile birleşmeyi uygun gördüyse de, sonradan siyaset dışı kalmaya karar verdi. Üçüncü Batıcı damar, *Servet-i Fünun* ve *Ulûm-u İctimaiye* dergisi çevresine mensup pozitivistlerden müteşekkildir. İçinden sosyalistlerin de çıktığı bu damarın, radikal bir pozitivizmi ve materyalizmi benimsediği anlaşılmaktadır. Ethem Nejad, Suphi Ethem, Refik Nevzat gibi isimler bu damara mensuptur. Dördüncü Batıcı damar, Batı'dan gelen her şeyi Doğu'da bulunan her şeyden ileri sayan bir anlayışa mensup olup, *İctihad* dergisi sahibi Abdullah Cevdet, Celâl Nuri, Kılıçzâde Hakkı gibi kalemlere sahiptir (Ülken, 1979, s. 200-202).

İctihad dergisinde yayınlanmış olan “*Pek Uyanık bir Uyku*” başlıklı iki yazıda, Batıcı görüşün ciddi bir programı çizilmektedir. Programın içerdiği maddeler şunlardır: Şehzade eğitimine dikkat etmek, padişahlara tek eşliliği mecburi kılmak, fesi kaldırıp yerine serpuşu kabul etmek, mevcut kumaş fabrikalarını genişletmek ve yenilerini açmak, kadınların dilediği gibi giyinmesi, kadınların erkeklerden kaçmaması ve görücülüğün sona erdirilmesi, kızlar için tıbbiye mektebi açmak, tekke ve zaviyelerin kapatılması, medreselerin kaldırılması, sarık ve cübbenin sadece ulemaya tahsis edilmesi, evliyaya adak adamanın men edilmesi, üfürükçülüğün yasaklanması, israf etmeme şartıyla çalışıp kazanmanın teşvik edilmesi, eğitim görmemiş yaşlılar için mektepler açılması, bir Osmanlı sözlüğü hazırlanması, Osmanlıların hükümet veya ecnebilere yardım beklemeden kendi girişimleriyle altyapı inşasına girişmesi, bütün

kanunların reforme edilmesi, şariat mahkemeleri kaldırılıp medeni mahkemelerin kurulması, Mecelle'nin kaldırılması veya ciddi manada değiştirilmesi, Latin alfabesinin kabulü, Avrupa medeni kanunun kabulü (Bulut, 1999a, s. 77-79).

İslâmcılık akımı, özellikle II. Abdülhamid'in son yıllarında neşredilen *Sırat-ı Müstakim* ve Meşrutiyet devrine tekabül eden *Sebilürreşad* dergilerinin yazarları tarafından temsil edilmiştir. Mehmet Akif, Aksekili Hamdi, İzmirli İsmail Hakkı, Bursalı Tahir, Tahirül Mevlevi gibi pek çok isim bu akımı desteklemiştir. Nitekim İslâmcı yazarlardan bazılarının modernist İslâm görüşü sonucunda Türkçülük veya Batıcılık hareketine geçiş yaptığı da bilinmektedir (Ülken, 1979, s. 196-197). İslâmcı akımın temel görüşlerinden birincisi İslâm Birliği fikridir. İkincisi, İslâm'ın terakkiye mani olmadığı görüşüdür. Üçüncüsü, İslâm'ın terakkiye engel olduğu düşüncesiyle Batı'ya yönelmenin hata olduğu fikridir. Örneğin Musa Kazım Efendi, Avrupa'nın salt bilim ve sanayi tarafını kabul etmek gerektiğini söylemiş ve onun adetlerinden ya da yaşam tarzından uzak durmayı salık vermiştir. Dördüncüsü, şariatın emirlerine uymak suretiyle kadınların cemiyet hayatı içerisinde yer alabileceğini ileri sürer. Beşincisi, poligaminin insanlığa veya medeniyete aykırı bir tarafı olmadığını müdafaa eder. Altıncısı, boşanmanın meşru sebeplere dayalı olmasına önem verir, nedensiz boşamaları kınar. Nihayetinde bütün kanun hükümlerinin şariata dayalı olmasından yanadır (Bulut, 1999a, s. 80-82).

Türkçülük akımı olarak da isimlendirilen Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkışını sağlayan şey, Jöntürk aydınlarındaki “*yerel hassasiyet*” idi. Söz konusu hassasiyet, Türklerin tarih ve kültürüyle alakalı yerel unsurlara dayanmaktaydı. Jöntürkler'in yerel hassasiyetinden doğan Türk milliyetçiliği, Türkler'in İslâm ve İslâm öncesi geçmişindeki kimlik temellerini araştırmıştır. Dahası, pek çok ideolojinin içine düştüğü bir çelişkiyi, geleneksel-dinsel olanla ulusal-laik olan arasındaki zıtlığı, ikisini kaynaştırmak suretiyle çözmeye gayret etti (Sadiq, 2013, s. 47-48, 52-53). II. Meşrutiyet ilan edildiği sıralarda henüz gelişim aşamasında olan Türk milliyetçiliğinin, I. Dünya Savaşı yıllarına gelindiğinde kadroları, dernekleri ve yayın organları olan bir akım olduğu görülmektedir. Şu halde II. Meşrutiyet ile I. Dünya Savaşı arasındaki altı yıllık dönemin, Türk milliyetçiliği açısından ayrıksı bir yeri vardır (Georgeon, 2013, s. 24).

Söz konusu altı yıllık dönemden önce, 1876 Anayasası'nda resmî dilin Türkçe olarak belirlenmesinden, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp gibi isimleri bünyesinde toplayan *Genç Kalemler* dergisine, Yusuf Akçura'nın 1904 tarihli *Üç Tarz-ı Siyaset* çalışmasına kadar çeşitli gelişmeler görülmekteydi (Aydın, 2000, s. 160-161).II. Meşrutiyet sonrası altı senelik zaman dilinde ise Türk milliyetçiliğini güçlendiren çeşitli olaylar yaşanmıştır. Örneğin Çarlık Rusyası'ndaki baskı nedeniyle pek çok Tatar ve Azerbaycan Türk'ü aydın, 1908 sonrasında Türkiye'ye göç etmiştir. Dahası, imparatorluğun yaşadığı toprak kayıpları ve bu kayıplar vesilesiyle Batıcılık, Panislâmizm ve Osmanlıcılık gibi fikirlerin darbe alması, bir başka dişe dokunur faktör olarak görülmelidir. Bunlar haricinde, Avrupa sermayesinin ülkeye girişi neticesinde gayrimüslim azınlıkların yaşadığı ekonomik gelişmeye duyulan tepkileri de hesaba katmak lazımdır (Georgeon, 2013, s. 24-27).

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra milliyetçi politikalar hız kazanarak devam etmiştir. Cumhuriyet'i ilan eden sivil ve asker elitler, ulusal tarih ve kültür politikalarıyla, hatta Güneş Dil Teorisi gibi müfrit sayılabilecek tezlerle, millî kimlik inşasına ağırlık vermiştir (Güleç, 2016, s. 52). Bu millî kimlik inşası, bir ulus-devlet kurduktan sonra ona uygun bir vatandaş tipi ortaya çıkarma çabasını içermektedir. Bu nedenle Atatürk'ün zihniyet değişimini temel alan politikalarında özellikle “vatandaşlık” anlayışının yerleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Nitekim okuma-yazma seferberliği, alfabe değişikliğine gidilmesi, derslerde ulus-devlet anlayışı ile kaleme alınmış kitapların okutulması, Türkçede “sadeleştirme” çalışmaları, hep modern-ulus devletin gerektirdiği vatandaş modelini şekillendirmek amacını taşır. İbadet dilinin Türkçeleştirilmesi çalışmaları, Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilmesi, yabancı kelimelerin tasfiyesi gibi çalışmaları hep aynı bağlamda düşünmek gerekir (Aygül, 2013, s. 554-555).

Türkçü akımdan bilhassa iki isim, Cumhuriyet ideolojisine katkıları bakımından öne çıkmaktadır. Bunlar, Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp'tir. Bir Tatar Türkü olan Akçura'nın, daha önce de adı zikredilen *Üç Tarz-ı Siyaset* çalışmasında, Osmanlı Devleti'ne güç ve ilerleme sağlamak amacıyla düşünülen üç politika tarzı –Türk Birliği, İslâm Birliği, Osmanlı Birliği- irdelenmektedir. Henüz Osmanlı Devleti'nin dağılmadığı

bir dönemde kaleme alınan eserde, Türk Birliği siyasetini İslâm Birliği siyasetine tercih hususunda tereddüt gösterilse de, Türk Birliği siyasetinin daha doğru olduğu kanaati sezdirilmektedir. Yine Akçura, 1919 senesinde ekonomi ve toplumbilim sahalarında, halkçılık ve devletçilik prensiplerinin Türklerin his dünyasına, adetlerine, güncel ve gelecekteki menfaatlerine en uygun prensipler olduğu tezini dillendirmiştir (Georgeon, 1986, s. 109). Akçura, *Türk Derneği* (1908), *Türk Ocağı* (1912), *Halka Doğru* (1913) dergilerinde yazılar yayımlamış olup, *Türk Yurdu* (1911-) dergisinde bir Türk orta sınıfı meydana getirmek, dili sadeleştirmek, modern eğitim, kadın hakları gibi mevzuları işlemiştir. Akçura'nın muasır devlet tasarımıyla ortaya koyduğu siyasi ve ekonomik istiklâl, millîlik, halkçılık ve demokratiklik ilkeleri, Türkiye Cumhuriyeti'ne ciddi tesir yapmıştır. Aynı şekilde köylülerin modern Türkiye'nin kuruluşunda sosyal bir güç olarak ortaya çıkması için feodal kalıntıların temizlenmesi lüzumuna dikkat çeken Akçura, Cumhuriyet'in gayesine ulaşması açısından ortaçağ kurum ve ilişkilerinin tasfiyesini zorunlu görmüştür. Ayrıca Türk Tarih Tezi'ne teorik katkıları da unutulmamalıdır (Şenoğlu, 2009, s. 109).

Ziya Gökalp'e gelince, dilde Türkçülüğün önemli atılımlarından *Genç Kalemler* hareketinin başlamasından vefatına kadar dikkate değer bir kariyer sergilemiştir. Öyle ki, Cahit Tanyol, Türkiye'de sistematik düşüncenin onunla başladığını ileri sürer (Filizok, 2005, 52). Zira Gökalp, Türk modernleşme süreciyle yakından alakalı her meseleyi –eğitim, devletçilik, ekonomi, sanayileşme, çalışma hayatı, politik ve ekonomik bağımsızlık, aile, hukuk, kadın vs.- irdelenmiş, modern bir Türkiye tasarımı sunmuştur. Gökalp, modern toplumbilim yöntemlerine başvurmak suretiyle Türk tarihini, medeniyetini, sosyal hayatını inceleyen ilk düşünür olmakla birlikte, halk edebiyatı ve folkloru edebiyatın merkezine koyması da Türk edebiyatında ciddi bir inkılâba karşılık gelmektedir (Filizok, 2005, s. 120). Gökalp'in öğrencisi ve yakın çalışma arkadaşı kimliğine sahip olan Fuat Köprülü'nün şu tespiti, Gökalp'in Cumhuriyet dönemi modernleşme serüvenindeki rolünü tayin etmek bakımından ilginçtir:

Ziya'nın sosyolojisini, tamâmıyla millî bir 'içtimâî felsefe' saymak, bence en doğru görüştür; işte, onun en büyük kıymeti de burada, içtimâî hayatımız üzerinde yalnız fikren değil, fiilen de çok müessir bir 'millî rehber'

oluşundadır. Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Zaferi'ni takip eden üç dört yıl içinde onun başlıca fikirlerini sür'atle tatbikât sâhasına koymakla, bunun en büyük delilini vermiştir (Filizok, 2005, s. 51).

Türkçülerin fikrî programı değerlendirildiği vakit, belli başlı temalar öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, Türk Birliği (Pantürkizm) idealidir. Bu ideal, farklı bölgelerdeki Türklerin Osmanlı Devleti öncülüğünde politik bir birlik meydana getirmesine dayanır. İkinci tema, Türk tarihi ve kültürü ile alakalı olup, Türk tarihinin Osmanlı Devleti'nden çok önceye uzanan bir tarihi olduğu, bu tarihi ve ayrıca Türklerin dilini, edebiyatını, ekonomik durumunu vb. incelemek gerektiği gibi önermelerden beslenir. Üçüncü tema, Türk dilinin Arapça ve Acemce'nin –büsbütün değilse de- kimi tesirlerinden arındırılması ve isim seçiminde öz Türkçe adların tercih edilmesidir. Dördüncü tema, İslâm enternasyonalı olup diğer Müslüman kavimlerle ortak alfabenin korunması, ortak takvim kullanılması, ortak kongreler düzenlenmesi gibi hususları kapsamaktadır. Beşinci tema, muasırlaşmadır ve Batılılar'dan salt bilim ve teknik almaya dayalı bir modernleşme tasavvurunu ifade eder. Altıncı tema, millî ekonomidir. Bu tema, Türk ekonomisini Avrupalı maliyecilerin ve onların imtiyazlarının elinden kurtarmayı gaye edinir. Yedinci tema, ulusal edebiyattır ve Türk edebiyatını başka edebiyatların taklidinden kurtarmak, halk dilini ve folklorunu canlandırmak gibi kaideleri ihtiva eder (Safa, 2011, s. 54-58).

Yukarıda anlatılan akımları tanımanın önemi, teze konu olan milliyetçi ve İslâmcı dergilere düşünsel bir kök sağlamalarından ileri gelmektedir. Söz gelimi Osmanlı devrinde ortaya çıkan Türkçülük akımı milliyetçi dergilerin, İslâmcılık akımı ise İslâmcı dergilerin ideolojik atası olarak görülebilir. Batıcılık akımı ise kimi zaman milliyetçi ve İslâmcı dergilerin –örneğin *Garplılaşmadan muasır* ve *örnek kadın* gibi imgeler üzerinden- karşı çıktığı, Batı medeniyetini bütün olarak alma fikrini temsil etmesinden ötürü önemlidir. Dahası, Türkçülerin yabancı sermayeye tepki duyma ve ulusal ekonomiden yana tavır koyma eğilimleri, hem İslâmcı hem milliyetçi dergilerde izine rastlanacak olan *tavizsiz milliyetçi* imgesinin düşünsel köklerine işaret etmektedir. Bunun haricinde, her üç akımın da kalkınma fikrini önemsemesi ve bunu –özellikle İslâmcılarda ve Türkçülerde sanayileşme üzerinden- programına koyması, her ikisi de Türkiye'nin kalkınma problemine işaret eden *erişilmemiş ideal* ve *Almanya'nın ikizi*

imgelerinin doğuşunu kolaylaştırmıştır. Nitekim bir sonraki başlıkta sanayileşme problemi daha derinlemesine irdelenecektir.

2.2.2. Sanayileşme Sorunsalı

Türk modernleşmesinin düşünce kanadı, sanayileşme problemine özel bir yer ayırmıştır. Esasen Osmanlı aydınlarının iktisat meselelerine ilk kafa yoran kuşağı, nispeten liberal görüşe yakın durmaktadır. Mülkiyet hakkını insan tabiatına dahil sayan Sakızlı Ohannes Paşa, zikredilen kuşağın bir temsilcisidir. Bununla birlikte 19. yüzyıl sonlarında klasik liberalizm gittikçe daha çok eleştirilmeye ve ekonomiye devlet müdahalesi görüşü ağırlık kazanmaya başladı. Örneğin Ahmet Mithat Efendi, çalışkan, teşebbüse yatkın ve tasarrufçu bir insan tipi öngörmekle kalmıyor, bu insan tipini himaye edecek bir merkantilist politika düşlüyordu. Anılan iki farklı görüş arasındaki çelişme, II. Meşrutiyet devrinde liberalizm-millî iktisat kamplaşmasında kendini gösterdi. İttihat ve Terakki öncülerinden Cavit Bey, ekonomiyi modernleşmenin kalbi sayıyor ve ziraat ile ticarete gelişmeyi önemserken, sanayileşmeye fazla bir anlam atfetmiyordu (Bora, 2017, s. 48-50).

Henüz İstiklal Harbi'nin devam ettiği 1921 senesinde Ankara hükümetinin maliye vekili Ferid Bey tarafından yapılan açıklama, sanayileşme konusunun Cumhuriyet'e giden yolda gündemden düşmediğinin belgesidir:

Bize en lazım şey fabrika, gene fabrika[dır]... Türkiye çalışıyor, üretiyor, fakat ürünlerinden başkaları yararlanıyor... alınteri dökerek elde ettiğimiz iptidai maddeleri... yok pahasına harice satıyoruz. Sonra yabancılar bu maddelerin şeklini değiştirerek bize iade ediyorlar... Kırk kuruşa bir okka yün veriyoruz, aynı yünü bin iki yüz kuruşa bir metre kumaş halinde yalvararak geri alıyoruz (Georgeon, 2013, s. 187).

Esasen sanayileşmenin Türk düşüncesindeki merkezî rolünü sağlayan ciddi bir faktör, nüfusunun yüzde sekseni ağır şartlar altında bulunan, geri kalmış bir ülkede, kapitalizme en kısa şekilde nasıl gidileceği sorusuna bir cevap aranmasıydı (Manacorda, 2009, s. 209). Bu sorunun cevabı, Cumhuriyet devrinde de -özellikle 1930'lu yılların başlarına kadar- aranmış, bu konuda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Nihayet 1930'larda idarenin tavrını devletçi kalkınma modelinden yana koyduğu görülmektedir. Bu tavrın

benimsenme nedeni farklı şekillerde izah edilmiştir. Sözelimi Doğan Avcıoğlu, devletçiliği ekonomik bağımsızlık özlemi taşıyan bir milliyetçilik anlayışının kaçınılmaz neticesi olarak değerlendirmektedir. İsmail Cem, Cumhuriyet'i kuranların daha kuruluş aşamasından itibaren kalkınmayı hedeflediklerini ileri sürerken, Çağlar Keyder ise Lozan'ın kimi hükümleri sebebiyle 1929 senesine kadar yöneticilerin eski dış ticaret rejimini sürdürmek zorunda kaldıklarını ileri sürer. Korkut Boratav, yine aynı sebepten ötürü 1908-1922 arası izlenen korumacı politikaların Cumhuriyet'e aktarılmakla birlikte hemen uygulanamadığını ifade eder (Bursa, 2011, s. 60-62). Dolayısıyla 1923 ile 1930 arasındaki Türkiye'nin ekonomik politikasının, İttihat ve Terakki'den Cavit Bey'in de müdafaa etmiş olduğu liberal anlayışla uyumlu olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bu politikanın bir süre sonra terk edilip devletçiliğin benimsendiği görülmektedir (Sadiq, 2013, s. 45). 1930'lardan sonra uygulanacak olan devletçi ekonomi politikalarına dair en dikkat çekici örneklerden bazılarını dönemin ders kitaplarında görmek mümkündür. 1938 yılına ait bir ortaokul okuma kitabında, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nı anlatan şu ifadeler bahsi geçen devletçi politikaların iktisadi sahada artık hakimiyeti eline aldığını göstermektedir:

Türk, demirde varlığının korunmasını, medeniliğin bütün vasıtalarını bulmuştu... Ekonomi sahasında daha düne kadar yarı sömürgeleşmiş Türk vatanının tam istiklalini yaratmak için kurduğu büyük müesseselere yeni yaptığı bu cevher kaynağı ile en sağlam temeli atmış, en emin özü vermiş oluyor... Karabüklülerin babalarından duydukları ve fabrikaların yapılacağı sahada bulunduğunu işittikleri define, şimdi Türk topraklarının altında değil, üstünde bize kendini vermiş, buldurmuş olacak (Helvacıoğlu, 1996, s. 118).

Sanayileşme sorunsalı, bir önceki başlıkta bahsedildiği gibi, milliyetçi ve İslâmcı dergilerde yansımasını *erişilmemiş ideal* ve *Almanya'nın ikizi* imgelerinde bulacaktır. Ayrıca ekonomiyi millî bağımsızlık ile irtibatlı değerlendiren görüş, Japonları *tavizsiz milliyetçi* olarak tasvir eden imgenin de kaynağı sayılabilecek niteliktedir.

2.2.3. Kadın Sorunsalı

Türk modernleşmesinin düşünce kanadında kadın meselesi, en az sanayileşme meselesi kadar konuşulmaya layıktır. Kadınlarla ilgili modernleşme çerçevesinde yapılması istenen taleplerin 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında çıkarılan çok sayıda dergiye yansıdığı bilinmektedir. Arife Hanım'ın çıkardığı *Şükûfezar*, Mehmet Tahir'in neşrettiği

Hanımlara Mahsus Gazete, Celal Sahir'in yönettiği *Demet*, akla gelen ilk örneklerdendir. Bu önde gelen dergiler haricinde *Âyine*, *Aile*, *İnsaniyet*, *Hanımlar*, *Mürüvvet*, *Parça Bohçası*, *Hanımlara Mahsus Malûmat*, *Takvim-i Nisa*, *Kadın*, *Musavver Kadın* gibi türlü dergilerin yayın hayatında boy gösterdiği anlaşılmaktadır (Yaraman-Başbuğu, 1992, s. 40-41, 45, 51). Söz konusu dergilerde ele alınan konulara göz atmak faydalı olacaktır. Örneğin *Şükûfezar*, kadınlar tarafından ilk neşredilen dergi ünvanına sahip olmakla kalmaz, bütün yazarları kadın olan bir dergi olma hususiyetini de taşır. Derginin ilk sayısında amacın erkekliği kadınlığa veya kadınlığı erkeklığe üstün saymayan bir yayın politikası olduğu belirtilmek suretiyle eşitliğe vurgu yapılır. *Hanımlara Mahsus Gazete* ise kadınların kaleme aldığı yazı ve şiirlere yer vermekle birlikte okuma yazmanın mühimliğine dikkat çekmiş ve iyi eş-iyi anne-iyi Müslüman olma hedefini ön plana çıkarır (İlyasoğlu ve İnsel, 1984, s. 164). Gazetenin 1895 tarihli bir sayısında, Fatma Aliye Hanım'a ait şu ifadeler, derginin eğitimi önemseyen tavrına ve savunduğu görüşleri dinle temellendirme kaygısına dair bir fikir verebilir:

Usul-i maişet-i beşeriyenin (insanlığın geçim şekli) icabından mıdır nedir, temeddün eden (medenileşmiş) milletlerin ulûm ve fûnûnda (bilim ve fende) evvela erkekleri terakki eyledikleri ve kadınların onlara peyrev (onların izinde) oldukları görülüyor. Erkekler o hazineye girdiklerinin iptidasında (başlangıcında) kendilerini takip eden kadınları kıskanıp o hazinenin cevherlerini onlardan sakınmak istiyorlar. Güya ki hakk-ı takaddümü (önde bulunma hakkını) hod-kâmlıkla (bencillikle) bir hakk-ı tasarruf ve temellük (kullanma ve sahiplenme hakkı) yerine koymak istiyorlar. Bu hep böyle olmuş böyle gelmiş şeylerdendir. Ama böyle olmuş demeniz böyle yapmışlardır demektir. Yoksa bu ilim ve fazlın sahibi olan Cenab-ı Feyyaz-ı Mutlak Hazretleri (Allah) onu kullarının erkeğine dişisine hep birden ihsan buyurmuş olduğundan bunu kadınlardan diriğe (esirgemeye) erkeklerin iktidarı erişebilir mi? (Demirdirek, 2016, s. 54).

Demet dergisi, kadın dergilerinin sayısında ciddi bir yükselişe tanıklık eden II. Meşrutiyet'in ilk aylarında yayın sahasına çıkmış olup, kadınların eğitimi probleminde ciddi bir önem verir ve çocuk terbiyesi, meşhur Osmanlı kadınlarının tanıtımı, yüz bakımı ve moda üzerinde durur. 1908'de yayına başlayan *Mahasin* dergisi, kadınların okuma ve iş sahibi olma hürriyetlerinden yana tavır koyarken, aynı sene ortaya çıkan *Kadın* dergisi ise belirli sınırları zorlayan kadınların haberlerine yer vermesi sebebiyle dikkat çekmektedir. 1913'te neşriyata başlayan *Kadınlar Dünyası*, tarih boyunca farklı milletlerde kadının konumu, çocuk eğitimi, tıp eğitimi gören ağabeyinin kitaplarıyla

ilgilenen bir kızın hikayesi gibi muhtelif başlıklara düzenli olarak yer vermiş, ayrıca kadınları meslek sahibi olma hususunda destekleme amacını taşıyan bir derneğin nizamnamesine ikinci sayısında ev sahipliği yapmıştır (İlyasoğlu ve İnsel, 1984, s. 165-166).

Kadın konunun İslâmcı, Türkçü ve Batıcı kalemlerce pek çok kez gündeme alınması söz konusudur. Sözgelimi Türkçülerden Ziya Gökalp, muhtelif yapıtlarında kadınların meslek sahibi olması gerektiğini, aksi takdirde kocaları olmazsa aç kalacaklarını ifade ederken, ayrıca evlenme, boşanma ve miras işlerinde eşitliği savunmuştur. Bunun haricinde, eski Türklerde feminizm olduğunu dahi ileri sürmüştür (Kılıç, 2014, s. 260-261). *Türk Yurdu* dergisinde yapılan kimi yayınlarda kadınlara milliyetçi ödevler yüklendiği gözlemlenebilir. Bunlardan 1912 tarihli birisinde, gelecek nesillerin birtakım faziletleri aile içerisinde öğreneceği gerçeğinden hareketle, kadınları terbiyeciliğe hazırlamak ve onlara bilgi ve vatanseverlik telkin etmek lüzumu üzerinde durulmaktadır. 1914 tarihli başka bir *Türk Yurdu* yazısında ise Batı'nın "*Ata binen, yay geren, nişan atan, attığını vuran kadınlarına*" gıpta ile bakılmakta ve Türk erkeklerinin de kadınları idmana teşvik etmesi tavsiye edilmektedir. Türkçü aydınlardan Mehmet Emin Yurdakul ise, düğünlerde gelinlerin silah sesleri ve barut kokularıyla –kimi düğün adetleri vesilesiyle- tanışmasından memnun olduğunu ifade etmektedir (Belge, 2011, s. 678-679). Batıcı aydınlardan Celal Nuri ve Kılıçzâde Hakkı'nın içinde bulunduğu bir grup, İslâmiyet'in kadına oldukça geniş haklar verdiğini ve bu hakların uygulanmamasının kadınların mevcut konumuna neden olduğunu ileri sürerken, Abdullah Cevdet ve Selahattin Asım gibiler ise tam tersine dinsel geleneklerin baskısı nedeniyle kadınların hâlihazırdaki durumunun söz konusu olduğunu iddia etmiştir. İslâmcılardan Mehmet Akif, kadınların aile dışındaki etkinliğine karşı çıkmakla birlikte onun aile içi haklarını müdafaa etmiş, boşanmayı kınarken poligamiyi özel durumlara has saymıştır. Musa Kazım Efendi ise tesettürün önemine dikkat çekmekle birlikte kadınların kendi aralarında topluluklar kurabileceklerini, ilkokul, ortaokul ve lise derecelerinde tahsil görebileceklerini ifade eder, fakat bundan fazlasının annelik görevlerini ihmale yol açacağını iddia eder (Kılıç, 2014, 263, 268).

Kadınların meslek hayatına katılması konusuna erken Cumhuriyet dönemi ders kitaplarında ciddi bir yer ayrıldığı görülmektedir. 1928 tarihli *Yurt Bilgisi* kitabında yer verilen bir diyalog bu mevzuda iyi bir örnek teşkil etmektedir. Diyalogda çalışan kadın tanıdığı olup olmadığı sorulan şahıs, komşusunun kızının hastabakıcı, bir arkadaşının annesinin öğretmen, başka bir arkadaşının annesinin tütün şirketinde kâtip olduğunu söylemektedir. 1932 tarihli *Hayat Bilgisinin Resimli Tedrisi (Muallim Kitabı)* adlı kitapta ise, “*Herkes İş Başında*” başlıklı okuma parçası dikkat çekmektedir. Okuma parçasında pazara giden bir çocuk, yolda gazeteci bir kadınla, yumurta sepeti taşıyan köylü bir kadınla ve tütün deposunda çalışan başka bir kadınla karşılaşmaktadır. Aynı kitapta öğrencilere şu temayı işleyen bir resim yaptırılması istenmektedir: “*Çarşıya giden, köye giden, gezmeye giden, gazete satan muhtelif kıyafette kadınlar...*” (Helvacıoğlu, 1996, s. 49-50).

Türk modernleşmesinin düşünce kanadında kadın sorunsalı, Japonlara atfedilen imgelerde ciddi bir rol oynamıştır. Bu rolü, Japon kadınına Doğulu milliyetçilerin yakıştırdığı “Batılı olmamış mazbut kadın” imajının Türk versiyonu sayılabilecek *örnek kadın* imgesi ile sınırlı görmemek gerekir. Daha sonra, taranan dergilerde rastlanan imgelerin anlatıldığı bölümde görüleceği üzere, *Bugünkü Japonya* ve *Büyük Devletler ve Komşu Hükûmetler* kitaplarında yer verilen fotoğraflarda, Japonlarla ilgili anlatılmak istenilen konular Japon kadınına bir temsil aracı olarak görmek suretiyle ifade edilmiştir. Örneğin Batılı ve geleneksel giyimli Japon kadınları üzerinden *Garplılaştırmış Asyalı* ve *Garplılaşmadan muasır* imgelerinin kapsamına giren mesajlar verilmiştir. Japonlara atfedilen imgelerin dergi, gazete ve kitaplarda yer verilen fotoğraflarda nasıl bir görsel temsile kavuştuğunu incelemek, araştırmacılar için oldukça zengin bir malzeme sunacaktır.

2.3. KATEGORİK ARKA PLAN: TÜRK MODERNLEŞMESİNDE TEMEL ÖRÜNTÜLER

Japonların dünya genelinde türlü imgelere konu olmasında en önemli sebep, Japon modernleşmesidir. Gerçi Batı ve İslâm düşüncesinde Japon imgesini anlatan bölümde anlatıldığı üzere, Japonlara henüz Meiji Restorasyonu vasıtasıyla bir modernleşme

süreci geçirmelerinden önce de imgeler atfedilmiştir. Bununla birlikte hem dünya genelinde hem de Türkiye’de Japonlar’ın pek çok imgeyle özdeşleştirilecek kadar ciddi bir şekilde gündeme gelmesi, esasen Japonya’nın bir modernleşme sürecinden geçmesi ve ardından Rusya’yı mağlup etmek suretiyle dünyadaki önemli güçlerden birisi olduğunu ispat etmesidir. O halde Japon imgelerini kategorize edebilmek için öncelikle Türk modernleşmesinin Japon imgelerine tesir eden taraflarını kavramak gereklidir. Çünkü Japonlar, Türk yazarların gözünde Türk modernleşmesine dair olmasını istedikleri veya istemedikleri, temenni veya itiraz ettikleri çeşitli özelliklerin yansıdığı bir ayna görevi görmüştür.

Önceki bölümlerde modernleşme-imge bağlantısı ile üç akım ve iki sorunsal irdelenirken, esasen bu bölümde anlatılacak konulara bir girizgâh olması düşünülmüştür. Çünkü Türk modernleşmesinin Japon imgesine tesir eden ve bu bölümde anlatılacak olan *yaralı bilinç*, *iktisadî milliyetçilik*, *alarmizm*¹², *toplumsal cinsiyet*, *militarizm*, *özcülük* ve *muktedir mühtedi hayali* isimli örüntülerin bir kısmı, bir önceki bölümlerde ifade edilen hususlarla bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Mesela Batı ve Doğu’ya farklı imgeler atfedilmesi ve bunun *Garphılaşmış Asyalı* ve *Garphılaşmadan muasır* imgelerini doğurması, Türk modernleşmesinin *yaralı bilinç* örüntüsü ile alakalıdır. Yine *Garphılaşmadan muasır* imgesi ile bağlantılı olarak, modernite dışı bir hayat tarzını romantize etme davranışı da aynı şekilde *yaralı bilinç* ile bağlantılı görülmelidir. Milletleri dost ve düşman olarak ikiye ayırma ve bu şablona göre imgeler ortaya koyma davranışı, *Garphılaşmış Asyalı* hariç tüm imgeleri ilgilendirmekle birlikte, bilhassa *Almanya’nın ikizi* imgesine tesir etmiştir ki, aynı imge burada *alarmizm* örüntüsü ile bağlantılı olarak incelenecektir. Ayrıca kadınlara has imgeler atfetme teması, *toplumsal cinsiyet* örüntüsünde kendini göstermektedir.

Türk modernleşmesine tesir eden üç akım –Baticılık, İslâmcılık, Türkçülük-, imgeleri incelenen dergilerin ideolojilerine –milliyetçilik ve İslâmcılık- etki etmekten ötürü bütün imgelerle bağlantılı addedilebilir. Nitekim hem burada Türk modernleşmesinin temel örüntüleri anlatılırken, hem de Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemi ve erken

¹² “Alarmizm”in bu tezdeki kullanımı, modernleşme konusunda uzun süre beklemeyi kabullenmemek, acele çözüm getirecek bir yol aramak, âcilcilik ve alarm duygusu içeren bir modernleşme görüşüne sahip olmak anlamındadır (Bora, 2017, s. 36).

Cumhuriyet döneminde Japon imgesinin anlatıldığı bölümlerde, bahsi geçen üç akımdan yazarların işlediği Japon imgelerine dair pek çok örnek verilmiştir. Türk modernleşmesinin iki önemli başlığı olan sanayileşme ve kadın sorunsalları ise, birinci sorunsalın *alarmizm*, ikinci sorunsalın *toplumsal cinsiyet* ile ilgili imgelerin ortaya çıkmasına yol açtığı bir manzara sergilemektedir.

Türk modernleşmesinin Japon imgelerini etkileyen taraflarından birisi, onun bir çeşit *yaralı bilinç* doğurmasıdır. İranlı düşünür Daryush Shayegan'ın ortaya attığı *yaralı bilinç*, yazarın kendi ifadesiyle “*tarihte geride kalmış ve değişimler şenliğine katılmamış uygarlıklardaki zihin çarpıklıkları*”nı ifade eden bir kavramdır. Bu kavram, geleneğe zihinsel olarak bağlı kalan ve modernliği sindirmekte zorluk geçen uygarlıkların durumunu ifade eder. Söz konusu uygarlıklar, farklı bilgi bloklarının, bağdaşmaz dünyaların ortasına düşmüşler ve birbiriyle çatışan iki ayrı varoluş tarzının, iki farklı tarihsel deneyin yarattığı uyumsuzluğa muhatap olmuşlardır (Shayegan, 2020, s. 9). Kısacası *yaralı bilinç* sahibi toplumlar, bir taraftan Batı uygarlığıyla karşılaşmanın sonucu olarak o uygarlığa dâhil olmaya, onun zihniyetini benimsemeye gayret gösterirken diğer yandan geleneksel düşünce kodlarını tam manasıyla bırakamamakta, bir nevi iki farklı kültür arasında kalmanın ıstırabını çekmektedirler. Tıpkı Türkiye gibi modernleşme kervanına sonradan katılan Mısır'dan bir ismin, Cemal Abdülnasır'ın kendi memleketi ile ilgili yazdıkları, *yaralı bilinç* olgusunu ana hatlarıyla aksettirmektedir. Şunları söylüyor:

Avrupa cemiyeti muntazam bir şekilde tekâmül etmişti. Ortaçağların sonunda, Rönesansla XIX. asır arasındaki köprüyü tedricî adımlarla geçmişti. Fakat bize herşey bir anda geldi. Bir demirperde arkasında yaşarken, perde birden çöktü. Biz dünyadan elimizi etegimizi çekmiştik, hele Doğu ile Avrupa arasında gidiş geliş, Ümitburnu etrafından yapılmaya başladıktan sonra! Sonra birdenbire Avrupa ihtiraslarına hedef, doğuya ve güneye doğru tevcih edilen Avrupa müstemlekeciliğine atlama tahtası olduk. Biz daha yeni fikirleri almaya, kavramaya hazır olmadan bunlar sel halinde üzerimize yığıldı. Ruhlarımız 13üncü asrın istibdadı içinde yaşarken, orada burada evvelâ XIX.cu, sonra XX. asrın emareleri belirdi. Zihniyetimiz insanlığın inkişaf kervanına, beş asır evvelki başlangıç noktasından yetişmek zorunda idi. Bu seyahat çok uzun, yarış çok korkunçtu (Abd-El-Nasser, 1954, s. 16-17).

Nasır'ın Mısır tecrübesi üzerinden anlattığı *yaralı bilinç*, Türk modernleşmesinde kendine karşılık bulmuştur. Çünkü Türk modernleşmesi de politik, sosyolojik, ekonomik dönüşümlerinde temel referans olarak Batı medeniyetini görmüştür. Türk modernleşme tarihinde “çağdaşlaşma projesi” olarak telakki edilen şey esasen Batı’ya model almaktır (Lorasdağı ve Onur, Ağustos-Eylül-Ekim-2 2004, s. 243-244).

Yaralı bilinç olgusunun Türk modernleşmesinde iki farklı karşılığı olmuştur. Bunlardan birisi Türklerin Batılılaşmasını olumlu bulan, hatta bunda bir çeşit Doğu-Batı sentezi dahi gören bir anlayış iken, diğeri Türklerin Batıcılığını taklitçi ve yüzeysel bulan, Batılılaşma içermeyen bir modernleşmeyi tercihe layık bulan bir anlayıştır. Birinci anlayış, Türkiye’de resmi eğitim kurumlarının müfredatı içinde de kendine yer bulan, Türk bilinçaltının Batı medeniyeti ile Türk kültürü arasında denge kurmak gibi zor bir yükümlülüğü önceleyen bir yaklaşıma sahiptir (Kadıoğlu, 1999, s. 35). Batı’nın iyi ve kötü bulunan yönlerini birbirinden ayıran ve iyi olanı almak üzerinden Batılılaşmaya meşruiyet kazandıran bir yolla bahsedilen yaklaşım müdafaa edilmiştir. Ahmet Mithat Efendi’nin fazilet Avrupa’sı ile melânet Avrupa’sını, Hüseyin Cahit Yalçın’ın zevk ve safa Avrupa’sı ile bilim ve uygarlık Avrupa’sını, Ali Fuat Başgil’in öz ile küspeyi ayıran yaklaşımları bu konuda akla gelen örneklerdir. Nitekim Batı’nın iyi bulunan tarafıyla Doğu’nun olumlu yönlerinin sentezlenmesi umudu, bu ayırımdan doğar. Böylelikle Şinasi’nin “*Asya’nın akl-ı piranesi ile Avrupa’nın bıkır-i fikrini evlendirme*” düşüncesi, Peyami Safa’nın Türkiye’yi Asya ile Avrupa’nın zifaf dōşeği olarak değerlendirmesi gibi fikirler meydana çıkmıştır (Bora, 2017, s. 68-69). Türk modernleşmesine dair ikinci anlayış, *muhafazakâr modernleşmecilik* olarak da adlandırılabilir. Bu anlayışı benimseyenler, Batı’dan yalnızca teknoloji transferini yeterli görmüş, toplumun geleneksel değer sisteminin ve düşünce yapısının ise aynı şekilde korunmasına taraftar olmuştur (Güleç, 2016, s. 65).

Türk modernleşmesinin vücut verdiği *yaralı bilinç*, Japonlara Türk literatüründe atfedilen imgelerden ikisine ebelik etmiştir. Bunlar, *Garplılaşmış Asyalı* ve *Garplılaşmadan muasır* imgeleridir. *Garplılaşmış Asyalı* imgesi, bir önceki paragrafta geçen birinci eğilimden, yani Türklerin Batı uygarlığına girmek yoluyla modernleşmesini olumlu karşılayan eğilimden beslenen bir imgedir ve Japonlarda

Asyalı bir milletin Batı uygarlığını benimsemesinin mümkün olduğunun delilini görmek isteyenlerce çokça tutulmuştur. Burada önemli bir faktör, dünyada genel politik gidişatı Avrupalıların belirlediği ve Avrupalı olmayan kavimlerin dahi çoğunlukla bağlı oldukları Avrupalı bir gücün tarafında mücadele ettiği bir dönemde, Japonların sömürgeleştirilmekten kaçınmayı başarması ve 20. yüzyılın genelinde beyaz milletlerin rejimleri ile ikircikli bir ilişkiye girmeyi başarmasıdır (Mills, 2020, s. 59). Bu ikircikli ilişkinin dikkat çekici bir örneği, Japonların II. Dünya Savaşı zamanlarında Müttefik Devletler nazarında beyaz olmayanlar sınıfına dahil iken, Mihver Devletleri tarafından ise fahrî beyazlar olarak sınıflandırılmışlardır (Mills, 2020, s. 116). Bir yönüyle Avrupalı veya beyaz kavimlerden ayrılırken, öbür yandan onlardan kabul edilebilen Japonya, bu ikircikli durumu vesilesiyle kendi ülkesinin de benzer bir konumda olduğunu düşünen Türk aydınlarının hayalindeki *Garphlaşmış* ve *Asyalı* millet için uygun bir rol model oluşturabilmekteydi. Ne de olsa milletinde görmek istediği özellikleri –uzak geçmişte aramak haricinde- başka bir millette varsaymak, o milletin gerçekte ‘öyle’ olup olmadığı ile ilgilenmeden ‘öyleymiş gibi’ farz etmek, dahası söz konusu milleti uzak ve ilişkilerin sınırlı olduğu bir yerden seçmeyi tercih etmek, milliyetçi yazarlarda gözlenen bir davranış biçimidir (Öztan, 2009, s. 123).

Yaralı bilinç ile bağlantılı ikinci eğilim olarak bahsedilen, Batı’nın taklit edilmesi yoluyla modernleşmeye itiraz eden ve Batı’dan alınacakları bilim ve teknik gibi belli konu başlıklarına sıkıştıran, diğer türlü toplumun benliğini yitireceğini ileri sürenler ise Japonları *Garphlaşmadan muasır* olarak tasavvur etmeyi tercih etmişlerdir. İkinci eğilim, Türk modernleşmesinin yürütülme şekline yönelik tepkilerden de beslenmiştir. Yaşam tarzlarının yukarıdan aşağı doğru değiştirilmeye zorlanması, muhafazakâr kesimlerde geleneğin yıkımı olarak görülmüş ve bir kimlik tehdidi şeklinde algılanmıştır. Böylelikle modern yaşam tarzına karşı bir tepkisellik ve eski geleneklere abartılı bir biçimde sarılma söz konusu olmuştur (Güleç, 2016, s. 80). Zikredilen tepkiselliğe bağlı olarak, Japonya’nın gelenek ve göreneklerini değiştirmediği ve Batı’dan sadece teknik ithal ettiği iddiası, pek çok Türk’e çekici gelmiştir. Türkçü yazarlardan Mustafa Hakkı Akansel’in, Japonya’yı Avrupa’nın manevi medeniyetine muhtaç olmayan, Avrupalı örf ve adetlerine ihtiyaç duymayan bir ülke olmakla niteleyip övmesi, akla gelen ilk örneklerdendir (Belge, 2011, s. 718-719).

Türk modernleşmesinin kalkınma ve milliyetçilik arasında bağ kuran *iktisadî milliyetçilik* örüntüsü, Türk aydınının Japon aynasında gördüğü bir başka dikkat çekici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1880'den sonra kısmen sanayileşmeye muvaffak olmuş her ülkenin, milliyetçi hisleri ve millî hükümet gücünü kullanarak kendi sanayisini yabancı rakiplerine karşı savunması ve türlü yollarla halkının yaşam standardını yükseltme metodunu benimsemesi söz konusudur. Bismarck idaresindeki Almanya ve iç savaş sonrası ABD bu konuda akla gelen iki örnektir. Nitekim Sanayi Devrimi'nin de milliyetçiliğin yayılmasına ve kudret kazanmasına yardım ettiği, ilk başladığı yer olan Avrupa ve Amerika'da millî devletlere güç ve zenginlik kazandırdığı görülmektedir. Bundan başka, Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan makineler ve demiryollarının, “geri kalmış” olarak nitelenen ülkelerde de ulusal bağımsızlık ve iktisadî sahada milliyetçi politikalarla kalkınıp güçlenme hırsları kamçıladığı söylenebilir. Japonya söz konusu ülkeler arasında amacına ulaşan ilk memlekettir ve hem maddi sanayileşmeyi hem de milliyetçi ruhu o kadar başarıyla özümsemiştir ki, kısa sürede büyük güçler arasına katılmış ve 1894-1895'te Çin'i mağlup ederken, 1904-1905'te ise Rusya'ya galebe çalmıştır (Hayes, 2010, s. 101-102).

İktisadî milliyetçilik örüntüsü, Türk modernleşmesinin ekonomi politikalarına tesirde gecikmemiştir. Esasen II. Meşrutiyet öncesinde Osmanlı siyasal düşüncesi, ekonomik konularda liberal bir çizgideydi. Yani ekonomi aktörleri arasında milliyete göre bir ayırım yapmayan ve ticaret serbestliğinden yana tavır koyan bir eksende bulunmaktaydı. Bahsi geçen eksenin hâkim olduğu dönemde şikâyet konularının ise daha ziyade kapitülasyonlar, borçlanmaya dayalı maliye anlayışı ve iktisadî davranışı körelten devlet geleneği ile ilgili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ekonomik geri kalmışlık fikri güçlendikçe milliyetçi ve kalkıncı bir ekonomi anlayışının zemini hazırlanmıştır. Namık Kemal'in serbest ticaret sebebiyle Avrupalı tüccarlarla başa çıkamayan yerel tezgâhların kapanmasından ve sanat erbabının zor duruma düşmesinden şikâyet etmesi bu konuda dikkatlerden kaçmaması gereken bir örnektir. Millî koruma önlemlerini bir çare olarak görüp uygulamaya sokacak, kalkınma amaçlı millî iktisat anlayışı ise önce askerî okulların müfredatında okutulan kimi kitaplar ve Rusya'dan gelen Türkçülük akımı çerçevesinde vücut bulmuştur. II. Meşrutiyet'ten sonra çıkan *Türk Yurdu*'nda

millî iktisat konulu yazılar yayınlanması ve İttihat ve Terakki'nin desteklediği kimi dergilerde de benzer bir çizgi işlenmesi, Türk milliyetçiliği ile *iktisadî milliyetçilik* anlayışı ve kalkınmacılık arasındaki bağı ispat etmektedir (İnsel, 2003, s. 763-764). Benzer eğilimler Cumhuriyet rejimi kurulduktan sonra da kendisini gösterecektir. Ekonomik kalkınma sorununda Cumhuriyet'i kuran kadroların önünde üç seçenek olmuştur: Dış borçlanma ve yabancı sermaye ile kalkınma, yerli özel teşebbüsü destekleme yolu ile kalkınma ve devlet planlaması ile kamusal sermayenin yolunu çizdiği kalkınma. Birinci modele örnek olarak Chester projesi gündeme geldiyse de, bir süre sonra rafa kalktı. İkinci görüş, İzmir İktisat Kongresi'nde gündeme geldi. Fakat ikinci görüşten de 1929'da dünya genelinde yaşanan ekonomik bunalım nedeniyle vazgeçildi. Ekonomik bunalım neticesinde devletçi ekonomiyi esas alan üçüncü görüş rejim tarafından benimsendi (Berkes, 2016, s. 88-93).

Türk modernleşmesinde ekonomiyi korumacı politikalar ve milliyetçi görüşler ışığında değerlendiren bir çizgi olması, Japonya'ya atfedilen imgelerden *tavizsiz milliyetçi* imgesinin ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır. Gerçi söz konusu imge, sadece ekonomik milliyetçiliği işlemeyen, Japonların ekonomi dışındaki sahalarda da dış tesirlere kafa tuttuğunu ve milliyetçi bir anlayışa sahip olduğunu ileri süren bir imgedir. Örneğin İsmet Giritli, 1981 tarihli bir yapıtında Japonya'nın salt ekonomik değil, siyasal modernleşmesini de millî menfaatleri temel alan milliyetçi fikirlere ve duygulara bağlamaktadır (Belge, 2011, s. 720). Bununla birlikte, yine de *tavizsiz milliyetçi* imgesinin, Japonları kendi kaynaklarını kullanarak ve milliyetçi bir ruhla kalkınan bir millet olarak gören anlayıştan daha fazla beslendiği söylenebilir. Bu anlayışın ortaya çıkışını sağlayan faktör ise, Japonya'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra girdiği kalkınma sürecidir. Bahsi geçen kalkınma süreci, Türkiye'de de 1950'li yıllardan itibaren "*Japon usulü kalkınma*" söyleminin literatürde sıkça işlenmesini sağlamıştır. Unutulmaması gereken nokta ise Japon kalkınma modelinin temelde yine militarist değerler üzerinden işlenmesidir (Öztan, 2009, s. 131). Bu militarist değerleri yansıtan bir örnek, Japon modeli kalkınmaya dair 1970'lerde kaleme alınmış bir kitabın girişinde, elektrik malzemeleri imal eden bir Japon firmasının kurucusu, yöneticisi ve işçileri tarafından her sabah söylendiği belirtilen şarkı metninin tercümesidir:

Yeni bir Japonya kurmak için
 Gelin, kudret ve aklımızı birleştirelim.
 Bir şeyler katmak için elimizden gelen her şeyi yapalım.
 Bir kaynaktan çağlayan su gibi,
 Sonsuz ve devamlı,
 Mallarımızı dünya halkına gönderelim.
 Samimiyet ve âhenkle çalışalım.
 Büyü sanayi, büyü, büyü...
 (Sadıklar, 1971, s. 7).

Türk modernleşmesinin Japon imgelerine tesirinde söz sahibi olan başka bir faktör, onun çabucak gerçekleşecek, kolay bir modernlik beklentisine ev sahipliği yapmasıdır. Japonlara zaman zaman kısa yoldan, bedel ödmeden modernleşme isteğinin projekte edilmesi söz konusudur (Bora, 2017, s. 81). Bu aceleci modernleşme anlayışının arka planında ise *alarmizm* yatmaktadır. Her ne kadar Namık Kemal gibi “*iş etraflı tutulduğu halde hiç olmazsa iki asır içinde*” en ileri memleketler seviyesine ulaşılacağı umudu taşıyanlar var idiyse de, 19. ve 20. yüzyıl gündönümüne gelindiğinde Osmanlı aydınlarının o kadar uzun zaman bekleyecek sabrı kalmamıştır. Böylelikle Cumhuriyet döneminde de varlığını gösterecek olan bir aciliyet taraftarlığı ve alarmizm ortaya çıkmıştır. Nitekim bu alarmizmi özellikle tahrik eden hadiseler olarak Balkan Savaşları sonucu yaşanan büyük kayıplar ve düşman kuvvetlerinin İstanbul’a yaklaşması ön plana çıkmaktadır (Bora, 2017, s. 36-37). Zikredilen alarmizmin Cumhuriyet Devri’ndeki bir yansımasına, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras’ın 1930’daki SSCB ziyaretinden bahseden *Vakit* gazetesinin kullandığı alt başlıkta tesadüf edilmektedir: “*Bugünkü Rusya’da bütün memleketi beş senede makineleştirecek olan program nasıl tatbik olunuyor*” (Bursa, 2011, s. 65).

Türk modernleşmesindeki alarmist damarın Japon imgelerine etkisi iki türlü olmuştur. Bunlardan birincisi, Türkiye’yi yetişmesi gerektiği farz edilen devletlerle kıyaslama ve Türkiye’nin onların gerisinde kalmasına dair tespit yahut şikâyetleri dillendirme davranışını güçlendirmesidir. Süleyman Demirel’in 1978’de Adana’da yaptığı bir konuşmada, kendi dönemindeki kalkınma başarıları ile övünürken “*geçen 15 sene zarfında Japonya’dan sonra en yüksek kalkınma hızını gerçekleştirebilen*” bir Türkiye’den övgü ile bahsetmesi (Turan, 2020, s. 488), Japonya ile kıyasa duyulan ilginin tarihî bir vesikası sayılabilir. 1980’lerde ihracattaki artış vesilesiyle Türkiye’nin “*köşeyi döndüğü*”nü ve “*çağı yakaladığı*”nı ileri süren Turgut Özal da şunları

söylüyordu: “Hiç kimsenin cesaret edemeyeceği şeyi yaptık...ve Türkiye, Allah’ın izniyle Batı Asya’nın Japonya’sı olacak” (Ahmad, 2006, s. 243). Japonya ile Türkiye arasında bahsedilen türden kıyaslamalara yalnızca politikacılarda değil yazarlarda ve onların yayımına katkıda bulunduğu dergilerde de tesadüf edilmektedir. Üstelik bu kıyaslar, fikir dergilerinde -Demirel ve Özal’dan farklı olarak- bir eksikliğe işaret etmek ve onu kapatmak motivasyonu ile yapılmaktadır. Japonya’nın Türkiye’nin ne kadar ilerisinde olduğunu vurgulayan ve aradaki uçurumun kapatılması lüzumuna işaret eden *erişilmemiş ideal* imgesinin ortaya çıkışı, bu şekilde mümkün olmuştur.

Alarmizmin ikinci tesiri, *Almanya’nın ikizi* imgesini ortaya çıkarmasıdır. Japon modelinin yanına bir de Alman modelini ekleyen ve ikisini hep bir arada zikretme üzerine inşa edilen bu imgenin tarihsel kökleri, Almanya ve Japonya’yı aynı anda kendisine örnek alan İttihat ve Terakki’den (Ahmad, 2006, s. 47) anlaşılacağı üzere, imparatorluk devrinin sonlarına kadar izlenebilir. Özellikle askerî çevreler arasında Almanya ve Japonya, en çok takdir gören iki memleket olmuştur. Geç Osmanlı döneminde Prusya’nın en iyi savaş öğretmeni olarak kabul görmesi, Türk ordusunda kayda değer bir Alman hayranlığı oluşmasına tesir etmiştir (Belge, 2011, s. 712). İşin askerî boyutu bir yana, Almanya’nın hızlı modernleşme isteği için –tıpkı Japonya gibi- uygun bir örneklik sunduğu varsayımına dayananlar için bu imgenin ciddi bir değer taşıdığı ayrıca not düşülmelidir. 1930’lar ve 1940’larda Nazi Almanyası, Türk aydınları tarafından örnek alınacak bir Batı tipi addedilmiş, aralarında özel olarak Nazi hayranlığı bulunmayan kişilerin de olduğu bu aydınlar, Almanya’yı politik kavgalardan ve liberal dejenerasyondan uzak, dinamik bir memleket olarak görmüşlerdir. Peyami Safa’nın Avrupa’nın Almanya ile belki de yeni bir Rönesans yaşadığı fikrini savunması, Pertev Demirhan’ın Japon modeli ile Nazi Almanya’sını özdeşleştirilmesi, Falih Rıfkı Atay’ın Almanları “Anglo-sakson’dan daha yaratıcı ve atılgan” sayması, bu bağlamda anılmaya değerdir (Bora, 2017, s. 76, 78).

Türk modernleşmesinin *özcülük* damarı, farklı milletlere bakış açısını şekillendirmesi bakımından anılmaya değerdir. Modernleşme sürecinde muhatap olunan veya örnek alınmaya çalışılan milletlere birtakım nitelikler yakıştırılması ve bunların adeta o milletlerin özsel nitelikleri gibi görülmesi söz konusudur. Bu konuyu iyice anlamak için

modernleşme sürecini başlatan hadiseler kadar geri gitmek gerekir. Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıla Karlofça ve Pasarofça gibi mağlubiyet antlaşmaları ile girmesi, pek çok şeyin değişmesi gerektiğini göstermiştir. Batılılaşma çabası bu şekilde başlamakla birlikte, kendi içinde muhtelif çelişkileri de barındırmaktan kaçınmamıştır. Çünkü Batılılara benzeme çabası, onları beğenmekten ziyade onlar karşısında çaresiz kalma sonucu yapıldığında, benzeme gayreti ile benzenilene nefret hissi iç içe geçebilmektedir. Sözelimi Osmanlı Devleti'nin Avusturya imparatorunu sadrazama denk sayma gibi hegemon davranışlarının yerini karşı tarafın daha güçlü olduğu bir konjonktüre bırakması, “yabancı”ya bakışın aynı anda hem gıptayı hem nefreti içermesi sonucunu doğurmuştur. Üstelik bu “yabancı”nın, inşa edilecek olan millî kimliğin özelliklerini de belirlemeye ciddi katkısı olacaktır (Belge, 2003, s. 180-181).

Yabancıya gıpta ile nefretin iç içe girdiği bir eklektisizm penceresinden bakmak, bahsi geçen yabancı Japonlar olunca farklı bir hüviyet kazanmaktadır. Diğer yabancıların aksine Japonlara sadece gıpta hissedilmekte, onlara karşı herhangi bir nefret ise söz konusu olmamaktadır. Bunda Yusuf Akçura'nın meşhur Üç Tarz-ı Siyaset makalesinin yayımlandığı yıl gerçekleşen 1904 Rus-Japon Harbi, ciddi tesir sahibidir.¹³ Söz konusu harp, Japonların muzafferiyeti vesilesiyle sarı ırkın ikinci sınıf bir ırk olduğu tezinin çürümelerini sağlamış, üstelik Türk milliyetçiliği için de tetikleyici bir etki yapmıştır (Kadıoğlu, 2012, s. 36). Böylelikle Japonlar, Türk kimliğinin diğer ötekilerinin aksine sahneye bir nevi olumlu öteki olarak giriş yapmışlardır. Nitekim Cumhuriyet Dönemi İslâmcı ve milliyetçi dergilerinin tarandığı bölümde de görüleceği üzere, Japonlar hakkında bazen negatif tespitler yapılsa dahi bunun amacı Japonları Türklerin rakibi veya antitezi olarak imgelemek değil Türk modernleşmesinde görülmesi istenmeyen kimi hususların Japonlar üzerinden örneklendirilmesidir.

Japonlara atfedilen olumlu özsel nitelikler, Samizade Süreyya'nın 1917'de kaleme aldığı *Büyük Japonya* kitabında kendisini göstermektedir. Yazar, zikredilen kitabında Japonların vatansever, gururlu, boş durmaktan hazzetmeyen, kanaatkâr, iktisada dikkat eden, basit ve sade hayatlar süren, tabiatı seven kimseler olduğunu ileri sürer. Ayrıca

¹³ *Üç Tarz-ı Siyaset*, Mart 1904 tarihinde, Japonların Port Arthur'daki Rus donanmasına hücumundan birkaç hafta sonra yazılmıştır (Georgeon, 2013, s. 82).

onların felsefeden hoşlanmayan, pratik bir millet olduklarını, teori ile hiç ilgilenmediklerini dahi savunur. Böylelikle felsefeden arınmış, salt pratiği önemseyen bir anlayışa duyduğu özlemi Japonlara yansıtmış olur (Bora, 2017, s. 75). Erken Cumhuriyet sonrasında ilginç bir örnek, Falih Rıfkı Atay’a aittir. Japonya’daki ABD karşıtı gösterilerle Türkiye’deki muadillerini kıyaslayan Atay, Japon eylemcilerin Okinava’nın Japonya’ya dönmesi ve ABD üslerinin kaldırılması gibi talepleri ifade eden pankartlar taşıdıklarını söyler. Ardından tıpkı Samizade Süreyya gibi o da Japonlara özcü yakıştırmalarda bulunur: “*Bizimkiler misilli ‘Amerikalı it, evine git!’ gibi kaldırım külhanbeyliği sözleri veya ‘6’ncı Filo geldi, tütün fiyatları arttı’ gibi gülünç yalanlar yoktu. Nekadar olsa Japonlar batılıdırlar ve terbiyelidirler. Bizim marksistler gibi mahalle çocukları ve kaydırak değildirler*” (Atay, 1998, s. 141). İsmet Giritli, Japonlar’ı “*kanaatimce dünyanın en çalışkan, disiplinli, saygılı ve nazik milleti*” ifadeleriyle niteler (Belge, 2011, s. 720). Türk modernleşmesinin özcü damarının Japonlara pozitif nitelikler yakıştırmayı tercih etmesi, *manevi örnek* imgesinin doğumunu kolaylaştıracaktır.

Türk modernleşmesindeki *militarizm* örüntüsü, Japon imgelerine tesiri bakımından hususi olarak üzerinde durulmaya layıktır. Militarizm, farklı şekillerde tanımlanmaya müsait olsa da, Suat İlhan’ın ifadesiyle “ordusuyla bütünleşmiş toplum” görüşü olarak özetlenebilir. Michael Mann, sivil alanla askerî alan arasında bütünleşme olmasını “sivil militarizm” olarak adlandırırken, Alfred Vagts ise militarizmin ekonomi, kültür, sanat vs. dahil olmak üzere toplumun her alanına nüfuzundan bahseder ve savaş zamanı haricinde de varlığını sürdüren sürekli orduları militarizme en büyük katkı olarak değerlendirir. Militarizmin çekirdeğini oluşturan asker-ulus fikrine bakıldığında ise belli temel çizgiler meydana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, devletlerin merkezîleşmesi ve uluslaşma sürecinde zorunlu askerlik kurumunun ihdasıdır. Zorunlu askerlik, erkek nüfusunun bir süre orduda bulunmasını ve belli pratikleri –emir-komuta zincirine uyum, silah kullanma gibi- öğrenmesini içermekte olup, “vatandaş” ve “erkek” olmakla özdeşleştirilerek pekiştirilen bir uygulamadır. Asker-ulus anlayışının çıkış noktasına bakıldığında ise *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin 1864’teki bir sayısında “*millet-i Osmaniye*”nin “*mücahid*” bir millet şeklinde nitelendiği görülmektedir. Goltz’un *Das Volk in Waffen* yapıtının 1885’te *Millet-i Müsellaha* adıyla Osmanlı Türkçesine

tercümesi ise başka bir önemli dönüm noktasını teşkil etmektedir (Altınay, 2013, s. 280-282).

19. yüzyıl Alman politik ve askerî düşüncesinin –özellikle Goltz’un *Millet-i Müsellaha* eseri üzerinden- katkı yaptığı ordu-millet miti, Türk Tarih Tezi’nde merkezi bir öneme sahip olmuştur. Ordu-millet miti, Türkiye’de askerlik ile savaş arasındaki ilişkiyi kırmış, zorunlu askerliğin yakın dönemde ortaya çıktığını unutturarak onu tarihdışı kılmış, askerliği topluma tartışılmaz bir realite olarak algılatmış, askerî alandan bağımsız bir sivil alan kurgulamayı zorlaştırmıştır. Tüm bunların haricinde altını çizmek gerekir ki ordu-millet anlayışı erken Cumhuriyet Dönemi ve o döneme ait tarih tezleri ile sınırlı kalmamış, Cumhuriyet tarihi boyunca çeşitli ideologlar, önde gelen asker ve siviller, akademi dünyası, eğitim kurumları, ordu ve basın tarafından tekrar tekrar üretilmiştir (Altınay ve Bora, 2003, s. 142-143). Türk modernleşmesinde ordu-millet anlayışına dayalı militarist perspektifin Japon imgeleri arasındaki karşılığı ise *adanmış savaşçı* imgesi olacaktır. Bu imge, Cumhuriyet öncesi ve erken Cumhuriyet Dönemi’nde Japon imgelerini anlatan bölümlerde örnekleriyle görüleceği üzere, Japon militarizminin askerî başarılarından etkilenen ve Türk modernleşmesinde de militarist bir damarın mevcudiyetini isteyen yahut destekleyen aydınlarca oluşturulmuştur. Ne de olsa Almanya ve Japonya’nın 20. yüzyıl başlarındaki yükselişleri, Türk milliyetçiliği akımı nazarında onların militarist yapısının bir sonucu olarak değerlendirilmekteydi (Öztañ, 2018, s. 65-66).

Türk modernleşmesinin Japon imgelerine tesiri bulunan bir başka unsur olarak *muktedir mühtedi hayalini* görmezden gelmemek gerekir. Bu tezin yazarı tarafından Türk romanında Nazi Almanyası’na atfedilen imgeleri incelemek amacıyla yazılan bir makalede ortaya atılan bu kavram, “*İslam’ı yeni kabul eden (mühtedi) ve güçlü bir iktidara sahip (muktedir), bu iktidarı geriliğin ve işgallerin pençesindeki İslam ülkelerini kurtarmak için kullanacağına inanılan bir liderin veya kavmin (veya ikisi birden) varlığı hayali*” olarak özetlenebilir (Güngördü, İlkbahar 2019, s. 132). Osmanlı Devleti’nin son döneminde yaşanan bozgun ve kayıplar hem kamuoyunun hem aydınların zihninde güçlü bir devletin Müslümanlığı kabul etmesi ve kendilerine yardıma gelmesi arzusunu doğurmuştur. Nitekim Cumhuriyet öncesi Türk düşüncesinde

Japon imgesinin ele alındığı bölümde gösterileceği üzere Japonların Osmanlı Devleti için ciddi bir tehdit olan Rusları mağlup etmesi, bahsi geçen arzusun Japonlara yönelmesine ve onların İslâm'ı kabul edip, önemli bir Müslüman güç olarak sivrilmelerinin temenni edilmesine yol açmıştır. *Müslüman adayı* imgesi, böyle bir konjonktürde ortaya çıkacak ve Cumhuriyet Dönemi milliyetçi ve İslâmcı dergicilerinde de tesirlerini sürdürecektir.

Türk modernleşmesinin *toplumsal cinsiyet* örüntüsü, Japon imgelerine etkisi görmezden gelinemeyecek bir başka önemli faktördür. Ulus devlet sürecine geçme hususunda geciken toplumlarda, kadın hareketinin ulusçu kaygılardan ciddi tesirler aldığı görülmektedir. Nitekim Türkiye'nin modernleşme sürecinde de durum bu olmuş hem Cumhuriyet öncesi hem de Cumhuriyet Dönemi feminizmi, milliyetçi projenin bir parçası olmuştur. Nitekim Sabiha Zekeriya'nın kadınlar için oy hakkı talep ederken onların da “*bu vatanın evladı*” olduklarını, ülkelerinin yaşaması ve bağımsız olması için fedakârlıkta bulundukları, çocuklarını harbe gönderdiklerini vb. vurgulama ihtiyacı hissetmesi, bahsi geçen tespitler ışığında düşünülmelidir. Nitekim millî bilincin uyanış safhalarında da bu bilince uygun bir geçmiş inşa edilirken, modernleşmeciler erkeklerin ideal nitelikte bir millî kadın tasavvur ettikleri görülmektedir. Fakat bu millî kadın imgesi, varolan kadın ile tam uyuşmamakta, hali hazırda mevcut olan kadınlar bu imge karşısında edilgen kalmaktadır. Bu da kendilerine söz konusu edilgenliği kırma görevi yükleyen erkeklerde, iki kadın tipi arasındaki çelişkiyi çözme isteği uyandırmıştır. Nitekim söz konusu çelişki, Türk kadınına bir taraftan modernleşme ve Batılılaşma davasının taşıyıcısı rolü atfedilirken, öbür yandan bu rolün sınırlarının erkekler tarafından belirlenmesi yoluyla çözüme kavuşturulmak istenmiştir (Berktaş, 2009, s. 355-356). Esasen varolan kadın ile ideal kadın arasındaki tenakuz, Cumhuriyet sonrasında da İstanbul kadını/Anadolu kadını, modern kadın/geleneksel kadın, kentli kadın/köylü kadın, asrî kadın/iffetli kadın gibi ikiliklere yol açmayı sürdürmüştür (Berktaş, 2009, s. 358). Başka bir deyişle, Felatun Bey ile Rakım Efendi'yi anımsatırcasına, Batılılaşma ile geleneksellik arasında bir denge yakalamak zorunda kalan Türk kadınları, alaturkalık ile iffetsizlik arası bir yerde kimliklerini yakalamak mecburiyetinde kalmışlardır. Onlar, Türk modernleşmesinin “kostüm modernleri”dirler

(Kadıoğlu, 1999, s. 31). Nitekim bahsi geçen ikiliklerin Japon imgelerindeki karşılığını *örnek kadın* imgesinde bulduğu tezin ilerleyen kısımlarında gösterilecektir.

Örnek kadın imgesi, erken Cumhuriyet döneminde ağırlıkla Batılı/modern/asrî kadın örneğini işlemek için kullanılırken, bu tezin esas konusu olan İslâmcı ve milliyetçi dergilerde ise tam tersine Doğulu/geleneksel/iffetli kadın tipinin bir numunesi olarak takdim edilecektir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında –tıpkı “kostüm modernleri” olarak takdim edilen Türk kadınları gibi- Batılı giyim kuşam ve davranış kodları üzerinden ele alınan Japon kadını, daha sonraları milliyetçi ve İslâmcı çevrelerde –onların Türk kadınlarında görmek istediklerini yansıtacak şekilde- geleneksel giyim ve davranış kodlarına sahip olarak gösterilmeye başlanmıştır. Geleneksel kodlara örnek olarak, Japon kadınlarının ulusal kültürü muhafaza etme, çocuklarını milletine, memleketine ve ırkına sahip çıkacak şekilde yetiştirme hususunda becerikli sayılmaları gösterilebilir (Öztañ, 2009, s. 130).

2.4. TARİHSEL ARKA PLAN: TÜRK SİYASİ DÜŞÜNCESİNDE JAPON İMGESİ

2.4.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde Japon İmgesi

Cumhuriyet'ten önce Türk düşüncesinin Japonya'yı neden konu edindiğini anlamak için 19. yüzyıla kadar gitmek gerekir. Bu yüzyılda Meiji Restorasyonu adı verilen süreçle birlikte Japonya'nın hızla yükselip güçlenmesi, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki aydınların dikkatinden kaçmamıştır. Bu aydınlar, Japonya'nın hem kısa zamanda Batılılaşmasını hem de Rus-Japon Savaşı'nda büyük bir galibiyet kazanmasını, kendi ülkelerinde hasretini çektikleri nitelikler olarak değerlendirdiler. Dahası, kendi memleketlerinde olmasını hayal ettikleri hususları da Japonlara projekte etmeyi ve kendi düşüncelerinde yarattıkları bir Japon imajını örnek almayı da ihmal etmediler (Güngördü, 2017, s. 61). Böylelikle millî olanı tanımlama, oluşturma ve hudutlarını belirleme hususunda hayal edilmiş bir Batılılığı esas alma temeli üzerine bina edilen (Ahıska, 2018, s. 305) *Garbiyatçı fantaziye* çok benzer bir biçimde, hayal edilmiş bir Japon imgesi üzerinden Türklere ders vermek gaye edinilmiştir.

Japonya'dan bahseden bir Türk eseri olarak bilinen en eski örnek, Kaşgarlı Mahmut'un *Dîvânu Lugâti't-Türk* isimli yapıtıdır. 11. yüzyılda kaleme aldığı bu eserinde Kaşgarlı, Türkler'in yaşadığı yerleri gösteren bir haritaya yer vermektedir. Hatalarla dolu olmasına karşın doğu bölgeleriyle ilgili doğru bilgiler veren haritada Japonya ve Çin de gösterilmektedir. Kaşgarlı, Çin ve Japon dillerini öğrenmek istediği halde bu ülkeleri dış dünyadan ayıran bariyerler nedeniyle isteğini gerçekleştiremediğini söylemektedir. Bahsi geçen bariyerler Çin için Çin Seddi ve yüksek dağlar iken, Japonya için etrafını çeviren okyanustur (Tekeli, 1986, s. 3). Türkler ile Japonlar arasındaki ilk resmî temasların ise II. Abdülhamid döneminde gerçekleştiği görülmektedir. Japon İmparatoru'nun yeğeni Prens Komatsu, 1887 senesinde II. Abdülhamid'i ziyaret etmiş, ziyaretin karşılığı ise Osman Paşa'nın 1889'da Ertuğrul Fırkateyni ile Japonya'ya gitmesi olmuştur (Matsutani, 1995, s. 58-59). Ertuğrul Fırkateyni'nin 1890'daki dönüş yolculuğunda şiddetli bir tayfun sonucu kayalara çarpıp batmış, sağ kurtulan denizciler Japon doktorlarca tedavi edildikten sonra iki Japon savaş gemisi ile ülkelerine geri gönderilmiştir (Lee ve İlhan, 1989, s. 28).

Japonları bir Osmanlı vatandaşının gözünden anlatan en erken örneklerden birisi, Ertuğrul hadisesinden az bir zaman sonra, 1894'te kaleme alınan bir seyahatnamedir. Yemen, Hindistan, Çinhindi, Cahor, Cava, Çin ve Japonya'ya yapılan seyahatleri anlatan eserin yazarı, Mustafa bin Mustafa isminde bir bürokrattır. Müellifin Japonya'ya dair gözlemleri arasında özellikle ikisi dikkat çekmektedir ki, bunlardan birincisi depreme karşı alınan önlemler, diğeri ise Japon halkının yeni din arayışlarıdır. Seyahatnamede Japonlar'ın deprem önlemleri şu ifadelerle anlatılmıştır:

Evlerin ne sebeple böyle hafif malzemeden yapıldığını, sakinlerine sordum. Meğer memleketlerinde çok deprem olduğundan imiş. Japon dükkânlarının bazısı kâgir, bazısı ahşaptır. Kâgir bina inşa ederken, zelzeleye karşı korunmak için temeller atılmadan evvel alta büyük büyük ağaçlar koyarlar, sonra da temel duvarlarını onun üzerine atarlarmış (Mustafa bin Mustafa, 2010, s. 124).

Japonya'daki din arayışlarına değindiği bölümde ise, yabancı devletlerin Japonya'ya çok sayıda misyoner yolladığını not düşer. Ona göre bu misyonerlik faaliyetinin amacı, çalışkan ve kısa zamanda terakki etmiş bir millet olan Japonları Hristiyan yapmak ve kendi çıkarları için kullanmaktır. Yazar, Japonların araştırmaları sonucu İslâm dinini dinlerin en üstünü olarak bulduklarını ve ona çokça meylettiklerini, II. Abdülhamid'e karşı da aşırı bir sevgi beslediklerini ileri sürer. Dahası, Japonya'ya Müslüman bir sefir gönderilse Japonların akın akın Müslüman olacaklarını ve böylelikle Japonya'nın politik desteğinin de kazanılacağını savunur (Mustafa bin Mustafa, 2010, s. 130-131).¹⁴ Seyahatnamede Japonya'yla ilgili diğer göze çarpan tespitler ise elektrikle aydınlatılan şehirler, gece uyurken veya dışarı çıkacağı zaman kapıyı kilitlemeye gerek görmeyen insanlar vb. gibi ülkenin hem teknik hem manevi taraflarına dokunan izlenimlerden mürekkeptir. Japon imparatorunun, diğer ülkelerin ilerleme sırlarını öğrenmek için oralara adam yollaması ve onların dönüşte getirdiği numunelerin taklidini yaptırmak suretiyle bir nevi sanayi casusluğuna başvurmasından bahsedilen kısım ise özellikle dikkat çekicidir. Yazarın anlattığına göre imparatorun Osmanlı topraklarına yolladığı adamlardan birisi, burada gördüğü sökülüp kurulabilen bir tekne ile bir çift seccadeyi satın alıp Tokyo'ya getirmiş ve imparatora arz etmiştir. İmparator, Osmanlı topraklarından getirilen bu numuneleri o kadar beğenmiştir ki, sanat erbabı için açtırdığı bir sergide bunları da teşhir ettirmiştir. Japonya'da koyun yapağısı bulunmamasından ötürü, seccadelerin taklidini imal eden Japon ustalar pamuk ipliği kullanmıştır (Mustafa bin Mustafa, 2010, s. 124-126).

1904'te patlak veren Rus-Japon Harbi, Türk aydınlarının dikkatlerini Japonya'ya çekmesinde mühim bir rol oynayacaktır. Japonların Ruslara galebe çalması Türk kamuoyunda öyle bir sevinç yaratmıştır ki, Japon imparatorunun gizli Müslüman olduğu söylentisinden yeni doğan çocuklara Japon komutanlarının isimlerinin konmasına¹⁵, hatta Dr. Abdullah Cevdet'in Ruslarla savaşırken ölen Japon askerlerine

¹⁴ Tezin ilerideki bölümlerinde işlenecek olan *Müslüman adayı* imgesinin en erken örneklerinden biri burada görülmektedir.

¹⁵ Bu konu Halide Edip Adıvar'ın anılarında kendine yer bulmuştur. İkinci çocuğunun adının Zeki Hikmetullah olmasına karşın Rusları mağlup eden Japon amiralinin ismiyle anıldığını şöyle anlatıyor: "İkinci doğduğu zaman Japon-Rus muharebesinde Amiral Togo'nun zaferi memleketimizde bütün muhayyileleri o kadar harekete geçirmişti ki mahallemizde doğan diğer erkek çocuklar gibi o da Togo diye çağırıldı durdu" (Adıvar, 2020, s. 149-150). Şu hâlde Cumhuriyet düşüncesinde *adanmış savaşçı*

“şehit” demesine kadar pek çok ilginç durum yaşanmıştır (Şahin, 2001, s. 142, 144, 149). Dönemin dergilerinden *Kalem*’de yayınlanan, “Çin-Japon Komedyası” başlıklı Alman karikatürünün içeriği de aynı bağlamda anılmaya değerdir: Karikatürde bir tiyatrodan tek başına oturan Rusya; Japonya ile Çin’in birbirlerini sopayla dövmesini seyredip alkışlarken, bu iki ülkenin birbiriyle kucaklaşıp ona karşı sopayla yönelmeleri üzerine tiyatrodan kaçmayı yeğlemektedir (Brummett, 2003, 195). Osmanlı aydınlarındaki sevincin nedenini anlamak için, bir Fransız yazarın Rus-Japon Harbi’nin sonuçlarını özetleyen şu cümlesini okumak yeterlidir: “*Japonya, koca Rus’u bir tekme ile zillet toprağına serdiği gün, Avrupa ona saygı göstermek zorunda kaldı. Bu uyanış dersi unutulamaz*” (Nivet, 2011, s. 122).

Daha önce bahsi geçen Mustafa bin Mustafa’nın seyahatnamesi haricinde, Osmanlı aydınlarının Japonya’yla ilgili tercüme ve telif ettiği eserler listesi oldukça geniştir. Söz konusu eserlerden telif olanların isimlerini, yazarlarını ve basım tarihlerini gösteren bir tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1: Osmanlı literatüründe Japonya konulu telif yayınlar

Başlık	Yazar	Basım Senesi
Japonya’nın Mâzisi, Hâli, İstikbâli	Mehmed Zeki	1891
Kore, Japonya ve Çin’de Kadınlar	Kadri	1895
Rusya ve Japonya Muharebesine Mûteallik Panorama	Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı	1903
Rusya ve Japonya Muharebesine Ait Musavver Resim Mecmuası Album de la Guerra Russo-Japonaise	Mihran	1904
Musavver 1904-1905 Rus Japon Seferi	Ali Fuad (Erden) ve Osman Senai (Erdemgil)	1905 ¹⁶
Musavver Rusya ve Japonya	Mehmed Arif	1905

imgesi üzerinden temsil edilen, Japonların askerî başarılarını vurgulayan anlatıların tarihsel köklerinin ne zamana uzandığı bir kez daha ortaya çıkmış olmaktadır.

¹⁶ Tabloyu hazırlarken istifade edilen kaynaktaki bu tarih 1904 olarak belirtilmekteydi. Bununla birlikte, kitabın isminden de anlaşılacağı üzere bu bir yazım hatasıdır. Bu nedenle Ahmet Türker’in (2017) çalışmasında belirtilen basım tarihi olan 1905 esas alındı.

Vekayi-i Harbiyesi		
Aksa-yı Şark Hükümetleri, Japonya, Kore, Mançuri Ahvâli	Hayrabolulu Caferzâde Mehmed Tevfik	1905
Japonlar	Birecikli Ayanzâde Namık Ekrem	1905
Japon Elifbası	Anesti ve Isakcalızâde Ali Rıza	1908
Japonya	Yusuf Osman	1910
Âlem-i İslâm ve Japonya'da İntişar-ı İslâmiyyet	Abdürreşid İbrahim	1910 (1. Cilt), 1911 (2. Cilt)
Alman Kolordusunda Kıtaâtdan Alınan Raporlarla Rus-Japon Muharebesinden Çıkan Tecârîbe Nazaran Gece Talim ve Terbiyesine Aid Zübde-i Mülâhazât	Hüseyin Hüsnü	1911
Ba-Emir-i Sâmi Bahriye Topçu Mektebinde Kaymakam Mümtaz Bey Tarafından Çin-Japon ve İspanya-Amerika Muharebesi Hakkında Verilen Konferans	Mümtaz	1911
Büyük Milletlerden Japonlar, Almanlar	Faik Sabri (Duran) ve Satı Bey	1913
Japonya ve Japonyalılar, Japonların Siciyeleri, Sûret-i Terakkileri	Satı Bey	1913
Rus-Japon Harbinde Alınan Maddî, Manevî Dersler ve Japonların Esbâb-ı Muzafferiyetleri	Pertev (Demirhan) Paşa	1913
Büyük Japonya	Samizâde Süreyya	1917

Kaynak: Aladağ, H. H. (2020), *1904-1905 Rus-Japon Harbi'nin Osmanlı Kamuoyundaki Yansımaları*, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 140-143.

Önceki paragraflarda bahsi geçen bilgiler haricinde, İttihat ve Terakki'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu Batı Asya'nın Japonya'sı¹⁷ olarak tahayyül ettiğini bilmek de fikrî

¹⁷ İslâm ülkelerinin ve Osmanlı aydınlarının Japonya'ya bakışını incelerken görülen öykünmenin daha ileri bir versiyonu, burada aktarıldığı üzere kendi memleketini içinde bulunduğu coğrafyanın Japonya'sı olarak nitelemektir. Oldukça yakın bir örneğe İranlı düşünür Daryush Shayegan'ın *Yaralı Bilinç* kitabında rastlamak mümkündür. Müellif, kitabında İranlı aydınların ruh dünyasını ortaya serebilmek amacıyla onların düşüncelerini kendi fikriymiş gibi anlattığı ironik bir paragrafta şu ifadeleri kullanmaktadır:

Marksist diyalektiğin keskin bıçağıyla en küstah karşıtlarımın kellelerini koparttıktan sonra uslu uslu evime dönüp ilahi Hafız'ın Divan'ını ya da Mevlana'nın Mesnevi'sini açarım; sözcüklerle, imgelerle sarhoş olurum; Melekler şölenine katılıp, tasavvufî sefahatın

düzlemde Japon örneğliğinin tesirini göstermesi açısından önemlidir (Brummett, 2003, s. 193). Hatta onlar imparatorluğu modernleştirme yolunda Japon uzmanları çağırmaı dahi düşünmüşlerdi. Dahası Rusların Japonlar karşısındaki mağlubiyeti sonucu Rus çarının otoritesinin de darbe alması ve Duma'yı açmaya mecbur kalması, Osmanlı Devleti'ndeki meşrutiyet taraftarlarını da cesaretlendirmiş ve onların çalışmalarını hızlandırmıştır. Ne de olsa devrin pek çok Müslüman aydını Japonların Rusya'ya karşı kazandığı galibiyeti aynı zamanda meşrutiyetin despotizmi mağlup etmesi olarak okumaktaydı (Esenbel, 2019, s. 311). Japon modeline İttihatçı ilginin bir başka nişanesi, bir İttihatçı heyetinin Kasım 1908'de İngiltere'ye 1902 İngiliz-Japon ittifakına benzer bir model teklif etmesidir (Ahmad, 2006, s. 53).

Cumhuriyet öncesi Türk aydınlarının yapıtları incelendiğinde göze çarpacak nokta şudur: Cumhuriyet devrinde Japonlara dair yazılıp çizilenlerin barındırdığı imgelerin bir kısmı Cumhuriyet öncesinde ortaya çıkmıştır. Bu sebepten ötürü söz konusu aydınların Japonlar hakkında söylediklerine göz gezdirmek faydalı olacaktır.

Japonya'nın Türkçülük hareketinin radarına nasıl girdiğini gösteren en çarpıcı örnek, Yusuf Akçura'nın meşhur “*Üç Tarz-ı Siyaset*” makalesidir. Bu makalede Türkçülerin Osmanlı Devleti'ne yüklediği misyon izah edilirken “*beyazlar ve sarılar aleminde bir Türklük cihanı*” meydana getirileceği ve Osmanlı Devleti'nin Türkler arasında “*Japonya'nın sarılar aleminde yapmak istediği vazifeyi*” ifa edeceğine dair beklenti dile getirilir (Akçura, 2008, s. 59). Akçura'nın Japonya'ya ilgisi Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiş olup ilgili bölümde tekrar irdelenecektir. Başka bir Türkçü isim, Ömer Seyfettin, Japonların askerî zaferlerine dikkat çeker ve Japonları Avrupa'ya tanıtanın eğitimi ve sanayisi değil ordusu olduğunu söyler. Onun kanaatine Japonlar büyük devletler arasına ordusuyla girmiştir ve bu nedenle Türklerin de geleceği ordudadır (Ömer Seyfettin, 2002, s. 117). Başka bir yazısında ise “*Avrupa'dan*

zevklerinden tat almaya hazırım. Hatta neden olmasın, meşhur Simurg'u arayan hacı kuşların peşinden de gidebilirim. Çünkü aslında Melek ile Melek-karşıtı arasında kurulu bir salıncağın baş döndürücü zevkini yaşıyorum. Bu durum beni şaşırtmadığı gibi, çelişkilerimin farkına varmadığım gibi, birtakım görgülü kimseler bunu bana hatırlattığında da gözlerim faltaşı gibi açılır: Çelişkilerimi masumiyet içinde yaşıyorum; bundan pek sorumlu da değildir, tıpkı beni ülkemden kovan o lanet olası devrimden de sorumlu olmadığım gibi. Benim kabahatim yoktu. Ortadoğu'nun Japonlar'ı olmamızı çekemeyen emperyalistlerin bir komplosuydu bu (Shayegan, 2020, s. 22).

(Japonlar gibi) yalnız temeddün alacağız. Çünkü beynelümemdir” tespitinde bulunur. Temeddün (medenileşme) kavramını ise bilime indirger (Ömer Seyfettin, 2000, s. 77-78). Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*’nda milletlerin toplumsal evrim süreçlerinde yüksek basamaklara çıktıkça medeniyet değiştirdiklerini ileri sürer ve Japonların Batı medeniyetine girişini örnek olarak gösterir. O, Japonların din ve milliyetlerini koruyarak Batı medeniyetine girdiğini belirtmekle kalmaz, Türklerin de artık Batı medeniyetine girmekte tereddüt etmemesi gerektiğini ileri sürer (Gökalp, 2007, s. 204, 209).

İslâmcı çizgiyi benimseyen Osmanlı aydınları, muhtelif konularda Japonya’yı bahis konusu edinmişlerdir. Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi, Japonların Ruslara karşı kazandığı galibiyeti “‘Japon Devleti’nin, Dünya’ya şan veren muzafferiyeti” olarak niteler ve bu zaferin en önemli sebebi olarak Japon milletinin hayatı hakir görmesine işaret eder (Şeyhülislâm Mustafa Sabri, 1995, s. 100). Bunun haricinde, tesettür ile ilgili bir yazısında, Japonların kendilerine yeni bir din ararken İslâm’ı da değerlendirdiği, fakat tesettür nedeniyle bundan vazgeçtiği iddiasında bulunan bir tanıdığından bahseder ve bu tanıdığına argümanına yanıt vermeye çalışır. Bunun için de istenildiği zaman âlimleri tarafından hükümleri tahrif edilebilen bir dini Japonların gerçekten isteyip istemeyeceğini sorgular. “Biz bu adamların açık eksiltme ile bir din aramakta olduklarını zannedecek kadar haklarında kötü zan beslemiyoruz” der ve ek olarak, Japonlardan sonra İslâm’a talip olacak tarafların, Japonların hatrına yapılacak tahriflerden ötürü şüpheye düşeceklerini ileri sürer (Şeyhülislâm Mustafa Sabri, 1995, s. 130, 141). Yine şeyhülislâmlık yapmış olan Musa Kazım Efendi, Avrupa’dan sadece bilim ve sanayi alınmasını savunur, hayat tarzı ve adet alınmasına itiraz ederken Japon örneğine vurgu yapar. Ona göre Japonlar da bir süre önceye kadar bilim ve sanayiden habersiz iken bunlarda ilerlemek suretiyle Avrupa’yı dahi geride bırakmışlar, bütün medeniyet dünyasını hayrete düşürmüşlerdir. Fakat tüm bu başarıları sırasında adet ve ahlâkları değişmemiş, hatta giyim şekilleri de aynı kalmıştır (Safa, 2011, s. 66).

Japonlara sık sık değinen başka bir İslâmcı isim, Said-i Nursi’dir. “Şimdiki Şarkta medeniyetin müessisi ve bize bir ders-i ibret vermiş olan” (Bediüzzaman Said Nursî,

2017, s. 7) Japonlardan övgüyle bahseder, üstelik onları Batı medeniyeti ile kültürünü birbirinden ayırıp salt medeniyeti ithal eden kimseler olarak vasıflandırır:

Kesb-i medeniyette Japonlara iktida bize lâzımdır ki, onlar Avrupa'dan mehasin-i medeniyeti almakla beraber, her kavmin mâye-i bekası olan âdât-ı milliyelerini muhafaza ettiler. Bizim âdât-ı milliyemiz İslâmiyet'te neşv ü nema bulduğu için, iki cihetle sarılmak zarurîdir (Bediüzzaman Said Nursî, 2017, s. 93).

Nursi, Japon ordusunun Ruslara karşı 1904'te karşı kazandığı zaferi, İslâm haricindeki dinlere mensup kimselerin dine bağlılığı azalttığı ölçüde ilerlediğine delil olarak gösterir. Müslümanlarda ise durumun tam tersi olduğunu müdafaa eder (Bediüzzaman Said Nursî, 2017, s. 239). Mehmet Akif Ersoy, Japonların doğruluk, kanaat, kimsenin namusuna yan bakmamak, medeniyeti salt bilim üzerinden almak gibi çeşitli özelliklere sahip olduğunu ileri sürer. Dahası, Japonların ilerde İslâmiyet'e geçme ihtimali üzerinde durur: "*Müslümanlık, sanırım parlıyacaktır orada;/Sâde Osmanlıların gayreti lâzım arada./Misyonerler, gece gündüz yeri devretmedeler,/Ulemâ vahy-i İlâhîyi mi bilmem, bekler?*" (Ersoy, 1990, s. 145).

Filibeli Ahmed Hilmi, bir konferansında Japonların Batı medeniyetine yaklaşım tarzını müspet bir model olarak takdim eder. Zaten bulunmuş olan şeyleri tekrar icat etmeye gerek olmadığına dikkat çektiği konferansında, Batı'nın yaşamış olduğu tecrübelerden, onları bizzat yaşamaya lüzum olmadan istifade edilebileceğine işaret eder ve bu hususta "*bizden çok aşağı bir seviyeden işe başladığı halde yarım asırda Avrupa'ya yetişen Japonya*"yı tanık gösterir. Fakat Japonya'nın Avrupa'daki medeniyeti bir bütün olarak almadığını, seçici davrandığını belirtmek suretiyle Osmanlıların da böyle davranması mecburiyetini öne sürer (Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi, 2016, s. 136-137).

Garpçı çizgiden yana Osmanlı aydınları, Japon modernleşmesinde Batılılaşma yoluyla yükselip düşmanlarını mağlup edecek kudrete erişen bir Asya ülkesinin örneğini

gördüler.¹⁸ Balkan Savaşları sırasında kaleme aldığı bir eserinde Tüccarzade İbrahim Hilmi, eğer Osmanlı Devleti'nin Japonya'dan 30, Bulgaristan'dan 40 sene evvel Batılılaşmaya başladığı zamanlarda yeterince çalışılmış olsa, kitabın yazıldığı sıralar altmış milyonluk büyük bir imparatorluğa sahip olunacağını iddia etmişti. Üstelik, Japonya'nın Batılılaşma sayesinde kendini toplayıp yabancı saldırılarını durdurduğunu, Çin ve Rusya'ya karşı büyük galibiyetler aldığını, siyaset, ekonomi ve sanayi gibi muhtelif alanlarda harikalar gösterdiğini, Uzakdoğu'nun Büyük Britanya'sı olduğunu söyledi (Çığıracan, 2013, s. 34-35). Batı medeniyetinin Hristiyanlık dininden bağımsız olduğunu, bu sebeple onu benimsemekte sakınca olmadığını ileri sürerken işaret ettiği misal de Japonlardan başkası değildi: *“Artık Japonlar gibi aklımızı başımıza toplayalım. Boş yere taassup göstermeyelim, Hristiyanlıkla hiçbir alakası olmayan bu medeniyeti hızla benimseyelim”* (Çığıracan, 2013, s. 45). Osmanlı donanmasının mevcut durumundan dolayı umutsuzluğa kapılınmasına karşı çıkan yazar, Japon donanmasının da bir zamanlar zayıfken sonraları güçlendiğini hatırlatmaktaydı (Çığıracan, 2013, s. 73). Ona göre bir dönem Rusların saldırılarına uğramakta olan, onlar karşısında toprak kayıpları yaşayan Japonların *“1904 senesinde Rusya'ya karşı kin ve garazla karışık müthiş bir savaşa”* girişmesi ve Rus ordularına mağlubiyeti tattırması, *“ancak intikam hırsı ile hazırlanmak ve pek fedakârca savaşmak sayesinde”* mümkün olabilmiştir (Çığıracan, 2013, s. 137).

Dönemin diğer Garpçılarında Ahmet Ağaoğlu, Malta'da sürgünde iken yazdığı ve ancak Cumhuriyet Dönemi'nde kitaplaşan *Üç Medeniyet* isimli çalışmasında, Batı haricindeki medeniyetlerin Batı'ya yenildiğini ve bu nedenle onu taklide başladıklarını belirtmektedir. Bu medeniyetler içinde Buda-Brahman medeniyeti de mevcuttur ve önceleri bu medeniyete mensup olan Japonya, Batı medeniyetine girebilmek uğruna içinde pek çok sarsıntılar geçirmiştir. Yazar, Batı medeniyetine girmemekte ısrar edenler gittikçe tükenirken, Batılılaşmayı kabul eden Japonya'nın varlığını koruduğuna ve kudretini arttırdığına dikkat çeker (Ağaoğlu, 2013, s. 22-23). Keza çalışmasının farklı bölümlerinde de Buda-Brahman kültürünün Batı karşısında mağlubiyetine

¹⁸ Aynı dönem başka Müslüman memleketlerde yaşayan aydınlar da benzer eğilimler gözlemlenebilmektedir. Örneğin Meiji Anayasası'na hayran olduğu bilinen Mısırlı milliyetçi Mustafa Kamil'in *“Japonya'ya hayranız, çünkü Asya'daki Avrupa emperyalizmi kalkanına direnmek için Batı uygarlığını kullanan ilk Doğulu devlettir”* şeklinde bir ifadesi bulunmaktadır (Esenbel, 2019, s. 311).

özellikle Japonya'nın örnek teşkil ettiğine (Ağaoğlu, 2013, s. 107) ve Japonya'nın kültür değişimine hakimiyeti kendi elinde iken karar verdiğine, bununla birlikte kararda Avrupalılar'ın 16. yüzyıldan itibaren Japonya'yı rahatsız etmeye başlamasının da etkili olduğuna işaret etmiştir (Ağaoğlu, 2013, s. 110).

Garpcılığın ağır toplarından Dr. Abdullah Cevdet, Japonlara *“bizim için en iyi örnek alınacak millet”* ünvanını vermeyi uygun görür. Dahası, teşekkül edilmesini talep ettiği tercüme heyetinin birinci görevinin, Japonya'nın ilerleme sebepleri ve prensiplerini ele alan kitapları çevirmek olduğunu ifade eder. Bundan başka, memleketi ile Japonya'yı türlü yönlerden mukayese eder. Sözelimi Japonya'nın büyük ve süratli savaş gemilerini kendi fabrikalarında imal ettiğini, Türklerin ise birkaç küçük savaş gemisi satın almak için yoksul ahaliden yardım topladığını belirtir. Japonların yurtdışına öğrenci gönderme politikasının boyutları, onu hayretlere gark etmiş gibi görünmektedir: *“Japonya ilk uyanıklık devresinde, Avrupa'ya ve Amerika'ya defaten 20.000 talebe göndermişti! Şaka değil, yirmi bin diyorum!”* Cevdet bu durumu Osmanlı Devleti'nin Eğitim, Bayındırlık, Maliye, Orman, Harbiye, Deniz, Ziraat, Posta-Telgraf-Telefon bakanlıklarının dikkatine arz etmektedir (Abdullah Cevdet, 2008, s. 100-102).

*İçtiha*d dergisinde Celal Nuri (İleri) ile Abdullah Cevdet'in yaşadığı polemikte gündem yine Japonya'dır. Celal Nuri, Japonya'nın kuvvetini Avrupa'ya hasım olmasına borçlu olduğunu ileri sürer (Abdullah Cevdet, 2008, s. 184). Cevdet ona cevaben kaleme aldığı yazıda Japonya örneğine farklı bir yorum getirir. Japonya'nın 1840 tarihlerinde Avrupa'dan bir tokat yediğini, fakat bu tokat yüzünden Avrupa'ya gözünü kapamadığını, bu tokadın hangi sebep ve kuvvetlerden geldiğini anlamaya çalıştığını ifade eder. Bundan başka, Japonya'nın 20.000 öğrencisini Avrupa ve Amerika'ya tahsile gönderdiğini bir kez daha anımsatır ve bu öğrencilerin dönüşlerinde Japon İmparatorluğu'nu canlandırdığını kayda geçirir. Bu tavrı kendi memleketindeki kimi Batı karşıtı tepkilerle kıyaslaması ise dikkat çekicidir: *“Bu genç ve münevver Japon'ların hiç biri Victor Hugo'ya, Lord Byron'a 'aleyhillâne (Allah'ın laneti üzerine olsun)' demedi. Hatta ilk defa Japonya limanını bombardıman eden amirali bile hürmetle yâd ettiler”* (Abdullah Cevdet, 2008, s. 194). Bu yazıdan sonra Celal Nuri-Abdullah Cevdet polemikine Süleyman Nazif de katılmış, o da Abdullah Cevdet'e

cevaben kaleme aldığı yazıda Japonların yedikleri tokatlar karşılığında intikam yeminleri ettiğini, yazının tarihinden aşağı yukarı 20 sene önce bir samurayın Japonya'yı ziyaret eden bir yabancıya gösterdiği tepki üzerinden ispata çalışır. Ona göre *“O Japonyalı necip fert o haliyle, millî ruhunun o dakikada zuhur etmesiyle meydana çıkmış olan kininin heyecan ve coşkusuyla, on beş sene sonraki zafer şarkısının başlangıcını söylüyordu”* (Abdullah Cevdet, 2008, s. 200).

Bir önceki paragrafta anılan Celal Nuri, 1912'de kaleme aldığı *Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniyye ve Mukadderat-ı Tarihiye* isimli eserinde Japonya'ya zaman zaman değinmektedir. Japonların asırlar süren bir uykudan kalktığını ve –tıpkı Tüccarzade İbrahim Hilmi'nin dediği gibi- Doğu'da İngiltere'nin rolünü oynamaya başladığını belirten müellif, Avrupa devletlerinin bu durumdan rahatsızlığını kayda geçirmektedir (İleri, 2004, s. 18). Modernleşmenin ancak ulusal birliği muhafaza etmek şartıyla başarıya ulaştığını savlayan Celal Nuri, Japonya'nın Batı medeniyetini olduğu gibi aldığı halde birliğine ve ulusuna zarar vermediğini, bu sayede Batılılaşma hususunda muzaffer olduklarını ileri sürer. Ona göre Tanzimat aynı başarıyı gösterememiştir (İleri, 2004, s. 26-27). Kitabının başka bir bölümünde, Japonya'yı tekrar gündeme getirir. Bu bölümde önceleri geri iken Batı uygarlığını benimseyip güçlenen devletler arasında Japonya'yı da saydığı görülmektedir. Bununla birlikte Japonya'ya dair bilgisi az olduğu için onu ayrıntılı inceleyemeyeceğini, dahası Japonya'nın uzaklığından ötürü Osmanlı ile mukayese için iyi bir örnek olmadığını söyler. Ona göre modernleşme tecrübesi incelenmesi gereken esas ülke Rusya'dır (İleri, 2004, s. 231-232).

Mustafa Sâtı Bey'in Balkan Savaşları esnasında Darülfünun'da verdiği konferanslar, Osmanlı aydını nezdinde Japonya'nın nasıl bir çerçeveye oturduğunu anlamak açısından başka bir önemli belgeyi teşkil eder. Sâtı Bey, Japonların Rus-Japon Harbi'ndeki başarılarına değinirken bunu Japonları bir vatanseverlik timsali olarak göstermek için yapar. Harpten önce pek çok Japon subayın Rus ordusu hakkında bilgi toplayabilmek için meyhanecilik ve hizmetçilik yaptığını, harp sırasında da hem Japon ordusunun hem de halkının büyük fedakârlıklar gösterdiğini ifade koyar ve Japon vatanseverliğinin *“pek dikkate şayan”* niteliğine işaret eder. Japonya'da halkın büyük bir aile, Mikado'nun ise bu ailenin reisi sayıldığını, tanrısal bir soydan geldiğine inanılan

Mikado'nun emirlerinin mukaddes addedildiğini söyler ve örnek olarak Mikado'nun halktan gerekli zamanlarda cesaretlerini devlete takdim etmelerini isteyen emirnamesini gündeme getirir. Sâtı Bey, Japonya'da halkın vatanseverliğinin aileye ve imparatora bağlılık üzerinden şekillendiğini, seçkinlerinkinin ise şuur ve fikre dayandığını söyler. Seçkinler arasında bütün sarı ve Asyalı kavimlerin beyaz tahakkümünden kurtulmasına dayalı bir vatanseverliğin söz konusu olduğunu, lakin halktaki vatanseverlik türünün sarsmamaya dikkat ettiklerini de ayrıca not düşer. Örneğin Japonya'daki eğitim bakanlığı, aile ve hükümdara bağlılık duygusunu güçlü tutmak amacıyla, mabetlere ve ecdat mahfillerine itina ile saygı gösterilmesini emretmiştir. Ayrıca Rus-Japon Harbi'nin kahramanlarından Nogi, Mikado'nun cenaze töreninin olduğu gün intihar etmek suretiyle Mikado'ya ve onun tahtına bağlılığı adeta fiili olarak tavsiye etmiştir (Mustafa Sâtı Bey, 2018, s. 18-20).

Avram Galanti'nin 1923'te henüz Cumhuriyet ilan edilmeden kaleme aldığı bir yazısında, Japonların bir ilerleme ve bağımsızlık timsali olarak gösterildiği anlaşılmaktadır. Batılı devletleri “*sahte medeniyetçiler*” olarak niteleyen Galanti, bunların Japonya ve Çin'in ilerleme isteğini “*sarı tehlike*”, Müslüman ülkelerin uyanışını “*İslam taassubu tehlikesi*” ve siyahilerin mücadelelerini “*zencilerin vahşete rücu tehlikesi*” olarak nitelediğini söyler. Ona göre sayılan diğer unsurlar ile birlikte Japonya'nın da ilerlemesi, sahte medeniyetçilere sağılacak inek bırakmayacaktır (Galanti, 2005, s. 134).

2.4.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Japon İmgesi

Türk düşünce hayatında Japonya'ya duyulan ilgi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ile sona ermiş değildir. Cumhuriyet'in ilanından sonra da Japonların Türkiye'de çeşitli görüşlerde yazarların eserlerine konuk olduğu görülmektedir. Cumhuriyet devrinde Japonların Batı kültürünü almadığı tezini savunanlara dair ilginç bir örneği, dönemin İslâmcılarından İskilipli Atıf'ın *Frenk Mukallitliği ve Şapka* kitabında görmek mümkündür. Batı medeniyetinin kültürel taraflarının alınmasına reddiye niteliğinde kaleme alınan eserde belirtildiğine göre “*Tokyo'da mahalli memurlar tarafından genel*

ahlâkı bozduğu sebep gösterilerek bütün asrî danslar yasaklanmıştır”¹⁹ (İskilipli Muhammed Âtîf, 2012, s. 37).

Mısır, İran, Bosna gibi kimi İslâm ülkelerinde Japon imgesinin anlatıldığı bölümde, Japonya’nın daha ziyade dil ve alfabe tartışması bağlamında ele alındığına ve Türkiye’deki alfabe değişikliğine Japonya üzerinden itiraz edildiğine dikkat çekilmişti. Türkiye Cumhuriyeti’nin alfabe değişikliğine gittiği yıllarda, Türk aydınlarının alfabe ile ilgili tartışmalarında Japon örneğinin tekrar boy göstermesi bu açıdan dikkat çekicidir, çünkü farklı coğrafyalarda alfabe değişimi ve dil reformu tartışması yaşandığında hemen akla Japonya örneğinin geldiğini, Japonya’yı alfabesini değiştirmeden ilerleyen bir ülke olarak görmeyen ne sayılan ülkelere ne de Türkiye’ye özgü olduğunu göstermektedir. Prof. Avram Galanti, ilerleme için alfabeyi değiştirmenin manasızlığını ileri sürdüğü yapıtında Japon yazısının Türkiye’de kullanılan yazıdan daha zor olduğu halde değiştirilmemesine işaret eder ve şunları söyler: “*Yazısı resim yazısı olan Japonya ile yazısı harf yazısı olan İspanya arasında bir mukayese yapsak, terakkiyi İspanya’da değil Japonya’da görürüz. Bundan anlaşılıyor ki, terakkî mutlak Lâtin harfleri ile elde edilemez*” (Galanti, 1996, s. 17).

Galanti, Japonya’da Latin harflerini savunan bir akımdan haberdar olması vesilesiyle, İstanbul’daki Japon elçiliğine giderek orada başkâtip Mösyö Hitoshi Ashida ile görüşüğünü ve onun fikrini aldığını belirtir. Ashida, Japonya’da 30-40 senedir böyle bir hareketin gerçekten de var olduğunu, hatta Latin harfleriyle aylık bir dergi dahi yayımladıklarını, fakat hareketin savunucularının azınlık olduklarını anlatır. Hiçbir bilimsel kitabın veya ilkökul ders kitabının Latin harfleriyle basılmadığını söyleyen Ashida, Japonların mevcut alfabelerinin zor olduğunu gayet iyi bildiklerini, yine de onu değiştirmeye yanaşmayacaklarını ifadeye koyar. Çünkü “*Çince ve Japoncada ikibin*

¹⁹ İskilipli Âtîf’in bizzat kendisinin de seneler sonra başka bir İslâmcı yazarın eserinde Japonlara onaylatılması dikkat çekicidir: “*Japonya Büyük Elçisi Baron Uşida, İstanbul’a ayak basar basmaz, ilk iş olarak, resmî ziyaretlerinin peşinden, şöhreti Japonya’ya kadar erişen Âtîf Hoca’yı ziyaret etmiş, onunla başbaşa saatler geçirmiş, ayrılırken de şöyle demişti: -Sizin gibi birkaç hoca daha olsaydı, İslâmiyet bütün Doğu’yu, bu arada da Japonya’yı fethederdi*” (Kısakürek, 2020, s. 89). Necip Fazıl Kısakürek’in bu satırlarını okumak, Meltem Ahıska’nın *Garbiyatçı fantazi* hakkında yaptığı bir başka tespiti anımsatıyor: Türkiye’de olan bitene dair Batı’nın tepkisini önemseme ve onlara bir nevi “sanal izleyici” rolü atfetme (Ahıska, 2018, s. 94). Esasen Kısakürek’in yaptığı da Japonları sanal izleyici olarak konumlandırmak yoluyla *Şarkiyatçı fantazi*yi işlemek olarak değerlendirilebilir. Japonların Müslüman olması ihtimaline dair beslenen umudun başka metinlerdeki izdüşümleri ise *Müslüman adayı* imgesinin işlendiği bölümlerde gösterilecektir.

sene evvel yazılmış âsar vardır. Ecdadın bu mirası nasıl ihmal olunur? ”. Üstelik, Japon mebuslarından birisi Latin harflerinin kabul edilmesi için meclise önerge verince eğitim bakanı “Yazı meselesi lisân meselesidir. Lisân ise, ecdadımızın mirasıdır. Bu miras milletin canıdır” şeklinde cevap vermiştir. Galanti, bunlar haricinde Japonya ile ilgili başka bilgiler de vermekte ve Japonya’da kullanılan çetrefil yazının ülkenin ilerlemesine engel olmadığını ifade etmektedir. Japonların yazı güçlüklerini kabul etmelerine karşın yine de lisanda değişiklik yapmadıklarını, zira vatanla ilgili bir konuda fedakârlık yaptıklarını belirten Galanti “Zaten vatana hizmet etmek demek, fedakârlıklara katlanmak değil midir?!” diye sormadan edemez (Galanti, 1996, s. 32-34). Nihayet Japonya üzerine son hükmünü şu cümlelerle ifade eder:

Japonya, mazarine o kadar merbut olduğu için ilerlemiyor mu? Biz Japonya’nın, faaliyet-i beşeriyenin bilcümle sahalarında kat’ etmiş olduğu terakkiyatın nısfını yirmi senede kat’ etsek, kendimizi pek bahtiyar saymalıyız! Çünkü, terakki, harf değiştirmek ile değil çalışmak, hem de çok, pek çok ve usul ile çalışmak ile elde edilir (Galanti, 1996, s. 49).

Japonya üzerinden yürütülen alfabe tartışmasında karşı kutbu, Osmanlı döneminde de Japonlara ilgisini gördüğümüz Celal Nuri İleri temsil etmektedir. İleri, Japonlar’ın Latin alfabesini almamasına karşın yine de ilerlediğini savunanlara “*yarı muhafazakarlar*” ismini verir ve onları Japonya’da harf sorununa dair hiçbir malumat sahibi olmadan konuşmakla suçlar. Kendi görüşünü ise “*Okuduğum kitaplara, işittiğim rivayetlere göre Japonlar harfsizlikten kan ağlıyorlarmış*” ifadeleriyle savunur (İleri, 1991, s. 329).

1933 senesinde lise 2. sınıf ders kitabı olarak hazırlanmış bulunan *Büyük Devletler ve Komşu Hükûmetler* isimli eserde Japon İmparatorluğu’na hususî bir yer ayrıldığı görülüyor. Kitapta Japonya’nın dışarıyla teması olmayan geri kalmış bir ülke iken 70 sene içerisinde büyük devletler arasında yerini aldığı ve bunun tarihte çok az rastlanan bir olay olduğu bildirilmektedir. Bundan başka, 1854’te Amerikalı amiral Komodor Perry Japon limanlarını açılmaya zorladığı sıralarda Japonya’nın Avrupa’nın Ortaçağ dönemini andıran bir derebeylik sistemini içerisinde olduğu, halkının Batı medeniyetinden haberi olmadığı, daha sonraları ise çağdaş milletlerin en başında geldiği

ve meşrutiyetçi idaresi, eğitim teşkilatı, güçlü ordusu ve donanması, ticaret ve sanayideki mevkii ile Uzakdoğu'da önemli bir uygarlık faktörü olduğu kayda geçirilmektedir. Kitabı hazırlayanlara göre “*Japonyanın bir insan ömrü kadar kısa bir zaman içinde meçhuliyet perdesinden çıkarak medeniyetin en yüksek kademesine yükselmesi hayretlerle karşılanan bir vakiadır*” (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 661).

Büyük Devletler ve Komşu Hükûmetler'de Japonya'nın coğrafyasından da uzun uzadıya bahsedilmektedir. Kitapta dikkat çekici noktalardan birisi deprem konusudur.²⁰ Japonya'da hafif veya şiddetli sarsıntı olmayan bir gün geçmediği ve 1923'te Tokyo ve Yokohama gibi büyük şehirlerin depremle harap olduğu belirtilirken, halkın sarsıntılara alışık olduğu ve başka ülkelerin insanları fırtınaları nasıl olağan karşılıyorsa Japonların da depremi o kadar normal gördüğü ifade edilmektedir. Depremler nedeniyle Japonya'da evlerin çoğunlukla hafif maddelerden ve tek katlık olarak inşa edilmesi de bahsi geçen bir başka meseledir (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 664). Diğer bir nokta ise, Japonların eski ve yeni hayatları fotoğraflarla mukayese edilirken, ülkenin sanayi altyapısına dikkat çekilmesidir (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 666).

Bir önceki paragrafta bahsedilen kitapta, Japon modernleşmesinin anlatıldığı bölümde, Japonların son yüzyılda büyük bir ilerleme gösterdikleri, Avrupa medeniyetini kabul ile işe başladıkları, fakat Avrupalıların salt kıyafetlerini ve adetlerini almakla yetinmeyip aynı zamanda bilimsel metodlarını ve sanayi vasıtalarını da elde etmek için uğraştıkları ileri sürülmektedir. Ayrıca Avrupa'ya bilimsel heyetler ve öğrenciler yollarken Amerika

²⁰ Mustafa bin Mustafa'nın seyahatnamesinde bahsedilen deprem önlemlerine burada da dikkat çekilmesi, üzerinde durulması gereken bir noktadır. Japonların bir deprem ülkesinde yaşamaları ve bu realite ışığında depreme karşı çeşitli tedbirler almalarına Türk düşüncesinde genel bir örüntü olarak nasıl yer verildiği hususu, daha ileri araştırmalara muhtaçtır. Şimdilik konuyu ilerde ele alacak başka araştırmacılara yol göstermesi açısından, biri cumhuriyet öncesinden, diğeri erken Cumhuriyet Dönemi'nden verilen iki örneğe ek olarak 1980'li yıllara ait bir gazete haberini misal vermek yeterli olacaktır. Turgut Özal'ın Japonya seyahatini konu alan haberde “*bir ‘depremler ülkesi’ olan Japonya’daki dünyanın en büyük enstitüsünün müdürü*” olan Prof. Dr. Abe Katsuyuki’nin *Hürriyet*’e kısa süre içinde Tokyo’da büyük bir deprem beklendiğini bildirdiği ifade edilmektedir. Fakat Katsuyuki, depremin önlerindeki bir hafta içinde meydana gelip gelmeyeceği sorusuna “*Merak etmeyin, Başbakanınız Turgut Özal’ın Japonya gezisi sırasında gelmeyecek*” diye yanıt vermiştir. Bundan başka, Japonya’daki Yabancı Basın Merkezi Müdürü Kinji Kawamura da *Hürriyet*’e “*Endişe etmeyin, burada böyle şeylere alışığız, gerekli önlemler alınır*” demiştir. Haberin sonunda tekrar Katsuyuki’nin açıklamalarına dönülmekte ve onun “*Başbakanınız merak etmesin, 9 alanda yaptığımız çok ciddi gözlem ve incelemelerle, depremi birkaç gün ve hatta bir iki hafta öncesinden saptayabiliyoruz. Önümüzdeki bir hafta için size garanti verebilirim. Deprem gelmeyecek*” şeklinde konuştuğu aktarılmaktadır (Özal, Depreme Yakalanmayacak, 20 Mayıs 1985, s. 12).

ve Avrupa'dan mühendis ve bilgin getirdikleri, bununla birlikte tüm bu yenileşme sürecinde milliyetlerini, düşünce tarzlarını, adetlerini ve benliklerini korudukları ifade edilmektedir. Dış politikaları hakkında belirtilen görüş ise şu surettedir: *“Japonlar şimdi yalnız kendi talih ve istikballerinin yegâne sahibi olmakla da iktifa etmiyorlar, Koradan Siyama kadar bütün Şarkî Asyada yaşıyan sarı ırka mensup kavimlerin mürebbisi olmak istiyorlar”* (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 668). Japonların dinî hayatına değinilirken onlarda dinî taassup olmadığı, farklı dinlerin ülkede yan yana tatbik sahası bulabildiği anlatılmaktadır. Örneğin bir tapınağın bir köşesinde Şinto ayini yapılırken öbür köşesinde Budist ayini yapıldığı söylenmektedir. Dahası, Japonların hangi dine mensup olursa olsun Şinto inancını bırakmadığının da söylendiğini görmekteyiz (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 669). Aynı sayfada geleneksel kıyafetli bir Japon kadını ile motosiklet kullanan, Batılı bir giyim tarzı benimsemiş Japon kadınlarının fotoğrafları yan yana verilmiş ve *“Japonya asrîleşiyor”* tespitine delil gösterilmiştir (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 669).

Büyük Devletler ve Komşu Hükûmetler'de Japon tarihinin anlatıldığı kısımlarda Japonların 16. asırda Avrupa ile temasa başladığı, fakat ülkelerinin istilaya uğramasından çekindikleri için iki yüzyıldan fazla bir süre dışarı ile teması kestikleri, nihayet 19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nin baskısı ile limanlarını yabancılara açmaya mecbur kaldıkları belirtilmiştir. Daha sonra ise metinde *“Muşohito”* olarak geçen Meiji'nin imparator olması ve büyük bir reform süreci gerçekleştirmek suretiyle Japonları Avrupalılaştırması, Japonların terakki ederek güçlendikçe daha önceleri yabancılara verdikleri imtiyazları kaldırmaları anlatılmıştır. Bunların dışında Japon ordusunun kıymet ve meziyetinin 1904-1905 tarihlerinde Rusya'yla yaptıkları muharebede ortaya çıktığına dikkat çekilmesi ve *“Şimidiki Japonya dünyanın en kuvvetli ve ileri memleketlerinden sayılır”* analizine yer verilmesi mühimdir (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 670-671). Nihayet Japonya ile Türkiye arasındaki ticaret ilişkilerine girmek suretiyle kitapta Japonya bölümünün tamamlandığını görüyoruz. Bu son kısımda I. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye ile Japonya arasında ticaretin arttığı, fakat Türkiye'nin Japonya'dan ithalatı çokken Japonya'ya ihracatının az olduğu, Japonya'dan genelde pamuklu malların alındığı ifadeye konmuştur (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 676).

Peyami Safa, erken Cumhuriyet Dönemi inkılâplarını değerlendirdiği *Türk İnkılâbına Bakışlar* adlı eserinde Japonya'nın feodal bünyesini muhafaza ettiği halde Avrupa tekniğinin en ileri seviyelerine çıkabildiğini savlar. Fakat Japonya'yı Avrupa'nın kültürü yerine tekniğini alan bir memleket olarak gösterirken bunu olumsuz bir yargı olarak ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Zira bunu ağaç yerine yemişlerine sahip olmak ve hazıra konmak olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle Dostoyevski'nin Rusya'yı nitелеmek için kullandığı “sonradan görmeler medeniyeti” ifadesini o Japonya'ya yakıştırmıştır²¹ (Safa, 2011, s. 181-182).

²¹İmgebilimin metoduyla ilgili bölümde işlenen dokuzuncu prensibe dair kayda değer bir örneğe burada tesadüf edilmektedir. Bir imgenin olumlu iken olumsuzla dönüşmesi, fakat bu sırada esas niteliğini yitirmemesi konusu, burada Japonya'nın Batı'dan salt teknik alması meselesinin örnek alınacak bir nitelikten kınanacak bir niteliğe dönüşmesi biçiminde gerçekleşmiştir.

3. TEZİN METODOLOJİSİ

Türkiye’de 1939 ile 1989 seneleri arasında neşredilmiş ve milliyetçi ve İslâmcı dergilerdeki Japon imgelerini incelemeyi amaçlayan bu tezin metodolojisi imgebilime dayanmaktadır. Giriş bölümünden de hatırlanacağı gibi, daha önce başka tezlerde de imgebilime dayalı değerlendirmeler yapılmışsa da, bu tezlerin hiçbirisi siyaset bilimi alanında hazırlanmış değildir. Böylelikle bu tez vesilesiyle imgebilim disiplininin siyaset bilimi alanında oldukça kullanışlı olacağı gösterilmiş bulunmaktadır. Tezin bu bölümünde öncelikle imgebilim, tarihi ve metodlarıyla birlikte tanıtılacaktır. Ardından, bu tezde incelenen milliyetçi ve İslâmcı dergilerden bahsedilecektir. Bundan sonra ise, İslâmcı ve milliyetçi dergilerdeki Japon imgelerinin teker teker tanıtıldığı bir bölüm gelecektir.

3.1. KURAMSAL VE YÖNTEMSSEL ÇERÇEVE OLARAK İMGEBİLİM

İmgebilimin modern bir kavram olarak doğuşuna geçmeden önce, onun tarihsel köklerine bakmak faydalı olacaktır. Farklı toplumlara, ırklara ve milletlere belli özellikler ve karakterler atfetmek oldukça eski ve yaygın bir davranıştır (Leerssen, 2007, s. 17). Nitekim etnograflar tarafından hazırlanan ve bütün insan uygarlıklarındaki ortak nitelikleri sıralayan “İnsan Evrenselleri Listesi” bu konuda ciddi bir vesika teşkil etmektedir. 1989’da oluşturulup 1991’de yayımlanan listede konumuzla alakalı olarak tespit ettiğimiz bazı evrensel özellikler şunlardır: “*akraba grupları*”, “*ayrık gruplar*”, “*bölgeselcilik*”, “*etnik merkezcilik*”, “*grup hayatı*”, “*grup içi kişilerin grup dışındakilerden ayrılması*”, “*grup içi kişilerin kollanması*”, “*gruplar (aileyi temel almayanlar)*” (Pinker, 2013, s. 515-517). Kendini diğer gruplardan ayrı değerlendirme özelliğinin izini kabile toplumlarına kadar sürmek mümkündür. Bir Kızılderili kabilesinin kendini “*yegane erkek kabile*”, diğerininse “*erkeklerin erkeği*” olarak adlandırması, Cariblerin “*Sadece biz insanız*” demesi, Eskimoların Avrupalıları kendilerinden fazilet ve terbiye öğrenmek için Grönland’a gelmiş kimseler sayması bu konuda ilginç örneklerdir (Durant, 2007, s. 94).

İlk Çağ'da kurulmuş muhtelif uygarlıklarda, farklı toplumlara farklı özellikler atfetme konusunda çeşitli misallere rastlamak mümkündür. Hint kutsal metinlerinden Rig Veda'da göçebe Aryanlar ile yerleşik koyu derili halk arasındaki savaş, metinde “*yassı burunlu barbarlar*” olarak nitelenen koyu derililerin tanrı İndra tarafından yerden ve gökten silinip süpürülmesi eşliğinde anlatılmaktadır. Antik Mısırlılar duvar resimlerinde Mısırlıları kırmızı, Asyalıları siyah, Avrupalıları beyaz boyamışlar, firavun III. Sestoris ülkesinin güneyine üzerinde “*Hiçbir zenci dikilitaşla belirlenen bu sınırın ötesine geçemez*” yazan bir dikilitaş yerleştirmek suretiyle olası yabancı sızmalarına karşı uyarıda bulunmuştur. Hipokrat'ın öğrencilerinin derlediği *Corpus Hippocraticum*'da dağlık ve sert kuzey bölgelerinde yaşayan halkların yiğit ve dayanıklı, sıcak güney bölgelerinde ikamet edenlerin sakın ve uyuşuk, Asyalıların barışçı, Helenlerin girişken olduğu yönünde tespitler yapılmıştır. Aristoteles'in de benzer bir yaklaşım sergilediği, coğrafi olarak kuzeydeki kavimlerle Asyalı kavimlerin ortasında bulunan Helenlerin her iki tarafın da olumlu özelliklerini taşıdığı kanaatinde olduğu biliniyor. Keza Romalı mimar Vitruvius'un Romalıları kuzey ile güney halklarının ortasında olmalarından ötürü diğerlerinden üstün sayması, akla gelen bir diğer örnektir (Şenel, 1993, s. 36-39). Orta Çağ'da yaşamış Müslüman tarihçi ve coğrafyacılardan Mesudi'nin aynı geleneği sürdürdüğü söylenebilir. Türklerin soğuk bölgelerde yaşamaları hasebiyle yüz şekillerinin birbirine benzediği, Arapların çöl ve bozkırlarda hayat sürdükleri için hayal güçlerinin zengin olduğu, dağlık ve engebeli yerlerde bulunanların ise sert ve kaba mizaçlı olduğu tespitlerinde bulunur (Mesudi, 2011, s. 303-304).

Her ne kadar şimdiye kadar verdiğimiz örneklerde toplumların kendilerine olumlu, diğerlerine olumsuz nitelikler izafe etmesi ağır bastıysa da, istisnalar tarihte her daim görülmüştür. Roma'nın meşhur tarihçisi Tacitus, Germenleri anlattığı yapıtında zina işleyen kadınlara verilen cezaları tarif ederken Germenleri övmekten kendini alamaz. Ona göre Germenler arasında “*hiç kimse bu ayıbı güler yüzle karşılamaz, hiç kimse baştan çıkarmayı ve baştan çıkarılmayı çağın yeni modası olarak görmez*” (Tacitus, 2016, s. 46). Abbasi şairlerinden Ali bin Cehm, Keysani kabilesinin Mehdi inancını anlattığı dizelerinde, Keysanilerin Mehdi'nin ordusu olma payesini Türklere layık gördüğünü bildiriyor:

Ve Rafiziler der ki; Radva halkında
Önden kaybolmuş bir imam vardır
Bir imam ki yirmi bin adamı var
Yaylarını germiş Türkler'den.
(Ammara, 2000, s. 52).

İmgebilimin doğuşunda dönüm noktası sayılacak kişi, 16. yüzyılda yaşamış olan Julius Caesar Scaliger'den başkası değildir. Scaliger'in başlattığı gelenek, muhtelif Avrupalı ulusların kültürel ve sosyal örüntülerini belli ulusal kategoriler halinde sınıflandırmış ve böylece belli milletlere belli özellikler izafe etme şeklindeki –yukarıda tarihsel örneklerini sıraladığımız- eğilimi resmiyete dökmüştür. Ulusal imgeleri kategorilendirme yolunu izleyen bu gelenek, Aydınlanma döneminde tesirlerini sürdürmüştür. Montesquieu'nün “*Kanunların Ruhu Üzerine*”, David Hume'ün “*Ulusal Karakterler Üzerine*”, Voltaire'in “*Ulusların Gelenekleri ve Ruhu Hakkında Makale*”, Vico'nun “*Yeni Bilim*” isimli çalışmalarında bu tesirler açıkça görülür (Leerssen, 2007, s. 17-18). Bahsi geçen yazarlardan bazı aydınlatıcı örnekler vermek isabetli olacaktır.

Montesquieu, “*Kanunların Ruhu Üzerine*”de milletlerin karakterleri ile yaşadıkları iklimler arasında bağ kurarken “*Bir Rus'un bir şey hissetmesini sağlamak için derisini yüzmek gerekir*” der, çünkü soğuk iklimli kuzey ülkelerinde insanların ruhunun acıya daha dayanıklı olduğu görüşünü taşır. Hintlilerin “*doğal olarak korkak*” olduğunu ve Hindistan'da doğan Avrupalı çocuklarda da durumun değişmediğini ileri sürerken sıcak iklimi gerekçe gösterir (Montesquieu, 2019, s. 291-293). David Hume, yukarıda zikredilen ulusal karakterler ile ilgili yazısında Yahudilerin düzenbazlıklarıyla, Ermenilerin dürüstlükleriyle bilindiklerini, Türkler dürüst, ağırbaşlı ve kahraman kimseler iken Yunanlıların sahtekar, hafif ve korkak olduklarını ileri sürer. Ona göre Fransızlar, Yunanlılar, Mısırlılar ve Persler neşeli olmalarıyla bilinirken, İspanyollar, Türkler ve Çinlilerin alametifarıkası ise ağırbaşlı ve ciddiyet sahibi kimseler olmalarıdır (Hume, 2017, s. 200-204). Voltaire, Araplar ile Yahudileri mukayese ederken yağma aşkı ve heyecan bakımından iki kavmin birbirine benzediğini, lakin Arapların yiğitlik, büyüklük ve cömertlikleriyle Yahudilerden üstün olduğunu iddia eder (Voltaire, 2008, s. 74). Türklerin karakterinde ise büyük çelişkiler olduğu fikrindedir. Onların hem kıyıcı hem merhametli, hem açgözlü hem de hırsızlıkla neredeyse hiç ilgilenmeyen kişiler olduklarını söyler (Voltaire, 2008, s. 59).

İmgebilimin doğuşu ile sonuçlanacak yolda önemli bir gelişme, 19. yüzyılda yaşanmıştır. Bu gelişme, Berlin'deki Humboldt Üniversitesi ile ilk örneği gösterilen yeni üniversitelerin filoloji departmanları ile birlikte, karşılaştırmalı edebiyat fikrinin yükselişidir. Bu noktada Fichte ile Hegel'in katkılarını da anmakta fayda var. Her iki düşünür de milletlerin salt belli bir karaktere sahip olmanın ötesinde, aşkın ve ruhsal bir prensibe, bir *Volksgeist*'a sahip oldukları fikrini savunmuşlar, millet ile millî karakter arasındaki münasebeti beden ile ruh arasındakine benzetecek kadar ileri gitmişlerdir (Leerssen, 2007, s. 18-19). Hegel, ilahî olanın sergilenmesi ve Ruh'un mutlak gelişimi olarak gördüğü tarih içerisinde "millî ruhlar"ın ortaya çıktığını söylüyordu. Millî ruh, bir milletin ahlakî hayatının, hükümetinin, sanatının, dininin ve biliminin hususî bir eğiliminden başka bir şey değildi (Hegel, 2016, s. 106). Bu perspektiften yola çıkmak suretiyle Hegel, farklı milletlerin özellikleri üzerine tahlillerde bulunmayı ihmal etmedi. Amerikan yerlilerinin "*her açıdan, hatta boylarının kısalığı bakımından bile aşağılık ve eziklik kompleksine sahip oldukları*"nı belirtti ve Avrupalıların onlarda bir bağımsızlık duygusu ve şuuru oluşturabilmelerinin bir hayli zaman alacağını söyledi (Hegel, 2016, s. 155). Afrikalı siyahilerin "*bütünüyle vahşî ve henüz uysallaştırılmamış hâliyle tabii bir insan niteliği*"arzettiğini ve onlarda kendi benlerinden daha yüksek bir mutlak varlık fikri gelişmediğini ileri sürdü (Hegel, 2016, s. 174).

Fichte'ye gelince, onun *Alman Ulusuna Söylevler* isimli yapıtında Almanlar ile diğer milletler arasında kesin bir ayrıma gittiğini rahatlıkla görebiliyoruz. Klasik Latince'den türeyen diğerlerinin aksine Almanca'yı Avrupa'daki en özgün dil sayan Fichte, Almanlar'ın millî karakterinin ciddiyet, dürüstlük ve hayata derin anlam vermek esası üzerine kurulu olduğunu savunur. Hafifmeşrep gördüğü diğer Avrupa uluslarının ise hakikati aramada ciddi olmayan, yalnızca düşünce oyunlarından zevk alan bir niteliğe sahip olduklarını müdafaa eder. İddiasını güçlendirmek için de, çeşitli fikirler ortaya atarken devlet hayatı ve inanç dünyası ile ilgili yanlışlara değinmeyen Rönesans aydınları ile Reform'un babası Alman Luther'i mukayeseye tabi tutar. Luther'i, Almanlığı şahsında temsil eden en büyük düşünür ve din adamı olarak görmektedir (Topakkaya, 2011, s. 134-135).

İmgebilimin köklerinde yer alan başka bir önemli isim, Hippolyte Taine, 1863 tarihli *İngiliz Edebiyatı Tarihi*'nde edebi metinleri incelerken üç parametrenin önemine dikkat çekti: *Moment*, *milieu* ve *race*. *Moment* bir tarih ya da kronolojiden ziyade Hegelci bağlamda bir “zamanın ruhu” olarak düşünülmelidir. Yani metnin ait olduğu zaman dilimine ait karakteristiği yansıtmaması, belli bir dünya görüşüne ev sahipliği yapması söz konusudur. *Milieu*, metnin izlerini taşıdığı fiziksel ve coğrafi çevredir. *Race* ise metni ortaya koyan kişinin etnisitesinin metne etkisi ile alakalıdır (Leerssen, 2007, s. 19).

Taine'in etnik determinist bakış açısı, karşıt ifadesini Ernest Renan'da bulmuştur. Bir zamanlar kendisi de etnik determinist bakış açısını destekleyen Renan, bu düşünce şeklinin Almanlar tarafından Alsas-Loren'in ilhakını meşrulaştırmak için kullanıldığını görünce fikrini değiştirmiştir. 1882'de *Ulus Nedir?* isimli meşhur eserinde milliyetin sabit bir kategoriden ziyade insanların seçimleriyle alakalı bir mefhum olduğunu savunan Renan, böylelikle milliyeti antropolojiden ziyade tarihin analiz konusu haline getirmiş oldu (Leerssen, 2007, s. 20). Etnik determinist görüşü desteklediği zamanlarda kaleme aldığı 1871 tarihli *La Réforme Intellectuelle et morale* isimli çalışmasında, Çinlilerden “*harika bir el becerisi olan ve neredeyse hiçbir onur duygusu bulunmayan*” bir işçi ırkı, siyahilerden “*toprağı işleyen ırk*”, Avrupalılardan “*efendiler ve askerler ırkı*” olarak bahseder (Césaire, 2007, s. 70-71). Sonraları kaleme aldığı *Ulus Nedir?* kitabında ise, milliyeti etnik determinist bir bağlamdan kurtarmaya gayret etmiştir. Bahsi geçen eserinde Renan saf ırk diye bir şey olmadığını ve politikayı etnografyaya dayandırmanın anlamsızlığını vurgular. Brakisefali ve dolikosefali terimlerine itiraz ederken, ik Aryan, Sami ve Turan gruplarının fizyolojik bir birlikleri olmadığına dikkat çeker (Renan, 2019, s. 43). Ona göre dil de tek bir ulus olmak için yeterli değildir, nitekim ABD ile İngiltere'nin, İspanya ile Latin Amerika'nın aynı çatı altında olmaması bu hususta iyi bir örnektir (Renan, 2019, s. 45). Nihayet ulusun ancak bir ruhani ilkeye dayandığını, bu ilkenin de geçmişte ortak zaferlere ve şimdi ortak bir iradeye sahip olmak, dahası beraber büyük işler yapmak ve yapmayı istemek olduğunu ifade ederek meseleyi çözüme bağlar (Renan, 2019, s. 50).

İmgebilimin, milletlere atfedilen karakter özelliklerinin eleştirel olarak incelemeye dayanan bir disiplin olarak tam manasıyla doğuşu, insanların açıklayıcı modeller olarak

millî karakterlerin varlığına inancını yitirmesiyle mümkün olabilmiştir. Bunun için bir tarih öne sürmek gerekirse, II. Dünya Savaşı sonrasına işaret etmek uygundur (Leerssen, 2007, s. 21). Gerçi henüz II. Dünya Savaşı yıllarında yazılmış olan *Kadir-i Mutlak Devlet* kitabında da millî karakter kavramına eleştiri oklarının yöneltildiğini görmekteyiz. 1944 tarihli kitapta Ludwig von Mises, Nazizm'i Alman millî karakterinin bir neticesi olarak değerlendiren görüşü mercek altına almaktadır. Mises, bu görüşü ispat etmek isteyenlerin, Alman yazarların eserlerinden savaş ve saldırganlıkla ilgili bölümleri alıntılararak bir araya getirdiklerini ve böylelikle Almanlarda saldırganlığa yönelik içsel bir eğilimi kanıtlamaya çalıştıklarını belirtir. Fakat kendisi bu yaklaşımı yanıltıcı bulmaktadır, çünkü eğer istenirse İtalyan, Fransız ve İngiliz edebiyatı ile tarihinde de benzer örnekler bulmak mümkündür:

Almanya, Carlyle ve Ruskin'den askerî kahramanlık ve savaşla ilgili daha mükemmel ve aşikâr methiyecilere, Kipling'ten daha şovenist bir şair ve yazara, Warren Hastings ve Lord Clive'den daha gaddar ve Makyavelci fatihlere, Hodson's Horse'un Hodson'undan daha cani bir askere asla sahip olmamıştı (Mises, 2010, s. 232).

Mises'e göre Almanya'da sadece savaşı ve tiranlığı metheden Almanlar değil farklı görüşte Almanlar da hep mevcut bulunmuştur. Alman millî karakterini Richard Wagner, Heinrich von Kleist, Detlev von Liliencron'da arayıp da Kant, Goethe, Beethoven, Mozart ve Schiller'ı görmezden gelmek doğru değildir. Mises, millî karakter kavramı üzerine nihaî hükmünü şöyle belirtir: “*Bir milletin karakteri fikri, açıkçası, keyfidir. Peşin hükümlerle çelişen bütün hoş olmayan hakikatleri atan bir yargıdan elde edilir*” (Mises, 2010, s. 232-233).

Her ne kadar Mises'in savaş bitmeden önce öne sürdüğü fikirleri sabit bir milliyet kategorisine karşı ciddi eleştiriler içerse de, özellikle II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonraki tarihler, özcülük karşıtı ve yapısalcı bir bakış açısının millet imgesi kavramına bakışı domine etmesi açısından önemlidir. Bu bakış açısının galibiyetinde Nazi Almanyası sebebiyle sabit bir Alman imgesine tepkinin etkili olduğu görülmektedir. Jean-Marie Carré'nin *Les écrivains français et le mirage allemand (1800-1940)* isimli

ve 1947 tarihli eseri, her ne kadar Alman karşıtı önyargılar içerse de, imgebilimin doğuşuna katkı sundu. Carré'nin öğrencisi Guyard ise, 1951'de kaleme aldığı bir çalışmada milliyetin kendisinin değil nasıl görüldüğünün incelenmesi lüzumu üzerinde durarak katkıyı sürdürmüştür. Ona göre milliyet, bir inşa olarak görülebilir, dolayısıyla subjektifliği, değişkenliği ve çelişkileri incelenebilirdi. Guyard'ın anlayışı 1950'lerde karşılaştırmalı edebiyat sahasında önem kazanmıştır. Onun yaklaşımı açısından 1950'lerin oldukça bereketli bir dönem olduğu söylenebilir. Özellikle felsefe alanında Frankfurt Okulu'nun ve Karl Popper'in katkıları önemlidir (Leerssen, 2007, s. 21-22).

İmgebilime hizmet eden bir başka önemli gelişme, tarihçiler cephesinden gelmiştir. Millî kimliklerin esasen inşa edilmiş olduğu ve tarihçinin vazifesinin bunların inşa süreçlerini ve inşa edilmişliğin tabiatını incelemeyi gerektirdiği kanaati, tarihçiler arasında destek toplamaya başlamıştır. Hobsbawn ve Ranger'ın *Geleneğin İcadı* (1983) ve Pierre Nora'nın *Hafıza Mekanları* (1984-92) isimli çalışmaları, millî kimliğin inşa olarak görülmesinde önemli roller oynamıştır (Leerssen, 2007, s. 23).

Postkolonyal teorisyenlerin eserleri, imgebilime yeni boyutlar getirmiştir. Franz Fanon'un *Siyah Deri Beyaz Maskeler* (1952) ve Edward Said'in *Şarkiyatçılık* (1978) isimli yapıtları, stereotiplerin, hegemonlar ile madunlar arasında sömürgecilik sonucu oluşan güç dengesizliği bağlamında ele alınmasını önermiştir. Nihayet Ernest Gellner'in çok ses getiren bir kitabı, *Uluslar ve Ulusçuluk* (1983), milletlerin milliyetçiliği değil milliyetçiliklerin milletleri ortaya çıkardığı şeklinde oldukça provokatif bir tezle meydana çıktı (Leerssen, 2007, s. 24).

İmgebilimin tarihini işledikten sonra imgebilimin hangi kaynakları kullandığı üzerinde durmak faydalı olacaktır. Konunun üzerine eğilen önemli bir isim, Leerssen, imgebilim için en değerli kaynağın edebî eserler olduğunu savunmakta, okul kitapları, hükümet raporları, basın gibi kaynakların imge meselesinde edebî yapıtların gerisinde kaldığını ileri sürmektedir (Leerssen, 2007, s. 26). Fakat bu tezde basının yetersizliğine dair zikredilen görüşün aksi ispatlanmaya çalışılacaktır. Bunun için de basının dergicilik kanadında imgebilim açısından araştırmaya değer bir malzeme olduğu, bizzat

Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanmış milliyetçi ve İslâmcı dergilerin ilgili sayılarının taranması suretiyle ortaya konacaktır. Bu tarama neticesine görülecektir ki, dergicilik, imgebilim disiplinine araştırma malzemesi sunması açısından edebî eserlerin gerisinde kalmamaktadır. Dahası, bir derginin muhtelif sayılarında veya birden fazla derginin benzer konular işleyen sayılarında aynı imgelerin farklı şekillerde işlenmesi nedeniyle daha da ileri gitmektedir.

İmgebilimde izlenecek metod konusunda akılda tutulması gereken birden fazla prensip mevcuttur. Bunlardan birincisi, imgebilimin kültürel ve millî kimliğe değil kültürel ve millî stereotiplere dair bir teoriyi öngörmesidir. Dolayısıyla imgebilim, milletlerin gerçekte nasıl olduğuyla değil metinlerde nasıl temsil edildiğiyle ilgilenir. Temsillerin gerçeğe uygun olup olmadığını araştırmak imgebilimcinin vazifesi değildir (Leerssen, 2007, s. 27). İmgelerin bahsi geçen temsili niteliğini anlamamızı kolaylaştıracak bir kavrama Meltem Ahıska'nın *Radyonun Sihirli Kapısı* çalışmasında rastlıyoruz. Ahıska, bahsi geçen eserinde Türk radyosunun Batı'ya ve Batılılığa bakışını işlerken *Garbiyatçı fantazi* terimini ortaya koyar. Bu terim, radyo oyunlarında millî kültürü hem yerel ve farklı hem de medeni ve Batılı olarak hayal etmenin karşılığı olarak geliştirilmiştir (Ahıska, 2018, s. 31). Türkiye tarihinde millî kimliği tanımlamak, inşa etmek ve ayrıştırmak amacını taşıyan her girişimin hayali bir Batılılığa ve Batılı bir göze göre şekillendiği tezine yaslanan *Garbiyatçı fantazi* görüşü, Batı'yı hem içerde hem dışarıda olan, hem aynı olma isteğine hem de farklı olma lüzumuna muhatap olan bir kavram olarak ele almaktadır. Dışarıdaki Batı ile telafi edilmesi gereken bir geri kalmışlık üzerinden ilişki kurulurken, içerideki Batı ise toplumun içinde Doğu ile özdeşleşenlere karşı bir iktidar konumunu ifade etmekte olup, bu iktidarın kendisi ile dışarıdaki Batı arasındaki farkı ortaya koyma ihtiyacı da söz konusudur (Ahıska, 2018, s. 46). Ahıska'nın hayal edilen bir Batı ile kurulan ilişki üzerinden yerel kimliğin tanımlanmasına dair söylediklerini Japon imgesine uyarlayacak olursak, bir *Şarkiyatçı fantaziden* bahsetmenin de mümkün, hatta gerekli olduğunu anlarız. Çünkü Japonya'ya izafe edilen imgeler de esasen Japonya'nın kendisinden ziyade hayal edilmiş bir versiyonunu esas almakta ve bu hayal ürünü temsil üzerinden Türkiye'ye rol biçmektedirler.

Esasen Cumhuriyet Dönemi Türk düşüncesinde Japonya'ya atfedilen imgelere karşı çıkan ve Türkiye için bir Japon modelinin söz konusu olamayacağını savunan kimseler –az sayıda olmakla birlikte- görülmüştür. İdris Küçükömer bu konuda kayda değer bir örnektir. Japon kalkınması üzerine kaleme alınan bir esere yazdığı önsözde “*Japon kalkınma modeli Türkiye için bir örnek olamaz*” demektedir ve iki ülkenin tarihsel ve iktisadî şartlarının hiçbir paralellik sergilemediği tezini müdafaa etmektedir (Küçükömer, 2009, s. 199). Keza Kemal Tahir de, Osmanlı İmparatorluğu ile Japonya'nın kıyaslanamayacağını ileri sürerken bu ikisinin sosyoekonomik temellerinin yüzde yüz karşıt olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmektedir. Türkiye’de “Japon mucizesi”ne olan ilginin bir çeşit kolaya kaçmanın ürünü olduğu, Türk insanının gideceği amacı aklıyla öğrenip, iğneyle kuyu kazarcasına adım adım hareket etmektense kolay yoldan endüstrileşme çareleri aradığı kanaatinde dir. Ona göre Japon mucizesi kadar tutmasa da yine ilgi çekmiş olan “Batı Almanya mucizesi”ne gösterilen merak, aynı kolaya kaçmanın farklı bir tezahürüdür²² (Kemal Tahir, 1992, s. 194-195). Küçükömer ve Tahir gibi istisnalara karşın *Şarkiyatçı fantazinin* kendisine Türk düşüncesinde oldukça bereketli bir alan bulduğu söylenebilir. Tezde gösterileceği üzere, özellikle dergicilik sahasında Japon imgesinin hayal edilmişliğine vurgu yapan yahut Japonya'yı Türkiye'yle hiçbir irtibatı olmayan, Türkiye'ye örnek teşkil edemeyecek bir memleket olarak ele alan fikrî çalışmalar azınlıktadır.

İkinci olarak, imgebilim sosyolojinin bir formu değildir. Bir toplumu anlamaktan ziyade bir temsil söylemini anlamayı gaye edinir. Bir metinde belli bir topluma atfedilen nitelikleri incelerken, o metnin ortaya konduğu toplumun, metinde geçen söylemi ortak görüş olarak taşıdığını iddia etmez. Çünkü bu da özcülüğün farklı bir şekli olmaktan öteye gidemeyecektir (Leerssen, 2007, s. 27). Dahası, bazen aynı yazarın dahi farklı eserlerinde aynı topluma dair birbirine zıt imgeleri işleyebildiği görülmüştür. Örneğin Voltaire, *Candide* isimli yapıtında kahramanının en mutlu olduğu yer olarak İstanbul'u göstermişken, diğer eserlerinde ise Türklerin memleketini barbarlığın ve despotluğun

²² Kemal Tahir ve İdris Küçükömer haricinde Türklerin “Japon mucizesi” merakını ele alan bir başka isim, Hikmet Kıvılcımlı'dır. Kıvılcımlı, Japon modelinin Türkiye'ye örnek olup olamayacağını bilme meselesinde Küçükömer ve Tahir kadar iddialı değildir. Bununla birlikte, Türkiye’de Japon modeline gösterilen meraka koyduğu teşhis, özellikle Kemal Tahir’inkinden pek farklı sayılmaz, zira “*Bütün işi gücü, her yerde her zaman ‘mucize’ görmek olan Türkiye’nin*” Japonya’da olup biteni gerçekçi bir biçimde analiz edememesinden yakınmaktadır (Kıvılcımlı, 2016, s. 11).

yeşerdiği mekân olarak tasvir eder (Ulağı, 2018, s. 64). Yazarlarda dahi durum böyle olabilirken imgebilimci, tetkik ettiği imgelerin halkın kaçta kaç tarafından desteklendiğini veya imgenin işlendiği memlekette o imgeye ne derece inanıldığını araştırmak mecburiyetinde değildir. Bu nedenle bu tezde ele alınan imgelerin Türk halkında ne derece karşılık bulduğu veya ne ölçüde taraftar topladığı meselesi, tamamen araştırma kapsamımızın dışında bırakılmıştır. Özellikle geçmiş yıllarda yayınlanan dergilerdeki imgelerin o yıllardaki kamuoyu tarafından ne ölçüde benimsendiğini gösteren herhangi bir veriye ulaşmak –eğer o yıllarda bu konuyu ele alan özel bir saha araştırması, anket vb. düzenlenmemişse- kolay görünmemektedir. Bu nedenle imgebilimcinin bizzat imgenin kendisi ile meşgul olması, onun ortaya konduğu memleketteki kamuoyu tarafından ne ölçüde desteklendiğini araştırmasından daha önemlidir.

Üçüncü olarak, kullanılan kaynakların subjektif olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Sözgelimi Thomas Mann’ın eserlerinde Alman öz imgesi konusunu araştırırken Mann’ın bir Alman olarak mı, burjuva olarak mı yoksa Avrupalı bir entelektüel olarak mı o eserleri yazdığına dikkat edilecektir (Leerssen, 2007, s. 27). Jean-Claude Carloni ile Jean-Claude Filloux’un edebî metinlerdeki imgeleri müellifin bilinçaltının yansıması olarak değerlendirmesi de bu maddeyi desteklemektedir. Onlara göre bir eser “*yazarın iç evreninin ve onu hazırlarken çoğu kez hiç bilincinde olmadığı güdülenmelerinin bir yansımasıdır*”. Serhat Ulağı, yazar ile metin arasındaki bağlantıyı kabul etmekle birlikte zikredilen görüşün “bilinçsizlik” kısmına iştirak etmemektedir. Dahası, yazarların imgeleri gayet bilinçli ve sistemli bir şekilde kurgulayıp öznel olarak muhatabına aktardığını ifade etmektedir (Ulağı, 2018, s. 16). Kaynakların subjektifliği maddesinin birinci ve ikinci madde ile ortak noktası, özcülük karşıtlığıdır. İmgelerin, onu işleyen kimselerin subjektif yargılarıyla bağlantısına işaret etmek suretiyle işleyeni tanımanın önemine dikkat çeker. Bu sebepten ötürü tezde imge taraması yapılırken, sık sık milliyetçi ve İslâmcı dergilerde aynı imgenin hangi farklar ve benzerliklerle işlendiğine dikkat çekilmiş, böylece belli bir ideolojinin yazarları ne tür imgeler işlemeye ittiği konusunu aydınlatmak amaçlanmıştır.

Dördüncü olarak, imgebilimin doğruluğu ispatlanabilir açıklamaları değil, bu alanın dışında kalan “hayal edilmiş” nitelermeleri ele aldığı unutulmamalıdır. Örneğin “Fransa bir cumhuriyettir” ifadesi test edilebilir iken “Fransızlar özgürlüğü seven bireycilerdir” ifadesi öyle değildir ve hayalıdır. Hayali olanlar, genellikle belli bir milleti insanlığın geri kalanından farklı sayıp ayırır ve onun özelliklerinin arkasında kolektif-psikolojik bir motivasyon arar (Leerssen, 2007, s. 27-28). Dolayısıyla Japon imgesi üzerine araştırma yaparken, Japonya’nın rejiminin ne olduğu, nüfusunun kaç kişiden oluştuğu, hangi devletle anlaşma imzaladığı vb. gibi salt ispatlanabilir açıklamalardan oluşan yazıları değerlendirme dışı bırakmak gerekir. Çünkü bunlar herhangi bir imge içeriyor sayılamazlar. Bahsi geçen sebepten ötürü, bu çalışmada taranan dergilerde Japonya’dan bahseden her yazı incelemeye alınmamış, yalnızca Japonlara hayal edilmiş ve ispatlanamaz nitelikler yakıştıran yazılar konu edilmiştir.

Beşinci olarak, herhangi bir millet temsilinin metinlerarasılığını incelemek, belli bir imgenin nasıl bir gelenek bağlamında metinlerde işlendiğine bakmak, imgebilim için önemlidir. Bahsi geçen geleneğin ne ölçüde pozitif veya negatif olarak desteklendiği, reddedildiği, alaya alındığı veya çeşitlendiği de irdelenmelidir (Leerssen, 2007, s. 28). Bu çalışmada zaman zaman dipnotlarla, bazen de metin içi ifadelerle imgelerin sürekliliğine işaret edilmesi, örneğin bir dergide işlenen imgeye düşülen dipnotta başka dergiler veya eserlerde de aynı imgenin işlenmesine dikkat çekilmesi, bahsi geçen metinlerarasılığı göstermek amacı taşımaktadır.

Altıncı olarak, imgenin işlediği metinlerin niteliği dikkate alınmalıdır. Yani metnin propagandacı mı, tanımlayıcı mı, nükteli mi, şiirsel mi olduğu gibi hususlar değerlendirilmelidir (Leerssen, 2007, s. 28). Bu prensipten ötürü taranan dergilerde ironi, alay, azar vb. niteliklere rastlanması durumunda bunlar özel olarak belirtilmiştir. Eğer bir imge, herhangi bir duygudan azade olarak aktarılıyorsa, bu da aynı imgenin belli bir duygu yüklenerek aktarıldığı formlarından farkının anlaşılması için hususi olarak belirtilmiştir.

Yedinci olarak, metinlerin tarihsel bağlamına önem verilmeli, onların belli imgeleri işleminde tarihsel faktörlerin rolü açığa çıkarılmalıdır (Leerssen, 2007, s. 28). İmge

taramasına başlamadan önce Türk düşüncesinde modernleşme ve imge ilişkisine özel bir başlıkla değinilmesi, başka başlıklarda ise Cumhuriyet öncesi ve erken Cumhuriyet literatürlerinde Japon imgesinin incelenilmesi bu nedenle önemsendi. Adı geçen başlıklara bu tezde özel bir yer ayrılmasının nedeni, Cumhuriyet dönemi İslâmcı ve milliyetçi dergilerde bulunan imgelerin tarihsel kökenlerine dikkat çekmek suretiyle imgeleri belli bir bağlama oturtabilmektir.

Sekizinci olarak, metnin hedeflediği okuyucu kitlesi irdelenmelidir (Leerssen, 2007, s. 28). Ne de olsa imge, esasen yazardan okura uzanan bir yol gibidir ve imgeler vesilesiyle okur, yazarın fikrî dünyasına girebilmekte, onu anlayabilmektedir (Ulağı, 2018, s. 20). Şu halde yolun okur tarafını da düşünmek, imgelerin kime hitap ettiği üzerinde durmayı gerektirir ve bu da hangi imgelerin hangi okur tipine yönelik olarak işlendiğini anlamayı kolaylaştırır. Üçüncü madde için gündeme getirilen, aynı imgenin milliyetçi ve İslâmcı dergilerde hangi fark ve benzerliklerle işlendiği konusu, bu madde ile de ilgilidir, çünkü bu yolla milliyetçi ve İslâmcı çizgideki okuyuculara hangi imgeler vasıtasıyla hitabın tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Dokuzuncu olarak, millet imgelerinin olumlu ile olumsuz arasında dönüşüm yaşayabilmesine dikkat edilmelidir. Örneğin Almanların hem şair filozoflar hem gaddar teknokratlar olarak imgelenebilmesi, İrlandalıların bazen bilinçsiz şiddetle bazense şair hassaslığı ile anılabilmesi bu konuda dikkat çekici örneklerdir. Üstelik bu dönüşüm yaşayan imgeler belli bir ortak noktayı sürdürmektedir. Örneğin İrlandalılar bilinçsiz şiddetle de şair hassaslığıyla da anılsalar, her halükarda makul bir gerçekçilikten uzak kimseler olarak tasvir edilmiş olurlar (Leerssen, 2007, s. 28-29). Dergilerde taranan imgelerin pozitif formları ile negatif formları arasındaki dönüşümlere bazen metin içinde, bazense dipnotlarda işaret edilmesi bu prensip ile alakalı görülmelidir.

3.2. DERGİLER

3.2.1. Araştırma İçin Seçilen Dergiler

Mevcut çalışma, imgebilim araştırmasını dergiler üzerinden yürütmeyi tercih etmiştir. Ulağı (2018)'ya göre imgebilim sadece edebiyatta değil diğer birçok disiplinde de kullanılabilecek bir yöntemdir; hatta ayrı bir bilim dalı olarak dahi incelenebilir. Dolayısıyla, bu tezde görüleceği üzere, imgebilim metodunu Cumhuriyet Dönemi'nde yayınlanan milliyetçi ve İslâmcı dergiler üzerinde kullanmak mümkündür. Leerssen'in imgebilim için en uygun kaynak olarak edebî eserleri gördüğünü, diğer kaynakları o kadar verimli bulmadığını daha önce söylemiştik. Fakat bu tezde basının dergicilik kanadında imgebilim açısından araştırmaya değer bir malzeme olduğu, bizzat Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanmış milliyetçi ve İslâmcı dergilerin ilgili sayılarının taranması suretiyle ortaya konacaktır. Bu tarama neticesine görülecektir ki, dergicilik, imgebilim disiplinine araştırma malzemesi sunması açısından edebî eserlerin gerisinde kalmamaktadır. Dahası, bir derginin muhtelif sayılarında veya birden fazla derginin benzer konular işleyen sayılarında aynı imgelerin farklı şekillerde işlenmesi nedeniyle daha da ileri gitmektedir. Benzer biçimde Van Lierop-Debrauwer (2016) de dergilerin kendi zamanlarına ayna tuttuğu ve o zamanın toplumsal ve kültürel meselelerini – dönemsel yayın niteliklerinden ötürü- kitaplardan daha başarılı yansıttığını ifade etmektedir. Hatta o, dönemin gerçekliğini biçimlendirmede dergilerin önemli bir rolünün olduğunu dahi ifade eder. Bu nedenle dünyada olan bitene dair temsilleri ve görüşleri inceleme hususunda dergileri önemli bir kaynak olarak değerlendirir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan dergiler 36 adet ve 112 sayı olup 1939-1989 yıllarını kapsamaktadır. 1939 yılı –Soğuk Savaş dönemi Japon imgelerine de tesir eden bir tarihsel hadise olan- II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı olması nedeniyle seçilmiş olup, 1989 yılıyla dergilerin sınırlandırılmasının nedeni ise o sene Soğuk Savaş'ın bitmiş olmasıdır. Milliyetçilik ideolojisinden *Bayrak*, *Bilgi*, *Bozkurt*, *Çınaraltı*, *Millî Eğitim ve Kültür*, *Millî Kültür*, *Ötüken*, *Tanıtım*, *Töre*, *Türk Edebiyatı*, *Türk Kültürü*, *Türk Yurdu*, *Yeni Düşünce* dergileri; İslâmcılık ideolojisinden ise *Allah Yolu*, *Büyük Doğu*, *Çatı*, *Diriliş*, *Gerçek*, *Girişim*, *Hakkaniyet*, *Hareket*, *Hilâl*, *İktibas*, *İslâm*, *İslâm Aylık Mecmua*, *İslâm'ın İlk Emri Oku*, *İslâm Dünyası*, *İslâm Yolu*, *Kadın ve Aile*, *Müslüman Sesi*, *Nesil*, *Sebil*, *Selâmet*, *Şadırvan*, *Türk Ruhu* ve *Yeniden Millî Mücadele* dergileri seçilmiştir. Bu dergilerin seçilme sebebi, tarama yapılan milliyetçi ve İslâmcı dergiler

arasında yalnızca bu dergilerde Japonlar ve Japonya içerikli yazılara rastlanmıştır olmasıdır.

Tablo 2: Araştırmanın örneklemini oluşturan dergiler

Kategori	Dergi	Toplam sayı	İlgili sayılar
Milliyetçilik	Bayrak	1	Ocak 1976
	Bilgi	4	Ocak-Şubat 1951, 1 Mayıs 1951, Eylül 1954, Ağustos-Eylül 1955
	Bozkurt	2	Mayıs 1973, Ekim-Kasım 1973
	Çınaraltı	2	6 Haziran 1942, 16 İkincikânun 1943
	Millî Eğitim ve Kültür	1	Mart 1980
	Millî Kültür	11	Ocak 1977, Mart 1977, Mayıs 1977, Haziran 1977, Temmuz 1981, Kasım 1981, Aralık 1983, Aralık 1985, Mart 1987, Mayıs 1987, Haziran 1989
	Ötüken	6	28 Mayıs 1966, Aralık 1966, Mayıs 1971, Şubat 1972, Ağustos 1973, Mart 1974
	Tanıtım	2	Şubat 1986, Mart-Nisan 1986
	Töre	9	Eylül 1973, Ocak 1974, Temmuz 1974, Ocak 1975, Şubat 1975, Temmuz 1975, Kasım 1976, Haziran 1977, Ocak 1983
	Türk Edebiyatı	9	Ağustos 1972, Aralık 1981, Mayıs 1983, Temmuz 1983, Ocak 1986, Temmuz 1986, Ağustos 1986, Ekim 1986, Aralık 1986
	Türk Kültürü	2	Kasım 1962, Aralık 1968
	Türk Yurdu	5	Nisan 1959, Mayıs 1959, Haziran 1960, Şubat 1987, Nisan 1988
	Yeni Düşünce	3	1 Ekim 1981, 1 Kasım 1981, 1 Aralık 1981
İslâmcılık	Allah Yolu	3	1 Ocak 1953, 15 Ocak 1953, 1 Şubat 1953
	Büyük Doğu	4	15 Ekim 1943, 14 Nisan 1944, 3 Mayıs 1946, 9 Aralık 1949
	Çatı	1	1 Mart 1975
	Diriliş	7	1 Kasım 1975, 8 Ağustos 1988, 20 Şubat 1989, 27 Mart 1989, 3 Nisan 1989, 7 Nisan 1989, 14 Nisan 1989
	Gerçek	3	Ağustos 1978, Eylül 1978, Mart 1979
	Girişim	1	Haziran 1988
	Hakkaniyet	1	25 Nisan 1958
	Hareket	1	Ağustos 1973
	Hilâl	4	Ocak 1961, Ekim 1970, Haziran 1975, Eylül 1980
	İktibas	9	15 Eylül 1981, 15 Ocak 1982, 15 Şubat

			1982, 1 Mart 1982, 15 Mart 1982, 1 Ocak 1983, 1 Ağustos 1983, 1 Ocak 1984, 1 Temmuz 1984
	İslâm	1	Nisan 1957
	İslâm Aylık Mecmua	1	Ekim 1989
	İslâm'ın İlk Emri Oku	1	Mayıs 1964
	İslâm Dünyası	1	4 Nisan 1952
	İslâm Yolu	1	30 Mart 1950
	Kadın ve Aile	2	Temmuz 1987, Mart 1988
	Müslüman Sesi	1	30 Eylül 1982
	Nesil	1	Mayıs 1979
	Sebil	2	30 Mart 1979, 7 Ocak 1980
	Selâmet	1	7 Eylül 1949
	Şadırvan	1	21 Eylül 1977
	Türk Ruhu	1	23 Mayıs 1958
	Yeniden Millî Mücadele	7	10 Nisan 1972, 29 Ağustos 1972, 20 Mart 1973, 7 Ekim 1975, 20 Aralık 1977, 14 Şubat 1978, 12 Şubat 1980

Yukarıdaki tabloda görülen dergilerle ilgili daha ayrıntılı bilgiler tezin ek kısmında verilmektedir.

3.2.2. Araştırma İçin Seçilen Dergilerde Rastlanan Japon İmgeleri

Milliyetçi ve İslâmcı dergilerdeki imgeleri ele almaya başlamadan önce altı çizilmesi gereken bir husus, olumlu ve olumsuz niteliklerle ilgilidir. İncelenen dergilerin Japonlara izafe ettiği imgeler incelendiğinde ezici çoğunluğunun olumlu nitelikte imgeler olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada Pierre Brunel ile Serhat Ulağlı'nın imgelerin pozitifliği meselesindeki görüş ayrılığına değinmek uygun olacaktır. Brunel'in tarifine göre imgeler *“aklınızın kontrolünden bağımsız olarak bizim sempatilerimizin ortaya çıkardığı karşı konulması imkânsız, mirajlar veya mitlerdir”*. Zikri geçen tarifte imge kavramının pozitif bir çerçeveye yerleştirildiği açıktır, zira sempati kavramı ile bağlantılı olarak ele alınmıştır. Halbuki Ulağlı'nın işaret ettiği üzere, imgenin kalıplaşmış yargılardan, korkulardan ve nefretlerden oluşması da pekâlâ mümkündür. Ona göre sempatiyerin ortaya çıkardığı olumlu imgeler oldukça az iken,

olumsuz imgeler hem daha yoğun hem de belleklerde daha fazla yer kaplayan bir keyfiyete sahiptir. Üstelik bireyler, toplumlar ve kültürler arası münasebetlerde daha merkezi bir rol oynamaktadır (Ulağlı, 2018, s. 15-16). Bizim çalışmamızda taraması yapılan dergiler ise her iki görüşün de haricinde üçüncü bir durum ortaya çıkarmıştır. O da, Japonlara sempatinin belirleyici olduğu olumlu imgelerin ciddi bir çoğunluğa sahip olması, bununla birlikte olumsuz imgelerin seyrek de olsa varlık gösterebilmesidir. Yani ne imgeleri salt pozitif bir çerçeve üzerinden izah etmek ne de negatif imgelere başrolü veren bir açıklama geliştirmek, milliyetçi ve İslâmcı dergilerin Japonlara bakışını açıklamak için uygun görünmemektedir. Bunların yerine olumlu imgelerin ağırlıkta olduğunu, fakat zaman zaman olumsuz veya nötr imgelere de rastlandığını söylemek doğru olacaktır.

Adanmış savaşçı imgesi, temel olarak Japon askerlerinin harp meydanlarındaki cesaretini ve askerî kabiliyetlerini merkeze alan bir imgedir. Bahsi geçen imge, Japon askerlerinin kumandanlarına mutlak itaati, Japon toplumsal yapısının savaşa gidenlere belli bir “adanmışlık” ve teşvik sağlaması gibi hususları içine alır (Güngördü, 2017, s. 63). Bu imgenin ortaya çıkışında Rus-Japon Harbi’ndeki Japon galibiyetinin Türk kamuoyunda yarattığı sevinç oldukça etkili olmuştur. Başka bir Asyalı kavmin 93 Harbi’nin rövanşını alması olarak algılanan söz konusu zafer, Türk literatüründe Japonların “galibiyet sırları”nı ve “militar hasletleri”ni keşfedip yeni nesillere aktarma eğilimi uyandırmıştır (Öztan, 2020, s. 80-81). Nitekim Cumhuriyet öncesi ve erken Cumhuriyet literatüründe Japonların askerî başarı sırlarına değindiğini belirttiğimiz eserler bu eğilimden beslenmiştir. Faik Sabri’nin *Bugünkü Japonya* isimli yapıtında Japonların kara ordusuna ve donanmasına dikkat çeken iki farklı resme yer verilmiştir. Kara ordusu görselinin altında Japon gençlerinin orduya katılmayı büyük bir onur saydığı, ailelerinin onları askere gönderirken mahalle halkı ile birlikte bayram ettiği, askere giden gence sağ dönmesi yolunda dileklerini sunmanın ayıp sayıldığı gibi bilgilere yer verilmektedir. Donanmayı gösteren görselin açıklama yazısında ise, yine askerin dönmesinin değil savaşırken ölmesinin temenni edildiği ifade edilir ve orduya yahut donanmaya katılacak askerin gözü arkada kalmasın diye ona getirilen hediye ve paraların ailesinde kaldığı anlatılır (Faik Sabri, 1938, s. 28-29).

Adanmış savaşçı imgesine yer veren milliyetçi dergiler olarak karşımıza *Millî Kültür*, *Ötüken* ve *Türk Edebiyatı* çıkmaktadır. İslâmcı dergilerden ise *Hakkaniyet*, *Büyük Doğu* ve *Yeniden Millî Mücadele* aynı imgeyi işlemiştir.

Manevi örnek imgesi, adından da anlaşılacağı üzere Japon milletinin manevi yaşantısının kudretine vurgu yapmaktadır. Söz konusu imgeyi işleyen yazarlar, Japon maneviyatının özellikle iki farklı kanadına dikkat çekmişlerdir. Bunlardan birincisi, ahlak temelli olup, Japonların ahlak kurallarına bağlılığı ve bu kurallar doğrultusunda yetiştirilmelerini esas alır. İkincisi ise, din temellidir ve Japonların bağlı oldukları dinlere gösterdikleri yüksek sadakati konu edinir (Güngördü, 2017, s. 64). Biri erken Cumhuriyet Dönemi literatüründen, diğeri ise 1990'lara ait bir gazeteden alınan örneklerde *manevi örnek* imgesinin iki boyutuna da tanıklık ediyoruz. Birinci örnek olan Faik Sabri'nin *Bugünkü Japonya*'sında, Japonların dinsel yaşamını gösteren bir fotoğraf mevcuttur. Fotoğrafın açıklama yazısında, Japonya'ya giden seyyahların oradaki mabetlerin çokluğundan hayrete düşeceği, orada her adım başı bir tapınak bulunmasının yanı sıra bir Japon'un hangi dine inanırsa inansın aynı zamanda atalara ibadet esasına dayalı Şinto inancını da kabul ettiği, her Japon'un evinde ataları için hazırlanmış bir mihrabın önünde günde birkaç defa eğilip ibadet ettiği gibi bilgilere yer verilmektedir (Faik Sabri, 1938, s. 13). İkinci örnek ise 1995'te Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin genel başkanı seçilen Deniz Baykal'ın basına verdiği ilk demeçte Japon modeline dikkat çekilmesidir. Baykal, ekonomi konusunda Japonları örnek alacağını ifade ederken şunları söylemiştir: “Japonya’da maden yok, kalabalık bir nüfus var. Neyle kalkınıyor? İnsaniyla. Korkunç eğitim var. Nüfusunun yarıya yakını üniversiteyi bitirmiş. Eğitim, Japonlar’ın yeteneklerini ileri noktaya götürmüş” (Baykal’dan Japon Modeli, 12 Eylül 1995, s. 4).

Manevi örnek imgesi hem İslâmcı hem de milliyetçi dergilerin fazlasıyla ilgisini çekmiş görünmektedir. Araştırmamız sırasında milliyetçi dergilerden *Bilgi*, *Millî Kültür*, *Ötüken*, *Töre*, *Türk Edebiyatı*, *Türk Kültürü*, *Türk Yurdu* ve *Yeni Düşünce*'de *manevi örnek* imgesine yer veren satırlara rastladık. Bahsi geçen imgeye yer veren İslâmcı dergiler ise *Allah Yolu*, *Çatı*, *Hakkaniyet*, *Hareket*, *Hilâl*, *İktibas*, *Şadırvan*, *Türk Ruhu* ve *Yeniden Millî Mücadele* dergileridir.

Dergilerde rastlanan başka bir imge örneği, *tavizsiz milliyetçi* imgesidir. Milliyetçilik ve millî çıkar vurgulu bir imgenin milliyetçi dergiler tarafından sıkça gündem yapılması pek de şaşırtıcı değildir. İmge, Japonların ulusal menfaatlerini koruma ve yabancı memleketlerle olan ilişki ve rekabetlerinde bu menfaatlerinden taviz vermeme kaygısı üzerinde durmaktadır. *Bilgi, Çınaraltı, Millî Eğitim ve Kültür, Millî Kültür, Ötüken, Töre, Türk Edebiyatı, Türk Kültürü* ve *Yeni Düşünce*, *tavizsiz milliyetçi* imgesini işleyen milliyetçi dergiler olarak karşımıza çıkmaktadır. *Müslüman Sesi* ve *Yeniden Millî Mücadele* ise aynı imgeye yer veren İslâmcı dergilerdir.

Garplılaşmış Asyalı adını verdiğimiz imge, Japon modernleşmesi üzerine kurgulanmış bir imge olarak göze çarpmaktadır. İmge, Japonların Batı uygarlığının çeşitli yönlerini alıp kendilerine katmasını ve modernleşme için sorun çıkaran birtakım gelenek ve öğretilerini ortadan kaldırmalarını merkeze almaktadır (Güngördü, 2017, s. 64). Japonların geleneksel yapıyı bırakıp Batı medeniyetine –özellikle Batı’dan kültür ithalini ihmal etmeden- geçişini içeren bu imgeye dair erken Cumhuriyet literatüründe türlü örneklerle rastlanmaktadır. Bu örneklerde özellikle Japon kadınlarının eski kıyafetlerini bırakıp yeni kıyafetlere geçmeleri (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 669) ve motosiklet sürmek (Behçet ve Faik Sabri, 1933, s. 669), plaja gitmek (Faik Sabri, 1938, s. 21) gibi yeni alışkanlıklar edinmelerine yapılan vurgu, *Garplılaşmış Asyalı* imgesini güçlü bir biçimde yansıtmaktadır.

Garplılaşmış Asyalı imgesi, milliyetçi dergilerden *Bayrak, Töre* ve *Türk Edebiyatı*’nda kendine yer bulurken, İslâmcı dergilerden ise *Büyük Doğu, Gerçek, Girişim* ve *Kadın ve Aile*’nin aynı imgeye gönderme yapan sayıları mevcuttur.

Garplılaşmadan muasır imgesi, Japonya’nın Batı kültürünü benimsemekten, kendi kültür ve davranış kodlarını koruyarak güçlü bir devlet olmayı başardığı tezini işler. Söz konusu imgeyi işleyenler arasında –örneğin Mümtaz Turhan gibi- bazen Japon deneyimi için “Batılılaşma” ifadesi için kullananlar da mevcuttur. Fakat bu tabiri kullansalar dahi, Batılılaşmadan genel olarak anlaşılan şeyi, yani Batı’nın kılık-kıyafet, alfabe, yaşam tarzı gibi unsurlarını ithal etmeyi kastetmezler. *Garplılaşmadan muasır*

imgesine başvuranlar, Japonların asra yetiştirme tecrübesini ne şekilde adlandıırırlarsa adlandırsınlar, genellikle Batı'dan yalnızca bilim ve teknik alındığı iddiası üzerine argümanlarını bina ederler. Bazen de Batı'dan alınan kültürel unsurlar reddedilmemekle birlikte geleneksel kültürün korunmasının esas önemli nokta olduğu tezine başvurulur.

1980'lerde *Hürriyet* gazetesinin ek olarak verdiği 8. *Gün* dergisinde, Japonya'da geleneksel değerlerin modernleşmeye rağmen varlığını sürdürdüğünü ispat için yayımladığı görsel dikkat çekicidir ve *Garplılaşmış Asyalı* bölümünde verdiğimiz örneklere benzerliği önemlidir. Çünkü hem Japon kadını bir kez daha yansıtılmak istenilen imgenin sembolü olarak tercih edilmiş, hem de biri geleneksel ve biri Batı kıyafetli olmak üzere iki Japon kadını bir kez daha yan yana getirilmiştir. İlginç olan nokta ise şudur: *Garplılaşmış Asyalı* imgesi bu yan yana getirme eylemini, bir kadın tipinin (Batılı) diğerinin (geleneksel) yerine geçtiğini savunmak için yapar. *Garplılaşmadan muasır* imgesi ise ikisinin bir arada yaşadığını, geleneksel olanın hiçbir yere gitmediğini müdafaa etmek için aynı yönteme başvurur. Böylelikle imgebilimin metodolojisi kısmında, dokuzuncu maddede yer verilen hususun yeni bir örneği görülmüş olur. O da aynı imgenin (Batılı ve geleneksel Japon kadını) farklı zamanlarda farklı bağlamlarda kullanılabilmesi ve birbirine zıt mesajlar vermeye vesile olabilesidir. Nitekim resmin "*Eski ve Yeni*" başlığıyla verilen açıklama yazısında geçen şu ifadeler, Japonya'nın Batı'dan kimi şeyleri almakla birlikte kendi değerlerini korumaya özel bir önem gösterdiği fikri üzerinden *Garplılaşmadan muasır* imgesine dahil olmaktadır: "*Japonya ile Türkiye yaklaşık yüz yıl önce aynı tarihlerde batıya açıldılar. Bugün Japon halkı batıdan çok şey almasına rağmen kendi kültür değerlerini de sürdürüyor ve her zamankinden çok önem veriyor*" (Örs, 17 Ocak 1982, s. 6).

Garplılaşmadan muasır imgesine yer veren milliyetçi dergiler; *Bilgi*, *Bozkurt*, *Millî Kültür*, *Töre*, *Türk Edebiyatı*, *Türk Kültürü*, *Türk Yurdu*, *Yeni Düşünce* dergileridir. Aynı imgeyi ele aldığına tanık olduğumuz İslâmcı dergiler ise *Allah Yolu*, *Diriliş*, *Gerçek*, *Hilâl*, *İslâm Dünyası*, *Sebil*, *Nesil*, *Şadırvan*, *Hareket* ve *Yeniden Millî Mücadele*'dir.

Örnek kadın imgesi, Japon kadınına çeşitli müspet özellikler atfederek aktarır ve böylelikle onu Türk kadını için bir model haline getirir. Bahsi geçen müspet özellikler, iffet sahibi olmak, ailesi ve çocuklarıyla ilgilenmek gibi nitelikleri kapsamaktadır. Esasen *örnek kadın* imgesine dahil edilen metinleri *manevi örnek* imgesi altında incelemeyi düşünüyorduk. Bununla birlikte bahsi geçen metinlerde Japon milleti yerine hususi olarak Japon kadınına vurgu yapılması ve bu vurgunun farklı dergilerde karşımıza çıkması, bağımsız bir imge saymaya uygun bir örüntüyü karşımıza çıkarmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait bir yayın olan *Bugünkü Japonya*'da yer verilen fotoğraflarda Japon kadınının Batılılaşma (Faik Sabri, 1938, s. 17) ve ülke için çalışma (Faik Sabri, 1938, s. 18) hususlarında örnek olarak sunulması, her ne kadar bizim incelediğimiz dergilerdeki *örnek kadın* imgesinde değinilmeyen niteliklere işaret etse de, yine de Japon kadınına ve onun rol model olma özelliğine duyulan ilginin belli tarihsel kökleri olduğunu düşündürmektedir.

Daha önce dünyada Japon imgesine bakışı konu aldığımız bölümde İran'dan Japon kadını emsal gösteren bir örneğe yer vermiştik. Bakışlarımızı Türkiye Cumhuriyeti'ndeki dergicilik faaliyetlerine çevirdiğimizde ise, Japon kadınının *örnek kadın* olarak takdimine muhtelif dergilerde rastlamaktayız. Bunlardan milliyetçi olan dergiler, *Bilgi ve Türk Edebiyatı* dergisi iken İslâmcı dergiler ise *Hilâl*, *Yeniden Millî Mücadele*, *İslâm Aylık Mecmua* ve *Kadın ve Aile* dergileridir.

Erişilmemiş ideal imgesi, Japonya ile Türkiye'yi mukayese etme ve Türkiye'nin Japonya'ya yetişememişliğini vurgulama üzerinden şekillenen bir imgedir. Japonya'ya idealize etmek açısından diğer imgelerin çoğu yerdeki kullanımlarıyla ortaklaşsa da, Türkiye'nin bu "idealize edilmiş Japonya"ya hala yetişemediğine yapılan vurgu sebebiyle onlardan ayrılmaktadır. Meltem Ahıska'nın *Garbiyatçı fantazi* kavramına değinirken dikkat çektiği bir nokta, *erişilmemiş ideal* imgesini anlamamızda yardımcı olacaktır. Ahıska, *Garbiyatçı fantaziye* bağlanan ve meşruiyeti hep Batı'ya yapılan göndermelerle kuranların, toplumun bir türlü Batılı manada rasyonel bir işleyişe kavuşamaması üzerinden bir nevi kendini kınamaya ve ötekiler yaratıp bunları gerilikle ithama başladıklarını söylemektedir (Ahıska, 2018, s. 324). Hayal edilmiş bir Japonya üzerinden kurulan *Şarkiyatçı fantazinin* de ister istemez benzer bir sonuca, yani

Japonya'ya yetişemediği için Türkiye'yi ve Türk halkını kınamaya dönüşmesi, bu bağlamda düşünüldüğünde şaşırtıcı değildir. Bununla birlikte *Garbiyatçı fantazide* görülen, öteki yaratma ve gerilik suçlamasını hususi olarak bu ötekiye yöneltme eğilimi, *erişilmemiş ideal* imgesinde görülmemektedir. Bu imge, Japonya'ya yetişememe suçunun sorumluluğunu daha geniş ölçüde dağıtmayı yeğlemektedir. Özel bir adresi işaret ettiği zaman ise bunu o adresi esas sorumlu ilan etmek için değil ülkenin genel durumuna dair ironi yapmak için gerçekleştirmektedir. Vehbi Koç'un *Güneş* gazetesine verdiği bir röportajda "*Japonlar bizim beyler gibi gece yarılarında kadar kulüplerde gezip sabah şişkin gözlerle işe gitmiyorlar. Saat 09.00'da yatıp çok çalışıyorlar*" ("Ticarette Japonlar Yahudileri Geçtiler", 23 Mayıs 1985, s. 1) tespitinde bulunması, *erişilmemiş ideal* imgesi açısından oldukça anlamlıdır.

Erişilmemiş ideal imgesine özellikle milliyetçi dergilerin yoğun bir ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır. Bunun için yalnızca bahsi geçen imgeyi işleyen milliyetçi dergi sayısının fazlalığına bakmak yeterlidir. Bu dergiler; *Bilgi, Tanıtım, Türk Edebiyatı, Türk Kültürü, Yeni Düşünce, Bozkurt, Çınaraltı* ve *Ötüken*'dir. İslâmcı dergilerden ise yalnızca *İktibas*, *erişilmemiş ideal* imgesine sayfalarını açmıştır.

Müslüman aday imgesi, adından da anlaşılacağı üzere Japonların Müslümanlığa yakın bulunan özellikleri üzerinde durur ve kimi zaman bu özelliklerden yola çıkmak suretiyle Japonların bir gün İslâm dinine geçme ihtimaline dair ümidi açıkça ifadeye koyar. Bazense Japonya'da artan Müslüman sayısını, İslâm'a sonradan geçen Japonları veya Japon Müslümanlarının müspet niteliklerini ele alan yazılar vesilesiyle kendini gösterir. Her halükarda Japonlar ile İslâm arasında bir kesişim kümesi arayan her çeşit anlatımı bu imgenin başlığı altında incelemek mümkündür. Bu imgede Japonlara yakıştırılan rol, biraz da milliyetçi literatürde Türklük ile İslâm arasında kurulan baği anımsatmaktadır. Örneğin milliyetçi yazarların önde gelenlerinden Osman Turan'ın tarih anlatısında Türklerin tabiatları icabı monoteizme yatkın ve İslâm ile kolayca bağdaşacak bir karaktere sahip oldukları öne sürülmüştür. Dahası, hakanın ve milletin tanrısallık bir kökten geldiği, dünyaya düzen getirmek gibi kutsal bir vazifeleri olduğu inancının, Türkleri İslâm'ı yayma misyonuna uygun kıldığını savunmuştur (Bora, 2017, s. 308). Japonların Müslüman olmaya yatkın bir karakterde olduğunu ve İslâm'a uygun değerler

taşıdığını ileri süren *Müslüman aday* imgesi de esasen Japonları –tıpkı Osman Turan gibi milliyetçi yazarların İslâm öncesi Türklere yakıştırdığı gibi- bir nevi proto Müslüman olarak düşlemiştir.

Müslüman aday imgesine milliyetçi dergilerden yalnızca *Türk Edebiyatı*’nın ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır. İslâmcı dergiler ise bahis konusu imgeye yoğun bir ilgi göstermişler, hatta bazıları Japonlara yalnızca bu imge üzerinden değinmeyi tercih etmişlerdir. *İslâm Yolu*, *Sebil*, *Selâmet*, *Şadırvan*, *İslâm’ın İlk Emri Oku*, *İslâm Aylık Mecmua*, *Nesil*, *Hilâl*, *İktibas* ve *İslâm* dergileri, *Müslüman aday* imgesini işleyen İslâmcı yayınlardır.

Almanya’nın ikizi imgesi, Japonya’yı Almanya ile birlikte anan ve onun örnek olma niteliği ile Almanya’nın örnek olma niteliği arasında paralellik kuran bir imgedir. Bu imgenin kullanıldığı yazılarda Almanya ile Japonya, genellikle II. Dünya Savaşı’ndaki mağlubiyetin hemen ardından tekrar ayağa kalkmayı ve sanayileşmeyi başaran iki ülke olarak bir arada zikredilir. İmgenin belli kullanım biçimlerinde II. Dünya Savaşı’ndaki yenilgi ile sonrasındaki toparlanma, her iki ülke için de özel olarak zikredilirken, bazı biçimlerinde ise savaşa hiç değinilmez ve yalnızca her iki ülkenin de kalkınma veya başka bir konuda ortak başarı gösterdiği söylenir. Böylelikle daha önce Kemal Tahir’in de sözünü ettiğini belirttiğimiz, Türkiye’de “Japon mucizesi”nin yanı sıra “Alman mucizesi”ne de ilgi duyulması hususu, iki ülkenin Türkiye’ye örnek olma konusunda ortaklaştığı bir imgede vücut bulmaktadır. İmgenin belli kullanımlarında ender olarak Alman ve Japon örneklerinin yanına İsrail örneğinin de eklendiği görülmektedir. İsrail, uzun süre memleketinden uzak kalan Yahudiler tarafından kurulmasının ardından kısa sürede kalkınmayı başarmasından ötürü zaman zaman Almanya ve Japonya’nın yanına bir üçüncü örnek olarak yerleştirilmektedir.

Almanya’nın ikizi imgesine yer veren milliyetçi yayınlar; *Bozkurt*, *Millî Eğitim ve Kültür*, *Millî Kültür* ve *Türk Yurdu* dergileridir. Aynı imgeye rastlanan İslâmcı dergiler ise *Büyük Doğu*, *Yeniden Millî Mücadele*, *Hakkaniyet*, *Hareket*, *Nesil* ve *Sebil*’dir. Bahsettiğimiz dergilerden yalnızca *Hareket* ve *Nesil* dergileri Almanya ve Japonya ile birlikte İsrail örneğini de zikretmiştir.

Tablo 3: Çalışmanın kapsamındaki dergilerde yer alan imgeler

Dergi	İmgeler								
	Adanmış savaşçı	Manevi örnek	Tavizsiz milliyetçi	Garplılaşmış Asyalı	Garplılaşmadan Muasır	Örnek kadın	Erişilmemiş ideal	Müslüman adayı	Almanya'nın ikizi
Bayrak				+					
Bilgi		+	+		+	+	+		
Bozkurt					+		+		+
Çınaraltı			+				+		
Millî Eğitim ve Kültür			+						+
Millî Kültür	+	+	+		+				+
Ötüken	+	+	+				+		
Tanıtım							+		
Töre		+	+	+	+				
Türk Edebiyatı	+	+	+	+	+	+	+	+	
Türk Kültürü		+	+		+		+		
Türk Yurdu		+			+				+
Yeni Düşünce		+	+		+		+		
Allah Yolu		+			+				
Büyük Doğu	+			+					+
Çatı		+							
Diriliş					+				
Gerçek				+	+				
Girişim				+					
Hakkaniyet	+	+							+
Hareket		+			+				+
Hilâl		+			+	+		+	
İktibas		+					+	+	
İslâm								+	
İslâm Aylık Mecmua		+				+		+	
İslâm'ın İlk Emri Oku								+	
İslâm Dünyası					+				
İslâm Yolu								+	
Kadın ve Aile				+		+			
Müslüman Sesi			+						
Nesil					+			+	+
Sebil					+			+	+
Selâmet								+	
Şadırvan		+			+			+	
Türk Ruhu		+							
Yeniden Millî Mücadele	+	+	+		+	+			+

Son olarak, imgebilimin metodolojisinin anlatıldığı bölümde geçen kuralların, bahsi geçen imgelerin bir sonraki bölümde analizine ne gibi bir katkı sunduğunu anlatmak gerekmektedir. İmgebilimin birinci kuralının millî kimliklerle değil stereotiplerle, gerçekte bir milletin nasıl olduğuyla değil nasıl temsil edildiğiyle ilgilenmeyi öngörmesi sebebiyle, imge analizlerinin hiçbirinde analiz edilen imgenin gerçekteki Japonya ile

ilgisi olup olmadığı sorgulanmamıştır. Zira analiz edilen imgelerin tamamı *Şarkiyatçı fantaziler* olarak isimlendirilebilecek hayalî öğelerdir.

İmgebilimi sosyolojiden ayıran ikinci kural, milliyetçi ve İslâmcı dergilerdeki imgeler ortaya konurken bu imgelerin milliyetçi ve İslâmcı kamuoyunun görüşünü ne derece temsil ettiği meselesini konudışı bırakmayı gerektirmiştir. Bu nedenle hiçbir imge analizinde, incelenen imgenin –onu içeren dergi haricinde- Türkiye’deki İslâmcı veya milliyetçi kesimlerin Japonya’ya bakışını yansıttığı iddia edilmemiştir.

İmgebilim kaynaklarının subjektifliğine vurgu yapan üçüncü kural, dergilerdeki imgeler taranırken onların milliyetçi ve İslâmcı dergilerde ne gibi farklar ve benzerliklerle işlendiğini vurgulamayı zorunlu kılmıştır. Böylelikle imgelerin işlendikleri ideolojik dergilerin subjektif kanaatlerine göre ne ölçüde benzeştiği veya ayrıştığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dördüncü kural, imgelerin hayalî niteliğine yaptığı vurgudan ötürü birinci kuralla yakından bağlantılıdır ve zaman zaman Meltem Ahıska’nın Batı’ya yüklenen hayalî nitelikler için geliştirdiği *Garbiyatçı fantazi* çözümlemelerinin Japonya’ya dair *Şarkiyatçı fantazileri* anlamak için kullanılmasını gerektirmiştir. Bu çözümlemelere bazen metin içinde, bazen dipnot formatında yer verilmiştir.

İmgebilimin beşinci kuralının üzerinde durduğu metinlerarasılık, yukarıda üçüncü kuraldan bahsedilirken değinilen bir hususa ciddi bir katkı sağlamıştır. O da, milliyetçi ve İslâmcı metinlerin Japon imgeleri üzerinden kıyas edilmesi, böylelikle ortak ve farklı noktaların tespit edilmesidir. Ayrıca gene beşinci kuralda sözü geçen, metindeki alaycılık, tespit vb. niteliklere dikkat çekilmesi meselesi, imge analizlerinde iki farklı şekilde değerlendirilmiştir. Bunlardan birincisi; hangi imgelerin pozitif, hangilerinin negatif, hangilerinin nötr olarak işlendiğine özel olarak işaret etmektir. İkincisi ise, Japonya üzerinden Türkiye’ye ve Türk modernleşmesine yönelik mesaj veren metinlerdeki eleştiri, azar, alay vb. niteliklerin altının çizilmesidir. Nitekim altıncı kuralın da metnin niteliği üzerinde durmakla alakalı olduğu düşünülürse, bahsedilen nitelikleri es geçmemenin önemi kendiliğinden meydana çıkacaktır.

Yedinci kural, tarihsel faktörlerin imgelerin şekillenmesine tesirini ilgilendirmektedir. Bu nedenle, tarihi olaylara atıfta bulunan imgelerin tarihsel arkaplanına hususen eğilmeye dikkat gösterilmiştir. Örneğin *adanmış savaşçı* ve *Almanya'nın ikizi* imgeleri ile II. Dünya Savaşı arasındaki bağın veya Soğuk Savaş dönemi Japon kalkınması ile *tavizsiz milliyetçi* imgesi arasındaki bağın işlenmesi, yedinci kuralın bir sonucudur.

Metnin hedeflediği okuyucu kitlesiyle ilgilenen sekizinci kural, tıpkı üçüncü ve beşinci kural gibi, imgelerin milliyetçi ve İslâmcı dergilerdeki temsil farkları ve ortaklıklarına dikkat etmeyi gerektirmiştir. Zira milliyetçi ve İslâmcı dergilerin, kendi ideolojik çizgilerindeki okuyucuya hitap etme gayesinde oldukları varsayılabilir. Bu nedenle hangi imgelerin, hangi tür okuyucuya hitap ederken kullanıldığını görme açısından, incelenen dergileri ideolojilerini belirterek analiz etmek bir zaruret olmuştur (Elbette ikinci kural gereği, söz konusu imgelerin belli bir ideolojideki okuyucuya hitaben kullanılması, o ideolojideki okuyucunun o imgeyi genel bir fikir olarak taşıdığına delil olarak gösterilemez).

İmgelerin olumlu ve olumsuz arasında dönüşüm yaşayabildiğine dikkat çeken dokuzuncu kural, bu tarz dönüşümlere rastlanması durumunda, ilgili yerde metin içi veya dipnot formatında ifadelerle gereken açıklamaların yapılmasına vesile olmuştur. Nizamettin Nazîf'in Japonlara bakışının değiştiğini belirten ifadeleri veya Necip Fazıl Kısakürek'teki Japon imgesinin *Garplılaşmış Asyalı* ile *Garplılaşmadan muasır* arasında dönüşüm geçirmiş olması gibi –ilerde gösterilecek olan- durumlar bu bağlamda düşünülmelidir.

4. MİLLİYETÇİ VE İSLÂMCİ DERGİLERDE JAPON İMGELERİ: MODERNLEŞMENİN AYNASI OLARAK JAPONLAR

Cumhuriyet Dönemi düşüncesinde Japonlara atfedilen imgeler bir önceki bölümde tanımlanmış ve hangi milliyetçi ve İslâmcı dergilerde yer aldıkları açıklanmıştı. Şimdi bu imgelerin hangi dergilerde ne gibi ifadelerle temsil edildiklerini görmek uygun olacaktır. Bunun için her bir imge, Türk modernleşmesi ile Japon imgesi arasındaki bağlantıyı işlerken konu edilen örüntülerle –militarizm, özcülük, yaralı bilinç, alarmizm, iktisadî milliyetçilik, muktedir mühtedi hayali, toplumsal cinsiyet- bağdaştırılarak kategorilendirilmiştir. Böylelikle tezin temel *iddiası* olarak kendini gösteren, Japonlara atfedilen imgelerin aslında Türk modernleşmesi ile ilgili beklentilerin yansıdığı bir ayna görevi gördüğü fikrine uygun bir analiz gerçekleştirilmiştir. Militarizm kategorisi altında *adanmış savaşçı* imgesi, özcülük kategorisi altında *manevi örnek*, yaralı bilinç kategorisi altında *Garplılaşmış Asyalı* ve *Garplılaşmadan muasır*, alarmizm kategorisi altında *erişilmemiş ideal* ve *Almanya'nın ikizi*, iktisadî milliyetçilik kategorisi altında *tavizsiz milliyetçi*, muktedir mühtedi kategorisi altında *Müslüman aday*, toplumsal cinsiyet kategorisi altında *örnek kadın* imgeleri değerlendirilmiştir.

4.1. MİLİTARİZM VE ADANMIŞ SAVAŞÇI İMGESİ: “TEMSİL ETTİĞİ KAHRAMANLIK RUHU İLE”

Adanmış savaşçı, İslâmcı ve milliyetçi dergiler tarafından genellikle II. Dünya Savaşı yıllarının Japonya'sı ile bağlantılı olarak işlenmiş bir imgedir. İmgeyi işleyen dergilerden *Büyük Doğu*'daki belli bir yazar hariç hepsi savaş bittikten sonraki yıllarda neşredilen sayılarında Japonya'yı *adanmış savaşçılık* timsali olarak değerlendirmiştir. Bu da tarihsel bir olayın, üzerinden uzun zaman geçtikten sonra dahi belli bir imgeyi beslemeyi sürdürmesi açısından dikkat çekici bir olgudur. *Adanmış savaşçı* imgesinin ona başvuran dergilerdeki izdüşümü, çoğunlukla II. Dünya Savaşı yıllarındaki Japon ordusunun cephede sürdürdüğü mücadele ve teslim olmaya yanaşmayan tutum üzerinden kendisini gösterir. İmgenin kullanım şekli ekseriyetle pozitif olmuştur. Fakat istisnai olarak *Büyük Doğu* dergisindeki Nizamettin Nazif'in yazılarında negatif kullanıma rastlanılmaktadır.

Temmuz 1986 tarihli *Türk Edebiyatı*'nda *adanmış savaşçı* imgesinin tarihsel kökeni ortaya konmaktadır. İlgili yazıda Türklerdeki Japon hayranlığının Ruslar Japonlara mağlup olunca başladığına değinilmektedir. Hayranlığın sebebi, bir nevi Türklerin intikamının alınmış olmasıdır, çünkü Türklere ceberrutluk eden Rusya, bir Asya milleti tarafından bozguna uğratılmıştır (Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 9).

Milliyetçi ve İslâmcı dergilerin *adanmış savaşçı* imgesini işlemelerinin önemli bir yolu, teslim olmayı reddeden ve sonuna kadar mücadele eden bir Japon askerî figürünü konu almalarıdır. Türkçülüğün önemli kalemlerinden Nihal Atsız'ın, *Ötüken*'de millî kahraman kavramını irdelerken bir Japon askerini timsal göstermesi bu konuda iyi bir örnek teşkil eder. Millî kahraman addedilmek için muhakkak yüksek makamlarda olmaya ihtiyaç olmadığını belirten Atsız'a göre 30 yıldan beri Amerikan ve Filipin kuvvetlerine teslim olmadan tek başına bir adada yaşayan, 51 yaşındaki Japon teğmeni Onoda bunun önemli bir örneğidir. Onun geçmişte aldığı bir emir sebebiyle, artık Japon savunmasına bir katkısı olmamasına karşın direnmeyi sürdürmesi "*temsil ettiği kahramanlık ruhu ile Japon milletine şeref ve gurur vermiş, tarihe ebedî bir kahraman olarak geçmiştir*" (Atsız, Mart 1974, s. 3).

İslâmcı dergilerden *Yeniden Millî Mücadele*'de Japonya hakkında dış basından aktarmalar yapılırken derginin kendi yorumunu ortaya koyduğu kısım, Atsız'ın söylediklerini aratmamaktadır. Bir İngiliz lordu Burma'da öldürüldüğünde herkes birşeyler söylerken Japonların sessiz kaldığı belirtilen haberde, bunun sebebi olarak lordun Güneydoğu Asya'da Japonların teslim oluşunu resmen kabul eden kişi olması gösterilmektedir. Bu durum, derginin *adanmış savaşçı* imgesini işlemesi için bir vesile olmuştur: "*Biz Türkler gibi, Japonlar da teslim olmayı batılılardan farklı şekilde anlar ve asla sevmezler. Onun içindir ki Japonlar Lord'un ölümünde sessiz kalmışlardı*" ("Yükselen Güneş" Ne Yapıyor?, 12 Şubat 1980, s. 2). Görüldüğü üzere hem *Ötüken*'in, hem de *Yeniden Millî Mücadele*'nin *adanmış savaşçı* imgesini işleme biçiminde, II. Dünya Savaşı yıllarındaki Japon militarizminin giriştiği askerî mücadelelerin hatırası

etkili olmuştur. Bahsi geçen hatıra, teslim olmayı reddeden yahut teslim olsa bile bunu içine sindiremeyen bir Japon tipi üzerinden kendisini göstermektedir.

II. Dünya Savaşı yıllarının militarist Japonyası'nın *adanmış savaşçı* imgesine tesiri, teslimiyetin antitezi olan bir Japon figürü ile sınırlı kalmamaktadır. Bazen de imge, yine Japon ordusunun savaşı sonuna kadar süren, kolay pes etmeyen karakterine vurgu yapar, fakat bunu Japon ordusunun savaş yıllarında girdiği muharebelerin canlı tasvirleriyle, onun askerî gücünün altını çizerek yapmayı uygun görür. Sözgelimi *Millî Kültür* dergisi, Kasım 1981'de deniz muharebeleri konusunu işlerken bir dipnotta “şeref muharebesi” kavramını gündeme getirir. Denizcilerin kaybedilmiş bir savaştan sonra dahi bu muharebeyi yaptığını bildiren dipnotta, Japon deniz kuvvetlerinin İkinci Dünya Savaşı sonunda bir kruvazör ve sekiz muhriple devasa bir Amerikan donanmasına karşı çarpışmayı sürdürmesi örnek gösterilir (Büyüktuğrul, Kasım 1981, s. 12). *Hakkaniyet* dergisinde ise, Japonya ile ilgili bir yazıda Rus-Japon Savaşı'ndaki zaferlere ve II. Dünya Savaşı'nda ABD'ye karşı girişilen Japon taarruzuna gönderme yapılırken, diğer yandan Japonların ancak atom bombasıyla barışa ikna edilebildiği ve yarım milyon Amerikan askerinin öldüğü savaşlarda “*ne muazzam bir teknik kuvvet olduğunu*” ispat ettiği ifadeye konmaktadır (Mühürdaroğlu, 25 Nisan 1958, s. 3).

Şimdiye kadar *adanmış savaşçı* imgesine dair verilen örneklerin askerî niteliği, okuyucu yanıltmamalıdır. Bahsi geçen imge, her zaman bizzat cepheye asker olarak gidip çarpışanları kapsamamaktadır. *Türk Edebiyatı*'nın Japon animasyon sanatçıları üzerine neşrettiği bir yazı bu konuda güzel bir örnek sunmaktadır. Aralık 1981 tarihli yazıda dünyanın bir numaralı animasyon üreticisi olduğu söylenen Japonya'nın bu hususta ilk çalışmalarına 1930-1940 yılları arasında başladığı, daha sonra başlayan savaşta ise Japon animasyon sanatçılarının ülke savunmasına koştığı, memleketlerini sanatlarıyla müdafaa ettiği belirtilmektedir. Hazırladıkları animasyonlarla düşmanlarını yermişler, milletlerine ise savaş azmi ve moral aşılamışlardır (Temur, Aralık 1981, s. 41).

Adanmış savaşçı imgesinin işlenme biçimi genel olarak pozitif nitelikte olmuştur. Bununla birlikte *Büyük Doğu* dergisinde Nizamettin Nazif'in yazıları, kayda değer bir istisna oluşturmaktadır. Bu yazılarda Japon militarizminin eylemlerine tepki olarak

Japonların savaşçı niteliklerinin negatif bir çerçeveye yerleştirildiği görülmektedir. 14 Nisan 1944 tarihli *Büyük Doğu*'da Nizamettin Nazif, çocukluğunda ona en munis gelen millet Japonlar iken artık onlara hiçbir sevgisinin kalmadığını belirtir. “*O (romantik) ruhlu (Samoray)larından beyaz (smoking)li (gangster)ler yaratan Japon emperyalizması*”nı dünün olduğu kadar bugün ve yarının da en büyük tehdidi sayan Nazif, bu tehdit var oldukça dünyada kimsenin yarınından emin olamayacağını, kendisinden emin bir biçimde okuyucularına telkin eder. Yazısını noktalarken Tokyo’nun Londra, Washington ve Asya için olduğu kadar bütün insanlık için de tehdit olduğunu söyleyecek kadar ileri gider (Nizamettin Nazif, 14 Nisan 1944, s. 7).

3 Mayıs 1946 tarihli *Büyük Doğu*'da Nazif’in *adanmış savaşçı* imgesini olumsuz bir bağlamda sürdürdüğü görülmektedir. Yazar, teslim olma emrini reddeden bazı Japon askerlerinin giriştiği yamyamlık hadiselerini ele alırken “*yaban keçisi avlar gibi Malezyalıları avlayıp*” çiğ çiğ yediklerini belirtmektedir. Önceki yazısında olduğu gibi bunda da Japonların eski masumiyetlerini yitirdikleri üzerinde duran Nazif’e göre “*iki yıl öncesine kadar insanın, et değil, nebat yiyen bir hayvan olduğunu ispat için gösterilebilen nümunelerin en masumu olan Japon*”, pirinç bulamadığı zamanlarda tükettiği balığı dahi tiksiniyerek yiyen bir insan tipi iken şimdi “*(Dahome)nin en korkunç kara yamyamlarından daha dehşet verici bir sırtlan olmuştur*”. Nizamettin Nazif, II. Dünya Savaşı’nda aldığı yenilgiyle birlikte teslim bayrağını çekmiş olan Japon militarizmine hücumlarını yalnız itaatsiz askerlerin yamyamlık hikayeleri ile sınırlamaz. Cava ve Sumatra gibi bölgelerde hala binlerce teslim olmamış Japon askerinin dolaştığını ve bunların bölgedeki Müslümanları Batılı güçlere karşı kıskırttıklarını belirten yazar, Japonları Müslümanların samimî bir müttefiği olarak görmediğini açıkça söyler. Japonların bu faaliyetlere yalnızca Avrupalıları ve Amerikalıları Uzakdoğu’da zora sokmak için giriştiğini ifade eden yazar, Cava ve Endonezya’daki Müslümanların birleşememesinden ötürü Japonları itham etmektedir (Nizamettin Nazif, 3 Mayıs 1946, s. 9).

Adanmış savaşçı imgesinin istisnai olarak *Büyük Doğu*’daki tek bir yazarda –Nizamettin Nazif- menfî bir çehreye büründürülmesi, imgebilimin metodolojisini anlatan başlıktaki dokuzuncu kuralın güzel bir örneğidir. Aynı imgenin (*adanmış savaşçı*) olumlu

(samuray) iken olumsuz (gangster) dönüşmesi, fakat bu dönüşümün temel niteliğinin (*adlanmış savaştılık*) ortadan kalkmaması söz konusudur. Aynı şekilde, savaş bittikten sonra teslim olmayı reddeden Japon figürü, Nazif tarafından -*Ötüken* ve *Yeniden Millî Mücadele* tarafından yapılanın aksine- idealize edilmez, bilakis yamyamlık ve Müslümanları kendi siyasetine alet etme gayreti ile özdeşleştirilir. İmgelerin olumludan olumsuz veya tam tersi yöndeki dönüşümleri, genel bir taramada pek çok defa karşımıza çıksa da, burada görüldüğü şekilde aynı metin içinde bu dönüşümün işlenmesi nispeten nadir bir olgudur.

4.2. YARALI BİLİNÇ VE JAPON İMGESİ

4.2.1. Garplılaştırmış Asyalı: “Üç Tarafı Dışa Açık Bir Ülke”

Japonları Batı'nın yalnız teknik taraflarına değil kültürüne de adapte olmuş bir memleket olarak takdim eden *Garplılaştırmış Asyalı* imgesi, açıkçası *Garplılaştırmadan muasır* imgesi kadar popüler olabilmiş değildir. *Garplılaştırmadan muasır* imgesini tercih eden dergi miktarının *Garplılaştırmış Asyalı* imgesini destekleyenlere sayısal üstünlüğü, bunun ispatı için yeterlidir. Bununla birlikte *Garplılaştırmış Asyalı* imgesini işleyen İslâmcı ve milliyetçi dergilerin onu hangi temel çizgilere oturttuğunu ifade etmek uygun olacaktır. Bu temel çizgilerden biri, *Garplılaştırmadan muasır* imgesinin yanlışlığını ispat için *Garplılaştırmış Asyalı* imgesine başvurmak iken, diğeri ise onu daha ziyade bir durum tespiti mahiyetinde ele almaktır. Üzerinde durulmaya değer başka bir mühim nokta ise *Garplılaştırmış Asyalı* imgesinin pozitif kullanımına rastlanılmamış olmasıdır. İmge, ya nötr olarak ya da negatif bir bağlamda kullanılmıştır. Bu da, Japonların *Garplılaştırmadan muasırlığı* tezini hayal ürünü olarak gören, hatta –örneklerinin az sonra gösterileceği üzere- onunla alay edenlerin dahi, Japonların *Garplılaştırmış Asyalı* olmasından pek de memnun olmadığını düşündürmektedir.

Garplılaştırmadan muasır olduğu zannedilen Japonların aslında Batı kültüründen ve uygarlığından fazlasıyla etkilendiğini fark etmenin getirdiği şaşkınlık yahut ironi duyguları kaleme alınır. *Bayrak* dergisinde çıkan bir yazıda, milletlerin birbirlerinden su sızdırmaz duvarlar ile ayrılan, dışa kapalı yapılar olmadığını anlatılırken Japonya

hakkında kurulan cümleler, bahsi geçen şaşkınlığa yer vermesi açısından dikkat çekicidir:

Bir zamanlar kapıları dünyaya sımsıkı kapalı olan Japonya, sanayii, hayat dekoru, hattâ hayat felsefesi bakımından, düşmanı olan Amerika'ya çok yakındır. Avrupa'da bulunduğum esnada seyrettiğim bazı Japon filimlerinin Fransız ve İngiliz filimlerindeki konu ve problemleri işlediklerini görmek beni çok şaşırtmıştı. Japonları, dış tesirlere karşı bizden daha mukavemetli sanıyordum. Meğer o da Nasrettin Hoca türbesi gibi, üç tarafı dışa açık bir ülke imiş (Kaplan, Ocak 1976, s. 6-7).

Milliyetçi ve İslâmcı dergilerin bir kısmı, *Garplılaştırmış Asyalı* imgesini işlerken onu *Garplılaştırmadan muasır* imgesine bir reddiye olarak ele alır.²³ Başka bir deyişle, İroni duygusu, *Girişim*'in, Japonların Batılı kimliğine bir Japonu şahit gösterme taktiğini izlediği yazıda karşımıza çıkmaktadır. Dergide Müslüman bir Japon olan Şerif Tadaşi Endo ile yapılan röportaja genişçe yer verilmektedir. Röportajın girişinde *Garplılaştırmadan muasır* imgesini reddetmenin ötesinde, onunla açıkça alay edildiği görülmektedir:

Çoğumuzun Japonya hakkındaki bilgisi magazin düzeydedir. Hiroşima ve Nagazaki'siyle, elektronik eşyalarıyla tanırız Japonya'yı daha çok. Bir de, Japonya bizde muhafazakarların uzak bir güdüleme yaptıkları efsanevî beldedir. Geleneklerine bağlı kaldığı için iktisadî alanda büyük atılımlar

²³ Özellikle İslâmcı görüş içerisinde Japonya'nın Batı'yı salt teknik tarafıyla değil kültür ve davranış kodları tarafı ile de benimsediğini savunan, bunun aksi kanaatlerin ise hayal ürünü olduğunu özellikle vurgulayan bir damarın mevcut olması ilginçtir, çünkü bu damar çok daha yoğun işlenmiş olan *Garplılaştırmadan muasır* imgesinin gölgesinde kalmaktadır. Bahsi geçen damar, bu tezde salt dergiler üzerinden işlense de, İslâmcı literatürün kitap kanadında ne derece mevcut olduğu, başlı başına bir araştırma konusu teşkil edebilir. Tezin hareket alanı olan dergicilikten çok fazla uzaklaşmamak için, söz konusu damarın İslâmcı yayınevlerinin kitaplarındaki varlığına dair yalnızca bir örnek sunulması ve gerisinin gelecekte bu konuya eğilecek araştırmacılara bırakılması uygun görülmüştür. Ali Şeriatî üzerine 1980'lerde İslâmcı çevreler tarafından düzenlenmiş ve Şeriatî'nin bir öğrencisinin de katıldığı bir konferansın kitaplaşmış metninde Mehmet Çağlar'ın kurduğu ifadeler dikkat çekicidir:

Sık sık Japonya, bir de romantik hava ile, sanki toplum ve insanı değişmeden sanayileşmiş ülke gibi gösterilmektedir. Halbuki, Japonya bir küçük Amerika olmuştur bugün. Üstelik Amerika da olamamaktadır, çünkü doğulu insanın batılı insan davranış kalıplarına girmesinin, tam girmesinin mümkün olmadığı yine en iyi orada görülmüştür. Kendine has batılı ve bocalayan insanlar.. (Çağlar ve diğerleri, 1984, s. 75).

yapmış, büyük teknolojik ilerlemeler kaydetmiş, gelenek dünyası'nın yüz akı (!) bir ülkedir (Kaya, Haziran 1988, s. 28).²⁴

Bu bilgilerin yere ayak basmadığını belirten girişten sonra Endo ile röportaj başlamaktadır. Endo, yaşam hikayesini ve İslâm'la tanışma sürecini anlattığı röportajda Tokyo mescidinde gördüğü Müslümanlardaki sevgi ve yardımlaşmanın Japonlarda olmadığını ileri sürmektedir ki, bu noktada *manevi örnek* imgesine de açık bir reddiye söz konusudur. Keza Japonya'da Toshihiko Izutsu haricinde kalan şarkiyatçıların İslâm'ın ruhunu yansıtmaktan uzak, sadece bilgi veren bir tavır takındıklarını, Japonca İslâmî kitapların yetersiz olduğunu söylemesi de *Müslüman aday* imgesinin aksi istikamettir. Japonya'da Müslüman olduktan sonra dahi yaşamını “*kafirlerinki gibi*” sürdürdüğünü, İslâm'ın siyasî boyutunu ancak Türkiye'ye gelince öğrendiğini ifade etmesi ve Müslüman Japon kadınların tesettüre girmemesinden şikayet etmesi de aynı bağlamda düşünülebilir (Kaya, Haziran 1988, s. 28-30). Milliyetçi dergi *Türk Edebiyatı*'nın Temmuz 1986 sayısında ise, İslâmcı hareketten bir isim olan Rasim Özdenören'in Japonların Batılılaşmadığı iddiasını eleştirmesine yer verilirken, *Garplılaşmadan muasır* imgesi herhangi bir şaşkınlık veya ironiye yer verilmeden hedefe konur. Özdenören, Japonların geleneksel yapılarını koruyarak Batılılaştıkları iddiasını reddetmekte ve Batılı tüketim kalıplarını benimseyen bir milletin Batılılara benzemekten kurtulamayacağını ileri sürmektedir (Elibol, Temmuz 1986, s. 51).

Garplılaşmış Asyalı imgesinin her kullanımı, onun *Garplılaşmadan muasır* –veya başka bir imge- ile uyumsuzluğunu içermek mecburiyetinde değildir. Bu imgenin kimi zaman daha ziyade tespit niteliğinde işlendiği görülür. Örneğin *Töre*, bahsi geçen türden uyumsuzluğu ispata gerek görmeden, Batılılaşmış bir Japon tasviri yapmıştır. Derginin Ocak 1983'te yer verdiği, Doğu ve Batı kavramlarını ele alan yazıda Japonya'nın hem teknik başarıları hem de Batılılara karşı zaman verdiği savaşlar nedeniyle Doğululara sempatik geldiği belirtilmektedir. Yazı sahibi, Japon kültürü Doğulu olsa da Japonların teknoloji, sosyal organizasyon ve zihniyet bakımından Batılılaştığını ifade etmektedir (Akyol, Ocak 1983, s. 55). *Gerçek* dergisinde ise Cemil Meriç'in, *Garplılaşmış Asyalı* imgesini başka bir imge ile yarıştırmadan ele aldığı söylenebilir. Derginin Ağustos 1978

tarihli sayısında Meriç, Japonların Batılılaştığı tezini savunmaktadır. Dahası, emperyalistler tarafından sunulan Avrupalılaştırmanın, milliyetçilik icabı olarak görülünce daha kolay benimsendiğini belirtmiştir. Meriç'in kanaatine Japonlar Avrupalılaştırma olgusuna zorlama ile değil, dolaylı yöntemler ve Amerika'nın demokratik telkinleri vasıtası ile maruz kalmışlardır. Bu nedenle Batı medeniyetini kolayca benimseyebilmişlerdir (Meriç, Ağustos 1978, s. 6-13).

Garplılaşmış Asyalı imgesinin kimi sunumlarında, onun negatif bir renge boyanmasına özel önem verildiği görülür. Gerçi bu olumsuz ton –daha önce *Girişim*'in Müslüman bir Japon ile röportajında görüldüğü üzere-, *Garplılaşmış Asyalı* imgesini *Garplılaşmadan muasır* imgesinin karşısına yerleştiren yazılarda kısmen görülmekteydi. Bununla birlikte, Japonların Batılılaşma sürecine eleştirel yaklaşımın, bu tür imge kıyaslamalarına gitmeden de işlendiği örneklerle rastlamak mümkündür. Örneğin *Büyük Doğu*'nun 15 Ekim 1943 tarihli sayısında, Japonların Batılılaşmış bir ulus olduğu gündeme getirilmekte, fakat bu durum olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Dergiye göre medeniyet bakımından hep başkalarına tabi olan Japonlar “başlangıçta Doğunun mayasına hiçbir şey katmayan, sonunda da Batıyı ancak kerrat cetveli pilânında ezberleyebilmek açığözlülüğünü gösteren bir millet olarak, Doğunun mizanında pay sahibi değil”dir (Doğunun Mizanı..., 15 Ekim 1943, s. 2). *Kadın ve Aile* dergisi ise Temmuz 1987 sayısının “Ayn İçinden” bölümünde *Garplılaşmış Asyalı* imgesini karamsar bir çerçeveye yerleştirirken, intihar olgusu üzerinde durmayı yeğler. Batı’da ve Japonya’da intihar olaylarının artışından bahsedilen ilgili yazıda Japonya’daki intihar artışı, “teknik gelişme ve maddi refahın huzuru getirmediğini” ispat eden bir olgu olarak değerlendirilir. Bu tür olayların düzenli aile hayatı ve arkadaşlık ilişkileri ile azaltılacağını savunan yazıya göre “Menfaatler üzerine kurulu materyalist zihniyete sahip batı insanının bunu başarması ancak İslâm’a girmekle mümkün olabilir” (Batı’nın Çöküşü, Temmuz 1987, s. 54-55).

4.2.2. Garplılaşmadan Muasır: “Kendi Kültür ve Mazisini İnkâr Küçüklüğüne Düşmeden”

Japonları *Garplılaşmadan muasır* olarak göstermek, hem milliyetçi hem de İslâmcı dergiler arasında oldukça revaçta bir tavır olarak kendisini göstermiştir. Bahsi geçen imgenin en temel versiyonu, Japonları Batı'dan herhangi bir kültür ithaline girişmemiş bir millet suretinde takdim etmektir. İmge, Japonların Batı medeniyeti ile hiçbir konuda alışverişi girmedeği iddiasında değildir. Bununla birlikte, bahsi geçen türden bir alışverişi bilim ve teknoloji alımına indirger ve Japonların bu seçmeci yaklaşımından övgüyle bahseder. Kimi zaman ise, daha ender olmakla birlikte Japonların Batı medeniyetine girdiğinin kabul edildiği görülür, fakat bu girişin Batı bilim ve tekniğini benimseme seviyesinde gösterilmesi, yine *Garplılaşmadan muasır* imgesinin sınırları dışına çıkmayan bir anlatıya işaret etmektedir. Bazen de Japonya'nın Batı ile etkileşiminde bir çeşit kültür değişimi yaşadığı kabul edilir, fakat *Garplılaşmış Asyalı* imgesinin aksine, bu kültür değişimi ya geçmişte kalmış veya düzeltilmiş bir sapma olarak gösterilir ya da Japon bünyesinin Batı'dan gelen kültürü yahut Batı tesiri altındaki mensuplarını reddettiği ileri sürülür. *Garplılaşmadan muasır* imgesini *Garplılaşmış Asyalı* imgesinden ayıran en belirgin fark ise, bütün kullanımlarının pozitif bir bağlamda olmasıdır.

Millî Kültür'de, Mehmet Akif Ersoy'un 50. vefat yıldönümü münasebetiyle yer verilen bir konuşma, *Garplılaşmadan muasır* imgesini ana hatlarıyla yansıtmaktadır. Başbakan Turgut Özal'a ait olan konuşmada ifade edildiğine göre Mehmet Akif Ersoy "*Batı'dan faydalı olanı alan, yararsız modaları geri çeviren Japonları takdir eder. Aydınlarımızın başka milletleri taklit ederek ilerleyeceğimizi zannetmelerindeki gaflete dikkat çeker.*" (Özal, Mart 1987, s. 2). Böylelikle Japon modernleşmesi, seçici geçirgen ve taklit karşıtı bir niteliğe sahip olarak ele alınmıştır. Turgut Özal, Japonları *Garplılaşmadan muasırlık* örneği olarak gören ve bu örneği günlük hayatına dahi yansıtan bir politikacı olması nedeniyle bu ifadeleri kullanmıştır. Özal'ın bir Japon giysisi olan kimono ile gösterildiği, 8. *Gün* dergisinde yayınlanan fotoğrafın altında "*Türk ekonomisinin mimarı Turgut Özal Japon mucizesine hayranlık duyduğunu ve bu modeli Türkiye'nin örnek alması gerektiğini söylüyor. Özal, kendi yaşamında da Japon modeli 'kimonosu' içinde son derece rahat ettiğini gizlemiyor*" yazısı görülmektedir (Örs, 17 Ocak 1982, s. 5).

Japonların *Garphılaşmadan muasırılaştığını* ileri sürerken onların Batı kültürünü ithal etmediğini, taklit etmediği ve bir nevi “öze dönüş” yoluyla güçlendiğini ileri sürmek konusunda *Millî Kültür*’ün yukarıda geçen sayısı yalnız değildir. Diğer milliyetçi dergilerin de bu temayı oldukça yoğun bir biçimde aksettirdiği görülüyor. Ekim 1986 tarihli *Türk Edebiyatı*’nda, Türkiye’nin eğitim konusundaki arayışlarını konu edinen bir yazı bu konuda ilginç bir örnektir. Japonya’nın Türkiye için model olup olamayacağının tartışıldığı yazıda bu meselede verilen hüküm olumsuzdur. Yazar, Japon modeline ne dini bakımdan ne sosyal veya teknik boyutlardan benzemeyi mümkün görmemektedir zira “*Japonya; Japona has bir sistem kurmuştur ve kendi özüne dönmüştür*” (Esendal, Ekim 1986, s. 76). Aynı derginin Aralık 1986 sayısında da Japonların pek farklı imgelendiği söylenemez. Mehmet Akif Ersoy’un fikirlerini ve onun Japonlara bakışını konu edinen yazıda Akif’in Müslümanlıktaki pek çok değeri Japonlarda gören dizelerine yer verilmiştir. Onun Japon modernleşmesine bakışı ise şu şekilde özetlenmiştir: “*Japonlar kendi millî ve ruhi bünyelerini bozacak en ufak bir sızmaya meydan vermeden, ilerleyebilmek için lüzumlu gördükleri şeyleri, ilmi, fenni, tekniği almışlar, bunları amelî sahaya intikal ettirerek ilerlemişlerdir*” (Pekin, Aralık 1986, s. 50).

Ocak-Şubat 1951 tarihli *Bilgi*, Müfide Ferit Tek’in Japonlar için “*iyi kopyacıdır lâkin kendi hususiyetini, kendisini asla unutmaz. Bütün eserleri buna şahittir*” tespitine yer verir (Tek, Ocak-Şubat 1951, s. 17-19). *Yeni Düşünce*’de Japonya’nın “*Bir Doğu ülkesi olmasına rağmen*” 1867’ten itibaren yürüttüğü parlamenter sistemini “*kendi sosyal ve kültürel şartlarına göre yoğurarak gerçekleştirmeyi*” başarmasına değinilir (Türkdoğan, 1 Ekim 1981, s. 7). Japonları taklitçiliğin antitezi ve orijinallik timsali gösterme eğilimi *Töre* dergisinde muhtelif örneklerle kendisini gösterir. Haziran 1977 sayısında dergi, sanayileşme konusunda Japon örneğini gündeme getirmiştir. 1838 senesinde imzalanan Osmanlı-İngiltere ticaret anlaşmasının Osmanlı topraklarını açık pazar haline getirmesi tenkit edilirken, bu anlaşma imzalanmadan, eski denge içerisinde teknik bir devrim yapılmasının mümkün olup olmadığı tartışılır. Yazarın bu konudaki hükmü gayet nettir. “*Japonya başardı bunu*” der yazar ve kültürün maddi gelişmeye yardım ettiği, dahası “*satıhta taklide düşülmeden orijinal olan bir kalkınma sürecinin gerçekleştirilebildiğinin ilk örneğini*” verebilen Japonya’nın örnek alınması gerektiğini

savunur (Yaylalier, Haziran 1977, s. 8-10). Benzer bir yoruma aynı derginin başka bir sayısında Agah Oktay Güner imzalı bir yazı vesilesiyle rastlanmaktadır. Türkiye için münasip örnek olarak “Japon modeli”ne işaret eden yazıda, ülke için Marksist-Leninist modelin uygunluğunu savunanlara karşı şöyle denmektedir: *“Bunlara sorulacaktır: Neden Japon modeli değil de Komünist model? Neden millî model değil de enternasyonal model? Taklit modellere esaret neden?”* (Güner, Ocak 1975, s. 13).

Japonya’yı bir millî model saymak suretiyle onu taklit modellerin dışında sayma eğilimine başka bir örnek *Millî Kültür*’de görülür. Dergide belirtildiğine göre Japon eğitim sistemi Batı ilmi ile Japon ruhunu kaynaştırmayı ve Amerikan eğitim modelini de denemiş, fakat en sonunda millî bir modelde karar kılmıştır (Çongur, Mayıs 1987, s. 29-30). Yine *Millî Kültür*’den Yılmaz Öztuna, kültür ile medeniyet ayrımını işlediği bir yazıda, kültür daima millî bir unsur iken pozitif bilimlerin uluslararası bir nitelik taşıdığını, bu sebeple medeniyet yolunda kültür değişimine lüzum olmadığını, bilim ve teknikten ibaret olan medeniyet ile kültürün iki ayrı unsur olduğunu savunmaktadır, *“ama bu tefrik, kültür değişimine mâruz bırakılmış ülkeler içinde yalnız Japonya’da yapılabilmektedir. Diğer bütün Asya ve Afrika ülkeleri, derece derece, medeniyeti kültür sanmışlardır”*. Yazının devamında kültürün ancak 500 yılda oluşabildiği, tekniği elde etmenin ise 50 yılda mümkün olduğu belirtilirken yine Japonya örnek gösterilmiştir (Öztuna, Ocak 1977, s. 6-7). Yine *Millî Kültür*’de rastlanan bir yazıda iddia edildiğine göre Japonlar *“bugün teknikte bütün dünyaya meydan okurken, örf ve âdetlerini, geleneklerini ve dinlerini aynen muhafaza etmişlerdir”* (Yılmaz, Aralık 1985, s. 70). Aynı derginin Mart 1987 sayısında yer alan bir diğer yazıda ise millî kültür kavramı üzerinde durulur ve *“ilim alanında yarattıkları yeni hamlelerle batı medeniyetinin temellerini yer yer sarsmaya başlamış olan”* Japonların en kuvvetli silahının kendi örf ve adetleri olduğu ifade edilir. Japonlar kadar kendi kültürüne bağlı çok az millet olduğunu ileri süren yazar, geleneğe saygı ile modernleşme tutkusunun bu millette atbaşı gittiğine dikkati çeker (Özbalcı, Mart 1987, s. 8).

Japonya’yı taklit karşıtlığının ve orijinal duruşun timsali olarak ele almak, İslâmcı dergilerde milliyetçi dergilerden daha az popüler değildir. *Hareket* dergisinde Japonların başarı sırlarına değinen bir yazı, *Garplılaşmadan muasır* imgesinin taklit karşıtı

sunumuna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Yazıda Japon başarısına dair yapılan tespitlerden ilki, Japonya'nın değişen şartlara göre iç yapısını değiştirmesidir. İkincisi, Batı'yı taklit etmek ve kopyalamak yerine onu her gelişme aşamasında dikkatle takip etmesidir, nitekim bu sayede “*Batı tekniği adına aldıklarına o çapraşık harfleriyle Japon damgasını hemen vurmuştur*”. Üstelik bunu yaparken her tekniği değil ülke içi koşullara faydası olabilecek tekniği almış, “*yerli millî tekniğin gelişmesine*” ağırlık vermiştir. Üçüncüsü, Japonya Batı'ya gönderdiği öğrencileri uzun vadeli (9-10 yıllık) yollamamış, bu şekilde gönderilen Türk öğrencilerin çoğu gayri Türk olmuş, ülkesine dönse dahi pek bir işe yaramamıştır. Japonya'nın gönderdiği araştırmacı ve gözlemci elemanlar –müellifin tabiriyle “*kibar casuslar*”- ise kısa sürede gittiği memleketlerde kendi alanlarıyla alakalı malumatı toplayıp derhal geri dönmüşlerdir. Üstelik topladıkları pratik bilgilere kendi yaratıcı yeteneklerini katmak yoluyla her sahada eserler ortaya koymuşlardır. Bu durum, Japonya'nın Batı buluşu olan her çeşit makineyi Batı'dan daha iyi yapmak suretiyle dünya piyasasına hakim olması sonucunu vermiştir. Dördüncüsü, Japonya Batı'dan müessese alırken oldukça hassasiyet göstermiş ve sentez ürünü müesseseler meydana çıkarmıştır. Örneğin Japon sendikacılığının Batı'daki ile bir benzerliği mevcut olmayıp, Japon toplum yapısına uygun ve Japonya'ya has bir sendikacılık şeklinde vücuda gelmiştir. Yazar tüm bunları aktardıktan sonra kalkınma için Türkiye'nin yapması gerekeni işaret etmeyi münasip görmüştür: “*Önemli olan da yoldur zaten. Japonya değil... Yoksa Batı taklidi... gibi tuzağına düşülecek bir Japon taklitçiliği yine işe yaramaz*” (Sefa, Ağustos 1973, s. 52-53).

Sebil'de Ali Rıza Demircan'ın bir yazısı vesilesiyle *Garplılaşmadan muasır* imgesi, bu sefer Müslümanların yapması gerekeni göstermek için kullanılır. Mevzubahis yazıda maddî kalkınma için materyalist anlayışı benimseme mecburiyeti olmadığı anlatılırken “*inançları gelenekleri ayrı ayrı olan*” Japonya'nın da Almanya'nın da kalkındığına işaret edilmiştir. Yazının genelinde Müslümanların Müslüman olmayanlara benzememesi gerektiği tezinin işlendiği görülmektedir (Demircan, 7 Ocak 1980, s. 7).

Garplılaşmadan muasır imgesi, bazı durumlarda sanayileşme kavramı ile kendi kültür değerlerini muhafaza etmek arasında bir çelişki olmadığı fikri üzerinden savunulur. Bu doğrultuda yazılara *Millî Kültür*'ün sayılarında rastlamak mümkündür. Mayıs 1977

tarihli *Millî Kültür*'de bu konunun işlendiği görülmektedir. Safranbolu ile ilgili bir belgesel yapmış olan Suha Arın'ın, kendisiyle yapılan röportajda söylediğine göre “Japonya, sanâyileşmiş, ancak târihî ve kültürel değerlerini gözbebeği gibi koruyabilmiş”tir (“Safranbolu’da Zaman” Adlı Filimin Yöneticisi Suha Arın’la Bir Konuşma, Mayıs 1977, s. 41). Derginin Haziran 1977 sayısında, kültürün önemine dikkat çeken bir yazıda, II. Dünya Savaşı’nda ağır bir bozgun yaşayan Japonya’nın, kültürü ve geleneklerini koruyarak sanayileştiği belirtilmektedir (Tunçer, Haziran 1977, s. 42).

Japonların *Garplılaşmadan muasır*lığını işlerken, onların kimi yerel sanatlarda orijinalliği koruması ve değişikliğe gitmeyi reddetmesi üzerinden hareket etme eğilimi zaman zaman baş göstermektedir. *Millî Kültür*’ün Haziran 1989 tarihli sayısında Karagöz oyununu işleme vesilesiyle Japon tiyatrosunun bir misal olarak zikredilmesi çarpıcı bir örnektir. Türk halk tiyatrosu adı verilen ve Karagöz, ortaoyunu, meddah gibi dalları olan sanat türünden geriye sadece Karagöz’ün kaldığını belirten ilgili yazıda Karagöz’ü yaşatmayı gereksiz gören anlayışa karşı çıkılmaktadır. Zira Karagöz ile yaşatılacak olan Türk halkının zevki, kültürü ve heyecanı olup “eğer bu anlayışla ele alırsak Japonların meselâ Kabuki tiyatrolarını yaşatmaya devam etmeleri büyük bir hatâ olarak ortaya çıkacaktır” (Oral, Haziran 1989, s. 67). *Türk Edebiyatı*’nda da Karagöz ile Japon geleneksel sanatları arasında paralellik kurulduğu görülmektedir. Ocak 1986 tarihli sayısında *Türk Edebiyatı*, millî rengi olan bir modern gölge tiyatrosunun yabancı memleketlere de cazip geleceğinin ileri sürerken, böyle bir çalışma için halk tiyatrosunu ve Karagöz’ü tanımak lazım geldiğini savunur. Tam da bu noktada Japonya’ya işaret edilir: “Meselâ Japonya’da bir kukla sanatkârının yetişmesinin on yılda mümkün olabileceği kabul edilmiştir. Eskiden kendini kabul ettirecek bir Karagöz sanatkârımızın yetişmesi için de herhalde bu kadar yardaklık (çıraklık) yapması muhakkak ancak kâfi olabilirdi” (Oral, Ocak 1986, s. 41). Kabuki örneği, yine *Türk Edebiyatı*’nda Ahmet Kabaklı’nın da gündemindedir. Japonları *Garplılaşmadan muasır* olarak işlerken Japonya’nın Batı’dan müzik ve heykel almadığını, güzel sanatlarını kendi stilinde muhafaza ettiğini, Kabuki’yi yabancılara iftiharla gösterdiklerini anlatır (Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 7).

Japonların geleneksel sanatlarını dış tesirlerden bağımsız olarak sürdürmesi konusu salt kukla tiyatrosu Kabuki ile sınırlı tutulmaz ve kimi zaman mimarideki benzer tutumlar ele alınır. Mayıs 1983 sayısında *Türk Edebiyatı*, Rumelihisarı üzerine çalışmalarda bulunan Prof. Dr. Süheylâ Artemel ile yapılan bir mülakata yer vermiştir. Artemel, geçmişle aradaki köprülerin sağlam tutulması lüzumuna dikkat çekmiş, ancak geçmişini sayan ve değerlendiren kişilerin manevî ve düşünsel kıymetleri ön planda tutabileceklerini iddia etmiştir. Bundan başka, mimarî eserleri inşa ederken eski ve yeni arasında bir senteze gitmenin gerekliliğini savunduğu görülmektedir: “*Meselâ Japon’lar bunun en güzel örneğini yeni mimari tarzlarıyla vermişlerdir*” (Kılıç, Mayıs 1983, s. 34). Geçmiş değerleri yaşatmanın önemi anlatıldıktan sonra “mesela Japonlar/Japonya” kalıbıyla Japonların Türkler’e sanat sahasında *Garplılaşmadan muasır*lık örneği olarak sunulması, ortak bir örüntü olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette her zaman aynı kalıbın kullanılması şart değildir. Sözgelimi yine *Türk Edebiyatı*’nda yayınlanan ve Japonların animasyon sanatına verdiği önemi anlatan bir metinde, bahsi geçen kalıp kullanılmaz. Bunun yerine Japonların “*kendi içinde eğitici, öğretici kendi geleneklerine saygılı bir çizgi film politikasını*” yürüttükleri ifadeye konmak suretiyle bir kez daha geleneksel anlayış ile sanat arasında bağ kurulur (Temur, Aralık 1981, s. 41).

Garplılaşmadan muasır imgesi, kimi zaman Japonların Batı medeniyetine girdiğini reddetmez, fakat bunu yaparken Batı medeniyetini salt bilim ve teknolojiye indirger ve Japon kültürünün herhangi bir değişime uğramadığını ileri sürer. Dolayısıyla Batı’dan kültür ithali şeklinde anlaşılan bir Batılılaşma olmadan, Japonların yalnızca bilim ve teknoloji sahasında Batı medeniyetine dahil olduğunu savunur. *Bozkurt* dergisinde, kalkınmaya çalışan bir memleketin millî kültürünü muhafaza etme gerekliliğini savunan yazıda, Japonların dinlerini ve milliyetlerini koruyarak Batı medeniyetine girdiği belirtilmektedir. Yazar, bahsi geçen imgeyi pekiştirmek için medeniyetin tek bir coğrafyaya ait olmadığını, medeniyet merkezlerinin her zaman değiştiğini söyledikten sonra şu ifadeleri yazıya döker: “*Yüz sene evvel, sarı ırktan oldukları için ileri medeniyet kabiliyetinden mahrum sanılan Japonlar, bugün müsbet ve teknik ilimler bakımından Avrupa milletleri seviyesine çıkmış bulunuyorlar*” (Yaylalier, Mayıs 1973, s. 12). *Türk Yurdu*’nda, Türk milliyetçiliğinin mühim teorisyenlerinden Mümtaz

Turhan, benzer bir şey yapar ve Japonların Batı uygarlığına girişini kabul etmekle birlikte, bu kabulü Batı kültürünü almaya dayalı Batılılaşma tarifinin dışına çıkarak gerçekleştirir. Kendisi, şekle dayalı Garp unsurlarını alıp gerçekte Şarklı kalanlarla, görünüşü Şarklı olup Garp ilim ve tekniğine ulaşanları birbirinden ayırmaktadır. Ona göre Japonya, Batı ilim ve tekniğini almakla birlikte din, yaşam tarzı ve demokrasi hususunda Batı'dan ayrılmaktadır. Bu ülke, ilim ve tekniği alıp ilim zihniyetini benimsemeyi yeterli gördüğü için sosyal sarsıntılara maruz kalmadan Batılı olmayı başarmıştır (Turhan, Nisan 1959, s. 20).

Hatıraları *Allah Yolu*'nda yayınlanan Muhsin Örtülü'nün kimi tespitleri, Japon modernleşmesini salt bilim ve tekniğe indirgeyen, Batı kültüründen yapılmış herhangi bir aktarımdan bahsetmeyen bir anlatıma dahil edilebilecek niteliktedir. Örtülü, Tokyo istasyonunda gördüğü kalabalığı ve çok sayıda treni gözlemlerken “*şimendüfer medeniyetinin şu azamet ihtişamı karşısında valihü hayran ve hürmet*” hissettiğini belirtmekten kendini alamaz. Yazının devamında, Japonya'nın tarım ve meyvecilik faaliyetlerini irdelerken dünyadaki bütün meyvelerin en nefislerinin Japonya'da olduğunu belirtmesi de unutulmamalıdır. Onun kanaatine “*Bu meyveleri bu hale getiren Japon sayı, ilmî ve fennidir*” (Örtülü, 15 Ocak 1953, s. 27-28).

Japonların *Garphlaşmadan muasırlığını* bilim ve tekniğe indirgeme arzusu, Sezai Karakoç'un *Diriliş* dergisinde en yoğun ifadesini bulmaktadır. Bahsi geçen yoğunluk, ayrı bir paragrafta işlenmesini gerektirecek kadar çoktur. 1 Kasım 1975 sayısında *Diriliş*, Japonya'yı ele aldığı ana imge olarak *Garphlaşmadan muasır* imgesini açıkça yansıtır. İlgili sayıda Japonya'nın yükselişi Rus ve Çin devrimleri ile mukayese edilirken, Ruslar ve Çinlilerin maddî kalkınmanın ötesine geçtiği, düşünce ve kurumları dahi değiştirme yoluna gittiği ifade edilmektedir. Japonya ise “*Batı'ya bakışında korkunç bir unsur soyutlaması yapmış, yalnız bilim ve teknolojisine bakmıştı*”. Dergi, Japon mucizesi üzerine “*İslam uygarlığının diriliş savaşçıları*”nın durup düşünmesi lüzumunun önemle altını çizer. Dahası, tıpkı bir klan sihirbazının yeni bir büyü tekniği öğrendiğinde klan hayatını değiştirmemesi misali Japonların da Batı tekniğini kendi iç dünyalarına müdahale etmeden benimsediğini ileri sürer. Yani “*Japon mucizesi, Japon harikası denen vak'a, gerçekte çevreden soyut kalabilme için Donanış (cihazlanış)*

girişiminden ibaretti”r [İnsanlığın Dirilişi Devrim (2), 1 Kasım 1975, s. 51-56]. 8 Ağustos 1988 tarihli *Diriliş* de genel olarak aynı çerçevede kalmış görünmektedir. Japonya’yı “*dışarıdan taklitçi görünen*” ve “*modelini, Batının silahını elinden kapma şeklinde*” geliştiren gibi sıfatlarla anan bu sayıda, onun siyasî ve askerî sahada kesin başarıya henüz ulaşmadığına dikkat çekilmesi bir istisna sayılabilir. Fakat Japonların ayinlerini iş disiplini şeklinde göstermek suretiyle sırlarını dış dünyadan saklamaya çalıştığı iddiasında bulunur (Karakoç, 8 Ağustos 1988, s. 3). 20 Şubat 1989 tarihli *Diriliş*’te Japonya’nın “*kendi kendisi kalarak, sadece teknoloji ve aktüel olma planında Batıyla yarışa girmiş*”liğinin üzerinde durulur ve böylelikle Batılılara dahi parmak ısırtacak bir başarıya erdiği ifade edilir. Her ne kadar Japonya’nın bütün sorunlarının çözümlendiği ve Batı’nın onunla uğraşmaktan vazgeçtiği iddia edilemezse de, “*ilk rauntta olsun yenik düşmediğini, hatta bundan zaferle çıktığını*” ileri sürmek kabildir (Karakoç, 20 Şubat 1989, s. 1, 16).

Diriliş’le ilgili bahsi kapatmadan önce, Japon modernleşmesinin henüz başlamadığı, üstelik Japonya’nın dış tesirlere karşı koyduğu bir döneme dair derginin yüksek ilgisini not düşmek gerekir. Bu ilgiyi, bir önceki paragrafta bahsedilen, Japonya’yı Batı’dan kültür ithal etmemiş, bilim ve teknik haricinde bir şey almamış bir memleket olarak sunma gayretiyle birlikte okumak faydalı olacaktır. *Diriliş*’in 27 Mart 1989 tarihli sayısında, Japonya’nın Meiji Restorasyonu’ndan önceki zamanlarda, kendisini Batı etkisine sımsıkı kapattığı Tokugawa dönemini anlatan bir yazı dizisine başlanmıştır. Charles J. Dunn isminde yabancı bir yazardan tercüme edilen dizinin bu ilk bölümünde, “*bu günkü Japon yaşantısında gelenek olarak düşünülebilecek ne var ise, o dönemde şekillenip, katmerleşmiştir*” tespiti gözlerden kaçmamaktadır. Bunun dışında Japonya’nın coğrafyası, etnik ve kültürel yapısı ile ülkede mevcut inançlar hakkında malumat verildiği görülmektedir (Dunn, 27 Mart 1989, s. 6-7). Yazı dizisinin 3 Nisan 1989 sayısında neşredilen kısmında, Tokugawa idaresinin öncesinde ülkede yaşanan iç çatışmalar ve nihayet Tokugawa ailesinin “*ülkeyi püritan ve ince hesaplarla, daha da sıkı bir idare ile yönetmeye başlaması*” ele alınmaktadır. Bu dönemde ülkede bir yabancı etkisi olarak zuhur eden Hristiyanlaşma ve buna karşı alınan sert tedbirler, en sonunda Japonya’nın dış dünyadan soyutlanma politikasına geçmesi, sadece Hollandalılar ve Çinliler ile ticaret sürerken diğer tüm yabancıların ülke dışına

çıkartılması, Komodor Perry'nin Japonya'yı tekrar dışa açılmaya zorlaması gibi konular da aynı sayıda işlenmiştir (Dunn, 3 Nisan 1989, s. 6-7). 7 Nisan 1989 tarihli *Diriliş*'te Tokugawa yönetiminin imparatorlar, tapınaklar ve feodal beyler gibi ülkedeki diğer güç kaynakları ile münasebetleri ele alınmıştır (Dunn, 7 Nisan 1989, s. 8-9). 14 Nisan 1989 sayısında ise kent ve kırsal kesim halkı ile ilişkilerin yanı sıra hukuk sistemi, değerlendirme konusu yapılmıştır. Hukuk sisteminde Konfüçyusçu etkilere dikkat çekilen yazıda, Tokugawa sisteminin Japonya'da 200 sene sürmeyi başardığının altı çizilmiştir (Dunn, 14 Nisan 1989, s. 6-7). Charles J. Dunn'dan tercüme ile nakledilen yazı dizisi bu sayıda sona ermiştir.

Garplılaşımdan muasır imgesi, aydınlar nazarında zaman zaman Türk modernleşmesini azarlama pratiğine dönüşebilmektedir. Bu azar pratiği hem milliyetçi hem de İslâmcı dergilerde o kadar sık kendini göstermektedir ki, her iki çizgi için konuyu iki ayrı paragrafta işlemek münasip olacaktır. Öncelikle milliyetçi dergilerin durumu incelendiğinde görülen şudur: Milliyetçiler, Türk modernleşmesini salt kültür aktarımı planında kalan, oldukça sathî bir süreç olarak değerlendirmekte ve Japonların *Garplılaşımdan muasır* olduğunu ileri sürdükleri yazılarında Türk modernleşmesini güçlü ifadelerle yermekten kendilerini alamamaktadırlar. Örneğin *Yeni Düşünce*'de yayımlanan bir yazıda Tanzimat Devri reformcuları “*köklerini ve mazilerini hiçe sayıp her ‘yeni’nin parıltısı ardında budalaca koşanlar*” ilan edilebilmekte ve onların bu davranışlarının kendilerini ve milleti felakete sürüklediği ileri sürülebilmektedir. Dahası, Japonların geleneklerinin ve müesseselerinin millî temellerini bozmadan modernleştikleri, Türklerin ise adet, kanun ve müesseselerini Batı modeline göre tepeden tırnağa değiştirdikleri iddiası, eleştirel bir dille aktarılmaktadır (Türkkan, 1 Kasım 1981, s. 14).

Türk Yurdu'nda Türk insanının durumu “*aldanış ve taklitte*” kalmak olarak tasvir edilir. Buna karşın Japonlar Batı'ya öğrenci gönderip ilim ve fen almış, hatta iş hayatına bile intikam fikrini sokmuş, böylelikle İkinci Dünya Savaşı'nda alınan yenilgiyi telafi etmiştir. Sonuç olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin dahi Japon mallarına yüzde yüz gümrük uygulayacağı bir konjonktür mümkün olmuştur (Öztürk, Nisan 1988, s. 23). Aynı derginin başka bir sayısında bu sefer Türk milletinin “*anlayışsız ve kâfi*

olgunluktan mahrum münevverleri” yerilmekte, onların kendi kültürlerini Batı taklitçiliği doğrultusunda küçümsedikleri iddia edilmektedir. Millî kültürün ya tabi kılındığı ya da ona ait unsurların birer birer bırakılmak istendiği bir buçuk asırlık Türk modernleşmesinin antitezi olarak öne sürülen misal ise Japonya’dır. Geçmişte bir milleti kuran ve millet hafızasını teşkil eden yaratıcı kuvvetleri “*mukaddesat*” olarak isimlendiren yazar, bununla da kalmaz ve Japon milletinin azametinin sırrının mukaddesatını korumakta yattığını iddia eder. Ona göre Japonya ve İngiltere, millet hayatında her şeyi her an değiştirebilen ve daha iyisini getirme fikriyle eski kurumları derhal feda edebilen bir gidişi tercih etmemişlerdir. Böyle bir tercihte bulunan Asya ve Afrika’nın sömürülen milletleri ise İngiltere ve Japonya gibi olamamışlardır (Topçu, Haziran 1960, s. 18).

Töre’de Ayhan Tuğcugil takma ismiyle yazan İskender Öksüz, anılan örnekler kadar sert bir dil kullanmasa da, yine de Türk modernleşmesinin taklitçi niteliğine dikkat çeker ve onu Japon tecrübesi ile mukayese eder. Mümtaz Turhan’ın Garplılaşıma ile ilgili eserini analiz ettiği yazıda belirttiğine göre Mümtaz Turhan, Rusya ve Japonya gibi sanayileşmeye sonradan başladığı halde muvaffak olabilen ülkelerin başarısına sebep olarak kadro yetiştirmeye ağırlık vermelerini göstermektedir. Bu ülkeler, yurtdışına talebe göndermek veya dışarıdan hoca getirmek suretiyle yerli bir elit vücuda getirmişler ve bu vesileyle kendi ilim ve teknik müesseselerini kurarak kendilerini kalkındırabilmişlerdir. Türkiye gibi bu hususta başarısız ülkelerde ise kadro yetiştirmekten ziyade kalkınma ile ilgisi olmayan, fakat kalkınmış ülkelerde olduğu için ilgili zannedilen unsurlar (kılık-kıyafet, okuma yazma oranının çokluğu) taklit edilmiştir (Tuğcugil, Temmuz 1974, s. 6-7).

Millî Kültür, devletin Batı müziğini Türk müziğine tercih eden bir politika izlemesi tenkit eden bir yazıya yer vermiştir. Atıf Benderlioğlu’nun imzasını taşıyan yazıda Atilla İlhan’dan iktibas edilen ifadeler, kendi müziğini terk etmediği gibi onu Batı’ya da kabul ettirebilen milletler arasında Japonları da zikretmektedir: “*Elin Çinlisi, Japonu, Hindlisi, Orta Çağ’dan kalma mûsikileri ile öğünecek, Batılı ülkelere bu mûsikiyi handiyse zorla beğendirecek; biz, nice zenginliklerle dolu mûsiki hazinemizi elimizin tersi ile şöyle iteceğiz, öyle mi?... Yok öyle şey!*” Yazı sahibi de İlhan’ı takdirle

selamladığını belirterek bu görüşlere katıldığını göstermektedir (Benderlioğlu, Mart 1977, s. 41).

Türk Edebiyatı'nda Ahmet Kabaklı, Türk modernleşmesini Japonlar üzerinden tenkit etme eğilimi konusunda diğerlerinin yolunu takip eder. Japonların Batı istilas ve gelişimi karşısında ne yapmaları gerektiğini düşünürlerken, Batı tekniği ve Japon ruhunun birleşiminde karar kıldıklarını ve buna çağdaşlaşma dediklerini ifade eder. Kabaklı, Türkiye'nin ise Batı'nın her şeyini olduğu gibi almaya çalıştığını, Tanzimat-Meşrutiyet-Cumhuriyet çizgisinin bu yolu takip ettiğini ve hata ettiğini, doğru olanı Japonların icra ettiğini iddia eder. O, buna delil olarak Japonların Batı'yı geride bırakma başarısına işaret etmektedir (Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 4).

İslâmcı dergilerde Japonlar üzerinden Türkiye'deki modernleşmenin azarlanması eğilimi, milliyetçi dergilerin gerisinde kalmamaktadır. Örneğin *Şadırvan* dergisinde Japonya seyahati izlenimlerini anlatan yazarın Japonya'da üç farklı alfabe kullanıldığını belirttikten sonra kurduğu şu cümlede Türk okuyucusuna özel bir mesaj verme kaygısı güdülmektedir: *"Bu derece zor yazılarını terketmeden bu derece ilerlemiş millet, galiba bize bazı şeyleri isbat etmek istiyor"*. Bu cümledeki kadar açık bir mesaj içermese de, kimono için *"millî muhafazakâr kıyafet"* ifadesinin kullanılması ayrıca dikkat çekicidir (Büyükkoca, 21 Eylül 1977, s. 32-34, 48). Aynı şekilde *İslâm Dünyası* dergisinin de Japonya'da kıyafet, alfabe, dil gibi kültürel öğelere dokunulmamasına işaret etmek yoluyla yine benzer bir telkin çabasında olduğu anlaşılmaktadır. Dergi, dünyada en çok satılan gazetenin Japonya'da olduğunu belirten yazısında bu ülkenin Batı ülkelerine rakip bir konuma ulaşırken *"millî âdet ve an'anelerinin karakter ve ahlâka taallûk edenleri şöyle dursun, elbise ve ayakkabı gibi en aşağı derecede mütaleası icap eden alışkanlıkları üzerinde dahi"* köklü değişimlere gitmediği ileri sürmektedir. Derginin kanaatine kendi yazılarını ve dillerini terk etmeyi düşünmeyen Japonların içinden *"hiç kimse çıkıp da bizim dil kalemşoru Nurullah Ataç ve daha başkaları gibi; zenginleşmiş dillerinin kendi öz malı olmuş lûgatlarını ve terkiplerini köksüz uydurmacalarla karman çorman etmeği"* düşünmemiş ve dahası, kendi edebiyatları yerine Latin ve Grek edebiyatlarını koymayı denememişlerdir. Yazıda İsrail devletinin İbrani alfabesini

bırakmamasına da dikkat çekilmekte ve *Garplılaşımdan muasır* imgesi, ülkelerin yükselişinde alfabe ve dil dışında sebepler aranması gereğine dikkat çekilerek pekiştirilmektedir (Uydurma Lugat Yaratmak Merakı Milli Bir Tehlikedir, 4 Nisan 1952, s. 6-7).

Nesil, Batı'dan kültür ithalinin gereksizliğini, bunun sanayileşmeye bir etkisi olmadığı teziyle temellendirir. Derginin Mayıs 1979 sayısı, yabancı ülkeleri taklit eğilimini tenkit eden yazısında, sanayileşmede öncü ülkelerin bunu dinî ve millî değerlerini terk etmeden başardıklarını iddia etmektedir ki, örnek olarak sayılan memleketler arasında Japonya görülmektedir. “*Japonya, asırlar önceki ecdadının yaşayışının, an’ane ve âdetlerine, giyime varıncaya kadar millî bir bağlılık içerisinde sadakat göstererek sanayi hamlesini gerçekleştirmiş, dünyada başa güreşen ülkeler arasına girmiştir*” tespitinde bulunulan yazı, Türkiye’nin kalkınmayı başaramamasını ise böyle davranmak yerine “*maymunca bir iştahla taklide*” yönelmek üzerinden açıklar (Arık, Mayıs 1979, s. 8-9). Eylül 1980’de yayımlanan sayısında *Hilâl*, Japon örneği üzerinden Türk modernleşmesine hücum etme çizgisini sürdürür. Salih Özcan’ın yazısında “*batı kültür ve teknolojisine karşı milli şahsiyetini koruyabilmiş*” olmakla övülen Japonya, “*kendi kültür ve mazisini inkâr küçüklüğüne düşmeden*” bugünkü durumuna gelmiş bir memleket şeklinde tasvir edilmektedir. Yazının devamında, Osmanlılar ile aynı zamanlarda Batılılaşmaya girişen Japonlar başarılı olurken Osmanlı Devleti’nin yıkılma nedeni, Batı’nın sosyolojik ve kültürel yapısının olduğu gibi taklit edilmesi olarak gösterilmektedir (Özcan, Eylül 1980, s. 10-11).

Türk modernleşmesinin *Garplılaşımdan muasır* olarak imgelenen Japonlar üzerinden azarlanmasının örneklerinden birisi, üzerinde özellikle durulmaya değerdir. Daha önce *Garplılaştırmış Asyalı* imgesinin incelendiği bölümde –Rasim Özdenören üzerinden– görüldüğü üzere, milliyetçi *Türk Edebiyatı* dergisinde İslâmcı hareketten yazarların görüşlerine de zaman zaman yer verilmektedir. Derginin Temmuz 1983 sayısında, onlardan birisi olan Necip Fazıl Kısakürek ile yapılan bir röportaj görülmektedir. Kısakürek, röportajda Japonlar hakkında şunları söylüyor: “*Şu Japonları alır mısınız? Müspet ilimler tezgâhı kuruyor. Evine potinini çıkarmadan giremezsiniz. Dünyanın en geri, en olmaz şeyi olan alfabesini muhâfâza ediyor.. Bu ne iş? Bu misalleri görememek*

*anlayamamak ne iş?” (Üstad Necip Fazıl’la Evinde Yapılan Sohbet, Temmuz 1983, s. 25). Bu cümlelerin üzerinde durmaya değer olmasının iki sebebi mevcuttur: Bunlardan birincisi, *Garplılaştırmış Asyalı* imgesi bölümünde görüldüğü üzere, esasen Japonların Batılılaştığı ve Asyalı kimliğini yitirdiğini savunan Kısakürek’in burada, bir milliyetçi dergide onların Batı dışı niteliklerini ön plana çıkaran bir görüş sunmasıdır. İkincisi ise, *Türk Edebiyatı*’nda yer verilen diğer İslâmcı ismin, Rasim Özdenören’in, Japonların Batılı bir toplum olduğunu savunmasına karşılık Kısakürek’in bunun aksi istikamette konuşmasıdır. Bu iki nokta, imgebilimin metodolojisi bölümünde ele alınan bir konuyu gündeme getirme mecburiyeti doğurmaktadır. O da imgelerin olumlu ile olumsuz arasında değişebilme imkânıdır.*

İslâmcı dergilerden *Yeniden Millî Mücadele*, Türk modernleşmesini Japonlar üzerinden azarlama pratiğini daha ileri götürür ve adeta “eleştirmemenin eleştirisi” yahut “azarlamamanın azarlanması” denebilecek bir tavır gösterir. Derginin 20 Mart 1973’te yayımladığı “*Kalkınmanın Altın Anahtarı ve Japonya*” başlıklı yazıda ana tema, *Garplılaştırmadan muasır* imgesini işleyen bir Türk aydınının, Türkiye’ye dair gereken eleştirel çıkarımları yapmamasıdır. Yazıda “*Batı kültürünü meydana getiren unsurları – bilim ve teknik dışında- reddeden Japonya’nın kendi değerlerine bağlılığı ile paralel bir kalkınmayı*” başardığı ileri sürülmektedir. Yazıda Prof. Nezahat Arun’un *Milliyet* gazetesinde kaleme aldığı, Japon başarısını Batı tekniği ile “*Kyoto’daki Budha mabetlerinde canlı olarak görülen, Budha’da ifadesini bulan Doğu felsefesi*”nin birleşmesi olarak gösteren izahlarına yer verilmektedir. *Yeniden Millî Mücadele* Arun’u, Japonya’nın Batı felsefesine başvurmadan kalkınmasına özenirken kendi ülkesinin durumu ile bir kıyasa gitmemekle, Türkiye’deki Batılılaşma söylemini sorgulamamakla suçlamaktadır (Kalkınmanın Altın Anahtarı ve Japonya, 20 Mart 1973, s. 11).

Garplılaştırmadan muasır imgesinin Türk modernleşmesini eleştirmek için gündeme getirildiği, fakat bunun Türk vatandaşı olmayan bir yazara yer vererek yapıldığı bir örneğe *Türk Edebiyatı* dergisinde tesadüf edilmektedir. Dergi, Ağustos 1972 sayısında bir Macar Türkoloğu olan Ignaz Kunoş’un *Garplılaştırmadan muasır* imgesi kapsamındaki görüşlerine yer vermektedir. Kunoş Türkiye’deki alfabe değişikliğine karşı çıkmıştır, zira her milletin alfabesinin o milletin tarihi ve medeniyetinden hatıralar

taşıdığı ve hiçbir alfabenin başka bir milletin dilinin fonetiğine tam uymadığı halde alfabeye yeni işaretler eklenerek bu sorunun çözülebileceği kanaatindedir. Bahsi geçen meselede misal olarak Japonları öne sürmüştür. Japonların dünyanın en güç alfabesine sahip oldukları halde tarih ve medeniyet hatıralarının kaybolmaması için onu değiştirmediklerini, teknik ve bilimde Batılılardan istifade etseler de onların tesiri altında kalmadıklarını savunmuştur (Pekin, Ağustos 1972, s. 28). Hatırlanacağı üzere, Japonya'nın alfabe değişimi ile ilgili tartışmalara konu olması hususu, hem İslâm dünyasında Japon imgesine bakışı konu alırken, hem de erken Cumhuriyet dönemi alfabe polemiklerine değinirken işlenmişti. Bahsi geçen bölümlerde İzzetbegoviç, Şeriatî, Galantî gibi yazarlar üzerinden ele alınan “alfabesini değiştirmeyen Japonya” temasının *Türk Edebiyatı*'nda da ortaya çıkması, imgelerin metinler arası niteliğine güzel bir örnektir. Muhtelif ülkeler ve dönemlerde üretilen metinler, benzer kaygılar ve motivasyonlarla yazılmalarından ötürü, farklı yollardan aynı imgeyi işleyebilmektedir. Japonya'nın *Garplılaşmadan muasır* olduğunu ve başka ülkelerin de aynı yolu takip edebileceğini ispata gayret eden metinlerin, Japonya'nın alfabe değişimine gitmemesini tekrar tekrar konu edinmeleri, bu açıdan önemlidir.

Garplılaşmadan muasır imgesi çeşitli dergilerde işlenirken, onun genellikle *Garplılaşmış Asyalı* imgesinde temsil edilen nitelikleri görmezden gelen bir çizgide ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte dikkat çekici bir istisna, *Türk Yurdu*'ndan gelmektedir. Derginin Mayıs 1959 tarihli sayısında Japon Profesör Masao Mori'nin “Garplılaşma” ile “asrîleşme”yi birbirinden ayırdığı bir yazıya tesadüf edilmektedir. Türkiye dışından Türk modernleşmesine eleştirel bir bakışı temsil etmesi açısından IgnazKunoş'un bir önceki paragraftaki yazısını hatırlatan yazı, Japonların Batılılaşma tecrübesini görmezden gelmemesi hasebiyle ondan farklılaşmaktadır. Mori, Türkiye'de genel olarak Garplılaşma tabirinin tercih edilmesine karşılık Japonya'da asrîleşme teriminin revaçta olduğunu söylemektedir. Ona göre Japonya bir Şark memleketi olup, eğer Garplılaşmadan yana tavır alırsa Şarklı niteliğini kaybetmesi lazım gelecektir. Bu da Şark ülkeleri için bir nevi intihar hükmündedir. Mori, Batı'daki maddeye dayalı medeniyetin insanı gerçek özgürlük ve mutluluğa ulaştırmadığı, onları makinenin kölesi yaptığı kanaatindedir. Ne de olsa Batı medeniyeti, faydacılık felsefesine dayalı olarak geliştiği için insanın mutluluğunu sadece dış şartları iyileştirerek sağlamaya

çalışmaktadır. Bahsi geçen söylemlerin bulunduğu yazıyı istisnai kılan şudur ki, Mori, Japonların hiçbir zaman Garplılaşıma tecrübesi yaşamadığını iddia etmemektedir. Ona göre Meiji döneminde Japonya hakikaten Garplılaşmış, Avrupa ülkelerini aynen taklit etmiştir. Yani Japonlar gerçekten de belli bir zaman diliminde *Garplılaşmış Asyalı* olmuşlardır. Fakat bu tecrübe sonrası Japonya, Çin ve Mançurya'ya saldırıp onları müstemleke yapmaya çalışmış ve nihayet İkinci Dünya Savaşı'na dahil olması sonucu büyük bir felaketle karşılaşmıştır. Mori tüm bu menfî gelişmelerin sorumlusu olarak Garplılaşmayı görmektedir. Bu nedenle Şark milletlerinin yapması gereken şeyin Garp'ı taklit etmek suretiyle Garplılaşmak değil kendi Şarklı hususiyetlerini koruyarak asrileşmek olduğunu bir kez daha savunur. Şark'ın büyük dinlerin doğum yeri olmasından ötürü manevî kültür açısından Garp'a bir şeyler öğretebilecek durumda olduğunu savlayan Mori, Şarklıların yol göstermesiyle maneviyatın tekrar diriltildiğini çağrısında bulunur. Ayrıca, Japonların günlük yaşam bakımından Şarklı kalırken ilim ve teknik hususunda Garplılaştığını, Türklerin ise bunun tam tersini gerçekleştirdiğini, neticede her iki milletin de asrileşmediğini sözlendirmektedir. Yazar, nihayet Şark memleketlerinin takip etmesi gereken yolun asrileşmek olduğuna işaret ederek sözlerini bağlar (Mori, Mayıs 1959, s. 21-22).

Mori'nin ifadelerinde *Garplılaşmadan muasır* imgesi, Japonların *Garplılaşmış Asyalı* olduğu bir dönemin varlığını inkar etmemesi nedeniyle aynı imgenin diğer temsillerinden farklılık göstermektedir. Üstelik Mori, Japonya'nın mevcut halini de yeterli bulmamakta ve ona –tıpkı Türkiye için olduğu gibi- asrileşme hedefini işaret etmektedir. Bununla birlikte Batı'yı olduğu gibi taklit etme özelliğini Japonların bugününden ziyade geçmişine yakıştırması, bunun bir yanılgı olduğunu belirtmesi ve Japonların mevcut durumlarında Batı'dan aldıklarını salt bilim ve teknolojiye indirgemesi, onun yazdıklarını, *Garplılaşmadan muasır* imgesinin farklı bir versiyonu olarak görmeyi mümkün kılmaktadır.

Masao Mori'nin *Garplılaşmadan muasır* imgesini, Japonların Batı'dan kültür kopyalama tecrübesini inkâr etmeden yorumlama eğilimi, *Türk Kültürü* dergisinin sayfaları arasında kendisine yer bulmuştur. Derginin bir sayısında, New York'ta Türkiye ve Japonya'nın siyasi modernleşmelerini karşılaştıran bir konferansa yer

verildiğini görüyoruz. Konferansa Türkiye’den katılanlar arasında Kemal Karpat ve Halil İnalçık gibi isimler dikkat çekmektedir. Konferansta Türk ve Japon modernleşmeleri kıyaslanırken ortak noktalara ve ayrışılan taraflara teker teker değinilir. Ortak noktalar; iki milletin de modernleşmeyi Batılılaşma olarak anlaması ve bunu Batı tehdidine karşı koyma aracı olarak görmesi, iki millette de geleneksel kültürün Batılılaşmaya direnmesi, iki cemiyette de radikal hamleleri muhafazakâr karşı hareketlerin takip etmesi, iki milletin de Batı kurumlarını sadece kopyalamakla yetinmesinin başarısızlıklar doğurması ve bu nedenle düzeltmelere gidilmesidir. Farklılıklara örnek olarak, Japonlar önce Almanları sonra Anglo-Saksonları model alırken, Türkiye’nin Fransa’yı takip etmesi söz konusudur. Bundan başka, Japonlar geleneksel değerler sistemi ve sembollerini muhafaza ederken Türkiye’de bunları bertaraf etmek yoluna gidilmiştir. Çünkü Japonya, modernleşmeyi geleneksel sınıflara ve müesseselere dayandırmayı tercih etmiş, Türkiye ise bunları tasfiye etmeyi seçmiştir (İnalçık, Kasım1962, s. 50-52). Yazıda Japonya’nın Batı ülkelerini model alması ve bazen Batı kurumlarını direk kopyalama yoluna gitmesine dair bilgiler *Garplılaşmış Asyalı* imgesini çağrıştırıyor gibi görünse de, kopyalamanın sonuçlarının düzeltildiğine yapılan vurgu önemlidir. Ayrıca Japonya’nın geleneksel değerlerini ve müesseselerini Türkiye’nin aksine toptan tasfiyeyi reddettiğinin belirtilmesi dikkat çekicidir. Şu halde burada esas olan imgenin, Mori’nin yazısında geçen türden bir *Garplılaşmadan muasır* imgesi olduğunu kabul etmek lazım gelir.

Son olarak, *Garplılaşmadan muasır* imgesini işleyen yazılarda Japonlardaki kültür çatışmasına ve bu çatışma bağlamında Batı kültürüne karşı koyma eğilimine yer verilmesi konusunu zikretmek uygun olacaktır. *Gerçek* dergisinde rastlanan iki yazı, *Garplılaşmadan muasır* imgesini bir kültürler çatışması teması üzerinden ele almaktadır. Yazılardan birincisi Japon kültürünün bir dış kültür (Batı kültürü) ile çatışmasını ele alırken, ikincisi Japon halkının kendi içindeki (Batı kültürlü Japonlar ile geleneksel kültürlü Japonlar arasında) kültür çatışmasını ele almaktadır.

Bir önceki paragrafta bahsedilen örneklerden birincisi, *Gerçek*’in Eylül 1978 sayısında Japon şiiri üzerine yayımlanan bir yazıdır. Mustafa Ferid imzalı yazıda, Japon şairlerinin Çin’den aldıkları kültür vasıtasıyla Batı kültürüne direniş gösterdiği, şiirde

Tanka ve Haiku biçimlerini terk etmediği belirtilmektedir. Bununla birlikte, Meiji döneminden itibaren Batı etkisinin kendisini gösterdiği de ifade edilmektedir. Bu nedenle eski ve yeni stilleri tercih konusunda serbest olan Japon şairlerde yine de gelenekçi biçimlere dönme eğiliminin güçlü olması, yazının işlediği başka bir temadır. Nitekim yazının sonunda ünlü Japon şairi Takamuro Kotaro'nun Batı şiiri ile Japon şiirini kıyasladığı bir eserine yer verilmektedir. *“Benim şiirim batı şiirinin parçası değil/İkisi de birbirine dokunur yüzyüze/Fakat asla birleşmezler”* dizeleriyle başlayan şiir şöyle sona ermektedir: *“Batı şiiri benim sevgili komşumdur/Fakat benim şiirim farklı bir yoldan gider”* (Ferid, Eylül 1978, s. 19-20). İkinci örneğe ise derginin Mart 1979 sayısında rastlanmaktadır. Bu sayıda, yurtdışındaki Japon diplomat ve iş adamlarının Japonya dışında doğan çocuklarının ülkeye döndüklerinde kendilerini yabancı hissettikleri anlatılmaktadır. Yazıda konuyla ilgili görüşlerine başvurulmuş bir profesör, Japon toplum yapısında *“iki kültürlü, özellikle millî Japon kültürüne ters düşen çocuklara”* yer olmadığını, Japon toplumunun farklı kültürden kimselere tolerans göstermediğini ileri sürmektedir. Yazıda yurtdışından gelmiş bir Japon kızının annesinin yanında bacak bacak üstüne atamamaktan şikâyet ettiği, annesinin ona hanım gibi davranamazsa evlenemeyeceğini söylemesinden bıktığını ifade ettiği de nakledilmektedir. Bu durumun ortaya çıkma sebebi, Japonya’da bir kadının başkalarının yanında bacak bacak üstüne atmasının yadırganmasıdır. Verilen başka bir bilgi ise Japon hükümetinin, yurtdışından Japonya’ya dönen çocuk ve gençleri Japon kültürüne geri kazandırmak, Japon örf ve adetlerine uymalarını temin etmek için özel okullar açması ve bunu da halkın sağladığı fonlar vasıtasıyla gerçekleştirmesidir. Ayrıca Japon eğitimcilerin, yurtdışından gelen çift kültürlü çocukları diğer çocuklarla yan yana oturtmak suretiyle kaynaştırmaya çalıştığı da yazıda nakledilen bilgiler arasındadır. Yazının sonuç cümlesi ise Türkiye’nin yurtdışına gönderdiği kendi çocuklarının tamamen feda edilmiş durumda olup olmadıklarını sormaktadır (Ferid, Mart 1979, s. 28-29).

4.3. ÖZCÜLÜK VE MANEVİ ÖRNEK İMGESİ: “ÇEKİK GÖZLÜ, GÜLER YÜZLÜ BU İNSANLAR”

Manevi örnek imgesi, İslâmcı ve milliyetçi dergilerin *Garplılaşmadan muasır* haricindeki bir diğer favori imgesi olarak ön plana çıkar. Bu imgenin en temel niteliği, Japon halkına pek çok olumlu davranış kodu yakıştırmaktır. Bu davranış kodları, aile ve devlete bağlılıktan çalışkanlığa, müstehcenliği reddeden bir çeşit cinsel püritenizmden güleryüzlülüğe kadar türlü nitelikleri içinde barındırmaktadır. İmge, bazen Japon milletini bir bütün olarak ele alıp olumlarken, bazen de gençler veya öğrenciler gibi belli bir kesimi öne çıkarıp övmek suretiyle kendisini gerçekleştirir. İmgenin sadece pozitif bir çizgide işlendiği, aksi yönde herhangi bir örnek olmadığı görülmektedir. Bu keyfiyet o kadar belirgindir ki, *manevi örnek* imgesine sorun çıkaran bilgi ve gözlemlerin –inkâr edilmese dahi- küçültülmesi ve dikkatlerden uzaklaştırılması söz konusudur. İmgenin hem milliyetçi hem İslâmcı dergiler tarafından çok sık işlenmesi, onun ne kadar popüler bir imge olduğuna işaret etmektedir.

Manevi örnek imgesini yansıtılma biçimlerinin birisi, Japon halkına türlü müspet nitelikler atfetmektir. Bahsi geçen atfetme davranışının milliyetçi dergilerdeki izdüşümüne bakıldığında pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Örneğin *Bilgi*, Müfide Ferit Tek'in Japonya anıları vesilesiyle “*Sabırlı, dikkatli ve çalışkan olan Japon*”dan dem vurur (Tek, Ocak-Şubat 1951, s. 17-19). Keza Aralık 1985 tarihli *Millî Kültür*'de belirtildiğine göre Japonlar “*Gençliğini manevi duygulardan mahrum bırakmamışlardır*” (Yılmaz, Aralık 1985, s. 70). Yine aynı derginin başka bir sayısında Japon çocuklara töreler, aile yaşamının esasları, devlet-aile-cemiyet üçlüsüne bağlılık öğretilmesi üzerinde duran bir yazıya tesadüf edilir (Çongur, Mayıs 1987, s. 29-30).

Türk Edebiyatı'nın Ağustos 1986 tarihli sayısında Japonlara atfedilen olumlu yanlar birden fazla yazıda karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisinde gülmenin insan hayatındaki önemine vurgu yapılırken hem Çinlilerde hem Japonlarda tebessümün gündelik yaşamda kapladığı yere vurgu yapılmaktadır. Örneğin bu milletlerde sanığa idam cezası veren hâkimin bile kararını tebessüm ederek bildirdiği ileri sürülmektedir (Songar, Ağustos 1986, s. 6). Başka bir yazıda ise Ahmet Kabaklı'nın –derginin bir önceki sayısında konu edilen- Japonya gezisinden aldığı ilhamlara değinilmiştir. Kabaklı, Japon mucizesi diye bir şey olmadığını, olan şeyin Japon ahlâkı ve mütevazı Japon toplumu olduğunu ifade etmektedir (Çatalbaş, Ağustos 1986, s. 74).

Temmuz 1981 tarihli *Millî Kültür*'de, Amerikan gazetelerinde çıkan bir yazının Japonlara esin kaynağı olması üzerinden, Japonların *manevi örnekliliği* bahis konusu edilir. Rus-Japon Harbi öncesinde Amerikan gazetelerinden birisinde “*Garcia’ya götürülecek mektup*” başlıklı bir yazı neşredilmiştir. Yazıda ABD ile İspanya arasında savaş başladığı vakit, kendisine Küba’daki Amerikan kuvvetlerinin komutanı olan ve Küba’nın neresinde olduğu bilinmeyen Garcia’ya mektup götürme vazifesi verilen bir adamın durumu örnek gösterilmektedir. Rowen isimli adam, Garcia’nın nerede olduğu bilinmediği halde hiçbir soru sormadan tereddütsüz görevi kabul edip yola çıkmış ve vazifesinde türlü zorlukların ardından muvaffak olmuştur. Yazıda “Garcia’ya mektup götürmek” şeklinde isimlendirilen bu tavır övülmekte ve o günlerde verilen işi tereddütsüz, soru sormadan yaparak aynı tavrı gösteren kişi sayısının azlığından şikayet edilmektedir. *Millî Kültür*’ün belirttiğine göre Rus-Japon Harbi sırasında Japonlar, kendilerine esir düşen Rus demiryolu çalışanlarının üzerinde “Garcia’ya götürülecek mektup” yazısını bulmuşlar ve Japon Eğitim Bakanlığı, yazıyı inceledikten sonra birer nüshasının her Japon vatandaşı tarafından okunmasını ve yanlarında taşınmasını emretmiştir (Garcia’ya Götürülecek Mektup, Temmuz 1981, s. 41-42).

Milliyetçi çizgideki *Türk Edebiyatı*’nın İslâmcı görüşteki Necip Fazıl’ı konu alan bir yazısında Japonlara türlü müspet özellikler yakıştırılmaktadır. Necip Fazıl’ın eserleri hakkında bilgi veren yazıda, 1940 tarihli *Künye* kitabı tanıtılırken, eserin Japonlara değinen kısmına özellikle dikkat çekilmektedir. Dikkat çekilen bölümde, Gazanfer karakteri Harbiye’de ders verirken öğrencileriyle Japonların başarısını tartışmaktadır. Talebelerden birisi Japonların pozitif bilimlerde Avrupa’ya yetişmesinin reddedilemeyeceğini, fakat onların ayrıca “*inanma kabiliyetleri, manevî âlemleri*” olduğunu belirtmektedir. Burada *manevi örnek* imgesinin mevcudiyeti açıktır. Gazanfer ise öğrencisine cevaben Japonlarda Avrupalılığın bir eksik ve Asyalılığın bir fazla olduğunu, fazlayı ifade için eksiği gidermeye çalıştıklarını, bir zamanlar Asya ruh bilgisi ile yeryüzüne hükümran iken şimdi Avrupa’nın kafa bilgileri ile bu konumda olduğunu söyler. Ona göre ruhun emrinde olan madde, bulduğu birkaç kanun ile ruhu uyuşuk halinde yakalayıp çuvala tıkalabilir, lakin onu imha edemez, “*Japonları zafere*

eriştiren ruh, disiplin ve bilgidir” (Ağabegüm, Temmuz 1983, 50). Böylelikle *Künye*’nin başkarakterinin de *manevi örnek* imgesini tekrar ettiği görülüyor.

Manevi örnek imgesini Japon milletine çeşitli olumlu özellikler yakıştırarak işleme konusunda İslâmcı dergiler, en az milliyetçi dergiler kadar zengin bir malzeme sunmaktadır. Sözgelimi *Allah Yolu*’nda Muhsin Örtülü, Japon milletinin karakterini ve enerjisini zihnine sığdıramadığını söylemektedir (Örtülü, 15 Ocak 1953, s. 27-28). *Hilâl*’de Japon halkının kanuna saygısına ve aile bağlarının gücüne dikkat çekildiği görülmektedir (Özcan, Eylül 1980, s. 10-11). *Hareket*, “*harp sonrası senelerde gösterdiği üstün çalışma ve azim sayesinde yokolmuş sayılacak kadar madden ve manen çöken varlıklarına büyük bir kalkınma hızı ile*” tekrar güç kazandıran Japonlardan – Almanlarla birlikte- övgüyle bahseder (Hareket, Ağustos 1973, s. 1-2). *Şadırvan*’da neşredilen bir yazıda ise “*Yabancıya çok hoş, yakınlık, misafirperverlik gösteren, çekik gözlü, güler yüzlü bu insanlar*” şeklinde anılan Japonların günde 12 saat itirazsız çalışan, çalışkan bir millet oldukları belirtilmektedir. Yazıda kullanılan ifadelerde Japonlar üzerinden Türklere mesaj verme kaygısı güdülmektedir: “*Boykot, grev yapmak pek az akıllarından geçiyor*” (Büyükkoca, 21 Eylül 1977, s. 32-34, 48). *Yeniden Millî Mücadele* ise “*İmparatorun Dedesine Bağlılığı*” başlığı ile verdiği haberde, İmparator Hirohito’nun fotoğrafı altına “*Japon milleti tarihî değerlerine ve geleneklerine sahip çıkmaya devam ediyor*” notunu düşmeyi ihmal etmemiştir. Japonların tarihi değerlere bağlılığı kalkınmanın mühim bir unsuru olarak gördüğünü ileri süren haberde İmparator’un, hayatta en çok tesiri altında kaldığı kişinin kim olduğu konusunda bir muhabirin sorusuna yanıt olarak dedesinden bahsettiği anlatılmaktadır (İmparatorun Dedesine Bağlılığı, 7 Ekim 1975, s. 2).

İslâmcı ve milliyetçi dergiler tarafından *manevi örnek* imgesi işlenirken, kimi zaman Japonlara atfedilen olumlu özelliklerin Türk milletinde de görülmek istendiği sözlendirilmektedir. *Türk Yurdu* dergisinde, Almanya’nın yanı sıra Japonya’nın da mağlubiyetle çıktığı bir savaşın ardından çalışkan, bilgili, milletini seven insanlara sahip olması sayesinde tekrar ayağa kalkabildiğini belirten yazıda bu müspet özellikler açıkça görülmektedir. Yazı sahibi, “*Zannediyorum alınacak örnekler buradadır*” demek ve Türkiye’nin de aynı yolu takip etmesine işaret etmek suretiyle Japonların *manevi*

örnekliğini pekiştirmektedir (Muharrik Güç: Milliyetçilik, Şubat 1987, s. 55). 25 Nisan 1958 tarihli *Hakkaniyet*'te devrin başbakanı Adnan Menderes'in Japonya ziyaretini bahis konusu eden yazı, "*Türk Başvekili, Japonya'da Manevî Kıymetlerle Karşı Karşıya*" şeklindeki başlıktan derhal anlaşılacağı üzere, *manevi örnek* imgesi taşımakla birlikte yine sözü Türkiye'ye getirir. Menderes'in ziyaretini Türkiye adına hayırlı sayan "Mühürdaroğlu" imzalı yazıda Türklerdeki Japon sevgisinin sebepleri olarak ise "*millî terbiyeye sahip bulunmaları, sakin, sevimli, çalışkan ve âzimli olmaları*" zikredilmektedir. Yazara göre Türkler'in Japonlardan alacağı en önemli ders ise millî kalkınmanın tevazu ve feragatla olacağıdır:

Sosyete merakı, moda yarışmaları, yabancı diyarlara caka seyahatleri, giyim, kuşam, eğlence iptilâları için millî servetlerin heder edilmesi, beş kazanıp, on yemek gafletleri, vatandaşını aldatmak ve atlatmak bahasına irtişa âbideleri kurmak vicdansızlıkları Japonların asla iltifatına mazhar olamamıştır (Mühürdaroğlu, 25 Nisan 1958, s. 3).

Manevi örnek imgesinin Türkiye'ye örnek sunmanın ötesinde, Türkiye'deki bir durumun eleştirilmesinde kullanılmasına dair dikkat çekici bir örneğe *İktibas*'ın 1 Mart 1982 sayısında rastlanmaktadır. *Millî Gazete*'nin konuyla ilgili iktibas edilen haberinde Japonların "*millî örf ve adetlerine uygun düşmeyen*" Dallas dizisinin ikinci bölümünden sonra yayından kaldırdığı belirtilmektedir. Habere göre dizinin kaldırılmasında Japon halkının ilgisini çekmemesi ve kamuoyunun tepkisine yol açması etkili olmuştur. Japonya'da toplumun ahlâk yapısına uymadığı için ilgi görmediği ileri sürülen dizinin ikinci bölümünün TRT tarafından "*kasaba kelle yetiştirir gibi*" derhal alıp dublajlanarak yayına sokulması, haberde eleştiri oklarına hedef olmuştur (Başka Ülkelerde Yasaklanan Diziler TRT'de Başta Ediliyor, 1 Mart 1982, s. 20).

Japonların *manevi örnekliği*nin hem Türkiye'ye örnek göstermek hem de Türkiye'deki mevcut durumu tenkit etmek için araçsallaştırılması konusunda *Yeni Düşünce*, ayrı bir paragrafı hak edecek kadar malzeme sunmaktadır. Derginin bu doğrultuda yayımladığı iki yazıdan birincisinde "*Japon ülküsü*" ve "*Japon toplum yapısı*" iki önemli çimento unsuru olarak zikredilir. Japon ülküsü, Tokugawa döneminde "*ülkeyi zengin kılmak*" ve

“orduyu güçlendirmek” sloganlarıyla gündeme gelirken, Meiji devrinde ise “medeniyet ve aydınlanma” ile “Kendiniz için bir şeyler yapınız” söylemleri öne çıkmıştır. Japon aydınları liberaller ve muhafazakârlar şeklinde iki gruba ayrılırlar da, birinciler “medeniyet ve aydınlanma” ile “Kendiniz için bir şeyler yapınız” sloganlarını, ikinciler ise “ülkeyi zengin kılmak” ve “orduyu güçlendirmek” söylemlerini benimsemek suretiyle ortak davada birleşmişlerdir. O dava ise Japonya’yı milletlerarası bir seviyeye ulaştırmaktır. Böylelikle “bir diyaloga ulaşma en güzel örneklerinden birini Japonya’da” vermiş olur ve yazarın kanaatine Türkiye de kendi demokrasisi ve kalkınması için farklı çıkarları uzlaştırmayı bilen Japonya’yı örnek almalı, kendi toplumunun manevi temellerine inmelidir (Türkdoğan, 1 Ekim 1981, s. 7). Aynı müellifin *Yeni Düşünce*’de kaleme aldığı ikinci yazıda yine aşağı yukarı aynı temalar işlenir, fakat farklı olan husus, Türkiye’ye model sunma çabasının ötesine geçilip, Türkiye’de olan bitenin eleştirilmesidir. Eleştirinin ana hedefi olarak ise aydınlar seçilmiştir. Yazıda öne sürülen odur ki bir toplumun değişim sağlaması için buna yardımcı olacak millî bir aydın kadrosu yetiştirmek lüzumu söz konusudur. Japonya Batı’ya açılmadan önce millî değerlerine dönmek suretiyle önemli bir hazırlık safhası geçirmiş, millî bir aydın kadrosu yetiştirmiştir. Dahası Tokugawa’nın muhafazakâr, Meiji’nin ilerici reform hareketleri birbirini tamamlayıcı olmuştur. Muhafazakâr ve ilerici aydınlar “bizde olduğu gibi” birbirinin aleyhine çalışmamışlardır (Türkdoğan, 1 Aralık 1981, s. 23).

Manevi örnek imgesini işlerken başvuru yollardan bir başkası, Japonların binalarındaki sadeliktir. Bu yola sadece iki İslâmcı dergide başvurulduğu anlaşılmaktadır. *Türk Ruhu* dergisinde yayınlanan, Hasan Basri Çantay imzalı “(40) *Sene Evvelki Japonya*” başlıklı yazı bu bağlamda okumaya değerdir. Yazının metni esasen Çantay’ın telifi olmayıp -başlıktan anlaşıldığı kadarıyla 1900’lerin başlarında Japonya’da eğitim görmüş olan Hasan Fehmi adında birisine aittir. Hasan Fehmi, yazıda Japon meclisinin son derece sade bir bina olmasının önemle altını çizer.²⁵ Bundan

²⁵ Mekân sadeliği üzerine kurulu bir Japon imgesinin çok daha geç bir örneğine Semra Özal’ın 1980’lerde verdiği bir gazete röportajında rastlanılmaktadır. Eşi Turgut Özal ile birlikte çıktıkları Japonya seyahatindeki izlenimlerini anlatırken Semra Özal, sık sık Japon imparatorunun sarayının sadeliğine vurgu yapmaktan kendini alamaz: “İnanılmayacak ölçülerde mütevazî. Ben bugüne kadar çok saray gördüm. Beyazsaray’da bulundum, fakat bu saray bana çok enteresan geldi. (...) Kabul salonunda bile sadece üç tane koltuk vardı. Yemek salonu da öyle... Çok sade.” (Barlas, 23 Mayıs 1985, s. 9).

başka, bir Japon milletvekiline, neden Japonya'nın milletvekilleri için mükemmel bir bina yapmadığını sorduğu vakit verdiği yanıtı da aktarmayı ihmal etmez. Milletvekili, dış görünüşün bir öneminin olmadığını, asıl meselenin vekillerin çalışması olduğunu, ayrıca Japon halkının çoğunluğu ekonomik sıkıntı içindeyken böyle bir girişimin vekillerde vicdan azabı yaratacağını söylemiştir (Çantay, 23 Mayıs 1958, s. 5). Kore Savaşı'na gönderilen Türk askerlerinin imamı olarak görev yaptığı sırada Kore'nin yanı sıra Japonya'yı da görme imkanı bulan Muhsin Örtülü'nün anıları, *Allah Yolu*'nda bir yazı dizisi halinde işlenirken aynı temaya değinmeyi uygun bulmuştur. Örtülü, Kore ve Japonya'da gördüğü binaları incelerken, cemiyetin ortak malı olan binaların gösterişine karşılık fert ve ailelere ait binaların “*son derece mütevazi*” olduğunu belirtmektedir. Anlattığına göre Japonya'da ve Kore'de şahıslara ve ailelere ait gösterişli binalar büsbütün yok değilse dahi “*şaz kelimesiyle ifade edilecek kadar nedret halinde bir istisnadır*” (Örtülü, 1 Ocak 1953, s. 24-28).

Manevi örnek imgesinin sadece İslâmcı dergilerde görülen bir diğer işlenme biçimi, Japonların manevî açıdan Batı uygarlığını geçtiği tezi üzerinden hareket etmektir. *İktibas* dergisinin iki farklı sayısında bu yaklaşımın izlerine rastlamak mümkündür. Bunlardan 1 Ocak 1983 tarihli sayıda *Günaydın* gazetesinin Japonlar ile ilgili bir haberine yer verilmiştir. Haberde Japon bilim adamları ve ekonomistlerinin Avrupalıları hasta adam olarak gördükleri, onları eskisi kadar çalışkan ve disiplinli saymadıkları belirtilmektedir. Japon bilim adamlarının bu bozulmaya sebep olarak artan sefahat, içki ve uyuşturucu alışkanlığını gösterdiği anlatılan haberde, Ortak Pazar'ın Tokyo heyetinde görev yapmış bir İngiliz bilim adamı olan Endymion Wilkinson'ın şu tespitlerine yer verilmektedir: “*Japonlar artık bizim geleneksel çalışma alışkanlığımızı yitirdiğimize ve giderek büyüyen iç sorunlarımızın içinde batıp gittiğimize inanıyorlar, bu konuda haklılar da!*” (Japonlara Göre Avrupa Artık Hasta Bir Adam, 1 Ocak 1983, s. 16). 1 Ocak 1984 tarihli sayıda ise *İktibas*, bu sefer Japon idarecilerini gündeme getirecektir. Derginin *Türkiye* gazetesinden naklen verdiği bir haberde, Japonların başarıları ile kültürlerine bağlılıkları arasında bağ kurulmaktadır. Avrupa'nın kendi kültüründen uzaklaştığı için yozlaşmış ekonomik zorluklara uğradığı, Japonların ise ruha hakimiyet prensibi üzerine kurulu bir kültür ile başarılı olduğu iddia edilen haberde, Japon yöneticilerin aikido ve judo gibi

sporlara ilgisi de işlenmiştir. Ayrıca Japon yöneticilerin katıldığı ve çeşitli fiziksel zorluklar içeren bir kurstan da bahsedilmektedir (Varangel, 1 Ocak 1984, s. 17-18).

Kimi zaman *manevi örnek* imgesinin Japon halkına müspet özellikler atfetme davranışı, oldukça detaylı tasvirlerle yapılır ve Türk okuyucusuna özel olarak seslenme gayesi gütmmez. *Bilgi*'de Müfide Ferit Tek'in gözlemleri, bu bakımdan oldukça zengin örnekler sunmaktadır. 1939 sonunda kocasının Tokyo'ya tayini vesilesiyle görme imkânı bulduğu Japonya ve Japonları "*cennet gibi temiz bir ülke, kahraman bir millet*" olarak niteler (Tek, Ocak-Şubat 1951, s. 17-19). Japonların geleneksel tiyatrosu Kabuki hakkında malumat verirken bunun "*milliyet hissini, ahlâk seviyesini yükseltecek*" eserleri ihtiva ettiğini beyan eder. Dahası, Japon tiyatro sanatçılarının rollerine adapte olabilmek için başvurduğu çarelerden, örneğin genç kız rolü yapacak erkek bir aktörün –kadın elinin erkek elinden daha soğuk olduğu düşüncesiyle- sahne öncesi eline buz parçası almasından, dahası makyajı ve rol kabiliyeti sayesinde bir Fransız diplomatının onu gerçekten kadın zannedip elinde çiçekle ziyaretine gitmesinden bahis açar. Bunları anlattıktan sonra verdiği hüküm nettir ve *manevi örnek* imgesinin çok detaylı aktarılması hasebiyle uzunca alıntılanmaya münasiptir:

Japon artistlerinde böyle dikkat, itina ve sanat namusu daima rastlanan tabii bir haldir. Esasen Japon'da fazilet pek çoktur. On asır evvel 'Buşido' ismile bir ahlâk düsturu kurmuşlar: 'İmparator'a ibadet, Daimyo'ya sadakat, dostlara vefa, dürüstlük... gibi Efendi prensipleri. Memleketi içinde bulundukça, el'ân bir Japon bu kaidelere itaat etmeğe kendini mecbur bilir. Harp senelerinde, işgal yerlerinde 'Buşido' unutulmuş olsa bile, içeride daima devam etti: Japonya'da açlık vardı... Fakat hırsızlık yoktu, dilencilik yoktu... Japon çiftçisi dünyanın en sefil insanıdır. Ömürleri çamur içinde pirinç yetiştirmekle geçer. Yağmurda, karda, hasırdan bir yağmurluk giyer, çalışır, şikâyet aklından geçmez. Eğer gündelikçi ise, üstüne giydiği kimononun arkasında efendisinin ismi yazılıdır (Tek, 1 Mayıs 1951, s. 2-4).

Türk Edebiyatı'nda Ahmet Kabaklı'nın Japonya gezisinde gördüklerine dair yaptığı tasvirler, *manevi örnek* imgesini zenginlikle aksettirme bakımından Müfide Ferit Tek'i

aratmamaktadır. Kabaklı Japonya'ya gittiğinde “*hakikaten inanılmaz ve başkalarına benzemez bir gelişme içerisinde, imrenilecek bir millet, bir topluluk*” gördüğünü söyler. Japonya'yı “*hüner ve ahlâk diyarı*” olarak vasfetmekle kalmaz, Japon mucizesi denilen şeyin Japon ahlakı olduğunu, bu ahlakın güvenilirlik, vazifeseverlik, sevgi, sorumluluk gibi değerleri kapsadığını da anlatır. Keza röportajın devamında Japon milletin büyük bir aile olarak tasvir edilmesi, Japon vatandaşlarının birbirleriyle dayanışması, garson kızıdan mühendise kadar herkesin işini ciddiyetle yapması gibi temaların işlenmesi de *manevi örnek* imgesinin tekrarlanması hükmündedir. Bunlar haricinde, Japon gazetelerinin dedikodu ve seks satmadığını, Japon halkına nasihatler, gençlerin terbiyesi ve çiçek tanzimi usulleri gibi konuları işlediğini ifade ederken aynı imgeye gönderme yapmaktan kendini alamamıştır. *Manevi örnek* imgesinin taranan çoğu milliyetçi dergide ihmal edilmiş din boyutunu ise, Japon öğretmenlerin öğrencilerini mabetlere götürmesi, onlara mabette neler yapıldığını anlatması ve meditasyon öğretmesi hususunda tanıklıklarını anlatarak işlemiştir (Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 5, 12). Derginin aynı sayısında Kabaklı'yla Japonya dönüşü sohbet ettiğini belirten başka bir yazar, onun Japon basınında seks, ahlaksızlık ve politika satmadığı iddiasını hatırlatır ve Türkiye'de de benzer niteliklere sahip bir gazetenin çıkarılması çağrısında bulunur. Böylelikle gazete, halka iyiyi, doğruyu ve güzeli sunarken başka gazeteleri de kendi çizgisine çekecektir (Ağabegüm, Temmuz 1986, s. 29). Japon basınının seks satmadığı vurgusuyla *manevi örnek* imgesini bir çeşit cinsel püritenizm üzerinden işleyen bu iki örneğe bir üçüncüsünü eklemek mümkündür: Milliyetçi dergilerde *erişilmemiş ideali* ele alan bölümde işlenmesinin uygun görüldüğü, Picasso tablolarını müstehcen buldukları için ülkelerine sokmayan Japon gümrükçüleri öven *Ötüken* yazısı (Güzel Bir Misal, Ağustos 1973, s. 2), Japonları bir tür cinsel püritenizmle bağdaştırmasından ötürü tıpkı Kabaklı ve Ağabegüm örneklerindeki gibi benzer bir *manevi örnek* imgesini de içeriyor sayılmalıdır.

Manevi örnek imgesinin bir Japon'un konuşması üzerinden verildiği bir örneğe *Bilgi* dergisinin Ağustos-Eylül 1955 sayısında rastlanmaktadır. Dergi, Dünya Öğretim Meslekleri Konfederasyonu tarafından İstanbul'da yapılan bir kongreye sayfalarında yer açmıştır. Kongre aktarılırken Japon delegenin öğretmen yetiştirme üzerine fikirlerine özel olarak değinilmesi gözlerden kaçmamaktadır:

Bilhassa öğretmeninin politik hayatta başlı başına bir (fikir) ve (güven) merkezi, siyasi bir (hikmet ve adalet) noktası teşkil ettiğine dikkati çekerek onun politik hayattan ayrı tutmanın, bu suretle politikayı fikirce çıplak ve günlük kahramanlara, hizip mücahitlerine bırakmanın kötü neticelerini uzun ve ciddiyle hazırlanmış raporunda göz önüne koyan Japon delegesi mevzua canlı bir mana ve değer kazandırdı (Somar, Ağustos-Eylül 1955, s. 14).

Töre'nin Şubat 1975 sayısı, *manevi örnek* imgesini hem başlığıyla hem içeriğiyle meydana koyan bir yazı ile karşımıza çıkar. Yazıda, Japonların *manevi örnekliliği* onların hayatındaki disipline dikkat çekerek işleme yöntemi dikkat çekmektedir. “*Bir Japon Bankasında Maneviyat Eğitimi*” başlığını taşıyan ve Amerikalı bir profesör tarafından kaleme alınmış yazıda birçok Japon firmasının yeni elemanlarına maneviyatçılık temelli bir eğitim verdiği söylenerek işe başlanmaktadır. Çiçeklerin düzenlenmesi, judo ve çay töreni gibi meşguliyetleri de içeren maneviyatçı eğitim, bir zamanların samuraylarının ve İkinci Dünya Savaşı öncesi gençliğinin yetişmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Fakat firmalar, savaş öncesindeki haline kıyasla maneviyat eğitiminin içeriğinde bazı değişikliklere gitmişlerdir. Örneğin milliyetçi sembollerin yerini bankanın kendi sembolleri (bankanın marşını söylemek, sloganlarını ezberlemek, bayrağını selamlamak) almıştır. Eğitimde bir Zen tapınağına götürülmek ve orada bir Zen rahibinden ders almak hususunun da ihmal edilmediği belirtilmektedir ki, Japonların dinî ve ruhanî taraflarının *manevi örnek* imgesinin aktarımında es geçilmemesi, Kabaklı'nın bu başlıkta bahsedilen röportajını anımsatmaktadır. Eğitimin devamında Japon askerî üslerine gitmek, bir gençlik merkezinde sportif çalışmalar yapmak, çeşitli spor ve yürüyüşler gibi faaliyetlere yer verilmektedir (Rohlen, Şubat 1975, s. 29-53).

Manevi örnek imgesiyle ilgili ilgi çekici bir veri, Mayıs 1971 tarihli *Ötüken*'den gelmektedir. Örneğin benzersiz niteliğinin sebebi, *manevi örnek* imgesinin *Müslüman aday* imgesinin karşısına konumlandırılmış olmasıdır. Bahsi geçen dergi sayısında Türk milliyetçileri arasında geçen bir polemikte, Japonların kendi dinlerine olan sadakatının kuvvetine yapılan vurgu görülmektedir. Böylelikle Japonların manevi

dünyasında dinin boyutunu Kabaklı dışında değerlendiren bir başka yazar daha olduğu meydana çıkmaktadır. Milliyetçi bir iktisatçının kaleme aldığı “*D.A.S.: Türk Milliyetçi-Toplumcu Doktrinin Umumî Esasları*” isimli kitabı eleştiren M. Ziya Gözler, bu kitapta Alparslan Türkeş’in dokuz ışıık doktrinine yapılan hücumları göğüslemeye çalışmaktadır. Gözler, kitapta Japonların Müslüman yapılmasının savunulduğu kısımları da tenkit etmekten geri durmaz, bunu yaparken de “*İnançlarına ölesiye bağlı bu millet İslâmiyeti nasıl kabul eder?*” sualini yöneltir (Gözler, Mayıs 1971, s. 11). Bununla birlikte şunu da akıldan çıkarmamak gerekir ki Japonları *manevi örnek* olarak ele alırken inançlarına bağlılıkları meselesini her zaman *Müslüman aday*ı imgesinin zıttı olarak ele almak gerekmez. Örneğin *İslâm Aylık Mecmua*’nın Ekim 1989 tarihli sayısında, Abdürreşid İbrahim’in seyahatnamesini ele alan ve orada anlatılan Japonya ile yazının kaleme alındığı tarihteki Japonya’yı mukayese eden çalışma, iyi bir örnektir. Yazıda hem Abdürreşid İbrahim hem de eseri hakkında uzun uzadıya bilgi veren paragrafların ardından Japonya’nın mevcut durumunu ele alan bir kısım gelmektedir. Bu kısımda Japonya’nın yüzyıllardır Şinto dinine bağlı olmasına karşın bu durumun endüstrileşmesine mani olmaması, Japonya’da dinin eskiden olduğu gibi hala önemini koruyan bir müessese olduğu tespitlerine yer verilmesi suretiyle *manevi örnek* imgesi işlenmektedir. Ayrıca II. Dünya Savaşı münasebetiyle ciddi hasar alan Japon ekonomisinin savaş sonrasında sıkı bir çalışma ile tekrar ayağa kalktığı, Hiroşima’ya atılan atom bombasının tahribatının da yine aynı azim ile giderildiği ifade edilmekte, böylelikle aynı imge –bu sefer inanç harici bir bağlamda- yeniden üretilmektedir (Cilacı, Ekim 1989, s. 14-15).

Manevi örnek imgesi, kimi zaman onu yanlışladığı düşünülen ifadelerin küçültülmesi veya yok sayılması yoluyla tahkim edilebilmektedir. Bu konuda ilginç bir örneğe *Türk Kültürü* dergisinde rastlanmaktadır. Derginin Aralık 1968 sayısında Necmettin Alkan’ın neşrettiği *Japonya’da Tatil* isimli yapıtı inceleyen bir yazıya tesadüf edilmektedir. Yazı sahibinin, Alkan’ın kitapta anlattığı hususlardan rahatsız olduğu, onları Japonların *manevi örnekliğine* tehdit olarak algıladığı anlaşılmaktadır. Yazarın aktardığı pasajlarda Alkan, Şevket ve Behçet takma isimlerini verdiği iki Türk’ün Japon hamamındaki maceralarını anlatmaktadır. Japon hamamında külotsuz girme adeti, bu iki Türk tarafından garipsenmiş ve o şekilde kendilerini yıkatmaya razı olmadıkları için bir süre

hamam içinde oyalanmışlardır. Nihayet birbirlerinden ayrılmak zorunda kalırlar ve Şevket, girdiği müstakil bir kabinde natırlık yapan bir Japon kızla karşılaşır. Natırın külodunu çıkarmasını ve masaj için yüzükoyun uzanmasını söylemesi üzerine Şevket itaat etmek durumunda kalır. Kitap eleştirmeni, Alkan'ın kitabındaki hikâyeyi aktarmayı bu noktada keser ve okuyucuya hayal dünyasını daha ötesine yöneltmemesini telkin ederek konuyu değiştirir. Japonların meslek ahlakı ve vazife şuuruna sahip büyük bir millet olduğunu, onların vakar ve haysiyetine nüfuz edemeyenlerin küçük düştüğünü belirten eleştirmen, Japonların bizden sonra başladıkları Batılılaşma çabasını 35 yılda tamamladıklarını, iki atom bombasına rağmen kalkınmayı başardıklarını ve Alman, İngiliz ve Amerikan endüstrilerine meydan okumak suretiyle dünya piyasalarını ele geçirdiklerini belirtir. Eleştirmenin kanaati odur ki Alkan bu hakikatleri ilmî bir çerçevede anlatacağı yerde şakacı bir üslupla gözlemlerini aktarmayı tercih etmiştir. Bu nedenle okuyucu, yalnızca *Japonyada Tatil* kitabıyla yetinmemeli, Japon gücünün temellerine inen başka eserleri okumak suretiyle *Japonyada Tatil*'den aldıkları izlenimleri değerlendirmelidir (Harboğlu, Aralık 1968, s. 184-185).

Alkan'ın kitabını eleştiren yazarın Japonların *manevi örnekliği*ni işlerken buna zıt görünecek unsurları görmezden gelme veya önemsizleştirme çabasına gitmesi, Meltem Ahıska'nın *Garbiyatçı fantazi* üzerine yaptığı iki tespiti anımsatmaktadır. Bunlar *Garbiyatçı fantazinin "çelişkileri yok sayarak, olmayanı olmuş gibi göstererek iktidarın açıklanması, meşrulaştırılması ve yeniden üretilmesi"* (Ahıska, 2018, s. 46) ve *"gerçekliği söylemsel olarak üretmek yerine, istenmeyen şeyler yokmuş gibi davranmak"* (Ahıska, 2018, s. 144) nitelikleridir. Japonya'yı merkeze koyan *Şarkiyatçı fantazinin*, temel anlatıya uymayan kısımları etkisiz hale getirme konusunda çok farklı davranmadığı anlaşılmaktadır. *Türk Kültürü*'nde Necmettin Alkan'ın Japon hamamına dair anlatımları işlenirken, hemen ardından Japonya'nın örnek alınacak niteliklerini hatırlatmak suretiyle bu anlatımları geçiştirme yoluna gidilmesi de, bir alt paragrafta görüleceği üzere Muhsin Örtülü'nün *Allah Yolu*'ndaki tefrikalarında, Japonya'da çıplak tiyatrunun varlığını sürdürmesinde Japon halkının oynadığı rolün küçük gösterilmesi gayreti de bir bakıma aynı kaygının ürünü olarak görülmelidir.

Allah Yolu'nda Muhsin Örtülü'nün hatıralarının neşredildiği yazı dizisinin 1 Şubat 1953 tarihli sayısındaki bölümü, *Türk Kültürü*'nde geçen yazı vesilesiyle ve Meltem Ahıska'nın görüşleri ışığında işaret edilen kaygıların bir başka detaylı örneğidir. Örtülü, öncelikli olarak manav dükkânlarında çalışan Japonların “üşenmez, usanmaz ve hele katiyen kızmaz” niteliğine vurgu yapmakta, üstüne Japon erkeğinin karşı cinse yönelik edepli tutumunu da kayda geçirmeyi ihmal etmemektedir. Ona göre Japonya sokaklarında “açık ve dekolte manzaralar çoktur”, dahası “her sınıftan kadınlar ve kızlarla caddeler dolar ve taşar”, fakat tüm bunlara rağmen Tokyo’da bir Japon erkeğinin bir kadına laf atması dahi “vukubulmamış bir hadisedir”. Lakin sıra fuhuş meselesine geldiğinde, bu olgunun Japonya’daki varlığını inkar etmemekle birlikte yalnızca evli olmayan kadınlarla sınırlı olduğunu belirtir ve asla aile kurumundan içeri adım atmadığına işaret eder. Japonya’nın hamamları ve “çıplak tiyatro”su üzerine yaptığı yorumlarda da benzer biçimde *manevi örnek* imgesine halel getirmeme kaygısı dikkat çeker. Ona göre Japon medeniyeti bunlar üzerine değil “ilmî irfan ve bilhassa ahlâk ve fazileti insaniye” üzerine kurulmuş olup bunların tümünün dayanağı “*manevi bir imandır*”. Hususi olarak çıplak tiyatro üzerine yaptığı yorumlarda, otuz civarı Japon kadınının sahneye çıplak çıktığı bu tiyatro çeşidini Japon milletinin faziletine yakıştıramadığını ve bu duruma hayret ettiğini itiraf eder. Fakat seyirci sayısının azlığı ve bunların önemli bir kısmının Birleşmiş Milletler mensupları olması, yazar için bir teselli sunmuş görünmektedir. Bu mesele üzerine fikirlerini noktalarken söz konusu tiyatronun polis müdahalesinden dolayı değil Japon milletinin olgunluğu sayesinde iflas edeceği ve kapanacağına dair inancını ifade eder. Böylelikle bir nevi korumaya alınan *manevi örnek* imgesinin, yazının devamında Japonya’daki dinî ritüellerin canlı tasvirleriyle pekiştirildiği görülmektedir ki, bunlar arasında kucağına aldığı Buda heykelini öpüp okşamak, karşısında saçlarını tarayıp makyaj yapmak gibi faaliyetlerde bulunan bir kadın temsil sanatçısı da bulunmaktadır (Örtülü, 1 Şubat 1953, s. 12-15).

Örtülü'nün tavrına yakın bir durum *Hakkaniyet* dergisinde yazan Mühürdaroğlu’nda görülür. Yazar, Japonların çok kısa zamanda ileri milletler arasına girdiğini ve bu milletlerden bazılarındaki dejenerasyona uğramadığını belirtirken Japonya’ya “geyşalık” kurumu üzerinden yapılan hücumların yanlış propaganda olduğu savunulmaktadır. (Mühürdaroğlu, 25 Nisan 1958, s. 3). Bu şekilde Meltem Ahıska'nın

Garbiyatçı fantazi için öne sürdüğü çelişkileri hiçe sayma ve istenmeyen şeylerin yok farz edilmesi taktiği, *Şarkiyatçı fantazide* Japonların istenmeyen durumlardaki rolünün minimize edildiği bir nevi apoloji biçiminde kendini göstermektedir.

İslâmcı dergiler kimi zaman *manevi örnek* imgesini işlerken farklı bir yönetime başvurmaktadır. O yöntem, Japon Müslümanları üzerine bir haber yaparken genel olarak Japon milletinin takdir edilen yönlerine dikkat çekmektir. 15 Ocak 1982 tarihli *İktibas*'ta Kuveyt'te yayınlanan *Al-Akhbar*'ın Japonya'daki Müslümanlar üzerine bir haberi tercüme edilmiştir. Haberde Japonya'nın tarihte derin köklere sahip bulunan ve geleneklerine sadakatle bağlı bir ülke olduğuna dair ifadeler görülmektedir (Japonya Müslümanları, 15 Ocak 1982, s. 16). Haber her ne kadar Japon Müslümanları üzerine olsa da, bahsi geçen özelliklerin bir bütün olarak Japon toplumu için kullanılması nedeniyle burada *Müslüman aday*ı değil *manevi örnek* imgesi söz konusudur. Keza *Hilâl* dergisinde Japonya'da İslâm'ın durumunu işleyen bir yazıda, genel olarak Japonların cehaletten kurtulup bilgi ile meşgul olan, çalışkan, düzen ve itaata sevgi duyan bir millet olduğunun söylenmesi de aynı bağlamda görülmelidir (Japonya'da İslâmiyet, Ocak 1961, s. 12).

Japonların *manevi örnekliği*ni belli bir Japon grubu üzerinden işleme konusunda *Yeniden Millî Mücadele*'de yer alan bir yazıya özellikle dikkat edilmelidir. Derginin 20 Aralık 1977 tarihli sayısında çıkan yazıda, *manevi örnek* imgesini özellikle Japon öğrencilerin idealizmi üzerinden işleme lüzumu hissedilmiştir. Bir Japon uzmanın *Newsweek*'te Japonların Batı seviyesine çıkma ideali üzerine yazdıkları ile açılış yapan ilgili dergi yazısında, Japon öğrencilerin kendi ülkelerine katkı sunma adına Batı'ya gitmeleri konu edilmiştir. Yazıda ifade edilenlere bakılırsa Japonya 19. yüzyıldan itibaren Batılı kapitalist ülkelere yetişmeyi bir ideal saymış ve bütün Japonlar aynı ideali paylaşmışlardır. Neticede Batı'da tahsil gören Japon gençleri yurtlarına döndüklerinde ülkelerine öğrendikleri şeyleri getirmişler ve böylelikle Japon mucizesi olarak adlandırılan hadise gerçekleşmiştir. Dünya savaşlarının ardından Japonya'nın tekrar ayağa kalkıp, ABD ve Avrupa'ya ticarî tehdit oluşturacak güce erişmesi böyle açıklanmaktadır (ABD, Japonya ve Sanayi Casusluğu, 20 Aralık 1977, s. 5).

Türk Kültürü'nün Kasım 1962 tarihli sayısında Osmanlı aydınlarından Dr. Ahmet Muhittin'in bir anısına yer verilirken, onun Japon öğrencilerin tahsildeki çalışkanlığına dikkat çektiği ifadelerine yer verilir (Akder, Kasım 1962, s. 20-21). *Çatı* ise *manevi örnek* imgesini aktarmak için seçtiği grup olarak Japon gençlerini tercih etmiştir. 1 Mart 1975 sayısında dergi, "Dünyada Gençlik" başlığı altında çeşitli memleketlerin gençliğe yönelik politikalarını irdeleme konusu yapmıştır. Japonya ile ilgili kısımda, bu ülkenin savaştan sonra ilk işinin gençliği her alanda yetiştirmeye teşvik edişi olduğu belirtilmektedir. Hatta bugün Japonya diye bir ülke ve devlet olmasının dahi Japon genci ve onun yılmaz cesareti sayesinde mümkün olduğu ifade edilmektedir. Japonya'nın diğer ülkelere örnek olmasının da aynı sebepten kaynaklandığını belirten yazı, *manevi örnek* imgesine iyi bir timsal oluşturmaktadır (Dünya'da Gençlik, 1 Mart 1975, s. 9).

4.4. ALARMİZM VE JAPON İMGESİ

4.4.1. Erişilmemiş İdeal: "Bu Seviyeye Biz Elli Yılda Niçin Gelemedik?"

Erişilmemiş ideal imgesi, Japonya ile Türkiye'yi mukayese etme ve Türkiye'nin Japonya'ya yetişememişliğine dikkat çekmek üzerine kuruludur. Bu dikkat çekmenin farklı yöntemlerle gerçekleştirildiğine işaret etmek zaruridir. Örneğin Japonya ile Türkiye kimi zaman belli sayılar verilmek suretiyle birbirleriyle karşılaştırılırken, bazı seferler Türkiye'nin Japonya karşısındaki geri kalmışlığının tespit edilmesinden öteye geçer. Örneğin Türkiye'nin durumunun Japonya üzerinden eleştirilmesi, azarlanması ve hatta alay konusu yapılması söz konusu olur. *Erişilmemiş ideal*, her zaman pozitif bir çerçeveye konmuş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Japonları *erişilmemiş ideal* olarak ele almanın bir şekli, Japonya ile Türkiye'yi belli bir konu başlığı üzerinden kıyaslarken istatistiklere başvurmaktır. *İktibas*'ın böyle bir kıyası okuryazarlık üzerinden sergilediği görülmektedir. 1 Temmuz 1984 tarihli sayıda, *Cumhuriyet* gazetesinden nakledilen Oktay Gönensin imzalı köşe yazısında Türkiye'de dergi satışlarının düşüklüğüne vurgu yapılırken Japonya ile Türkiye'nin mukayese edildiği görülmektedir. Gönensin'e göre Türkiye'de bir yılda kişi başına 1.2 dergi satın

alınırken Japonya’da bu miktar 25’i bulmaktadır. Yazar bunun haricinde *Le Monde*’nin Japon basını hakkında verdiği bilgilere de değinmektedir. Bunlar arasında Japonya’da en çok satan gazetenin tam 14 milyon tirajı olduğu, ülkede basılan gazete sayısının her iki Japon’dan birine bir gazete sağlayacak miktarda olduğu gibi hususlar mevcuttur (Gönensin, 1 Temmuz 1984, s. 28).

İstatistik deyince akla sadece belli bir ürün veya hizmet ile ilgili rakamlar gelmemelidir. Sözelimi *Türk Kültürü* dergisinde Türkiye ile Japonya, Batılılaşma tarihleri arasındaki zaman dilimi üzerinden kıyaslanır ve Japonların bizden sonra başladıkları Batılılaşma sürecini 35 senede nihayete erdirdikleri belirtilir (Harboğlu, Aralık 1968, s. 184-185). Benzer bir zaman mukayesesi *Çınaraltı*’nda kendisini gösterir. Japonya ile Türkiye’nin türlü benzerlik ve farklılıklarını sıralayan yazıda konu nihayet iki ülkenin Batılılaşma sürelerine gelir: “*Japonya, seksen doksan senede kalkındı. Bugün, Asya hâkimiyetini istiycek bir durumdadır. Biz, iki yüz senedenberi aynı yolda emeklemekteyiz. Bütün emelimiz, millî varlığımızı korumak*” (Orhon, 16 İkincikânun 1943, s. 3).

Japonya-Türkiye kıyası, her zaman istatistiklere dayalı olma mecburiyeti taşımaz. *Tanıtım* dergisi, Japonya ile Türkiye arasında eleştirel mukayeseyi teknik imalat kabiliyeti üzerinden yapar ve Japonya’nın *erişilmemiş ideal* niteliğini bu şekilde vurgulamayı tercih eder. Başını Japonya’nın çektiği Doğu ülkelerinin teknik alanda içneden yolcu gemilerine hemen her teknik aracı imal ettiğini ve dünya pazarlarına hâkim olduğunu belirten ilgili yazıda Batı’daki çokuluslu şirketlerin Doğu tekniğini kopyalamaya başladıkları ifade edilmektedir. Bununla birlikte yukarıda andığımız imgeyi hatırlatacak bir tespit yapılır ve Türkiye’nin —elbette Japonya’nın da dâhil olduğu— Doğu’nun teknik ilerlemelerine henüz yetişemediği, Batı’nın Doğulaşmasına katkı sunamadığı söylenir (Gümüş, Şubat 1986, s. 9). *Türk Edebiyatı*, Türkiye’nin Japonya’nın gerisinde kalması problemini müzik eğitiminin sorunları üzerinden gündeme getirir. Türkiye’de müzik eğitiminin sorunlarını ele alan ilgili yazıda basılı materyal problemi ele alınırken Japon örneği tekrar karşımıza çıkmaktadır. Yazar, Türkiye’de müzik eğitimi ile alakalı basılı materyal sıkıntısına dikkat çekerken, TRT başta olmak üzere resmî kuruluşların notaları teksir sistemi yahut elle yazarak çoğaltmadan ötürü hatalar içerecek şekilde yayımladıklarını belirtmektedir, “*Halbuki*

Japonya dahil bütün ülkeler mükemmel baskılı notalarını ülkemize satmaktadır” (Kızıltuğ, Ocak 1986, s. 68).

Bozkurt, Japonya’nın II. Dünya Savaşı sonrasında geçirdiği yıkıma karşın yeniden ayağa kalkma başarısını gündem yapar ve Türkiye’nin neden aynı başarıyı gösteremediğini sorar: “*Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’ndan tamamen yıkılmış olarak çıkan bir Almanya, yine, dünyada ilk defa atom bombasına hedef olarak milyonlarca insanını ve zenginliğini kaybeden bir Japonya bugün gelişmiş ülkelerin başında yer alırken, biz niye hâlâ gerilerdeyiz? Onların en fazla 25 senede geldikleri bu seviyeye biz elli yılda niçin gelemedik?*” (Oktay, Ekim-Kasım 1973, s. 2). 1 Kasım 1981 tarihli *Yeni Düşünce*’de, Japonların Meiji Restorasyonu ile bizdeki Tanzimat aynı tarihlerde başladığı halde, Japonya yazının kaleme alındığı tarihlerde dünyanın 4-5 süper devletinden birisi iken Türkiye’nin hala gelişmekte olanlar arasında sayıldığı ve 10-15 yılda bir bunalım yaşadığı belirtilirken benzer bir noktaya temas edilmiştir (Türkkan, 1 Kasım 1981, s. 14).

Bazen *erişilmemiş ideal* imgesi, yukarıda verilen örnekler gibi sırf tespitte bulunma ve soru sorma eşiğini geçer, Türkiye’nin durumunu yüksek sesle eleştirme noktasına gelip dayanır. Bu konuda *Türk Kültürü* dergisinin Kasım 1962 tarihli sayısı örnek verilebilir. Bu sayıda dergi, Osmanlı aydınlarından Dr. Ahmet Muhittin’in bir anısına yer vermektedir. Muhittin, hukuk müderrisi Selahattin Bey ile Avrupa’da eğitim üzerine konuşurken ona Japon hükümetinin Avrupa’da genç Japonları tahsil ettirmesinden bahseder. Genç Japonlar, büyük bilginlere asistanlık ederek ve bilimsel araştırmalara iştirak ederek bilim insanı olmayı öğrenmektedir. Selahattin Bey bunları dinledikten sonra “Evet” der, “*Bunlar güzel şeyler, lâkin bizim için süs kabilinden, zait. İki üç sene bir âlimin önünde ders aldıktan sonra kitap okursunuz, âlim olursunuz*”. Ahmet Muhittin, zikredilen görüşe katılır ve Türkiye’de Batı bilimini en iyi anlamış olanların bile bu zihniyette davrandığını, Batı kitaplarından aldıkları bilgiyi aynen kabul etmekle yetindiklerini ifadeye koyar (Akder, Kasım 1962, s. 20-21). *Bilgi*’de Japonya ile ilgili bir yazının, araştırmacı bilim adamlarının nasıl yetişmesi gerektiği konusuna giren kısmında yine Türk ve Japon araştırmacılar arasında bir karşılaştırma yapıldığı görülmektedir. Fakat *Bilgi*, *Türk Kültürü*’nün aksine daha önceki paragrafta görülen

tespit ve soru sorma taktiğine başvurmuştur. İlgili yazıda Batı'ya tahsile gönderilmiş Türk doktora öğrencilerinin doktora bitince ülkeye geri döndürülmesine karşılık Batılı ve Japon araştırmacıların sahalarında derinleşmek ve rastladığı sorunları çözmeyi öğrenmek maksadıyla birkaç sene daha Batı'da kaldığı belirtilmektedir. Japon kalkınmasının böyle araştırmacılar sayesinde gerçekleştiğini ifade eden yazar, Türkiye'nin son otuz senedir kaç araştırmacıyı böyle yetiştirdiğini sorarak *erişilmemiş ideal* vurgusu yapar (Tanyel, Eylül 1954, s. 3-5).

Aslına bakılırsa *erişilmemiş ideal* imgesinin, iki ülke arasındaki uçuruma işaret ederek soru sorma veya eleştiride bulunmanın ötesine geçtiği durumlara rastlamak mümkündür. Örneğin Türkiye'de olması temenni edilen –fakat olmayan- hususların Japonya'da görülmesi, Türkiye'nin mevcut halini –özellikle aydınları- eleştirmenin ötesinde, azarlama noktasına gelip dayanabilmektedir. *Ötüken*'de inşaat yüksek mühendisi bir yazarın Japonya'nın güncel durumunu sık sık Türkiye ile karşılaştırdığı bir yazı bu konuda oldukça öğreticidir. Örneğin Japonya'da tarımın nüfusu besleyecek güçte olmasına mukabil Türkiye'de beslenmenin bir mesele olduğunu ifade eder. Bundan başka, Japonya'da bakanlık sayısının Türkiye'den az olması, Japonya Çin'le diplomatik ilişki kurmaz ve Ruslarla barış antlaşması imzalamazken, Türkiye'de başbakan İnönü'nün Makarios'a evinde ziyafet vermesi gündeme getirilir. Japonya'da atom santralleri yapılırken Türkiye'deki imkanların “*çıkarıcı, mason, Türk olmayan ithalâtçıya ve sosyal adalet safsatalarına*” sarf edildiğinin belirtilmesi ise, yazıdaki bahsi geçen azarlayıcı niteliğin altını kalın çizgilerle çizmektedir. Yazının devamında Japonya ve Türkiye, ormanlar, maden kaynakları ve sanayi gibi muhtelif konularda karşılaştırılmaya devam edildikten sonra ise nihayet yazının kapanış cümleleri gelmektedir. Kapanış cümlelerinin, aynı zamanda azarlama dozunu aydınlar üzerinden iyice arttıran, en şiddetli ifadeleri içeren cümleler olduğuna tanıklık edilir: “*Türkçü gençliğe sesleniyorum: Haysiyetsiz, çıkarıcı, Türklük gururu ve sevgisinden yoksun sözde aydınların Türk Devletini yönetmeğe hakkı yoktur. Dış ve iç düşmanlarını iyice tanı! Türk Devletinin güçlenmesini istemiyen ihanet yuvalarını yok etmek için çok çalış, bilgili ol, Türklük Türkçü yönetici kadro bekliyor. ‘MUHTAÇ OLDUĞUN KUDRET DAMARLARINDAKİ ASİL TÜRK KANINDA MEVCUTTUR’ Tanrı yardımcın olsun.*” (Eriş, Şubat 1972, s. 8).

Ötüken'in başka bir sayısında, imzasız çıkan bir yazıda, Japonya-Türkiye kıyasının yine aydınları hedef tahtasına koyma ve onları Japonların yaptığı yapmamakla suçlama niteliğine büründüğü anlaşılmaktadır. Yazıda, Japonya'da düzenlenen bir Picasso sergisi için gönderilen tablolardan bir kısmının, Japon gümrükçüleri tarafından müstehcen oldukları gerekçesiyle ülkeye sokulmadığı belirtilir. Dahası, bu durum Türkiye'deki film, şiir ve romanlardaki müstehcen unsurlarla mukayese edilir ve ardından Japon örnekliğini Türk aydınlarına hücumla pekiştiren şu ifadelerle nihai hüküm verilir: “*Dünyanın en ileri cemiyetlerinden birisi olan Japonya'nın gümrükçüleri dahi, sanat ile edepsizliğin ayrı şeyler olduğunu bu hareketleriyle ortaya koyarlarken bizdeki ilerici (!!!) geçinen malûm okumuş (!) takımının kör gözleri, acaba, ne zaman açılacak?*” (Güzel Bir Misal, Ağustos 1973, s. 2). *Türk Edebiyatı*'nda Ahmet Kabaklı'nın Türk aydını ile Japon aydınına mukayese ederken birincinin Fransa'da kadın, kumar ve dans görünce bunlara saplanan, ikincinin ise ciddi bir şahsiyete sahip olduğunu söylemesi de yine benzer bağlamda ele alınması gereken bir eleştiridir (Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 6). Kabaklı, aynı röportajında Türk basını ile Japon basınına da mukayese eder ve Japon gazetelerinin dedikodu ve seks satmadığını, Japon halkına nasihatler, gençlerin terbiyesi ve çiçek tanzimi usulleri gibi konuları işlediğini söylerken, Türkiye'deki gazetelerin tam zıddı durumunda olduklarını iddia eder (Ahmet Kabaklı ile Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 5).

Şimdiye kadar *erişilmemiş ideal* imgesinin tespit, soru sorma, eleştirme ve azarlama yöntemleriyle işlenmesine dair misaller gösterildi. Bununla birlikte söz konusu imge, kimi zaman Türkiye'nin Japonya'ya erişememişliğini tespit etme, tenkit etme veya azarlama noktasını geçer, Türkiye'nin durumu ile dalga geçme noktasına varır. 15 Mart 1982 tarihli *İktibas*, Japonya seviyesine ulaşmanın Türkiye için ne kadar güç olduğuna dair bir taşlama içerir. *Gırgır* dergisinden aktarılan bir karikatürde, Turgut Özal'ın, Türkiye'nin 10 yıl içerisinde bir Japon mucizesi yaratacağı açıklaması ile alay edilmektedir. Karikatürde bir gazetecinin Turgut Özal'a, o sırada sokaktan geçmekte olan cüce boyutlarında insanları kastederek “*Çok haklısınız valla... Millet doğru dürüst gıda alamadığından ufalıp Japonlara benzemeye başladı bile...*” dediği görülmektedir

(Turgut Özal “Türkiye 10 Yıl İçinde Bir Japon Mucizesi Yaratacak” Dedi..., 15 Mart 1982, 30). Türkiye’nin Japonya’ya yetişmesinin zorluğuna dikkat celbeden karikatür, *erişilmemiş ideal* imgesinin oldukça net bir temsilidir. *Gırgır*’ın aynı sene yayımladığı başka bir karikatürde de –tıpkı *İktibas*’ın naklettiği karikatürde olduğu gibi- Turgut Özal’ın Japon modeli söyleminin gerçekçi bulunmadığı ve Japonya’nın *erişilmemiş ideal* olarak gösterildiği anlaşılmaktadır. Ünlü isimlerin boy gösterdiği karikatürde Margaret Thatcher’ın “*Arjantinlileri bombalamamız, savaş ilanı değildir... Biz barıştan yanayız...*”, Özal’ın “*Japon mucizesi... Enflasyonu %25’te tutucuz...*” dediği görülürken, onların yanı sıra “*Heyt ulam be! Bem köpekten hiç korkmam, bi kafa çaktım mı hepsisinin dişlerisini kırarım*” diyen bir karaktere yer verilmektedir (*Gırgır*, 16 Mayıs 1982, s. 1).

Erişilmemiş ideal imgesinin alaycı bir tonda işleniş biçiminden sadece Turgut Özal payını almamıştır. *Ötüken* dergisinin Aralık 1966 tarihli sayısında “*İkinci Dünya Savaşının yenik ve perişan Japonyası*”nın bağımsızlıktan sonraki teknik başarılarını sıralayan yazı, daha eski örneklerin mevcudiyetini ispat etmektedir. Japonya’nın uzay araştırmalarına harcadığı paradan, uzay roketleri geliştirmesinden ve Japon fizikçilerin nükleer reaktör tasarımlarından bahsedilen yazının sonuç kısmında, dönemin Türkiye’sinin durumuna iğneleyici bir değinme ile bahsin kapatıldığı görülüyor: “*Bin dokuz yüzün yetmişli yılları birçok bakımdan ilginç olacağa benzer. İştittiğime göre bu süre içinde bizimkiler de Edirne-İstanbul hattının elektrifikasyon işini bitirmiş olacaktırmış... Tabii araya bir engel girmezse...*” (Atsız, Aralık 1966, s. 15). *Tanıtım* dergisi ise farklı bir konuda benzer bir ironiyi, yapımcısı Japon olan ve TRT’de yayınlanan bir program üzerinden yapmıştır. *İpek Yolu* isimli programın Türkiye ile ilgili bölümünde, Türkiye ile diğer Türk memleketleri arasındaki benzerliklerin işlenmesi, ilgili yazıyı kaleme alan Yavuz Bülent Bakiler’in dikkatinden kaçmamıştır. Japon yapımcının programda “*bizi yerimizden fırlatacak kadar ırkçı-Turancı tesbitlerle*” karşımıza çıktığını savunan Bakiler, onun Uygur, Türkmen, Özbek, Kazak, Azeri ve Tatarlarda Türk kültürünün hala yaşadığına dair bilgi verdiğini söyler ve ardından sorar: “*Halbuki bizim ‘ırkçılık-Turancılık uzmanları’ artık o topraklarda Türk kalmadığını, o soydaşlarımızın artık Ruslaştıklarını keramet buyuruyorlardı değil mi?*” Japon programcının Karadenizli delikanlıları karşılıklı oynattıktan sonra onlara Uygur

Türklerinin oyunlarını gösterdiğini ve aradaki benzerliklere dikkat çektiğini, böylelikle “hiçbir korkuya kapılmadan, onun hakkında tutacağımız gizli dosyalardan endişe duymadan büyük bir cür’etle” davrandığını da ayrıca ifade etmeyi ihmal etmez. Bakiler’in buradaki gizli dosya vurgusu, kendisinin de savunduğu Turancılığın Türkiye’de takibat altında tutulmasına dair yapılan bir iğneleme olup, yazının devamı da bu ironiden nasibini almaya devam eder. Yazar, Japon programcının Türklere dolaylı yoldan Türklerin kültür ve dil birliğine dair mesajlar verdiğini, derhal hakkında ırkçı ve Turancı olduğuna dair dosya tutulmak suretiyle Japonya’ya geri gönderilmesinin sağlanmasını, Japon hükümeti nezdinde olayın kınanmasını, hatta Japon programcının yanı sıra programın TRT’de yayınlanmasına katkılarından ötürü kendisinin, Kültür Eski Bakanı Tevfik Koraltan’ın ve TRT Eski Genel Müdürü Doğan Kasaroğlu’nun hakkında da dosya tutulup Rus gizli servisi KGB’ye gönderilmesini esprili bir dille telkin eder (Bakiler, Mart-Nisan 1986, s. 15). Bahsi geçen mizahî satırlarda Bakiler, Türkiye’nin kendi içinde Türk ülkeleri arasındaki birlik noktalarını işlemek tehlike addedilirken, bir Japon programcının bu konuda daha serbest davranabilmesine, Türkiye’de kişinin güvenlik güçlerince izlenmesine neden olacak bir konunun onun tarafından açıkça dillendirilebilmesine imrenerek bakmakta, Türkiye’nin bu seviyeye gelememiş olmasıyla açıkça alay etmektedir.

4.4.2. Almanya’nın İkizi: “Bu İki Milleti Yıkma ve Onların Yerinde Kozmopolit Topluluklar Teşekkül Ettirmek İçin”

Japonya’nın *Almanya’nın ikizi* olarak resmedildiği imge, tıpkı *adanmış savaşçı* imgesi gibi ağırlıklı olarak II. Dünya Savaşı ile bağlantılıdır. Bunun sebebi, söz konusu imgenin genellikle Almanya ile Japonya’nın II. Dünya Savaşı yıllarında ve ardından gelen mağlubiyette yaşadıkları ortak durumlara dikkat çekilmek suretiyle işlenmesidir. İmgeyi işleyen yazıların II. Dünya Savaşı bittikten çok sonraki yıllarda yayımlanmasına karşılık yine de bu savaştan izler taşıması, *adanmış savaşçı* imgesini hatırlatan bir başka örüntü olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte *Almanya’nın ikizi* imgesinin tek işleme yöntemi II. Dünya Savaşı’na gönderme yapmak değildir. Kimi zaman Almanya ile Japonya’nın Batılılaşmanın antitezi olarak sunulduğu, Türkler’in bu iki memlekete aynı anda ilgi duymasına dikkat çekildiği veya İsrail’in bu iki ülkeyle yan yana

getirildiği de görülmektedir. İmgenin her kullanıldığı yazıda olumlu bir çerçeveye yerleştirildiği görülmektedir.

Almanya'nın ikizi imgesini işlemenin bir yolu, Alman ve Japon örneklerini Batı'yı körü körüne taklit etmenin antitezi olarak sunmaktır. Bu yolu izleyen *Millî Eğitim ve Kültür* dergisinin Mart 1980 tarihli sayısında, Tanzimat'ı şiddetle tenkit eden bir yazıda, Japonya'ya Almanya ile birlikte değinildiği görülmektedir. Yazarın Batı'ya platonik aşkla bağlı olmakla suçladığı Tanzimatçıların çeşitli felaketlere yol açtığı ileri sürülürken, 19. yüzyıl başlarında bizimle aynı durumda olan Japonya ve Almanya'nın böyle felaketlere maruz kalmadığı için ileri ve gelişmiş ülkeler olmayı başardıkları iddia edilmektedir. Yazara göre Almanya da, Japonya da katı gümrük rejimleri ile kendi millî sanayilerini muhafaza etmiş ve mevcut sanayi düzeylerine ulaşmışlardır (Zeybek, Mart 1980, s. 11). *Sebil*'de Ali Rıza Demircan'a ait olan bir yazıda, kalkınma için başka ülkeleri taklide lüzum olmadığını ifade için verilen iki örneğin Almanya ve Japonya olması, aynı bağlamda dikkat çekicidir (Demircan, 7 Ocak 1980, s. 7).

Kimi zaman Almanya'nın Japonya ile yan yana anılmasının gayesi, Türkler'in onlara ilgisinden söz etmektir. Sözelimi *Hakkaniyet*, devrin başbakanı Adnan Menderes'in Japonya ziyaretini konu edinen yazıda Almanlar ile Japonları bir arada anar, fakat bunu Japonların da en az Almanlar kadar Türk halkının sevgisini kazandığı belirterek ve iki ülke arasında ne gibi paralellikler olduğuna dair daha fazla detay vermeyerek yapmayı tercih eder (Mühürdaroğlu, 25 Nisan 1958, s. 3). Hareket dergisine ait bir sayıda, “*yurdumuzda, bilen ve bilmeyenler çevresinde sık sık bahsedilen Alman ve Japon mucizeleri*”ne değinen bir yazıya tesadüf edilmektedir. Bu yazıda “*kafası-boş aydınlara*” eğitim sisteminin ancak üstünkörü bir bakış kazandırmasından ötürü Japon ve Alman mucizelerinin sebep-sonuç ilişkisi içerisinde incelenmemesinden şikâyet edilmektedir. Dahası, Alman başarısından daha dikkat çekici ve ibret kaynağı olduğu belirtilen Japon başarısı hakkında çeşitli tespitler yapılmaktadır. (Sefa, Ağustos 1973, s. 52-53).

Almanya ile Japonya'nın birlikte anıldığı bir başka konu, II. Dünya Savaşı sonucunda yaşadıkları kader ortaklığıdır. Bu kader ortaklığı, her iki memleketin de savaştan ağır bir

mağlubiyet ve yıkım ile çıkmasına karşılık tekrar silkinip ayağa kalkmayı başarmalarıdır. *Bozkurt*'un bir sayısında Almanya'nın iki dünya savaşından da yıkımla çıktığı, Japonya'nın ise atom bombasına hedef olduğu halde yine de gelişmiş ülkelerin başında gelmelerine işaret edilirken, bu kader ortaklığı gündeme getirilmiştir (Oktay, Ekim-Kasım 1973, s. 2). *Türk Yurdu*'nun Şubat 1987 tarihli sayısında, Türk Ocakları'nın yeniden faaliyete açılma vesilesiyle düzenlenen merasimdeki konuşmalardan Tarık Somer'e ait olanı, aynı bağlamda dikkat çekmektedir. Somer, Almanya ve Japonya'ya 14-15 kere gittiğini, her iki ülkeyi de yakından tanıdığını belirtirken, ikisinin de II. Dünya Savaşı'ndan mağlubiyetle çıkmalarına mukabil uzun dönemde ekonomik başarılar kazandığını tespit etmekte, savaş sonucu yanmış ve yıkılmış olan iki ülkenin kısa süre içerisinde ayağa kalkabildiğini ifade etmektedir (Muharrik Güç: Milliyetçilik, Şubat 1987, s. 55). *Millî Kültür*'ün Aralık 1983 tarihli sayısında, derginin öğretmenlerin yetiştirilmesi hususunda yayımlanan bir yazıda Japonya misal gösterilirken, yine Almanya ile savaş sonrası durumlarındaki benzerlik öne çıkarılacaktır. Yazar, her Japon'un yedi yaşından itibaren Japon öğretmeninin eseri olduğunu belirten yabancı bir yazara atıfta bulunduktan hemen sonra kendi kanaatini belirtir. Ona göre II. Dünya Savaşı'nın yıkımından çıkan Almanya ve Japonya'nın başarılı olmasında, kendilerine uygun bir eğitim sistemi takip etmelerinin ve insan yetiştirmeye önem vermelerinin tesiri büyüktür (Soytürk, Aralık 1983, s. 62).

Hareket dergisinin Ağustos 1973 sayısındaki bir yazı, Japonya ile Almanya örneklerini birlikte zikretmek, böylelikle onların savaş sonrası kader ortaklıklarına dikkat çekmek yolunu izlerken, "*Alman ve Japon mucizesi*" olarak zikredilen bu iki misalin yanına bir üçüncüsü "*İsrail Mucizesi*" adı altında ilave edilmektedir. İsrail'in gelişme ve imar hareketlerine genişçe yer verilen yazıda, nihayet konu Türkiye'ye getirilmekte ve yazının kaleme alındığı tarih itibarıyla kırk milyon nüfusu olan Türkiye'nin büyük bir insan potansiyeline sahip olduğu, bu potansiyeli değerlendirmesi durumunda Alman, Japon ve İsrail mucizelerinin yanına bir "*Türk Mucizesi*" ekleyebileceği ileri sürülmektedir. Şimdiye kadar bunun başaramamasının sorumlusu olarak ise Türkiye'yi 200 yıldır yönetenlere işaret edilmektedir (Hareket, Ağustos 1973, s. 1-2). Burada *Almanya'nın ikizi* imgesinin Türk modernleşmesine yönelik bir eleştiriye kaynaklık

etmesi, bir önceki paragrafta bahsi geçen yazıda aydınlara yapılan tenkidi hatırlatmaktadır.

Türk modernleşmesini tenkit ve Almanya-Japonya-İsrail üçlüsünü bir arada anma konusunda benzer bir tavra *Nesil*'in Mayıs 1979 sayısında, yabancı ülkeleri taklit eğilimini tenkit eden bir yazıda rastlanılmaktadır. Yazıda sanayileşmede öncü ülkelerin bunu dinî ve millî değerlerini terk etmeden başardıkları iddia edilmekte, örnek olarak sayılan memleketler arasında Japonya görülmektedir. Japonya için "*asırlar önceki ecdadının yaşayışının*" devam ettiği tespitinde bulunan yazı sahibi, II. Dünya Savaşı'ndaki yıkımın ardından tekrar ayağa kalkan Almanya'yı ve uzun süre vatanlarından uzak kaldıkları halde örf ve adetlerini korumayı başaran ve nihayet İsrail'i kuran Yahudileri de misal vermekten kaçınmaz. Türkiye'nin kalkınmayı başaramamasını ise bahsi geçen örnekler gibi davranmak yerine "*maymunca bir iştahla taklide*" yönelmesi üzerinden açıklar (Arık, Mayıs 1979, s. 8-9).

10 Nisan 1972 sayısında *Yeniden Millî Mücadele*, *Almanya'nın ikizi* imgesini detaylıca fakat önceki örneklerinden farklı bir şekilde yansıtır. Farklı olan, iki ülkenin benzer yönlerini aktarırken bunu onların farklılıklarını inkâr etmeden yapmasıdır. Gerçi daha önce örnek verilen *Hareket* dergisi sayısında da Japon başarısının Alman başarısından daha dikkat çekici olduğu söylenmişse de, ikisi arasındaki farkları detaylandırma yoluna gidilmemiş, bu husus *Yeniden Millî Mücadele*'de Kurt Lachmann adlı bir yazara ait olan ve savaş sonrası Almanya ve Japonya üzerine gözlemler aktaran yazıda kendine yer bulabilmiştir. Lachmann'ın yazısının başına dergi tarafından konan açıklamada, "*II. Dünya Harbi, bu iki milleti yıkmak ve onların yerinde kozmopolit topluluklar teşekkül ettirmek için de yapılmıştır*" tespiti mevcuttur. Lachmann'ın gözlemlerinde ise hem Japonya hem de Almanya'da antimilitarizmin gençler arasında yayılması, dinî ve ailevî bağların zayıflaması, Amerikan kültürünün taklit edilmesi gibi hususlar göze çarpar. Bununla birlikte iki ülke arasındaki farklara da dikkat çekilir: Batı ve Doğu olarak ikiye bölünen Almanya'nın aksine Japonya birliğini korumayı başarmıştır. Dahası, Japonlar Almanlar'dan daha istekli ve canlı bir görünüm arzetymekte, hayatı yavaşça alan Almanlar'ın aksine hız, kararlılık ve işe kendini verme özelliklerini yansıtmaktadırlar (II. Cihan Harbinden Sonra Almanya ve Japonya, 10 Nisan 1972, s. 2).

Büyük Doğu'nun bir sayısında Japonya *Almanya'nın ikizi* olarak işlenirken farklı bir yol tutulmuştur. Tutulan yol, Almanya ile Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrasındaki kader ortaklıklarını bu sefer antikomünist cephe icabı iki ülkenin tekrar ayağa kaldırılması üzerinden ele almaktır. Liberal dünyanın; Rusya'yı, Batı'da Almanya'yı, Doğu'da Japonya'yı kullanmak suretiyle bir nevi mengene arasına alıp ezmek istediği belirtilen yazıda mengenenin her iki kolunun da kırık olduğu dillendirilmektedir; nitekim onları – yani Almanya ve Japonya'yı- kıranlar da, artık tamir etmek zorunda hisseden Batı demokrasilerinden başkası değildir. Yazara göre II. Dünya Savaşı yıllarında birbirine rakip üç kutup –Nazizm, komünizm ve liberalizm- olduğu için üç kutuptan ikisinin birlik olup üçüncüsünü ezmesi, kendi aralarında ne olacağını sonra belirlemesi kaçınılmaz bir durumdu. Nitekim Almanya ve Japonya'nın Batı dünyası tarafından – yazarın ifadesiyle “*yular altında*” olmak ve iş bitince tekrar “*eski kazığa sımsıkı*” bağlanmak kaydıyla- yeniden güçlendirilmesi, bahsi geçen iki memleketin de “*küçük bir dünya yüzü görmeleri için*”bu duruma onay vermeleri söz konusudur. Amerika'nın Rusya'ya karşı Alman ve Japon ordularını tekrar ayağa kaldırma çabalarına yer verilen yazıda, bu teşebbüslerin amacına ulaşması durumunda Üçüncü Dünya Savaşı'nın yakın olacağı bildirilmektedir (Binatlı, 9 Aralık 1949, s. 9).

29 Ağustos 1972 tarihli *Yeniden Millî Mücadele, Almanya'nın ikizi* imgesine bu sefer Japonya ve Almanya'nın birtakım küresel planlara zorluk çıkardığı tezi üzerinden yer verir. Üstelik yazı sahibi, bu ikisinin yanına bu sefer İsrail'i değil Türkiye'yi eklemiştir. Ona göre Avrupa Devleti'nden Dünya Devleti'ne geçişi planlayanlar, Almanya ve Japonya'nın yanı sıra Türkiye'deki millî uyanışlardan endişe duymaktadırlar (Ortak Pazar Kıbrıs'ı Ne Yapacak?, 29 Ağustos 1972, s. 12).

4.5. İKTİSADÎ MİLLİYETÇİLİK VE TAVİZSİZ MİLLİYETÇİ İMGESİ: “KALPLERİNDE YALNIZ JAPONYA AŞKI YAŞAR”

Tavizsiz milliyetçi imgesi, Japonların ulusal menfaatlerini titizlikle koruma ve bu uğurda yabancılara boyun eğmeme iradesini temel alan bir imge olarak ortaya çıkmaktadır. İmgenin özellikle iktisadî milliyetçilik adı verilen damardan beslenmesi söz konusu

olup, bu sebepten ötürü milliyetçiliği kalkınmanın kaldırıcı olarak sunduğu ve iktisadî zaferlere dikkat çektiği görülmektedir. Bununla birlikte milliyetçiliğin fikir tarafının da *tavizsiz milliyetçi* imgesi tarafından büsbütün ihmal edildiği söylenemez. İmgenin kimi temsilleri, Japonların milliyetçiliğe ekonomik reçetelerin ötesinde, ideolojik olarak da bağlı bulunduğunu ispat gayretindedir. Elbette Japonlara atfedilen çoğu imge gibi *tavizsiz milliyetçi* imgesinin de kimi zaman Türk modernleşmesinin tenkidi amacıyla kullanıldığını not düşmek gerekir. *Tavizsiz milliyetçi* imgesinin bütün kullanımları pozitif bağlamda olmuştur.

Milliyetçi dergilerin Japonların *tavizsiz milliyetçiliğini* işleme şekillerinden birisi, milliyetçilik ile kalkınma ve gelişme arasında irtibat kurmak ve ardından Japonya'yı bu konuda örnek göstermektir. *Töre*'deki bir yazıda, Türkiye'de endüstrinin gelişmemiş olmasına gerekçe olarak yeterince süre geçmemesinin sunulmasına itiraz eden yazar, Japonya'nın yarım yüzyıl içerisinde "*orta çağ şartlarından sıyrılarak modern bir sanayi ülkesi haline gelmesi*"ne dikkat çeker. Ona göre Türkiye'nin aynı başarıyı gösterememesi, millî bir endüstri politikası olmadığı şüphesi uyandırmaktadır (Güçeri, Eylül 1973, s. 24). Aynı derginin başka bir sayısında ise dünyada ne kadar kalkınmış ve gelişmiş ülke varsa hepsinin bunu milliyetçilik rehberliğinde yaptığını ileri sürülmekte, kısa zamanda kalkınan İsrail ve Japonya buna örnek gösterilmektedir (Hacıeminoğlu, Ocak 1974, s. 22). *Millî Eğitim ve Kültür*'de çıkan bir yazıda da Japonların başarısında ateşli Japon milliyetçiliğinin temel unsur olduğu savunulmuştur (Zeybek, Mart 1980, s. 11).

Bilgi'de çıkan bir yazıda, Japonya'daki bilimsel araştırmaların ve endüstrileşmenin millîlik vurgusu üzerinden işlendiği görülmektedir. Yazıda pozitif bilimlerde hamle yapma lüzumu üzerinde durulurken Japonya örneğine işaret edilmektedir. Japonların memleketlerini ayağa kaldırmak amacıyla bilimsel ve teknik gelişmenin önemine karar verdiklerini ve bundan dolayı Batı üniversitelerine ve müesseselerine binlerce öğrenci yolladıklarını anlatan yazıda, Japonya İmparatorluk Akademisi'nin başkanı Dr. Sakurai'nin 1927'de yaptığı tespit aktarılır: "*Memleketimiz tabîî gelir kaynakları bakımından fakirdir. Bu sebeple, millî endüstrimizi inkişaf ettirmek için fen bilgilerini bugünkü istihsal usullerine tatbik etmek zorundayız.*" Keza Japon Ayan Meclisi, millî

ilerlemenin temelini teşkil ettiği için bilimsel araştırma ve çalışmaları teşvik etme konusunda gereken tedbirlerin devletçe alınmasını oybirliği ile tavsiye etmiştir. 1932’de Sakurai pozitif bilimlere verilen önem sayesinde millî endüstrinin de terakki ettiğini belirtmiştir. Ona göre Japonya’nın bilimsel başarılarının mevcut seviyesinin, sadece dışarıdan bilgi ithal ettikleri eski dönemlere kıyasla arada yüzyıllar varmış gibi ileri olmasının sebebi, Japon milletinin entelektüel uyanıklığı ve devlet adamlarının derin basiretidir (Tanyel, Eylül 1954, s. 3-5).

Çınaraltı, Japon modernleşmesinde ulusal hislerin itici gücüne vurgu yapan bir yazıya sayfalarında yer açmıştır. Emekli general Hüseyin Hüsnü Emir Erkilet’in kaleme aldığı yazıda, ilk defa Amerikan donanması Japon limanlarını ticarete açmak istediğinde, Japonların gözünün açıldığı belirtilmektedir. Yazarın görüşü odur ki Japonlar millî karakterleri bozulmuş, ulusal hisleri zayıf bir millet olsalar, bahsi geçen hadiseye tepki olarak derhal kalkınma ve yenilenme çabasına girmeyeceklerdi. Keza Japonların modernleşme konusundaki millî ihtiyaçları o kadar büyük bir hız ve mükemmellikle giderilmişti ki, *“asırlarla geri kalmış hiçbir memleket ve hiçbir millet bu kadar az zamanda ve her alanda Japonya ve Japonlar derecesinde bir yenileşme ve ilerleme kabiliyet ve kudreti gösterememiştir”* (Erkilet, 6 Haziran 1942, s. 4). Japonların her tehlikeyi temkinle karşıladığını, gerektiğinde her türlü zorluğa sabır gösterdiğini, ölümü hiçe saymayı ve fedakârlığı bildiğini ileri süren yazar, tüm bu vasıfların kaynağını *“onun kuvvetli ve bükülmez milliyetçi ruh ve terbiyesinde”* arar. Japonların bu sayede ülkeleri ve imparatorları için ölüme yürüyebildiklerini sözlendiren yazar için, Avrupa’ya giden Japon öğrencinin türlü fikir akımlarına kapılmadan, yalnızca çalışıp öğrenmeye ve ülkesine dönünce öğrendiklerini uygulamaya gayret etmesini kuvvetli Japon bilinci sağlamaktadır. Ne de olsa *“Japon için Japonya ve Japonluk her şeyden evvel gelir. Aksi şerefsizliktir; şerefsiz bir Japon ise yaşayamaz”* (Erkilet, 6 Haziran 1942, s. 5). Kullanılan ifadelerde sık sık öne çıkan millîlik ve millet kavramı, Japonya’yı *tavizsiz milliyetçi* olmak sayesinde bilim, endüstri ve modernleşme sahalarında yükselen bir kuvvet olarak resmetmektedir.

Bazen millîlik ve millet gibi kavramlara doğrudan yer vermeden, ekonomik sahada kazanılan başarılar üstünden *tavizsiz milliyetçilik* işlenmektedir ki, *Türk Edebiyatı*’nda

Japonların animasyon sanatı üzerinden kazandığı başarılarla değinen yazı bu konuda iyi bir örnek teşkil eder. Yazıda ifade edildiğine göre Japonya animasyon üzerinden dünya pazarlarını ele geçirmeye gayret etmiştir. Üstüne üstlük, dünyada çok tutulan klasikleri çizgi film haline getirmiş ve klasiklerin yazıldığı ülkelerde pazarlamıştır. Hem ileri hem geri kalmış memleketlere çizgi film pazarlayan Japonya, ekonomik bir dev olmanın yanı sıra animasyon aracılığı ile mantalitesine kuvvet katmıştır. Yazar, Türk karikatüristlerin de çizgi animasyona yönelebileceğinden bahsederken, Japonya'nın yüzleri aşan animasyon ordusuna dikkat çeker (Temur, Aralık 1981, s. 41). Burada Japonya'nın özellikle ekonomi sahasında kendi ürettiği çizgi filmler aracılığıyla ciddi başarılar elde etmesine ve pazarlara girmesine yapılan vurgu, *tavizsiz milliyetçi* imgesine yapılmış olarak görülmelidir. *Türk Kültürü* dergisinde çıkan, iki atom bombasına rağmen kalkınmayı başaran Japonya'nın Alman, İngiliz ve Amerikan endüstrilerine meydan okumak suretiyle dünya piyasalarını ele geçirdiklerini belirten yazı da bundan farklı görülemez (Harboğlu, Aralık 1968, s. 184-185).

Tavizsiz milliyetçi imgesini Japonya'nın sisteminde milliyetçiliğin temel olması üzerinden yansıtan bir yazıya Mayıs 1987 tarihli *Millî Kültür*'de tesadüf edilmektedir. Yazıda Japonya'nın 1872'den itibaren gençlik yayınları ve eğitimi meselesine ciddi manada eğilmeye başladığı, temel ilkesi milliyetçilik olan "Merkezî Eğitim Sistemi"ne 1886'da geçtiği, Japon millî eğitim bakanının, hükümetlerin yaptığı her şeyin halkın yararına olması gerektiğini savunduğu belirtilmektedir (Çongur, Mayıs 1987, s. 29-30). Japonya'da bizzat sistem tarafından desteklenen milliyetçilik temasını işleyenlerden birisi de *Türk Edebiyatı*'nda Japonya ile ilgili görüşlerine yer verilen Ahmet Kabaklı'dır. Yazar, "*Japonya'da yabancı okul diye bir mefhum yok*" iddiasının ardından, İngilizce'yi ikinci dil olarak kabul ettiklerini, fakat onu kendilerinin okuttuğunu ve bundaki esas amaçlarının Batı tekniğini almak olduğunu ileri sürer (Ahmet Kabaklı ile Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 13).

Töre yazarlarından İskender Öksüz'ün, Japonları *tavizsiz milliyetçi* olarak yansıtmaya özel bir ilgisi olduğu anlaşılmaktadır. O, bunun için milletlerin yükselişinde diğer milletlerle rekabetin kıymetine dikkat çeker ve Japon modernleşmesini bu bağlamda ele almayı tercih eder. Derginin Temmuz 1975 tarihli sayısında Öksüz, savaşların yapıcı ve

yıkıcı niteliklerini tartışmaktadır. Öksüz, savaşların yapıcı niteliğini savunanların görüşüne delil olarak Japonya ve Çin'in uyanışında dışarıdan yapılan saldırıların etkili olmasını gündeme getirir. Yıkıcı tesirlere örnek olarak ise şayet savaşların Osmanlı İmparatorluğu'na vurduğu darbeler olmasa Türkiye'nin Ortadoğu'nun Japonya'sı²⁶ olacağı tezini zikreder. Ona göre her iki tez de büsbütün yanlış değildir, fakat savaşların yapıcılığı tezine yakından bakıldığında Japonya ve Çin'in uyanışına sebep olan baskıların savaştan ziyade savaş dışı mücadelelerle alakalı olduğu görülür: "*Çin ve Japonya'nın uyanmasında, bu milletlerle rakipleri arasındaki harp dışı mücadele ve rekabet yapıcılıkta harpten çok daha tesirli olmuştur*" (Öksüz, Temmuz 1975, s. 2-3). Yazarın, aynı dergide Ayhan Tuğcugil müstear ismiyle kaleme aldığı başka bir yazıda ise bahsi geçen tezlerini tekrar gündeme getirdiği görülür. Japonya'nın uzun süre dünyanın geri kalanından izole yaşarken Amerikalı Komodor Perry'nin Japon sahillerine taşıdığı rekabet üzerine silkinip uyanışa geçtiğini belirtmek suretiyle milletlerin rekabeti ile uyanışı arasında bağ kurar. 19. asrın başlarında bir Japon'un kendisini diğer Japonlardan ziyade ailesine ve sınıfına bağlı hissetmesi söz konusu iken, Perry'nin gelişiyle Japon olmayan milletlerin farkına varılır, Japonların milletleşmesi gerçekleşir "*ve örnek Japon'umuz birkaç yıl sonra Çin'i fethetmiş; 20. asra gelindiğinde fert, aile, sınıf Japon milleti yanında ikinci plana düşecek ve Japon'lar Kamikaze uçaklarına bineceklerdir...*" (Tuğcugil, Kasım 1976, s. 6-7).

Bilgi'de Müfide Ferit Tek'in anılarında *tavizsiz milliyetçi* imgesinin odak noktası Japon halkıdır. II. Dünya Savaşı'nın zorlu senelerinde Japonları tanıma imkânı bulan yazar, başlangıçta harp döneminde Japon hükümetinin politikalarına anlam veremediğini söyler. Örneğin beyazların casus olarak görülüp en ufak bahanelerle hapse atılması ve türlü yasaklar ona "*lüzumsuz ve manasız zulümler*" olarak görünmüştür. Fakat aradan geçen yedi senede yazarın fikirleri değişmiş, artık Japonları anlamaya başlamıştır. Örneğin beyazlara yapılan muamelenin sebebinin o insanlara kudret ve beylik ispatı çabası olduğunu fark eder. Çünkü beyaz-sarı farkına sadece alay ve gülüşle mukabele eden Çinlilerin aksine Japon milleti gayet alıngandır ve beyaz-sarı mücadelesi "*bir hastalık gibi onun gururunu*" kemirmiştir. "*Bana öyle geliyor ki Japonların bütün*

²⁶İçinde bulunduğu bölgenin Japonya'sı olma idealini İttihat ve Terakki'nin Osmanlı İmparatorluğu, İranlı aydınların İran için tasavvur ettiği, tezin önceki kısımlarında belirtilmişti. Aynı idealin 1970'lere ait bir dergide tekrar ortaya çıkması dikkat çekicidir.

hareketleri, hatta bütün tarikleri bu milli gurur ve alınganlığın hikâyesidir” diyen yazar, Japonların kökenini irdelerken, Japonların kendilerinin güneşten indiklerini söylediklerini ve okullarda böyle öğrettiklerini de ayrıca not düşer (Tek, Ocak-Şubat 1951, s. 17-19). Yazar ayrıca, II. Dünya Savaşı, halktan ziyade askerlerin ihtirası ile ilgili olmasına karşılık Japon halkının imparator hatırına gülererek ölüme koştuğunu, yenilgiden sonra ise yine onun hatırı için eski düşmanları Amerikalılara misafir muamelesi yaptıklarını ifade eder. Japonlar daha önceleri Meiji istediği için “Avrupalı” olmaya çalışmış, şimdi ise devrin imparatoru için demokrat olmaya gayret etmektedirler. Çünkü vatanları için yapmayacakları fedakârlık yoktur, ne de olsa “*Kalplerinde yalnız Japonya aşkı yaşar. O derece ki, hayatları, ahlâkları, düşünceleri, eserleri, sanatları edebiyatları hattâ kadınların mevsime göre giydikleri kimonoların işlemeleri bile mukaddes Yamato’ya birer sevgi ilâhisidir*”(Tek, 1 Mayıs 1951, s. 2-4).

Kimi zaman milliyetçi dergiler, Japonları *tavizsiz milliyetçi* olarak resmederken bunu onların pratikleri üzerinden değil fikirleri üzerinden yapmayı tercih eder. Örneğin Turancı bir Japon’un Turan halklarına hitaben kaleme aldığı çağrışı sayfalarına taşıyan *Ötüken* dergisinde Japonların milliyetçi ideoloji ile özdeşleştiği görülmektedir. Imaoka Chiochiro’nun “*Turan Milletlerine Çağrı*” başlığı ile kaleme aldığı metnin dergide yayımlanan tercümesinde, o sıralarda Sovyetler Birliği’nin egemenliği altında yaşayan Turan halklarına birleşmeleri ve Sovyet yönetimine başkaldırmak suretiyle istiklallerine kavuşmaları telkin edilmektedir. Metnin bitişinden hemen sonra ise Azerbaycan Millî Kurtuluş Birliği Güney Amerika Şubesi’ni temsil eden Musa Yusufzade’nin Chiochiro’ya teşekkürüne yer verilmiştir. Yusufzade, Japon milletini yurtseverlik kavramı ile iç içe anmak suretiyle *tavizsiz milliyetçi* imgesini ideolojik boyutta aksettiren şu ifadelerle seslenir muhatabına: “*Gerçekten böyle yurtsever çağrı o büyük, asil Japon kanını taşıyan millete yakışır*” (Turan Milletlerine Çağrı, 28 Mayıs 1966, s. 16-17). Yine *Ötüken*’e ait bir sayıda, inşaat yüksek mühendisi bir yazarın Japonya’nın güncel durumunu ele alırken Japon devletini Japon soyundan gelen ve “*başka bir ırka ait şuurun zerresini*” taşımayan bir imparatorun idare ettiğini vurgulaması, Japonların milliyetçiliğe fikren bağlılığının altını çizmesi bakımından aynı paralelde görülmelidir (Eriş, Şubat 1972, s. 8).

Japonların *tavizsiz milliyetçiliğini* yine milliyetçiliğe ideolojik bağlılıkları üzerinden tebrik etmekle beraber, bunu Türk modernleşmesinin tenkidi ile beraber götürmek, *Millî Eğitim ve Kültür* dergisindeki bir yazıda görülen eğilimdir. Derginin Mart 1980 tarihli sayısında Tanzimat'ı şiddetle tenkit eden bir yazıda, Japonya'ya yer verildiğini görmekteyiz. Yazarın Batı'ya platonik aşkla bağlı olmakla suçladığı Tanzimatçıların çeşitli felaketlere yol açtığı ileri sürülürken, 19. yüzyıl başlarında bizimle aynı durumda olan Japonya ve Almanya'nın böyle felaketlere maruz kalmadığı için ileri ve gelişmiş ülkeler olmayı başardıkları iddia edilmektedir (Burada *Almanya'nın ikizi* imgesine yapılan gönderme, ilgili bölümde işlenmiştir). (Zeybek, Mart 1980, s. 11). *Yeni Düşünce* ise toplumsal dönüşüm için buna yardım edecek millî bir aydın kadrosu yetiştirmek lüzumuna dikkat çekerken, Japonya'nın Batı'ya açılmadan önce millî bir aydın kadrosu yetiştirmesinin altını çizer ve bu aydınların -Türkiye'dekilerin aksine- birbirlerinin aleyhine davranmak yerine bir nevi işbirliği yaptıklarını vurgulamak suretiyle Türk aydınlarına dolaylı bir eleştiri yöneltir (Türkdoğan, 1 Aralık 1981, s. 23).

Çınaraltı dergisinde *tavizsiz milliyetçi* imgesi Türk ve Japon aydınları yerine gençlerini bahis konusu etmek yoluyla işlenmektedir. Yazı sahibi, Japonya'nın seksen-doksan senede kalkınmaya muvaffak olmasına mukabil, Türkiye'nin aynı başarıyı gösterememesinde faturayı Türk gençlerine kesmektedir. Ona göre Türk ve Japon gençlerinin millî görevlerine bağlılıkları arasında fark mevcuttur. Örneğin Japon genci Batı kültürünü öğrenmek için Avrupa'ya gönderildiğinde eğitimini tamamlamaya mecburdur ve eğer misyonunu tamamlayamazsa ülkesine dönmek yerine harakiri yapmayı tercih eder. Türk genci ise aynı şekilde Avrupa'ya gönderildiğinde başarılı olamasa dahi ülkesine döner ve tanıdıkların yardımıyla üniversite hocası olur. Dahası, hocalık vazifesini yanlışlarını telafi için değerlendirmek yerine yabancı ideolojilerin propagandasını yapmaya başlar ve millî duyguları yıkmaya gayret eder (Orhon, 16 İkincikânun 1943, s. 3).

Yeniden Millî Mücadele'de Japon imparatorunun bir muhabirin sorularına yanıt veriş şeklinde “*dış tesirlerden tamamiyle uzak oluğun havası*”nın hissedildiği belirtilerek onun *tavizsiz milliyetçi* olarak resmedildiği görülmektedir (İmparatorun Dedesine Bağlılığı, 7 Ekim 1975, s. 2). Derginin 29 Ağustos 1972 tarihli sayısında ise, Ortak

Pazar'ın konu edildiği bir yazıda Japonya'nın yükselen ekonomik gücünün Ortak Pazar'a tehdit oluşturduğu ifade olunmaktadır. Öyle ki "*Gerek millî müesseselere gösterilen bağlılık, gerekse erişilen ekonomik güç*"ü ile Japonya, Avrupa Devleti teorisyenlerinin gözünde mutlaka etkisiz hale getirilmesi gereken bir engel haline gelmiştir (Ortak Pazar Kıbrıs'ı Ne Yapacak?, 29 Ağustos 1972, s. 12). Başka bir dergi, *Türk Edebiyatı*, Japon devlet adamlarının şahsî kompleks ve çıkarlarına değil Japonya'nın çıkarlarına göre hareket etmesine değinerek benzer bir duruş sergiler (Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 8-9).

Müslüman Sesi, Japonları *tavizsiz milliyetçi* olarak imgelerken yerli kamuoyuna seslenme arzusunu gizlememiştir. 30 Eylül 1982 tarihli sayısında dergi, Japonları Türkiye'ye örnek olarak takdim eder. "*Japonyadan Trabzon'a*" başlıklı yazıda, Komodor Perry'nin Japonya'yı zorla dışarı açmasının ardından Japon yetkililerin kendi kaynaklarını dış malların istilasına karşısında koruyabilmek için tedbirler aldığı belirtilmektedir. Yetkililer ülke kaynaklarını değerlendirecek bilgili eleman yetiştirmek için okullar açarlar ve "*Böylece hızlı kalkınmalarının özü, kendi zenginliklerini değerlendirmek olur*". Yazıda, konu daha sonra Türk balıkçılığının ıslahı amacıyla Japonya'dan çağrılan uzmanların Doğu Karadeniz'deki incelemelerine gelmektedir. Japon uzmanlar, Türk balıkçıların yeni teknikleri öğrenmesi için İstanbul ve Trabzon'da birer okul açılmasını tavsiye etmiş, dahası Türkiye'nin denizlerindeki balık zenginliğinden yeterince istifade edemediğini ifadeye koymuşlardır. Yazının sonlarında kendi millî hazinelerini değerlendiremeyen hiçbir ülkenin dış borçla kalkınamadığı savunulurken Türkiye'ye de *tavizsiz milliyetçi* olması tavsiyesinde bulunulur: "*Japonya'dan, Trabzon'a uzmanlar gelebilir, bazı işlerde görebilirler. Ama asıl gelmesi gereken millî serveti değerlendirme yolu ile kalkınma ruhudur*" (Japonyadan Trabzon'a, 30 Eylül 1982, s. 18-19).

4.6. MUKTEDİR MÜHTEDİ HAYALİ VE MÜSLÜMAN ADAYI İMGESİ: "YALNIZ BESMELE BİLMİYORLAR"

Japon milletini *Müslüman aday*ı sayan imge, İslâm dini ile bağdaştırdığı pek çok olumlu keyfiyeti Japonlarda gerçekleşmiş gören bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz

konusu imge bu nedenle Japonların Müslüman olma ihtimalinden heyecanla bahseder, bazense Japonya’da İslâm’ı yayma faaliyetlerine ve Japon Müslümanlarına işaret etmek suretiyle bu ihtimalin gerçeğe dönüşmesinden duyduğu memnuniyeti gizlemez. *Müslüman aday* imgesinin bütün temsil biçimlerinin pozitif olduğu görülmektedir.

Müslüman aday imgesi, İslâmcı dergilerde ulaştığı popülariteye milliyetçi dergilerde ulaşamamış görünmektedir. Çünkü taranan milliyetçi dergiler arasında yalnız *Türk Edebiyatı*’nda bu imge tespit edilmiş olup, bu bölümde verilecek olan örneklerin geri kalanı tamamen İslâmcı dergilere aittir. Derginin Temmuz 1986 sayısında yer verilen Ahmet Kabaklı röportajında Japonların *Müslüman aday* olarak vassfedilmesine özel bir önem verildiği görülmektedir. Kabaklı, arkadaşı Salih Özcan’ın “*Bu adamlar yalnız besmele bilmiyorlar, kelime-i şهادetleri eksik*” şeklinde –bu bölümün başlığına da alınan- tespitini ve Mehmet Akif’in “*Müslüman demek için yalnız eksiği tevhid*” söylemini aktarır, dahası bunları onaylar. Hatta İslâmiyet’in istediği her şeyin Japonlarda olduğunu dahi savunacak kadar ileri gider:

Bizim tasavvur ettiğimiz Peygamberimiz zamanında var saydığımız, Osmanlının ilk kuruluşunda var saydığımız Endülüs’ün, Emeviliğin, Abbasiliğin kuruluşları zamanında var bildiğimiz, serpintileri bugüne kadar devam eden, halkımızda zaman zaman gördüğümüz yüksek ahlâkın Japonya’da mevcut olduğunu söylemek isterim. Yani, bu Japonlar hakikaten niçin Müslüman değildir dersiniz? İslâmın istediği her şey bunlarda vardır (Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 7).

Kabaklı’nın tespitlerinde İslâmcı hareketten arkadaşı Salih Özcan’a ve İslâmcı şair Mehmet Akif Ersoy’a gönderme yapması, esasen *Müslüman aday* imgesini işlemedeki tesirleri açığa çıkarmaktadır. Japonların davranışları ile İslâm arasında ciddi paralellikler kuran *Müslüman aday* imgesinin İslâmcı dergilerde –ileride örneklerinin görüleceği üzere- ne büyük bir yoğunlukla işlendiği ve bunun Mehmet Akif Ersoy ve Abdürreşid İbrahim gibi isimlere dayanan derin kökleri düşünülürse, milliyetçi dergilerde bu mevzuda rastlanan yegane örneğin de İslâmcılığın fikrî izlerini taşıması şaşırtıcı görülmemelidir.

Müslüman adayı imgesini işlemenin yollarından birisi, Japonya’da İslâmiyet’in yayıldığını bildiren yazılar yayımlamak ve Japon Müslümanlarının türlü müspet özelliklerine dikkat çekmektir. Özellikle *İktibas* dergisinin bu metoda sık sık başvurması dikkatlerden kaçmamaktadır. Dergi, 15 Eylül 1981 tarihli sayısında, *Türkiye* gazetesinin Uzakdoğu Müslümanları hakkındaki bir haberini aktarırken bu yöntemle başvurmuştur. Haberde, Japonya’da “sayıca az fakat çalışkan, şuurlu ve hepsi yüksek tahsilli” bir Müslüman cemaati olduğu belirtilmiş, sayılarının da arttığı ifade edilmiştir (Uzakdoğu’daki Müslümanlar, 15 Eylül 1981, s. 14). *İktibas*’ın, bir Kuveyt yayın organından naklen Japonya’da Müslüman sayısının artmaya başladığını, diğer kalkınmış ülkelerin aksine Japonya’daki Müslümanların ekseriyetinin dışarıdan göç eden değil yerli kimselerden olduğunu belirten ifadeler içeren bir sayısı (Japonya Müslümanları, 15 Ocak 1982, s. 16) ile *Australia Hicret* adında bir yabancı yayın organından naklen, Japonya’da yüksek ilim adamlarının İslâmiyet’i tercih ettiği, bu durumun Batı’yı rahatsız ettiği ve ayrıca, Japonya’da Müslüman olanların ekserisinin göçmen değil de yerli Japon olmasının gelecek için büyük ümitler gösterdiği söylenen bir haberi aktaran diğer sayısı (Dünyadan Haberler, 15 Şubat 1982, s. 11), aynı bağlamda anılmaya değer örneklerdir. Keza *İslâm Aylık Mecmua*’nın, Abdürreşid İbrahim’in Japonya’da İslâmiyet’e duyulan ilgiyi “.... fakat bundan sonra İslâmiyetin Japonya’da intişar edeceği şüphesizdir” tespitiyle anlattığını belirten satırları ve bu tespitin hemen ardından gelen, Japonların yaşam tarzı, ahlâk, adet bakımından İslâm’a yakınlığının vurgulandığı cümle de aynı bağlamda düşünülebilir (Cilacı, Ekim 1989, s. 14-15).

Müslüman adayı imgesini işleyen dergiler, bunu kimi zaman belli bir Japon’un İslâmî faaliyetlerde bulunması veya Müslüman olması üzerinden gerçekleştirmeyi münasip bulmuşlardır. *İktibas*’ın bir sayısında Japon Müslümanlarından Ömer Mita ile ilgili haberi bu hususta akla gelmektedir. Mita’nın vefatı üzerine yapılan bir habere yer verilen sayıda, Japonya’da Mita tarafından yürütülen İslâmlaşma faaliyetlerine yer verilmektedir ki, bunlar arasında Kur’an’ın Japonca’ya çevrilmesi de vardır (Japonya’da Kuran-ı Kerim’i İlk Tercüme Eden Ömer Mita Vefat Etti, 1 Ağustos 1983, s. 19). *Nesil*’in ise aynı usulü bir Japon güreşçinin İslâm’a geçiş haberine yer vererek izlediği söylenebilir. Antonioİnoki isimli güreşçinin Müslümanlığa geçişini bir basın toplantısı

ile ilan ettiğini bildiren haberde İnoki'nin “İslâm Dininin kendisinde derin bir tesir icra ettiğini, bu dinin Allah'ın birliğine, insanlığın eşitliğine ve bütün muamelelerinde adalete dayanan çok mübarek bir din olduğunu” ifade eden açıklamalarına yer verilmektedir (Meşhur Japon Güreşçisi İnoki Müslüman Oldu, Mayıs 1979, s. 64).

Japonya'da Müslüman sayısının artışına ve Japon Müslümanlarının olumlu niteliklerine dikkat çekmek, yalnızca *İktibas*'ın başvurduğu bir metod olarak değerlendirilemez. Örneğin *Sebil* dergisi, Japonya'yı “dünya gayrimüslim ülkeler arasında islâmî gelişmeye en hızlı şekilde sahne olan yer” ilan etmek suretiyle aynı yoldan gider. Ülkede İslâmlaşma faaliyetlerinin II. Abdülhamid'in girişimleriyle başladığı belirtilen ilgili yazıda Japon Müslümanlarının lideri Dr. Fukuto'nun Japonya'yı yakın gelecekte bir İslâm ülkesi haline getirme hedefine de değinilmiştir (İstikbâl İslam'ındır!, 30 Mart 1979, s. 8-9). *İslâm Yolu*'nda ise benzer bir durum, Mısır'da yayınlanan *el-Musavver* dergisinden alıntılanan bir yazı vesilesiyle olmuştur. Japonya İslâm Enstitüsü'nün başkanı Prof. Kentaro Omura'nın imzasını taşıyan yazıda Japon Müslümanlarının çoğunun “ilim ve irfan sahibi münevver kimseler” olmasına dikkat çekilmektedir. Dahası, Japonların İslâmiyet'i kendi geleneklerine ve millî terbiyelerine yakın bulmaları sebebiyle kabul ettiklerinin altı çizilmiştir (Omura, 30 Mart 1950, s. 5).

Hilâl dergisinin üç farklı sayısında neşredilen yazılar aşağı yukarı bir önceki paragrafta bahsi geçen örüntüyü izlemektedir. Bu sayılardan birisinde, Müslüman Japon alimlerinden Şeyh Ömer Meyta ile yapılan bir röportaja yer verilmiştir. Şeyh'in kendi milletinin “İslâmiyeti kabule büyük istidatları” olduğunu söylemesi alaka uyandırıcıdır. Fakat kolay ikna edilir olduğunu söylediği Japonlara tebliğde bulunması için alimlerin gönderilmesi gereğine dikkat çekmeyi de ihmal etmemiştir. Bundan başka, Japon Müslümanlarının Filistin meselesindeki hassasiyetlerine ve faaliyetlerine de gönderme yaptığı görülmektedir (Röportaj DHA, Ekim 1970, s. 13). Derginin başka bir sayısında ise, Japonya'da İslâm'ı yayma faaliyetlerinde bulunan Hasan Bin Al Şeyh'in, Japonya'da kendi önünde pek çok insanın İslâm'a girişine şahit oluşundan ve bundan duyduğu memnuniyetten söz edilmekte, bunun haricinde Japon halkının İslâm'a önem verdiği bu günlerde irşat faaliyetlerinin artırılması lüzumuna değinilmektedir (Japonya'da İslâmiyet, Haziran 1975, s. 32). Derginin üçüncü olarak örnek verilecek

sayısında, İslâm'ın Japonya'daki durumunu işleyen, Dr. Esad Kılıçer'in çevirdiği belirtilen bir yazıya yer verilmiştir. Yazıda Japon Müslümanların “*dinlerine riayetkâr*” niteliğine dikkat çekilmesi ve “*Şintoizm dininin kendilerini saadete ulaştırmaya kâfi olmadığını*” hissettiği belirtilen Japon milletine “*bu fırsattan istifade ederek, din âlimi ve tebliğ edicilerini*” yollama lüzumunun belirtilmesi önemlidir (Japonya'da İslâmiyet, Ocak 1961, s. 12).

Japonların İslâm diniyle karşılaşmaları ve ona yakınlık duymaları temalı anekdotlar aktarmak, *Müslüman aday* imgesini işlemenin farklı bir yoludur. *İslâm* dergisinde, Kore Savaşı'nda Türk askerleri için –tıpkı Muhsin Örtülü gibi- imamlık vazifesinde bulunan Zübeyir Koç'un Japonya gözlemlerine yer verilmesi, bahsi geçen yola dair bir fikir verebilir. Tokyo'da bir cami minaresinden okuduğu ezanı anlatırken Koç, gelip geçen Japonların durup ezanı dinlediklerini ve böylece “*Allah diye, taştan yapıp taptıkları Buda heykellerinin Allah olmadığını*” öğrendiklerini ifade etmektedir (Koç, Nisan 1957, s. 16-17).

Koç'un başvurduğu anekdotal yöntem, *Şadırvan* dergisinin bir yazısında ayrıca işlenmektedir. “*Japonya'dan Mektup Var: Japonlar İslam'ı Tanısalar Mükemmel Müslüman Olurlar*” başlığıyla yayımlanan yazıda Japonya'da gördüklerini çeşitli misallerle anlatan yazar, yazının başlığına taşıdığı umudu son cümlelerine de koymayı unutmamıştır: “*Benim kanaatim islâmı tanırsalar Japonlar her halleri ile mükemmel müslüman olma kaabiliyetinde bizlere çok yakın bir millet*” (Büyükkoca, 21 Eylül 1977, s. 32-34, 48). *Selâmet* dergisi ise Japon Müslümanlarına yönelik genel bir övgü ile bazı Japon Müslümanlarının anekdotlarını birleştiren bir anlatımı münasip görmüştür. Abdürreşid İbrahim'in kızı Fevziye Hanım ile yapılan röportaj, derginin sayfaları arasında kendine yer bulmaktadır. Fevziye Hanım, Japonların hâlihazırda bir din aramakta oldukları için İslâmiyet'e eğilim gösterdiklerini ve onu kendilerine uygun bulduklarını ileri sürmektedir. Bundan başka, Müslüman olan Japonların dinlerine yoğun sadakatlerinin altını çizmektedir. Fevziye Hanım'a göre “*Japonlar içinde İslâmiyeti kabul edenler ona sınıksız sarılıyor ve bir daha ondan ayrılmıyorlar*”. Nitekim bu konuda ilginç iki örnek vermektedir ki, bunlardan biri, Rus-Japon Harbi sırasında ölürse Müslüman olduğu anlaşılsın diye üzerinde kelime-i tevhid yazısı

taşıyan bir Japon askeridir. Diğeri ise Abdürreşid İbrahim'in Müslüman olan bir Japon dostudur ki, karısına, eğer ölümünden sonra İbrahim'i görürse ona kocasının Müslüman öldüğünü bildirmesini vasiyet etmiş, karısı da zamanı gelince bu vasiyeti yerine getirmiştir (Abdürreşid İbrahim'in Son Yılları, 7 Eylül 1949, s. 4-5, 16).

Müslüman adayı imgesini işlemenin en istisnai yolu, bir Japon'un dinî bir konuda ortaya attığı fikir ile İslâm dininin uyumunu gözler önüne sermektir. Bu yolu izlemiş tek İslâmcı dergi olan *İslam'ın İlk Emri Oku*'nun Mayıs 1964 tarihli sayısında, derginin farklı haberleri inceleyen Mıhriddin Cenân imzalı bölümünde Hz. İsa ile ilgili kısım dikkat çekicidir. Hz. İsa'nın aslında çarmıha gerilmediğini, onun yerine öldürülenin bir başkası olduğunu ileri süren Japon yazar Kozo Sasaki'nin iddialarına yer veren yazıya göre Sasaki'nin iddiaları, Kur'an'ın Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediği söylemini doğrulamaktadır. Hz. İsa'nın Japonya'ya geldiği ve orada vefat ettiği tezlerini de savunan Sasaki'nin görüşlerinin Hristiyanlıktaki teslis akidesini yıktığını ileri süren yazıda, söz konusu iddiaların doğru çıkması halinde Hristiyan aleminin geçireceği sarsıntıyı Müslümanlar'ın geçirmeyeceği, zira Kur'an'ın Hz. İsa ile ilgili söylediklerinin Sasaki'nin tezleri ile uyduğu belirtilmektedir (Cenân, Mayıs 1964, s. 24). Dergide bir Japon yazarın Hz. İsa konusunda İslâm ile paralel bir görüş ortaya atmasının gündeme getirilmesi, muadillerine göre daha üstü kapalı ifade edilmiş olsa da *Müslüman adayı* imgesine dâhil edilecek bir görüntü arz etmektedir.

4.7. TOPLUMSAL CİNSİYET VE ÖRNEK KADIN İMGESİ:

“UMUMİYETLE EVDE, UMUMİYETLE EŞİNE BAĞLI, SADIK, SAYGILI”

Örnek kadın imgesi, Japon milletinin genelinden ziyade onun belli bir kesimine –belli bir cinsiyetten olan Japonlara- odaklanması nedeniyle özel bir konuma sahiptir. Gerçi diğer imgelerin de zaman zaman Japon milletinin genel bir temsili olma iddiasından uzaklaşıp belli Japonları merceğe almayı tercih ettiği görülmüştür. Sözgelimi *manevi örnek* imgesinin kimi temsillerinde yalnızca Japon gençlerini veya Japon öğrencilerini ele alması söz konusuydu. Bununla birlikte yalnızca belli temsillerinde değil bütün temsillerinde Japon halkının salt belli bir bölümünü –kadınlar- ele almak bakımından

örnek kadın imgesi benzersizdir. İmge, genelde Japon kadınına anaçlık ve sadakat gibi değerler atfederken, bazı zamanlarda ise Japon kadınına yakıştırılan bir nevi cinsel püritenizm üzerinden doğum kontrolü karşıtlığı için kullanılır. İmgenin bütün kullanımlarının olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Müfide Ferit Tek örneğinde görüleceği üzere, bu imge Japon kadınının içinde bulunduğu birtakım olumsuzlukları kabul etse dahi onları Japon kadınına tenkit etmek, onun *örnek kadınlığı*ni reddetmek için kullanmaz.

Öncelikle, *örnek kadın* imgesinin milliyetçi dergiler tarafından çok tutulmuş bir imge olmadığını not düşmek lazımdır. Nitekim taranan dergiler arasında çok az örneği bulunabilmiştir. Bu örneklerden birisinin, Japon kadınının durumu konusunda olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri bir arada barındırması gözlerden kaçmamaktadır. Bahsedilen yazı, 1 Mayıs 1951 tarihli *Bilgi*'de yayınlanmıştır ve yazıyı kaleme alan Müfide Ferit Tek'in, Japon kadınının gördüğü muameleden hoşnut olmadığı anlaşılmaktadır. Amerika'da doğup büyümüş genç bir Japon kızı ile konuştuğunda, onun kendisine Japon erkeklerinin yirmi yaşından sonra sevme kabiliyetini yitirdiğini, çocukları –özellikle erkek olanlarına ilah muamelesi yapacak kadar- sevdiğini fakat aşık olmadığını söylediğini aktarır. Genç kadın “*Japon merhametsizdir. Yalnız kuvveti tanır, zayıfa acımaz. Dikkat ediniz, biri düşse güler, birine bir felâket gelse sevinir, ellerini oğuşturur, can yakmaktan zevk alır, eğlenir. Burada kimse kimseye dost değildir, dostluk diye bir şey yoktur*” diye eklemeyi de ihmal etmemiştir. Yazar bu olumsuz tespitleri aktardıktan sonra Japon kadınına –İslâmcı dergilerde çok daha sık göreceğimiz üzere- *örnek kadın* olarak takdim etmektedir. Örneğin “*Japon kadını sevimlidir, sabırlıdır, itaatlidir, çalışkandır, iyi annedir*” demek ve halk kadınının çocuğu arkasına bağlayıp, hava soğuk ise çocuğu kimonosunun içine koyup başını kendi başı ile aynı yakadan çıkarttıktan sonra o şekilde işlerini gördüğünü bildirmektedir. Fakat müspet tespitler burada bir kez daha kesilir ve Japon kadınının kaynanası ve kocası karşısındaki cefasından, sosyal hayatta –örneğin bazı yüksek aile hanımları hariç Tokyo hayatındaki toplantılarda- görünmemesinden bahsetmeye geçilir. Yazar, artık Japon kadınlarının erkekleriyle eşit hakları olduğuna inanmakta zorlanmaktadır. Bir zamanlar erkek gördüğü zaman önünde eğilen sessiz Japon kadınının kocasından eşitliği nasıl istediğini, Japon kadın ve erkeklerinin dili konuşma şekli –birincilerin daha mütevazı,

ikincilerin daha hakim olacağı şekilde- dahi farklı olmasına karşılık aralarındaki farkların nasıl kalktığını anlayamadığını söyler. Kendisinin Japonya’da bulunduğu zamanlarda Japon meclisine kadınlar alınmadığı için sarayın izin vermesiyle oraya girebildiğini, imparatoriçenin dahi meclise alınmadığını dillendirir (Tek, 1 Mayıs 1951, s. 2-4).

Müfide Ferit Tek’in yazısı, Japon kadınının annelik becerilerinden ve diğer müspet özelliklerinden bahsederek onu *örnek kadın* olarak tasvir etse de, bunu Japon kadınının Japonya’daki toplumsal yapı içerisindeki durumuna yoğun bir negatif bakışla iç içe vermesi özgün bir tavidir. Çünkü Japon kadını ile ilgili taranan dergilerde tespit edilen ve Müfide Ferit Tek’in yazısı dışında kalan hiçbir örnekte *örnek kadın* imgesi, hemen yanı başında bu *örnek kadın*ın olumsuz bir durum içinde olduğunu ileri süren bir gözlemlerle iç içe verilmemiştir. Esasen Tek dışında bu imgeye başvuran yalnız bir milliyetçi yazara rastlanmış olup, o da başlıkta gönderme yapılan “*umumiyetle evde, umumiyetle eşine bağlı, sadık, saygılı, böyle bir havada*” ifadelerini Japon kadınına yakıştıran Ahmet Kabaklı’dır. Gerçi Kabaklı, bahsi geçen ifadelerin yanı sıra Japonya’da kadınların yeni yeni devlet hayatına girmeye başladığını, Türk kadınlarının onlara nazaran daha hür olduğunu ve “*belki örfün tesiriyle*” iş sahasında daha çok varlık gösterdiğini söylemeyi unutmaz (Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet, Temmuz 1986, s. 14). Fakat Kabaklı, bunları söylerken Tek’in kullandığı eleştirel dile başvurmaz ve sadece tespit yapma mahiyetinde konuşur.

Japon kadını, İslâmcı dergilerde pek çok kez *örnek kadın* imgesine konu olmuştur. *İslâm Aylık Mecmua*’da “*Japon kadınının evinin kadını, ideal bir eş ve anne oluşu*”na dikkat çekildiği görülür (Cilacı, Ekim 1989, s. 14-15). *Hilâl* ise iş sahibi olan Japon kadınlarının aile kurduktan sonra işi bırakıp aileleriyle ilgilenmeye başladığını söyleyerek onları idealize eder (Özcan, Eylül 1980, s. 10-11).

Kadın ve Aile, İslâmcı dergilerde Japon kadınının *örnek kadın* niteliğini farklı bir bağlama taşır ve onu doğum kontrolü haplarına karşıtlığın sembolü haline getirir. Derginin bir sayısında, “*Ayin İçinden*” bölümünde Türkiye dışından çeşitli haberler aktarılırken Japonya es geçilmemiştir. “*Japon Kadının Korkusu*” başlıklı bir haberde

Japon kadınlarının, hükümetin gebeliği önleyici hapları serbest bırakma isteğine karşı çıkışı konu edilmektedir. Haberde Japon kadınların, böyle bir şeyin onları toplum içinde aşağılanmaya ve yalnızlığa iteceğini düşündükleri belirtilmektedir. Bir ankete göre Japon kadınların %35'i bu hapların kullanımına sıcak bakarken geri kalanların yan etkilerden korktuğu belirtilen haberde, aile planlaması alanında çalışan Japon doktor ve yetkililerin tenkitlerine de yer verilmektedir. Doğum kontrol hapları yaygınlaştıkça Japon kadınlar arasında cinsel ahlakın bozulacağı iddiası bunlar arasındadır (Varol, Mart 1988, s. 42). Haberde Türk okuyucusuna doğrudan bir hitap mevcut değilse de, aile ve kadın konusunu İslâmcı çizgide işlemeyi amaç edinen derginin haberi aktarmasında *örnek kadın* imgesinin etkisi düşünülebilir.

Başka bir İslâmcı dergi olan *Yeniden Millî Mücadele*'de Japon kadını bu sefer başka bir doğum kontrol tekniğinin, kürtajın karşıtı olan söylem bağlamında *örnek kadın* olarak takdim edilecektir. Derginin 14 Şubat 1978'teki nüshasında, kürtaj tartışmaları ele alınırken Japon kadınlarından delil getirilmesi kayda değer bir durumdur. CHP'li milletvekili Kemal Tabak'ın kürtajın serbest bırakılması öngören kanun teklifi eleştirilirken, Batı ülkelerinde kürtaj serbestisi için yapılan gösterilerde çoğunluğu sokak fahişelerinin oluşturduğu ileri sürülmekte, dahası Kanseroji ve Ekoloji Derneği Başkanı Prof. Dr. Perihan Çambel'in kürtaj aleyhindeki açıklamalarına yer verilmektedir. Çambel'in açıklamalarında Japon kadınlarının meme kanserine yakalanma oranlarındaki azlık ile çocuklarını uzun süre emzirmeleri arasında bağ kurulmakta, buradan yola çıkarak sık sık kürtaj yaptırmanın ve az emzirmenin meme kanseri ihtimalini arttırdığı ileri sürülmektedir (CHP'li Bakan, Kürtaj ve Toplumun Sıhhati, 14 Şubat 1978, s. 14). Yazıda Türk kamuoyuna hitap çabasının *Kadın ve Aile*'dekinden daha açık olması dikkat çekmektedir.

Aralarındaki farkların daha iyi görülmesi için ayrı paragraflarda işlenen, milliyetçi ve İslâmcı dergilerin *örnek kadın* imgesini ele alma biçimleri hakkında ne söylenebilir? Milliyetçi dergilerin nispeten ilgisiz tavrının aksine olarak, *örnek kadın* imgesi daha ziyade İslâmcı dergilerin sıklıkla işlediği bir tema olmuştur. İslâmcı dergilerin –Kabaklı gibi- Japon kadını muhafazakâr değerler içinde görmeyi tercih etmesi, onun annelik, iffet, iyi eş olma gibi nitelikleriyle daha fazla meşgul olmaları ve onun toplumsal

konumuna yönelik –Tek’in yaptığına benzer- normatif bir eleştiriyle ilgilenmemeleri sonucunu vermiştir.

SONUÇ

Bu tezin konusu, Türkiye’de 1939 ile 1989 arası milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japon imgesi olup, amacı bahsi geçen dergiler üzerinden Japonlara atfedilen imgelerin izini sürmektir. Tezin temel iddiası ise, anılan dönemde neşredilen milliyetçi ve İslâmcı dergilerde işlenen Japon imgelerinin esasen imgeyi işleyen milliyetçi ve İslâmcı yazarların modernleşme ile ilgili beklentilerinin yansıdığı bir ayna görevini üstlenmesidir. Yani milliyetçi ve İslâmcı yazarlar, Japonlara attettikleri imgelerle gerçekte Japonları değil, Türk modernleşmesinde olmasını istedikleri ve istemedikleri nitelikleri anlatmışlardır. Japon imgeleri burada ancak bir yansıtma aracı görevi görmektedir. Milliyetçi ve İslâmcı yazarlar, Türk toplumunun askerî açıdan güçlü olmasını istediklerinde, bunu Japonların askerî başarılarına işaret eden *adanmış savaşçı* imgesi ile yapmışlardır. Türk halkında bir takım ahlak değerlerinin yaşatılmasını temenni ettiklerinde, bunu Japonların ahlaklı ve maneviyatı derin bir toplum olduğunu iddia eden *manevi örnek* imgesi ile göstermişlerdir. Türkiye’nin ekonomi başta olmak üzere muhtelif alanlarda kendi çıkarlarını dış tesirlere karşı korumasını arzulayanlar, Japonların yabancı güçlere karşı kendi menfaatlerini koruduğu iddiasına dayanan *tavizsiz milliyetçi* imgesi ile meramlarını anlatmışlardır. Türklerin Batılılaşma yolunda kimlik yitimine ve dejenerasyona uğrayacağını ileri sürenler, bunu bazen Japonların da Batılı oldukları için kendi hüviyetlerini yitirdiği tezine dayanan *Garplılaşmış Asyalı*, bazen de Japonların Batılılaşma olmadan yükselmeyi başardıklarını savlayan *Garplılaşmadan muasır* imgesi üzerinden anlatmışlardır. Türk kadınının geleneksel rollerini yitirmesinden çekenler, Japon kadınının aileye adanma ve anaçlık gibi rollerini sürdürdüğü görüşünü yansıtan *örnek kadın* imgesini işlemişlerdir. Japonya’nın kısa zamanda büyük bir kalkınma gerçekleştirme konusunda model olduğuna inananlar, Türkiye’nin çabuk ve hızlı bir kalkınma yaşaması isteklerini *erişilmemiş ideal* imgesine yansıtmışlardır. Almanya ve Japonya’nın, çabuk ve hızlı kalkınma hususunda birbirlerine çok yakın başarılar gösterdiği kanaatinde olanlar, Türkiye’nin de bu iki ülkenin başarılarını tekrar etmesi isteklerini *Almanya’nın ikizi* imgesi ile tasvir etmişlerdir.

Tezin literatüre birinci katkısı, Türk modernleşmesinin tek tip bir Japon imgesi doğurmadığını, tezde *Garplılaşmadan muasır* olarak ifade edilen Batılılaşmadan modernleşmiş Japon imgesi haricinde de muhtelif imgeler doğurduğunu göstermesidir. Böylelikle Japon imgesini salt Batılılaşmadan modernleşme ile sınırlayan görüş çürütülmüş olmaktadır. İkinci katkısı, süreyi salt erken Cumhuriyet devri gibi daha kısa zaman dilimleriyle sınırlayan çalışmaların aksine, bu tezin II. Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 senesi ile Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1989 yılı arasındaki zaman dilimini konu almak yoluyla süreyi genişletmesidir. Üçüncü katkısı, daha önceki çalışmalar arasında salt dergiciliğe odaklanan bir örnek mevcut değilken, bu tezin sadece dergiciliği konu alması ve imgebilim metodunu bu alana uygulamasıdır. Dördüncü katkısı, sadece tek bir gazeteyi yahut farklı gazete ve dergileri inceleyen önceki çalışmaların aksine, bu tezin farklı dergilerin pek çok sayısını incelemesi ve böylelikle dergiciliğin imgebilim için verimli olmadığı tezinin çürütülmesidir. Beşinci katkısı, ilk defa farklı ideolojilerin –milliyetçilik ve İslâmcılık- Japon imgelerine bakışını konu edinen bir çalışma yapılmış olmasıdır. Altıncı ve en önemli katkısı ise, Türk literatüründe ilk defa imgebilimin siyaset bilimi disipliniinde kullanıldığı bir tezin hazırlanmış olmasıdır. Daha önce imgebilimi konu alan tezlerin alanı siyaset bilimi değil, tercümanlık ve edebiyatla ilgili alanlar olmuştu.

Tezin sınırlılıklarını yalnızca iki ideolojinin –milliyetçilik ve İslâmcılık- dergi seçiminde kullanılması ve süre olarak 1939-1989 arasının tercih edilmesi oluşturmaktadır. Tezin metodolojisinde ise imgebilim önemli bir yer tutmaktadır. İmge kavramına dair farklı tanımlar yapılmakla birlikte, Yurdanur Salman'ın kelimelerle resim çizmek şeklindeki tarifi, her ne kadar metin dışı imge türlerini dışarıda bıraksa da, neticede tezin konusunun temelde metinler olması nedeniyle tercih konusu olmuştur. İmgelerin incelenmesine dayanan imgebilim, her ne kadar Leerssen tarafından özellikle edebî eserlerin analiz edilmesi konusunda kullanışlı bulunsa da, bu tezde Serhat Ulağlı'nın görüşü tercih edilmiş, yani imgebilimin siyaset bilimi açısından da oldukça kullanışlı bir yöntem sunduğu kabul edilmiş ve gösterilmeye çalışılmıştır.

Japonlara atfedilen imgeleri incelerken bu imgelerin Türk modernleşmesi ile bağlantısını ortaya koymak gerekli olmaktadır. Japonya, Türkiye'nin muhtelif yazar ve

aydınlarının Türk modernleşmesi ile ilgili kaygı ve beklentilerini yansıttıkları bir ayna olmuştur. Bu nedenle Türk düşünce hayatında bir Japon efsanesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden günümüze kadar mevcut olmuştur. Niyazi Berkes ve Türkiye'de Japonya üzerine yapılan kimi bakanlık yayınları, Japon efsanesinin Japonya'nın gerçekte ne olduğundan çok onun hayal edilmiş bir versiyonuna karşılık geldiğini bildirir ve Japonların daha çok Batılılaşma aleyhtarı çevreler tarafından efsaneleştirildiğini ileri sürer. Bu görüşlerin aksine Japonlara hayalî bir imaj atfetmek salt Batılılaşmayı reddeden çevrelerle sınırlı olmadığı gibi, Japonlara atfedilen imgeler de sadece Batılılaşmadan modernleşme ile ilgili değildir. Dahası, aynı ideolojiye mensup yazarların ve dergilerin her zaman tek tip bir Japon imgesini savunduğu ileri sürülemez.

Japonlara dünyanın farklı yerlerinde ilgi uyandıran husus ne olmuştur? Dünya genelinde Japon imgesi incelendiği vakit, Batı düşüncesinin Japonları bir paradoks olarak değerlendirdiği görülür. Batı düşüncesi Japonları hem Batılı olmayan hem medeni, hem kibar hem sert, hem güzelliğe duyarlı hem acımasız gibi birbirine zıt niteliklerle anmayı tercih etmiştir. Montesquieu, Japonların kolayca ölüme yürüyebilen ve suçlara sert cezalar uygulayan niteliklerine dikkat çekerken, Voltaire, onları bir dinî tolerans timsali saymıştır. Keza İngiliz yazar Mortimer, Japonların nezaketi ve iyi eğitimi ile imparatora saygısızlık ettikleri vakit intihar etmeleri gibi zıt niteliklerinden bir arada bahsetmiştir. II. Dünya Savaşı yaklaşırken bu sefer Japon militarizmi gündemdedir ve Japonlar, Sieburg ve Abegg gibi Alman yazarların eserlerine nispeten benzer temalarla konu edilmişlerdir. Bunlar, Japonya'nın zorlu coğrafyasının Japon ruhuna tesir etmesi, Japonların çok kısa bir sürede sanayileşmeye muvaffak olması, Japonya'da ordunun öncü rolü ve toplumun militarist bir temelde yaşaması, gelenekler ile sanayileşmenin bir arada yaşaması gibi özelliklerdir. II. Dünya Savaşı sırasında Japonya ile Amerika Birleşik Devletleri'nin karşı karşıya gelmesi, eskiden de Şark kavramını hep Japonların mensubu olduğu Uzakdoğu ile özdeşleştiren Amerikan zihnine negatif bir tesir bırakmış, Amerikan kamuoyunda hadiseyi bir ırklar savaşı olarak değerlendiren Japon karşıtı eğilimler revaç bulmuştur. İslâm ülkelerinde ise Japonya özellikle alfabesini değiştirmeden ve dil mühendisliği yapmadan güçlenmeyi başaran bir ülke olarak görülmüş, bu nedenle zaman zaman Türkiye'deki alfabe değişikliği ile kıyaslanmıştır.

Esasen hem Batı dünyasında, hem Müslüman memleketlerde Japon kimliğinin bir paradoks (hem Batılı veya modern hem de Asyalı) olarak algılanması motifi mevcuttur. Bu paradoksal kimliğin, Türk modernleşmesinin Asyalı bir milleti Batılı yapma çabasından ötürü Türk yazarların da ilgisini çekmesi söz konusudur.

Türk siyasi düşüncesinde Japon imgelerini ortaya çıkaran tarihsel gelişmelere bakıldığında belli noktalar öne çıkmaktadır. Sözelimi Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'ya gidişi ile Türk kamuoyunda Japonya'ya bir ilgi başlamış, özellikle 1904'te patlayan Rus-Japon Harbi'nde Asyalı bir kavim olan Japonların Rusları bozguna uğratması, Türk aydınlarını sevince boğmuştur. Japonya üzerine farklı senelerde pek çok eser neşreden dönemin aydınları, Japonya'da meşrutiyet rejiminin rüştünü ispat eden bir örnek olarak görmeyi de ihmal etmemişlerdir. Türkçü aydınlar, Japonların sarı ırka önderlik etmesi, güçlü ordusu ve Batı medeniyetine dahil olması ile yakından ilgilenirken, İslâmcı aydınlar ise Japonların Müslüman olma ihtimalini ele almış ve onları Batı'dan kültür transferi yapmadan, kendi geleneksel niteliklerini muhafaza ederek yükselen bir millet olarak görmüşlerdir. Garpcılar ise Asyalı bir milletin Batı uygarlığına girme vasıtasıyla düşmanlarını mağlup edecek kudrete ulaşmaları tezini işlemeyi uygun görmüşlerdir.

Erken Cumhuriyet Döneminde Japonlara olan ilginin kesilmediği, aydınların gündeminde yine Japonya olduğu söylenebilir. Alfabe değişikliği ile ilgili tartışmalarda kimileri değişimin gereksizliğini ispat için Japonları örnek vermiş, kimileri ise Japonların da aslında harflerini değiştirmek istediğini savunmuştur. Ayrıca Japonların kısa süre içerisinde yükselmeleri, sarı ırka önderlik etme istekleri, modernleşme yolunda Batılı yaşam tarzını da bir ölçüde benimsemiş olmaları gibi konular da erken Cumhuriyet literatüründe kendine yer bulmuştur. Tıpkı imparatorluk devrinde olduğu gibi yine aydınların Türk modernleşmesinde olmasını istedikleri veya istemedikleri konuları Japonlar üzerinden anlattıkları görülmektedir.

Türk modernleşmesinin Japon imgelerinin şekillenmesine olan katkıları, esasen genel olarak modernleşme-imge ilişkisi sonucu ortaya çıkan temalardan beslenmiştir. Modernleşme, düşünsel planda Doğu ile Batı'nın iki farklı imge konusu haline

getirilmesi ve –Doğulu milliyetçiler nazarında- Batı’dan alınması gerekenler ile gerekmeyenlerin ayrımı konularını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca dost ve düşman milletler ayrımı yapmak suretiyle milletlere farklı imgeler atfedilmesi olgusu, –özellikle milliyetçilik üzerinden- modernleşme sürecinde yaşanan bir başka sonuçtur. Modernleşmenin antitezi olarak görülen yaşam şekillerinin romantize edilmesi ve kadınlara modernleşme ile bağlantılı kimi imgeler –örneğin Avrupailik ile geleneksellik arasında bir yerde durmak- atfedilmesi, aynı şekilde modernleşme ile imge ilişkisinin ortaya çıkardığı temalar arasında sayılmalıdır.

Modernleşme-imge bağlantısı konusunda yukarıda ifade edilen genel çerçeve, Türk modernleşmesinde karşılığını bulmuştur. Sözgelimi Batı-Doğu ayrımı yapılması, Türk aydınları arasında Batı’yı bütün olarak almak isteyenler ile sadece teknik ve sanayi gibi hususları almakla yetinenler arasında bir farklılaşma doğurmuştur. Dost ve düşman milletler ayrımı yapılması, Almanya ve Japonya gibi örnek alınan ülkelerin dost, Yunanistan ve başka Balkan memleketleri gibi –geçmişte ciddi çatışmalar yaşanmış- ülkelerin düşman kategorisinde algılanması ile sonuçlanmıştır. Modernleşmenin antitezi sayılan yaşam tarzlarının yüceltilmesi, modern hayat ile kıyaslandığında çok daha eski yaşam şekillerinin dahi daha muteber olduğuna dair görüşleri ortaya çıkarmıştır. Kadınlara imgeler atfetme davranışı, Türk modernleşmesinde hem toplumsal yaşama katılıp hem ailesine karşı vazifelerini yerine getiren bir kadın tipinin imgenmesini kolaylaştırmıştır.

Modernleşme-imge ilişkisi ve onun Türk modernleşmesi-imge ilişkisine yansımaları, Türk modernleşmesi-Japon imgesi ilişkisi konusunda ne söyleyebilir? Aslına bakılırsa bu tezde işlenen imgelerin hepsinin değilse de bir kısmının modernleşme-imge ilişkisine dair çerçeveye uyduğu görülmektedir. Örneğin Batı ve Doğu’ya farklı imgeler atfetme davranışı, *Garplılaşmış Asyalı* ve *Garplılaşmadan muasır* imgeleriyle bağlantılı olarak görülmektedir. Çünkü her iki imgede de belli bir Batı imgesi ortaya konmakta ve Japonların ya buna bütünüyle uyduğu –*Garplılaşmış Asyalı*- ya da sadece bilim ve teknik gibi kısımlarını aldığı –*Garplılaşmadan muasır*- ileri sürülmektedir. Japonların Batı medeniyetini bir bütün olarak ele alıp *Garplılaşmış Asyalı* olduğunu öne süren dergiler, bunu hiçbir zaman pozitif bir bağlamda işlememiş, böylelikle Türk

modernleşmesinin Batılı bir istikamette gitmesinden rahatsızlıklarını Japonlar üzerinden ifadeye koymuşlardır. *Garplılaşımdan muasır* imgesini modernite dışı yaşamları romantize etme teması ile de bağlantılı görmek mümkündür. Çünkü bu imgeyi işleyenler, Japonları Batı uygarlığını bir bütün olarak benimsemeden, kendi geleneksel yapılarını koruyarak, Batı tipi bir modernliği salt bilim, teknik, sanayi gibi alanlarla sınırlayarak var olduğu görüşünü savunurlar. Burada yine Türk modernleşmesinin Batı'yı bir bütün olarak almasını istemeyenlerin bir tepkisi görülmektedir. Dost ve düşman imgeleri temasında Japonya, hem Türk modernleşmesi ile benzer süreçler yaşamasının onu model alınabilir kılmasından ötürü, hem de –çok daha önemli bir sebep olarak- Rus-Japon Harbi'nden itibaren Türklere Asyalı bir kavmin de yükselebileceğini ispatlamasından ötürü, dost milletler kategorisine alınmıştır. Bu nedenle tezde incelenen dergilerde bulunan imgeler –*Garplılaşımış Asyalı* imgesi hariç- hep pozitif bir bağlama sahip olmuştur. Ayrıca Japonları *Almanya'nın ikizi* imgesi üzerinden işleyenler, onu dost görülen başka bir milletle bağdaştırdıklarını göstermiş olmaktadır. Ne de olsa Almanya da Türk modernleşme sürecinde Türk aydınlarının radarına girmiş ve hızlı kalkınma, askerî güç gibi özenilen hususların bir simgesi olmuştur. Japon kadınının *örnek kadın* olarak imgelenmesi, Türk kadınının modernleşme yolunda dejenere olacağını düşünenler tarafından, daha geleneksel bir kadın tipinin müdafaası için başvurulmuş bir yöntem olmuştur. Özellikle İslâmcı dergilerin milliyetçi dergilere kıyasla bu imgeye daha yoğun bir ilgi göstermesi, bir bakıma muhafazakâr bir kadın tipine daha yoğun bir ilgiyi ve bu kadın tipinin Türk modernleşmesi sürecinde yitirileceğine dair daha güçlü bir endişeyi temsil etmektedir.

Türk modernleşmesinin genel modernleşme-imge bağlantısı çerçevesinde incelenen tarihsel süreç yanı bir tarafa, düşünsel kanadının Japon imgelerine tesiri araştırıldığında, üç fikir akımı ve iki sorunsal karşımıza çıkmaktadır. Bahsedilen fikir akımları; Batıcılık, Türkçülük ve İslâmcılık iken, sorunsallar ise sanayileşme ve kadın sorunsallarıdır. Türkçülük ve İslâmcılık, tezde işlenen milliyetçi ve İslâmcı dergilerin ideolojik ataları hüviyetindedir. Batıcılık ise hem milliyetçi hem de İslâmcı dergilerin pek taraftar olmadığı, Batı'yı bir bütün olarak benimseyerek modernleşme modelinin temsilcisi olması açısından önemlidir. Ayrıca, Türkçüler ve İslâmcılar, yabancı sermayeye tepki duymaları ve bir çeşit ulusal ekonomiyi savundukları için *tavizsiz milliyetçi* imgesinin

temellerini atmış sayılırlar. Bundan başka, üç fikir akımı da kalkınmayı savunmakla birlikte, özellikle İslâmcıların ve Türkçülerin sanayileşmeye merkezî bir rol vermesi, Türk modernleşmesinde görülmek istenen hızlı kalkınmanın temsili olan iki imgenin, *erişilmemiş ideal* ve *Almanya'nın ikizi* imgelerinin tarihsel kökü olmuştur. Böylelikle sanayileşme sorunsalı iki farklı imgenin doğuşuna vesile olurken, kadın sorunsalının ise hem *örnek kadın* imgesine, hem de *Bugünkü Japonya* ve *Büyük Devletler ve Komşu Hükûmetler* kitaplarındaki fotoğraflarda yer verilen –ve daha detaylı incelenmesi geleceğin araştırmacılarına bırakılan- görsel boyuttaki Japon imgelerine bir katkı sunduğu anlaşılmaktadır.

Türk modernleşmesinin temel örüntüleri, Japon imgelerini şekillendiren bir diğer faktör olup, bu tezde incelenen imgelerin kategorize edilmesine hizmet etmişlerdir. Bunlardan *yaralı bilinç* örüntüsü, Türk modernleşmesinin Batı uygarlığına geçme konusunda yaşadığı meselelerle alakası sebebiyle *Garplılaşmış Asyalı* ve *Garplılaşmadan muasır* imgelerine yol açmıştır. *İktisadî milliyetçilik* örüntüsü, yabancı sermayeye şüpheyile bakan anlayışın etkisiyle *tavizsiz milliyetçi* imgesinin doğuşunu kolaylaştırmıştır. *Alarmizm* örüntüsü, sanayileşme sorunsalının hızlı kalkınma istediğine yol açmasıyla bağlantılı olarak *erişilmemiş ideal* ve *Almanya'nın ikizi* imgelerini doğurmuştur. Bu imgelerin her ikisi de Almanya ve Japonya'yı çabuk kalkınma örnekleri sayar. *Militarizm* örüntüsü, Türk modernleşmesi sürecinde askerî başarı örneği olarak Japonları görmüş ve *adanmış savaşçı* imgesini ortaya çıkarmıştır. *Özcülük* örüntüsü, Japonlara belli ahlak ve maneviyat değerlerini atfetmek ve onları Türklere emsal göstermek kaygısıyla *manevi örnek* imgesini var etmiştir. *Toplumsal cinsiyet* örüntüsü, kadın sorunsalı ile ilgili olarak Japon kadınına Türk kadınına model gösteren *örnek kadın* imgesini varlık sahasına çıkarmıştır. *Muktedir mühtedi hayali* örüntüsü ise, Japonların İslâm'a geçeceğine dair çok eskilerden beri gelen bir umudu *Müslüman adayı* imgesi ile temsil etmiştir.

Osmanlı'nın son dönemi ve erken Cumhuriyet Dönemi'nde ilk örnekleri görülen, daha sonra da Cumhuriyet Dönemi'ndeki milliyetçi ve İslâmcı dergilerde varlık gösteren Japon imgelerini incelemek için seçilen uygun yöntem, imgebilimdir. Bir varlığın gerçek halinden çok onun hayal edilmiş, zihinde tasavvur edilmiş haliyle ilgilenen

imgebilimin modern bir disiplin olarak ortaya çıkışından önce dahi farklı milletlere farklı imgeler atfedildiği bilinmektedir. Antik Yunanlılardan Mısırlılara, Romalılarından Araplara kadar pek çok farklı halk, kendileri dışındaki milletleri birtakım özelliklerle birlikte anmayı uygun görmüştür. İmgebilimin bir disiplin olarak doğuşunda önemli bir dönüm noktası ise Julius Caesar Scaliger olup, farklı Avrupa milletlerinin sosyokültürel örüntülerini kategorilere ayırarak inceleyen bir gelenek başlatmıştır. Anılan geleneğin Aydınlanma Dönemi'nde Montesquieu, Voltaire, Hume gibi isimlerce sürdürüldüğü görülmektedir. İmgebilimin doğuşu ile ilgili başka bir mühim gelişme ise 19. yüzyılda karşılaştırmalı edebiyatın yükselişidir. Bu dönemde Fichte ile Hegel'in milletleri belli özelliklerle bağdaştırma hususundaki katkıları göze çarpmaktadır. Ernest Renan ise başlangıçta belli milletlerin belli nitelikler taşıdığı görüşünü desteklerken, sonraları bu fikrin Almanların Alsas-Loren'i almasına hizmet ettiğini görmüş ve milliyetin sabit bir kategori olması kanaatini reddetmiştir. II. Dünya Savaşı ise insanların millî karakter kavramına inancının sarsılması hasebiyle imgebilimin doğuşunu kolaylaştırmıştır. Ludwig von Mises, daha savaş bitmeden millî karakter kavramının ne kadar subjektif olduğuna dair örnekler veren bir eser yazmıştır. Savaş sonrasında ise 1950'li yılların sabit bir milliyet kategorisini eleştirme açısından bereketli olduğu görülmektedir.

İmgebilimin metodolojisinde, en başta dikkat edilmesi lazım gelen konu, imgebilimin kimliklerle değil stereotiplerle, milletlerin gerçekte ne olduğuyula değil metinsel temsillerin ne şekilde olduğuyula ilgilenmesidir. Meltem Ahıska'nın *Garbiyatçı fantazi* görüşü bu noktada karşımıza çıkar. Ahıska, bu terimi Türkiye'de millî kimliğin şekillendirilmesinde hayal edilmiş bir Batılılığın araç olarak kullanılmasını tarif etmek için ortaya atmıştır. Nitekim hayal edilmiş bir Japon imajının Türk aydınları tarafından sık sık ele alınması da bir çeşit *Şarkiyatçı fantazi* sayılmalıdır. Türk düşüncesinde *Şarkiyatçı fantaziye* Kemal Tahir ve İdris Küçükömer gibi istisnalar haricinde kökten karşı çıkan, yani Türkler için bir Japon modelinin söz konusu olamayacağını ileri süren kimseler pek görülmemektedir. İmgebilimin, belli bir imgeyi işlerken onun o imgenin işlendiği memleketin ortak görüşü olduğu iddiasında bulunmadığına dikkat edilmelidir. Bu nedenle Türk halkının kaçta kaçının bu tezin taradığı dergilerde geçen imgeleri benimsediği problemi, tezin konusunu ilgilendirmemektedir. Dahası, imgebilimin kullandığı kaynakların subjektif olması, tez taramasında kullanılan dergilerin milliyetçi

ve İslâmcı niteliklerine dikkat çekilmesini mecburi kılmıştır. Çünkü bu sayede imgelerin işlenmesinde hangi ideolojik motivasyonların etkili olduğunu ortaya çıkarmak mümkündür. İmgebilimin doğruluğu ispatlanabilir açıklamaları kapsamı dışında tutması, bu tezde Japonlarla ilgili ispatlanabilir bilgiler vermekten öteye geçmeyen yazılara yer verilmemesi sonucunu doğurmuştur. Millet imgelerinin metinler arası niteliği ise farklı dergiler veya yazılardaki ortak örüntülere dipnotlar veya metin içi açıklamalarla dikkat çekilmesi vesilesiyle işlenmiştir. Metinlerin tarihsel bağlamı, Osmanlı ve erken Cumhuriyet düşüncesinde Japon imgelerinin işlendiği bölümler sayesinde, imgelerin derin tarihsel köklerine işaret edilerek işlenmiştir.

Bu tez kapsamında iki tür ideolojiye ait dergilerden faydalanılmıştır. Tezde kullanılan dergilerin ideolojileri milliyetçilik ve İslâmcılıktır. Milliyetçilik ideolojisinden *Bayrak*, *Bilgi*, *Bozkurt*, *Çınaraltı*, *Millî Eğitim ve Kültür*, *Millî Kültür*, *Ötüken*, *Tanıtım*, *Töre*, *Türk Edebiyatı*, *Türk Kültürü*, *Türk Yurdu*, *Yeni Düşünce*; İslâmcılık ideolojisinden ise *Allah Yolu*, *Büyük Doğu*, *Çatı*, *Diriliş*, *Gerçek*, *Girişim*, *Hakkaniyet*, *Hareket*, *Hilâl*, *İktibas*, *İslâm*, *İslâm Aylık Mecmua*, *İslâm'ın İlk Emri Oku*, *İslâm Dünyası*, *İslâm Yolu*, *Kadın ve Aile*, *Müslüman Sesi*, *Nesil*, *Sebil*, *Selâmet*, *Şadırvan*, *Türk Ruhu* ve *Yeniden Millî Mücadele* dergileri tez için incelenmiştir. *Adanmış savaşçı*, *manevi örnek*, *tavizsiz milliyetçi*, *Garplılaşmış Asyalı*, *Garplılaşmadan muasır*, *örnek kadın*, *erişilmemiş ideal*, *Müslüman adayı* ve *Almanya'nın ikizi*, bu dergilerde rastlanan başlıca imgelerdir.

Çoğunlukla II. Dünya Savaşı yıllarındaki Japon militarizminden beslenen ve dikkat çekici bir biçimde savaş sonrası yıllarda da Japon imajına tesir eden *adanmış savaşçı* imgesi, hem İslâmcı hem de milliyetçi dergilerin dikkatini çekmiştir. Bu dergilerden milliyetçi çizgide olanlar, *Ötüken*, *Türk Edebiyatı* ve *Millî Kültür*'dür. Aynı imgeyi işleyen İslâmcı dergilere bakıldığında ise, *Hakkaniyet* ve *Yeniden Millî Mücadele* dergilerinin yanı sıra *Büyük Doğu*'ya tesadüf edilmektedir. İngenin genel işlenme biçimi olarak, II. Dünya Savaşı yıllarında Japon askerlerinin korkusuzluğu ve teslim olmayı reddeden tavrına değinme metodu tercih edilmiştir. Bu metod, imgeyi negatif olarak işlemeyi tercih eden yazılarda dahi değişmemekte, bunlarda Japon askerinin *adanmış savaşçı* niteliği savaş suçları bağlamında ele alınmak suretiyle olumsuz bir renge boyanmaktadır.

Adanmış savaşı imgesinin milliyetçi ve İslâmcı dergilerdeki kullanımlarına bakıldığında şunlar görülmektedir: Milliyetçi ve İslâmcı dergiler, imgeyi pozitif bir bağlamda kullanma hususunda ortak davranmışlardır. Bu ortak davranıştan sapma, yalnızca *Büyük Doğu* dergisinde görülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu sapmayı yansıtan yazıların II. Dünya Savaşı yıllarında, henüz Japon İmparatorluğu'nun işlediği savaş suçlarının tazeliğini koruduğu bir zaman diliminde, üstelik aynı yazar – Nizamettin Nazif- tarafından kaleme alındığına dikkat edilmelidir. Pozitif kullanımları ise iki ayrı kategoride incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi, sadece milliyetçi dergilerin işlediği pozitif kullanımlar iken, ikincisi ise hem İslâmcı hem milliyetçi dergilerin ortak olarak ele aldığı pozitif kullanımlardır. Birinci kategoriye örnek olarak, *adanmış savaşı* imgesini tarihsel bir kökenle bağdaştırarak –Rus-Japon Harbi- ele alan bir kullanımla, aynı imgeyi askerî olmayan bir alanda –animasyon sanatı- işleyen bir diğer kullanım göze çarpmaktadır. İkinci kategoriye göz gezdirildiğinde ise, teslim olmayı reddeden Japon askeri figürü ve Japon ordusunun girdiği muharebelerin detaylı tasvirleri şeklinde iki farklı kullanım göze çarpmaktadır. Sadece İslâmcı dergilerin kullandığı türden bir *adanmış savaşı* imgesine ise rastlanamamıştır. Bu verilerden yola çıkarak şu söylenebilir: Türk modernleşmesi sürecinde çeşitli yazarlarda ortaya çıkan, Rus-Japon Harbi zamanlarından beri Japonya'yı askerî bir örnek sayma ve onun harplerdeki başarısına öykünme davranışı, İslâmcı ve milliyetçi dergilerde ortak bir nitelik halinde mevcuttur. Osmanlı Devleti'nin askerî yenilgiler yaşadığı bir dönemde başka bir Asyalı gücün askerî anlamda ciddi başarılar kazanmasının Türk yazarlara verdiği hayranlık duygusu, tezde incelenen dönemde ve dergilerde kalem oynatan İslâmcılarda ve milliyetçilerde hala canlıdır.

Garplılaşmış Asyalı imgesi, Japonların Batı uygarlığından kültür ithalinde bulunduğu ve böylelikle geleneksel kültürlerini yitirdikleri tezi üzerine oturur. Bu imgeyi özel kılan husus, diğer imgelerin aksine hiçbir pozitif temsili olmamasıdır. Milliyetçi ve İslâmcı dergiler *Garplılaşmış Asyalı* imgesini ya nötr bir bağlamda –tespit mahiyetinde- kullanmış ya da negatif bir tona boyayarak sunmayı tercih etmiştir. Bu imgenin, kendisinin zıttı bir pozisyonda olan *Garplılaşmadan muasır* imgesi kadar popüler olmadığı anlaşılmaktadır, zira *Garplılaşmadan muasır* imgesi çok daha fazla dergi

tarafından, daha yoğun bir şekilde işlenmiştir. *Garplılaştırılmış Asyalı* imgesinin dergilerdeki kullanımına bakıldığında ya tespit ya da reddiye amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tespit olarak kullanıldığında yalnızca Japonların Batı kültürünü benimsediği ve otantik kültüründen uzaklaştığını belirtmek için başvurulmuş bu imge, reddiye amacıyla kullanıldığında ise doğrudan *Garplılaştırmadan muasır* imgesine hücum etmek ve onun yanlışlığını ispat etmek için araçsallaştırılmaktadır. *Garplılaştırılmış Asyalı* imgesini işleyen dergilerden milliyetçi olanları *Bayrak*, *Türk Edebiyatı* ve *Töre* iken, İslâmcı olanları ise *Büyük Doğu*, *Girişim*, *Kadın ve Aile* ve *Gerçek*'tir.

Milliyetçi ve İslâmcı dergilerin *Garplılaştırılmış Asyalı* imgesini ele alış şekillerinde kimi ortaklaşmalara ve farklılaşmalara rastlamak mümkündür. Ortaklaşmalardan birincisi, *Garplılaştırılmış Asyalı* imgesini *Garplılaştırmadan muasır* imgesinin antitezi olarak sunmaya özel bir önem göstermektir. Söz konusu antitez ilişkisi, Japonların *Garplılaştırmadan muasır* olduğu iddiasını bazen şaşkınlık, bazen de ironi içeren ifadelerle başvurarak reddetmek suretiyle pekiştirilebilmektedir. Bazen de milliyetçi bir dergiye İslâmcı bir yazarın –Rasim Özdenören- konuk olduğu örnekten anlaşıldığı üzere, sadece bir tespit mahiyetinde kalmaktadır. Milliyetçi ve İslâmcı dergilerin ortak hareket ettiği bir diğer konu, kimi zaman *Garplılaştırılmış Asyalı* imgesini bir tespit olarak işlemek, fakat bunu –Özdenören örneğinin aksine- *Garplılaştırmadan muasır* imgesinin antitezi olup olmadığıyla ilgilenmeden yapmaktır. Milliyetçi ve İslâmcı dergilerin *Garplılaştırılmış Asyalı* imgesini işleme konusunda ayrıştığı nokta ise, nötr tespitlerin ötesine geçip, imgeyi negatif bir tona boyama çabasıdır. Bu tavra sadece İslâmcı dergilerde rastlanmıştır. Sonuç olarak, incelenen dergilerde hem İslâmcıların hem de milliyetçilerin, Türk modernleşmesinin Batılı bir gidişatta devam etmesini istemedikleri, Japonları bunun aksi bir örnek olarak sunmayı tercih ettikleri söylenebilir. Japonların Batılılaştığını kabul ettiklerinde dahi bunu müspet bir örnek saymamaları da bu tezi güçlendirmektedir. Özellikle İslâmcı dergilerin, Japonların Batılı olması fikrini –negatif tona boyama çabasından ötürü- daha rahatsız edici bulduğu görülmektedir. Bu da modernleşmenin Batılılaşma şeklinde gerçekleşmesinin onlar açısından –milliyetçilere kıyasla- daha fazla istenmeyen bir durum olduğunu düşündürmektedir.

Garplılaşmadan muasır, genelde Japonların Batı kültürünü benimsemeden çağdaşlaştığı tezine dayanan bir imge olarak kendini göstermektedir. Bu imgeyi destekleyen yazılarda Japonların Batı uygarlığına seçici geçirgen bir anlayışla yaklaştığı ve Batı medeniyetine girmiş sayılsa dahi bunu salt bilim ve teknik alanıyla sınırladığı iddiaları hakim vaziyettir. Bazen de *Garplılaşmadan muasır* imgesini işleyenler, Japonya'ya Batı kültürünün girdiğini inkaretmezler, fakat bu girişin geçmişte kaldığı, bir ölçüde telafi edildiği yahut Japon bünyesinde reddedildiği görüşüne başvururlar. Milliyetçi dergilerden *Millî Kültür*, *Türk Yurdu*, *Türk Edebiyatı*, *Töre*, *Bozkurt*, *Bilgi*, *Yeni Düşünce* ve *Türk Kültürü*'nde *Garplılaşmadan muasır* imgesine rastlanır. İslâmcı dergilerden *Diriliş*, *Gerçek*, *Hilâl*, *Nesil*, *Yeniden Millî Mücadele*, *Hareket*, *Sebil*, *Allah Yolu*, *Şadırvan*, *İslam Dünyası* da bahsi geçen imgeyi işlemişlerdir.

Garplılaşmadan muasır imgesini işleme konusunda milliyetçi ve İslâmcı dergilerin ortak hareket ettiği kimi noktalar göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi, imgenin her zaman pozitif bir bağlamda ele alınmış olmasıdır. İkincisi, hem milliyetçi hem de İslâmcı dergilerde *Garplılaşmadan muasır* imgesini, taklit karşıtlığı, orijinallik, Batı uygarlığını bütün olarak almayıp seçmeci davranma gibi kavramlar ışığında işleme eğilimidir. Üçüncüsü, milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonların Batı uygarlığından sadece teknoloji aldığına özel bir vurgu yapma, böylelikle bir önceki cümlede bahsi geçen seçmeciliği spesifik olarak teknoloji üzerinden ele alma davranışdır. Dördüncüsü, Türk modernleşmesini Japon örneği üzerinden şiddetle eleştirme –başka bir ifadeyle azarlama- pratiğidir. Yalnızca milliyetçi dergilerin başvurduğu pratiklere bakıldığında ise, Türk modernleşmesini azarlama pratiğini Türk olmayan yazarları referans göstererek uygulama yöntemi başta gelmektedir. Bunun haricinde, sanayileşme ile kültürel muhafazakârlık arasında bir çatışma olmadığı tezi örnek olarak zikredilebilir. Salt İslâmcı dergilerin *Garplılaşmadan muasır* imgesini kullanmak için başvurduğu metodlar ise Japonya'da Batı kültürünün ve onun tesiri altında kalanların – bir nevi bünye uyumsuzluğu sonucu- reddedilmesine vurgu yapmaktan ibarettir. Neticede hem İslâmcı hem de milliyetçi dergiler, Türk modernleşmesinin Batılılaşma şeklinde gerçekleşmemesine dair isteklerini bu imge üzerinden yansıtmışlardır. Bu imgenin *Garplılaşmış Asyalı* imgesinin aksine hep pozitif bir bağlamda ve sıkça işlenmesi de aynı noktaya işaret etmektedir.

Manevi örnek, İslâmcı ve milliyetçi dergilerin favorisi olarak öne çıkan bir başka imgedir. Bu imge Japon halkına ahlaken olumlu görülen yakıştırmalarda bulunmak üzerine kurulmuş olup, bu yakıştırmalar bir çeşit cinsel püritenizmden aile ve devlete sadakate, hatta sık sık tebessüm etmeye kadar türlü çatallanmalar gösterir. Bazen Japon halkının bütünü, bazen ise öğrenciler ve gençler gibi belli bir kesimi bu yakıştırmalardan nasibini alır. İmgeyi kullanan milliyetçi yayınlar; *Bilgi, Millî Kültür, Türk Edebiyatı, Türk Yurdu, Yeni Düşünce, Ötüken, Töre, Türk Kültürü* dergileridir. İslâmcı dergilerden ise *İktibas, Allah Yolu, Hakkaniyet, Hilâl, Yeniden Millî Mücadele, İslâm Aylık Mecmua, Türk Ruhu, Hareket, Şadırvan* ve *Çatı* bahsi geçen imgeyi işler.

Manevi örnek imgesinin İslâmcı ve milliyetçi dergileri buluşturduğu noktalardan en başta geleni, imgenin her iki dergi grubu tarafından her zaman pozitif bağlamda kullanılmış olmasıdır. İkinci ortak nokta, hem İslâmcı hem de milliyetçi dergilerin bahsi geçen imgeyi Japon milletine türlü olumlu özellikler atfetme yoluyla işleme konusunda benzer bir davranış sergilemesidir. Üçüncü ortak nokta, Japonların olumlu özelliklerini anlattıktan hemen sonra sözü Türkiye'ye getirmek ve Türk halkının da aynı özellikleri taşıması gerekliliğini dile getirmektir. Dördüncü nokta, Japonların *manevi örnekliği*ne tehdit oluşturabileceği düşünülen konuları yok saymak veya önemsiz göstermektir. Sadece milliyetçi dergilerin başvurduğu imge işleme metodları arasında ise öncelikle –bir önceki cümlede anlatılan örnek gösterme davranışının ötesine geçip- Japon modelini Türkiye'yi yermek için kullanma taktiği göze çarpmaktadır. Bundan başka, *manevi örnek* imgesini Japonlara cinsel püritenizm yakıştırarak, bir Japon'un konuşmasına başvurarak, Japon iş hayatındaki disipline dikkat çekerek, başka bir imgenin –*Müslüman adayı*- karşısına yerleştirerek işleme yöntemleri de sadece milliyetçi dergilerde tespit edilebilmiştir. Yalnızca İslâmcı dergilerin *manevi örnek* imgesini işlemek için kullandığı yöntemler ise Japon binalarındaki sadeliğe dikkat çekme, Japonların manevi alanda Batı uygarlığını geçtiğini ileri sürme, Japon Müslümanlarını işlerken sözü Japon milletinin olumlu taraflarına getirme ve Japonların belli bir grubu –gençler, öğrenciler vb.- üzerinden *manevi örnekliği* işleme yöntemleridir. Özet olarak, hem İslâmcı hem de milliyetçi dergilerin yazarları, kimi zaman farklı örnek ve yöntemlere başvursalar da, Türk halkının maneviyat ve ahlak

değerlerinde bir erozyon yaşanması kaygısına ortak olarak sahip olmuşlar, bu kaygıyı da Japonları manevi bir timsal saymak ve Türklere onlar üzerinden bir örnek sunmak yoluyla gidermeye çalışmışlardır.

Erişilmemiş ideal, Türkiye'nin Japonya karşısındaki geri kalmışlığını ve kimi konularda Japonya'ya yetişemeyişini öne çıkaran bir imge olarak tanımlanabilir. İmge, bazen sayılar ve istatistikler üzerinden Türkiye ve Japonya karşılaştırmasına giderken, bazen de tespit-eleştiri-azar-alay dörtlüsünden birini seçerek iki ülkeyi kıyas eder. Yani bazen Türkiye'nin Japonya gibi olamaması sadece tespit düzeyinde bırakılırken, bazen bu durum üzerinden Türkiye'yi veya Türkiye'deki kimi çevreleri tenkit etme kaygısı ağır basar. Aynı şekilde bu tenkitlerin gittikçe ağırlaşarak suçlayıcı bir dile evrildiği, bir nevi azarlama hükmünde olduğu da görülür. Kimi durumlarda ise mizahî bir dilin ön plana çıkması ve Türkiye'nin Japonya'ya erişememesiyle dalga geçilmesi söz konusudur. Japonya'yı *erişilmemiş ideal* olarak ele alan milliyetçi dergiler *Ötüken*, *Tanıtım*, *Türk Kültürü*, *Türk Edebiyatı*, *Çınaraltı*, *Bozkurt*, *Yeni Düşünce* ve *Bilgi* olup, İslâmcı dergilerden ise *İktibas* aynı imgeye göndermede bulunmuştur.

Erişilmemiş ideal imgesi, hem milliyetçi hem İslâmcı dergilerin pozitif bir çerçeveye yerleştirdiği bir imgedir. Ayrıca hem milliyetçi hem de İslâmcı dergilerin imgeyi istatistikler ve sayılar üzerinden Türkiye-Japonya kıyası yapma metoduyla işlediği anlaşılmaktadır. Bundan başka, Türkiye'nin Japonya düzeyine erişememişliğini alay konusu yapmak da iki dergi grubu için ortak bir örüntüdür. Sadece milliyetçi dergilerin başvurduğu metodlar olarak ise istatistiklere başvurmadan Türkiye-Japonya kıyası yapma, bazen de kıyasla yetinmeden işi Türkiye'nin mevcut durumunu eleştirme ve hatta azarlama noktasına götürme yöntemleri göze çarpmaktadır. Sadece İslâmcı dergilerin başvurduğu türden bir metoda ise bu imgede rastlanamamıştır. Sanayileşme sorunsalı ve *alarmizm* ile ilgili bölümlerden anımsanacağı üzere, hızlı kalkınma arayışı, Türk modernleşmesi sürecinde farklı ideolojileri birleştiren bir husustur. Bu nedenle Türkiye'nin kalkınma örneği olan Japonya'ya yetişememişliğinin hem İslâmcılar hem de milliyetçilerce gündeme getirilmesi şaşırtıcı değildir. İki taraf da Türk modernleşmesi sürecinde istenen kalkınma seviyesine gelinebilmiş olmasına dair tenkit ve kızgınlıklarını Japonya üzerinden sergilemişlerdir.

Almanya'nın ikizi imgesi, Japonya'yı pek çok açıdan Almanya'ya benzeten ve iki memleket arasındaki paralelliklere dikkat çekmeyi yeğleyen bir imgedir. İki memleket arasındaki paralellikler özellikle II. Dünya Savaşı ve ardından gelen süreçte yaşananlar üzerinden kurulmaktadır. Ayrıca hem Almanya'nın hem de Japonya'nın Batılılaşmanın antitezi olarak sunulması veya Türkler'in iki ülkeye olan ilgisinin belirtilmesi de söz konusu olabilmektedir. Milliyetçi dergiler arasında *Almanya'nın ikizi* imgesine başvuranlar; *Millî Eğitim ve Kültür*, *Bozkurt*, *Türk Yurdu*, *Millî Kültür* dergileridir. İslâmcı dergilerden Japonya'yı *Almanya'nın ikizi* olarak resmedenler ise *Hareket*, *Yeniden Millî Mücadele*, *Büyük Doğu*, *Sebil*, *Nesil* ve *Hakkaniyet*'tir.

Milliyetçi ve İslâmcı dergilerin *Almanya'nın ikizi* imgesini işlerken ortak davrandığı konulardan birisi, imgeyi pozitif bir bağlamda ele alma davranışdır. Bir diğer ortaklaşma noktası ise Almanya ve Japonya'yı Batılılaşma görüşünün antitezi olarak göstermek amacıyla imgeyi işlemektir. İmgenin sadece İslâmcı dergilerde görülen işlenme biçimlerinden birincisi, Türklerin Almanya ile Japonya'ya aynı anda duyduğu ilgiden bahsetmektir. İkincisi, Almanya ve Japonya örneklerinin yanına İsrail'i katmak ve bu üç memleketi bir başarı örneği olarak sunmaktır. Üçüncüsü, Almanya ile Japonya arasındaki benzerlikleri aktarırken bunu iki ülkenin farklı yönlerine de yer vererek yapmaktır. Dördüncüsü, Almanya ve Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrası antikomünist cepheye destek için tekrar ayağa kaldırılma şeklinde bir ortak kader yaşadığının belirtilmesidir. Beşincisi, Japonya ve Almanya'nın tek dünya devleti kurmak isteyenlere zorluk çıkardığı görüşünü ileri sürmektir. Yalnızca milliyetçi dergilerin *Almanya'nın ikizi* imgesini işlerken başvurduğu görülen yöntem ise iki ülkenin II. Dünya Savaşı sonrası tekrar güçlenmeyi başarmasından bahsetmektir. Bu konu az önce bahsettiğimiz, iki ülkenin belli bir cepheye destek amacıyla dış destekli olarak ayağa kaldırıldığı tezi ile karıştırılmamalıdır. Hülâsa Türk modernleşmesi sürecinde tam manasıyla tatmin edilememiş olan hızlı kalkınma beklentisi, tıpkı *erişimemiş ideal* imgesi gibi *Almanya'nın ikizi* imgesini de milliyetçi ve İslâmcı dergi yazarlarının gündemi yapmıştır.

Tavizsiz milliyetçi, Japonları ulusal menfaatleri koruma ve yabancılara boyun eğmeme çizgisinde ele alan bir imge olup, milliyetçilik ile kalkınma arasında irtibat kuran iktisadî milliyetçilik anlayışından da yoğunlukla beslenmektedir. Zaman zaman milliyetçiliğin ideolojik ve fikrî boyutunun da Japonlarca desteklenmesi ile ilgili olan imge, Türk modernleşmesinin tenkidi doğrultusunda araçsallaştırılabilmektedir. Milliyetçi dergilerden *Töre*, *Millî Kültür*, *Millî Eğitim ve Kültür*, *Bilgi*, *Çınaraltı*, *Türk Kültürü*, *Türk Edebiyatı*, *Yeni Düşünce*, *Ötüken tavizsiz milliyetçi* imgesine değinmeyi uygun görürken, İslâmcı dergilerden *Yeniden Millî Mücadele* ve *Müslüman Seside* aynı imgeyi konu edinmektedir.

Tavizsiz milliyetçi, İslâmcı ve milliyetçi dergilerce daima pozitif bir çerçeveye yerleştirilerek kullanılmıştır. Milliyetçi ve İslâmcı dergilerin bir başka ortak noktası ise, imgeyi Japon devlet adamlarının kendi memleketlerine bağlılığı ve dış tesirlere uzak oluşları bağlamında kullanma metoduna başvurmuş olmalarıdır. Sadece milliyetçi dergilerin başvurduğu metodlar ise, milliyetçilik ile kalkınma arasında pozitif korelasyon kurmak, Japonların diğer ülkeler karşısında ekonomik başarılarını anlatmak, Japon devlet sisteminin temelinde milliyetçiliğin olduğunu ileri sürmek, Japonların diğer milletlerle rekabeti sonucu yükseldiğini belirtmek, doğrudan Japon halkının milliyetçi duygularından bahsetmek, Japonların milliyetçiliği –duygu veya pratik bir yana- fikir ve ideoloji olarak taşıdığını bildirmek ve Japonlar üzerinden Türk modernleşmesini eleştirmektir. Sadece İslâmcı dergilerin *tavizsiz milliyetçi* imgesini işlemek için kullandığı metod ise Japonların kendi kaynaklarını kullanarak kalkınma modelini Türkiye’ye örnek göstermektir. Bulgulardan anlaşıldığı kadarıyla Türk modernleşmesi sürecinde yabancı sermaye yardımı olmadan yükselme beklentisi, İslâmcı ve milliyetçi dergi yazarlarını *tavizsiz milliyetçi* imgesi üzerinde durmaya zorlamış, bununla birlikte milliyetçi yazarlar kalkınmanın doğrudan kendi ideolojileri – milliyetçilik, başka milletler ile rekabet vb.- ile bağlantılı gerçekleştiğini ispat hususunda daha ısrarcı olmuşlardır.

Müslüman adayı, Japonların Müslüman olma ihtimaline dikkat çeken bir imge olup, kimi zaman İslâm’da önem verilen değerlerin Japonlarda olduğu, kimi zaman da Japonya’da İslâmiyet’in yayılım gösterdiği gibi argümanlar üzerinden kendini var eder.

Japon Müslümanlarına özel olarak dikkat çeken yazılarda da yansıtılan imgenin her zaman olumlu bir bağlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Milliyetçi dergilerden sadece *Türk Edebiyatı*'nda rastlanılan imge, İslâmcı dergilerde ise tam tersine ciddi bir ilgiye mazhar olmuş, *İktibas*, *Hilâl*, *Nesil*, *Sebil*, *Şadırvan*, *İslâm*, *İslâm Yolu*, *İslâm Aylık Mecmua*, *İslâmın İlk Emri Oku*, *Selâmet* dergilerinde bahsi geçen imgenin yansıtıldığı görülmüştür.

Müslüman aday imgesi konusunda milliyetçi ve İslâmcı dergilerin yegane ortak noktası, imgeyi pozitif bir bağlamda işlemektir. Bunun haricinde iki dergi grubunun imgeyi işlerken başvurduğu ortak bir yönteme rastlanamamıştır. Sadece milliyetçi dergilerin *Müslüman aday* imgesini işleme yöntemlerine bakıldığında tek bir örneğe rastlanmıştır. O da Japonların İslâmiyet'in istediği her niteliğe –Müslüman olmak dışında- sahip olduğunu –herhangi bir anekdota başvurmadan- ileri sürmektir. Sadece İslâmcı dergilerin imgeyi işleme metodları ise daha boldur. Japonya'da İslâmiyet'in yayıldığını ve Japon Müslümanlarının olumlu niteliklerini zikretmek, belli bir Japon'un Müslüman olması ve dinî faaliyetlerde bulunmasını –anekdot kullanmadan- işlemek, Japonların İslâm'la ilgilenmesi temalı anekdot anlatmak, genel olarak Japonların İslâmiyet'e yakın davranışlarını vurgulamak, Japon Müslümanlarının olumlu davranışlarını örneklendirmek, Müslüman olmayan bir Japon'un dini bir meselede ortaya attığı görüşün İslâm ile uyumunu öne sürmek, sadece İslâmcı dergilerde kullanılmış metodlardır. Görüldüğü üzere Japonların güçlü ve başarılı bir millet olarak İslâm'ı benimsemesi yahut Japon Müslümanlarının Türklere örnek olması gibi hususlar büyük ölçüde İslâmcı dergilerde görülmekte, milliyetçi dergiler bu konuda aynı ölçüde heyecan sergilememektedirler. Bu da İslâmcıların meseleleri dinî bir motivasyonla ele alma ve dinle bağlantılı beklentiler sahibi olma konusunda daha istekli olmaları ile alakalı görünmektedir.

Örnek kadın imgesi, Japon kadınına türlü müspet özellikler atfetme üzerine kuruludur. Bu müspet özellikler arasında anaçlık, sadakat ve cinsel püritenizm gibi nitelikleri saymak mümkündür. Her zaman olumlu bir bağlamda işlenen *örnek kadın* imgesi, milliyetçi dergilerden *Bilgi* ve *Türk Edebiyatı*'nda görülürken, İslâmcı dergilerden

Hilâl, Kadın ve Aile, Yeniden Millî Mücadele ve İslâm Aylık Mecmua’nında aynı imgeyi işlemesi söz konusudur.

Örnek kadın imgesinin İslâmcı ve milliyetçi dergilerdeki kullanımı konusunda göze çarpan birinci ortaklaşma, imgenin bütün temsillerinin her iki dergi grubunda da pozitif olmasıdır. İstisnai olarak, milliyetçi bir dergide Müfide Ferit Tek’in Japon kadınının durumu ile ilgili olumsuz tespitler yaptığı görülmektedir. Fakat Tek, yaptığı tespitleri Japon kadınlarının bizatihi kendilerine karşı bir eleştiri düzeyine yükseltmez ve onların *örnek kadın* niteliğini reddetmez. Dolayısıyla Tek örneği, *örnek kadın* imgesinin bütün temsillerinin pozitif olduğu ifadesini yanlışlamamaktadır. İkinci bir ortaklaşma noktası ise Japon kadınının anaç niteliğine vurgu yapmaktır. Hem milliyetçi hem de İslâmcı dergiler Japon kadınlarının ailelerine kendilerini adamasından, iyi bir eş ve anne olmasından söz etmektedirler. Ayrışma noktalarına bakıldığında ise ilk dikkat edilmesi gereken husus, *örnek kadın* imgesine milliyetçi dergiler nispeten ilgisiz davranırken, İslâmcı dergilerin aynı imgeyi daha sık işlemesidir. İslâmcı dergiler, Japon kadınının anaçlığını, muhafazakâr değerlere uygun bulmuşlar, bu nedenle bu temayı işlerken –örneğin Tek’in yazısında görülen aksine- Japon kadınının toplumsal konumuna dair herhangi bir eleştiriye gerek görmemişlerdir. Başka bir ayrışma noktası ise, İslâmcı dergilerin doğum kontrolü konusunda Japon kadınını örnek gösterme gayretinin milliyetçi dergilerde bir karşılık bulamamasıdır. Anlaşılan o ki, *örnek kadın* imgesi ile telkin edilen muhafazakâr değerlere uygun, eşlik ve annelik niteliği baskın kadın tipi, İslâmcı dergilerce –milliyetçi dergilere nazaran- kendi değer ve beklentilerine daha uygun bulunmuştur. Bu nedenle Japon kadınını modernleşme sürecinde birtakım değerlerden uzaklaşacağını düşündükleri Türk kadınına örnek gösterme lüzumu hissetmişlerdir.

Son olarak, ilerideki araştırmacılara yol gösterme açısından bazı tavsiyelerde bulunmak münasip olacaktır. Tez içerisinde araştırmacılara tavsiye edilmiş olan üç yeni araştırma konusu bu noktada bir kez daha hatırlatılacaktır. Bunlardan birincisi, İslâmcı literatürün kitap kanadında *Garplılaştırmış Asyalı* imgesinin temsidir. Bu tezde, İslâmcı literatürün dergi kanadının *Garplılaştırmış Asyalı* imgesine –en azından *Garplılaşmadan muasır* imgesine nazaran- fazla ilgi duymadığı ispat edilmiştir. Kitap kanadında durumun ne

olduğu, örneğin İslâmcı yazarların kitaplarında *Garphlaşmış Asyalı* imgesinin ne şekilde ve hangi sıklıkla geçtiği, daha ileri araştırmalara muhtaç bulunmaktadır. Nitekim, tez içerisindeki bir dipnotta, Ali Şeriatî hakkında tertip edilmiş bir konferansın kitaplaşmış metninden örnek vermek suretiyle bu konuda bir misale yer verilmiştir. Esasen sadece *Garphlaşmış Asyalı* için değil geri kalan bütün imgeler için de hem İslâmcı hem milliyetçi literatürün kitap kanadını incelemeye tabi tutmak ve oralarda da bu imgelerin izini sürmek, konuya ilgi duyan araştırmacılar için verimli bir çalışma zemini sunabilir. Yine tez içerisinde bir dipnot vesilesiyle sunulan, başka bir araştırma önerisi ise Japonların deprem hazırlıklarına Türk literatüründe gösterilen ilgidir. Turgut Özal'ın Japonya ziyareti sırasında Japon deprembilimcilerin ona bilgi verdiğini anlatan bir gazete haberinin işlendiği dipnotta, Japonların deprem tedbirlerinin Türkiye'deki gazete ve kitaplarda ne şekilde geçtiği konusuna geleceğin araştırmacılarının göz atmasının faydalı olacağı belirtilmişti. Nitekim tez içerisinde hem 19. yüzyılda kaleme alınmış bir seyahatnameden hem de erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait bir ders kitabından konuyla ilgili örnekler verilmiştir. Bu meselede başka Türk gazeteleri ve dergilerinde daha fazla malzeme olup olmadığı, başka bir akademik çalışmanın konusu olabilecek niteliktedir. Üçüncü olarak önerilen konu ise, *Bugünkü Japonya* ve *Büyük Devletler ve Komşu Hükûmetler* kitaplarındaki fotoğraflarda yer verildiği bildirilen, Japon imgesinin görsel boyutudur. Özellikle Japon kadını üzerinden pek çok farklı konunun işlendiğine işaret eden görsel boyut, geleceğin araştırmacıları için zengin bir araştırma konusu olacaktır.

Yukarıda söylenenler haricinde, bu tezde işlenen imge tiplerinin, hem Türk literatüründe, hem de Türkiye harici memleketlerin literatüründe Japonların temsili konusunu araştıran her türlü akademik çalışmada kullanılması mümkündür. Bu kullanım vesilesiyle Türkiye'deki milliyetçi ve İslâmcı dergilerde Japonlar'a atfedilen imgelerin ne derece evrensel, ne derece yerel olduğunu tartışmak imkanı bulacaklardır. Başka bir deyişle, bahsi geçen imgelerin salt Türkiye'deki milliyetçi ve İslâmcı dergilere mi özgü olduğu, yoksa Türkiye harici memleketlerin ideolojik yayınlarında da kendini gösteren imgeler mi oldukları meselesi açıklığa kavuşturulacaktır.

KAYNAKÇA

II. Cihan Harbinden Sonra Almanya ve Japonya. (10 Nisan 1972). *Yeniden Millî Mücadele*, 3(114), 2.

101 Dergi “Dünden Bugüne Türkiye’nin Dergileri” (2001). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Abd-El-Nasser, C. (1954). *Mısır İhtilâlinin İçyüzü* (Vatan Yazı Heyeti, Çev.). İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

ABD, Japonya ve Sanayi Casusluğu. (20 Aralık 1977). *Yeniden Millî Mücadele*, 8(411), 5.

Abdullah Cevdet (2008). *İçtihad’ın İçtihadı Abdullah Cevdet’ten Seçme Yazılar*. Ankara: Lotus Yayınevi.

Abdürreşid İbrahim’in Son Yılları. (7 Eylül 1949). *Selâmet*, 4(100), 4-5, 16.

Adivar, H. E. (2020). *Mor Salkımlı Ev*. İstanbul: Can Yayınları.

Ağabegüm, A. (Temmuz 1983). Tiyatroları. *Türk Edebiyatı*, 117, 48-51.

Ağabegüm, A. (Temmuz 1986). Öğretmenin Günlüğü. *Türk Edebiyatı*, 153, 28-29.

Ağaoğlu, A. (2013). *Üç Medeniyet*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Ahıska, M. (2018). *Radyonun Sihirli Kapısı*. İstanbul: Metis Yayınları.

Ahmad, F. (2006). Modern Türkiye’nin Oluşumu (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Ahmet Kabaklı İle Japonya Üzerine Bir Sohbet. (Temmuz 1986). *Türk Edebiyatı*, 153, 4-14.

Akansel, M. H. (1943). Japon Mucizesi. İstanbul: Çınaraltı Yayınları.

Akçura, Y. (2008). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınevi.

Akder, N. (Kasım 1962). İlmî Zihniyet ve İdeoloji Buhranı. *Türk Kültürü*, 1, 14-25.

Akpınar, S. (2013). *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Japonya Algısı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Akpınar, S. ve Nassiri, G. (2007). Modernite, İslâm ve Budizm'le Karşı Karşıya: Akıl, Hikmet ve Gerilimler. G. Pultar (Der.). *Türk Bilim Adamlarının Bakış Açısından İslâm ve Modernite* (s. 147-168). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aksakal, E. (2020). 1980 Öncesi Milliyetçilik Müzaheretü Örneği; Bayrak Dergisi. *Belgi Dergisi*, 2(19), 1926-1947.

Aksoy, E. (2007). *Zadie Smith'in white teeth adlı romanının çevirisindeki 'öteki' kavramına imgebilimsel yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.

Akyol, T. (Ocak 1983). Doğu Batı Çatışması I –Meselenin Boyutları-. *Töre*, 140, 55-60.

Aladağ, H. H. (2020). *1904-1905 Rus-Japon Harbi'nin Osmanlı Kamuoyundaki Yansımaları*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Allah Yolu. (t.y.). Erişim: 15 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/3/allah-yolu>.

Altınay, A. G. (2013). Ordu-Millet-Kadınlar: Dünyanın İlk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen. A. G. Altınay (Ed.). *Vatan Millet Kadınlar* (s. 261-294). İstanbul: İletişim Yayınları.

Altınay, A. G. ve Bora, T. (2003). Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik. T. Bora (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik* (s. 140-154). İstanbul: İletişim Yayınları.

Amin, S. (2006). *Modernite Demokrasi ve Din Kültüralizmlerin Eleştirisi* (F. Başkaya, U. Günsür ve G. Öztürk, Çev.). Ankara: Maki Basım Yayın.

Ammara, M. (2000). *Mutezile ve Devrim* (İ. Akbaba ve İ. Güneş, Çev.). İstanbul: Ekin Yayınları.

Arık, E. (Mayıs 1979). İslâm’a Yabancı Adetler. *Nesil*, 3(32), 8-11.

Arısoy, H. H. (2019). *Die analyse des Türkenbildes in der Deutschen gesellschaft aus der sicht der komparatistischen imagologie, dargestellt anhand von werken aus dem 16.-20 jhdt.* Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Atay, F. R. (1998). *Bayrak*. İstanbul: Bateş A.Ş.

Atsız (Mart 1974). Kim Millî Kahramandır? *Ötüken*, 123, 3.

Atsız, Y. (Aralık 1966). Japon’lara Dikkat!.. *Ötüken*, 36, 15.

Aydın, S. (2000). *Modernleşme ve Milliyetçilik*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.

Aygül, H. H. (2013). Sosyal Mühendislik Aracı Olarak Dil: Türk Dil Reformu Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. S. D. Yaman, Z. Yenemük, A. Durkun, A. Terzi, A. Konukoğlu, B. T. Aksu, B. Yılmaz, B. Gültekin, B. Okkalı, C. S. Kanoğlu, E. Karakuş ve N. Yalçınır (Ed.). *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 20-25 Ekim 2008 I. Cilt* (s. 527-556). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bakacak, A. A. (2019). İktibas. L. Sunar (Ed.). “Bir Başka Hayata Karşı” 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler Cilt 2: Tarih, Siyaset, İktisat (s. 247-248). İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Bakiler, Y. B. (Mart-Nisan 1986). Irkçı-Turancı Bir Japon. *Tanıtım*, 80-81, 14-15.

Barlas, C. (23 Mayıs 1985). İmparatoru Şaşırttım. *Güneş*, s. 9.

Başka Ülkelerde Yasaklanan Diziler TRT’de Başta Ediliyor. (1 Mart 1982). *İktibas*, 2(29), 20.

Batı’nın Çöküşü. (Temmuz 1987). *Kadın ve Aile*, 28, 54-55.

Bayar, C. (2009). *Atatürk Gibi Düşünmek*. İstanbul: Truva Yayınları.

Baykal’dan Japon Modeli. (12 Eylül 1995). *Akşam*, s. 1, 4.

Bediüzzaman Said Nursî (2017). *Eski Said Dönemi Eserleri*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.

Behçet ve Faik Sabri (1933). *Büyük Devletler ve Komşu Hükûmetler*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Belge, M. (2003). Türkiye’de Zenofobi ve Milliyetçilik. T. Bora (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik* (s. 179-192). İstanbul: İletişim Yayınları.

Belge, M. (2011). *Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Benderlioğlu, A. (Mart 1977). Türk Mûsikîsi Cumhuriyet Senatosu’nda. *Millî Kültür*, 1(3), 40-42.

Berkes, N. (1997). *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler-1*. İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi.

Berkes, N. (2016). *Türk Düşününde Batı Sorunu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berktaş, F. (2009). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm. M. Ö. Alkan (Ed.). *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Cilt 1 Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi* (s. 348-361). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bilgi. (Ocak-Şubat 1951). 45-46, 1, 5, 6, 10, 17.

Binatlı, N. A. (9 Aralık 1949). Son Taktik. *Büyük Doğu*, 5(9), 9.

Bora, T. (2017). *Cereyanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Brecht, B. (2002). *Bütün Şiirleri 2* (Y. Onay, Çev.). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

Brummett, P. (2003). *İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911* (A. Anadol, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bulut, F. (1999a). *İttihat ve Terakki'de Milliyetçilik Din ve Kadın Tartışmaları/Cilt 1*. İstanbul: Su Yayınevi.

Bulut, F. (1999b). *İttihat ve Terakki'de Milliyetçilik Din ve Kadın Tartışmaları/Cilt 2*. İstanbul: Su Yayınevi.

Bursa, Z. (2011). *Türkiye Solunda Kalkınma Düşüncesi 1920'lerden 1970'lere*. İstanbul: Versus Kitap.

Büyük Doğu. (t.y.). Erişim: 18 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/104/buyuk-dogu>.

Büyükkoca, B. (21 Eylül 1977). Japonya'dan Mektup Var: Japonlar İslam'ı Tanısalar Mükemmel Müslüman Olurlar. *Şadırvan*, 1(6), 32-34, 48.

Büyüktuğrul, A. (Kasım 1981). Atatürk ve Fatih'in Deniz Politikaları. *Millî Kültür*, 3(6), 12-18.

Cenan, M. (Mayıs 1964). Mühim Haberlerden İlhamlar. *İslâm'ın İlk Emri Oku*, 3(36), 24.

Césaire, A. (2007). *Barbar Batı: Sömürgecilik Üzerine Söylev* (G. Ayas, Çev.). İstanbul: Salyangoz Yayınları.

CHP'li Bakan, Kürtaj ve Toplumun Sıhhati. (14 Şubat 1978). *Yeniden Millî Mücadele*, 9(419), 14.

Cilacı, O. (Ekim 1989). Abdürreşit İbrahim Efendi'nin Alem-i İslam'ı ve Bugünkü Japonya. *İslâm Aylık Mecmua*, 74, 14-15.

Çağlar, M., Kozak, İ. ve Tahir, M. (1984). *Ali Şeriatî Üzerine (Bir Oturum)*. İstanbul: Bir Yayıncılık.

Çantay, H. B. (23 Mayıs 1958). Not Defterimden: 40 Sene Evvelki Japonya. *Türk Ruhu*, 8, 5.

Çatalbaş, Ö. (Ağustos 1986). Vakfımızdaki Sohbetler. *Türk Edebiyatı*, 154, 74-75.

Çatı. (t.y.). Erişim: 21 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/6/cati>.

Çelik, F. (2014). *Emir Kıvırcık'ın Büyükelçi ve Elie Wiesel'in Gece adlı eserlerine yansıyan antisemitik öğeler: Bir imgebilim çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Çığıraçan, T. İ. H. (2013). *Türkiye Uyan*. Ankara: Andaç Yayınları.

Çongur, H. R. (Mayıs 1987). Türkiye’de Gençlik Yayınları. *Millî Kültür*, 57, 27-30.

Davis, A. Y. (2019). *Kadınlar, Irk ve Sınıf* (S. Arıt, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Demircan, A. R. (7 Ocak 1980). Süleymaniye Minberinden: İslam’da Bâtıl’a Benzemek ve Hükmü. *Sebil*, 5(209), 7.

Demirdirek, A. (2016). *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi*. Ankara: Ayizi Yayınları.

Doğunun Mizanı... (15 Ekim 1943). *Büyük Doğu*, 5, 2.

Dunn, C. J. (27 Mart 1989). Geleneksel Japonya’da Günlük Hayat’dan-Kabuğuna Çekilmiş Ülke. *Diriliş*, 7(36), 6-7.

Dunn, C. J. (3 Nisan 1989). Geleneksel Japonya’da Günlük Hayat’dan-Kabuğuna Çekilmiş Ülke. *Diriliş*, 7(37), 6-7.

Dunn, C. J. (7 Nisan 1989). Geleneksel Japonya’da Günlük Hayat’dan-Kabuğuna Çekilmiş Ülke. *Diriliş*, 7(38), 8-9.

Dunn, C. J. (14 Nisan 1989). Geleneksel Japonya’da Günlük Hayat’dan-Kabuğuna Çekilmiş Ülke. *Diriliş*, 7(39), 6-7.

Durant, W. (2007). *Medeniyetin Temelleri* (N. Muallimoğlu, Çev.). İstanbul: Erguvan Yayınevi.

Dünya’da Gençlik (1 Mart 1975). *Çatı*, 2, 9.

Dünyadan Haberler. (15 Şubat 1982). *İktibas*, 2(28), 11.

Düşgün, U. (2011). *En eski Türk şiiri metinlerinin imgebilim ve deyişbilim yöntemleriyle incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.

Elibol, S. (Temmuz 1986). Rasim Özdenören İle Bir Konuşma. *Türk Edebiyatı*, 153, 49-51.

Eriş, M. (Şubat 1972). Bugünkü Japonya. *Ötüken*, 98, 8.

Erkilet, H. H. (6 Haziran 1942). Japon Muvaffakiyetlerinin Sırrı. *Çınaraltı*, 2(37), 4-5.

Ersoy, M. A. (1990). *Safahat*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Esenbel, S. (2019). *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Esendal, D. (Ekim 1986). *Eğitimde Arayış*. *Türk Edebiyatı*, 156, 76.

Faik Sabri (1938). *Bugünkü Japonya*. İstanbul: Yedigün Neşriyat.

Ferid, M. (Eylül 1978). Japon Şiiri Üzerine. *Gerçek*, 4(3), 19-20.

Ferid, M. (Mart 1979). İki Kültürlü Çocuklar ve Japon Örneği. *Gerçek*, 4(9), 28-29.

Filizok, R. (2005). *Ziya Gökalp*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Galanti, A. (1996). *Arabî Harfleri Terakkimize Mâni Değildir*. İstanbul: Bedir Yayınevi.

Galanti, A. (2005). *Türklük İncelemeleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Garcia'ya Götürülecek Mektup. (Temmuz 1981). *Millî Kültür*, 3(2), 41-42.

Georgeon, F. (1986). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri –Yusuf Akçura- (1876-1935)* (A. Er, Çev.). Ankara: Yurt Yayınları.

Georgeon, F. (2013). *Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930)* (A. Berktaş, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gerçek. (t.y.). Erişim: 21 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/36/gercek>.

Gırgır. (16 Mayıs 1982). 506, 1.

Giddens, A. (2019). *Modernite ve Bireysel-Kimlik* (Ü. Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.

Girişim (t.y.). Erişim: 23 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/568/girisim>.

Gökalp, Z. (2007). *Kitaplar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gölpınarlı, A. (2020). *Yurt Bilgisi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Gönensin, O. (1 Temmuz 1984). Dergilerimiz ve Basın Cenneti Japonya. *İktibas*, 4(85), 28.

Gözler, M. Z. (Mayıs 1971). Acaip Bir Eser: D. A. S. *Ötüken*, 89, 11-12.

Grapard, A. G. (1985). Voltaire and East Asia (A Few Reflections on the Nature of Humanism). *Cahiers d'Extrême-Asie*, 1, 59-70.

Güçeri, Ş. (Eylül 1973). Milli Endüstri Politikası. *Töre*, 28, 24-44.

Güleç, C. (2016). *Türk Modernleşmesinin Serencamı*. Ankara: Pusula Yayınevi.

Gümüş, A. (Şubat 1986). Türkiye'nin Toplum Alanında Batılılaşması İmkansızdır. *Tanıtım*, 79, 9-10.

Güner, A. O. (Ocak 1975). Millî Model ve Kültür Yapımız. *Töre*, 44, 2-14.

Güngördü, O. B. (2017). Erken Cumhuriyet Dönemi Düşüncesinde Japon İmgesi. *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 59-74.

Güngördü, O. B. (İlkbahar 2019). Türk Romanında II. Dünya Savaşı Dönemi Almanya'sı İmgesi. *Bilig*, 89, 121-142.

Güvenç, B., Otkan, P., Belek, T., Akarsu, F., Tözeren, S. ve Özden, M.A. (1998). *Japon Eğitimi*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Güzel Bir Misal. (Ağustos 1973). *Ötüken*, 116, 2.

Hacıeminoğlu, N. (Ocak 1974). Milliyetçilik. *Töre*, 32, 18-26.

Hakkaniyet. (t.y.). Erişim: 23 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/46/hakkaniyet>.

Harboğlu (Aralık 1968). Kitaplar: Necmettin Alkan: Japonya'da Tatil. Sevinç Basımevi, Ankara. *Türk Kültürü*, 74, 184-185.

Hareket. (t.y.). Erişim: 11 Mayıs 2021, <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/73/hareket>.

Hareket. (Ağustos 1973). *Hareket*, 5(92), 1-2.

Hayes, C. J. H. (2010). *Milliyetçilik: Bir Din* (M. Çiftkaya, Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.

Hegel, J. W. F. (2016). *Tarih Felsefesi-I* (Y. Kaplan, Çev.). İstanbul: Külliyyat Yayınları.

Helvacıoğlu, F. (1996). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik 1928-1995*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Hilâl. (t.y.). Erişim: 24 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/77/hilal>.

Hume, D. (2017). *Siyasi Denemeler* (İ. H. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

İçindekiler. (Mart 1980). *Millî Eğitim ve Kültür*, 6, 1.

İçindekiler. (Şubat 1986). *Tanıtım*, 79, 1.

İleri, C. N. (1991). Türk İnkılabının Yeni Bir Safhası Latin Harfleri Meselesi-III. H. Durukan (Ed.). *Türkiye Nasıl Laikleştirildi* (s. 328-332). İstanbul: Çıdam Yayınları.

İleri, C. N. (2004). *Uygarlıklar Çatışmasında Türkiye*. İstanbul: Ulus Yayınları.

İlyasoğlu, A. ve İnel, D. (1984). Kadın Dergilerinin Evrimi. D. İnel (Haz.). *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)* (s. 163-184). İstanbul: Gelişim Yayınları.

İmparatorun Dedesine Bağlılığı. (7 Ekim 1975). *Yeniden Millî Mücadele*, 6(296), 2.

İnalcık, H. (Kasım 1962). Türkiye ve Japonya’nın Siyasî Modernleşmesi Üzerine Bir Konferans. *Türk Kültürü*, 1, 50-52.

İnsanlığın Dirilişi Devrim (2). (1 Kasım 1975). *Diriliş*, 4(15), 51-56.

İnel, A. (2003). Milliyetçilik ve Kalkıncılık. T. Bora (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik* (s. 763-776). İstanbul: İletişim Yayınları.

İskilipli Muhammed Âtîf (2012). *Batı Taklitçiliği ve İslâm*. İstanbul: Neyzen Kitap.

İslâm. (t.y.). Erişim: 25 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/94/islam>.

İslâm Aylık Mecmua. (t.y.). Erişim: 11 Mayıs 2021, <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/631/islam-aylik-mecmua>.

İslâm Dünyası. (t.y.). Erişim: 30 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/76/islam-dunyasi>.

İslâm Yolu. (t.y.). Erişim: 29 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/86/islam-yolu>.

İslâm'ın İlk Emri Oku. (t.y.). Erişim: 28 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/92/islam-39-in-ilk-emri-oku>.

İstikbâl İslâm'ındır!. (30 Mart 1979). *Sebil*, 4(169), 8-9.

İzzetbegoviç, A. (2010). *İslam Deklarasyonu* (R. Ademi, Çev.). İstanbul: Fide Yayınları.

Japonlara Göre Avrupa Artık Hasta Bir Adam. (1 Ocak 1983). *İktibas*, 3(49), 16.

Japonya Müslümanları. (15 Ocak 1982). *İktibas*, 2(26), 16.

Japonya'da İslâmiyet. (Ocak 1961). *Hilâl*, 2(16), 12.

Japonya'da İslâmiyet. (Haziran 1975). *Hilâl*, 13(150), 32.

Japonya'da Kuran-ı Kerim'i İlk Tercüme Eden Ömer Mita Vefat Etti. (1 Ağustos 1983). *İktibas*, 3(63), 19.

Japonyadan Trabzon'a. (30 Eylül 1982). *Müslüman Sesi*, 24(447-448-449), 18-19.

Kadıoğlu, A. (1999). *Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Kadıoğlu, A. (2012). Vatandaşlığın Ulustan Arındırılması: Türkiye Örneği. A. Kadıoğlu (Ed.). *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* (s. 31-54). İstanbul: Metis Yayınları.

Kalkınmanın Altın Anahtarı ve Japonya. (20 Mart 1973). *Yeniden Millî Mücadele*, 4(163), 11.

Kaplan, M. (Ocak 1976). Çağdaşlaşma veya Dünya Sarmaş-Dolaş Oyunu. *Bayrak*, 744, 6-7.

Karabulak, O. (2017). *Atsız ve Türkçülüğün Yarım Asrı Süreli Yayınlarında Türk Milliyetçiliğinin Seyri (1931-1975)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Karabulut, G. (18 Eylül 2017). Dünden Bugüne Ülkücü-Milliyetçi Basın-Yayın Organlarının Tekâmül Süreci, Erişim: 17 Ağustos 2021, <https://haberiniz.com.tr/kose-yazilari/dunden-bugune-ulkucu-milliyetci-basin-yayin-organlarinin-tekamul-sureci-18092017>.

Karakoç, S. (8 Ağustos 1988). Değişme ve Ötesi-I. *Diriliş*, 7(3), 3.

Karakoç, S. (20 Şubat 1989). Geç Kalma. *Diriliş*, 7(31), 1, 16.

Kaya, M. T. (2019). Kadir Mısıroğlu (1933-). L. Sunar (Ed.). “Bir Başka Hayata Karşı” 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler Cilt 2: Tarih, Siyaset, İktisat (s. 175-176). İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Kaya, S. (Haziran 1988). Şerif T. Endo İle. *Girişim*, 33, 28-30.

Kazkaldıran, K. (2019). *Töre Dergisi Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Kemal Tahir (1992). *Batılaşma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kılıç, B. (2019). *Peyami Safa Perspektifi ile Türk Modernleşmesinde Doğu-Batı Sentezi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.

Kılıç, S. (Mayıs 1983). Prof. Dr. Süheyla Ârtemel Anlatıyor: Rumelihisarı ve Çevresini Koruma Çalışmaları. *Türk Edebiyatı*, 115, 32-34.

Kılıç, S. (2014). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Devrimi ve Fikir Temelleri. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2004). *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2020). *Son Devrin Din Mazlumları*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kıvılcımlı, H. (2016). *İlkel Sosyalizmden Kapitalizme Son Geçiş Japonya*. İstanbul: Sosyal İnsan Yayınları.

Kızıltuğ, F. (Ocak 1986). Gençlerimiz ve Müzik. *Türk Edebiyatı*, 147, 68.

Koç, Z. (Nisan 1957). Japonya'da İslam Tokyo'da Bir Cuma Namazı. *İslâm*, 1(10), 16-17.

Koloğlu, O. (2004). *Mazlum Milletler Devrimleri ve Türk Devrimi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Köker, L. (2020). *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Küçükömer, İ. (2009). *Cuntacılıktan Sivil Topluma*. İstanbul: Profil Yayıncılık.

Lebra, T. S. (2013). *Japonlar ve Davranış Biçimleri* (O. Baykara, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Lee, H. ve İlhan, İ. (1989). *Osmanlı Japon Münasebetleri ve Japonya'da İslamiyet*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Leerssen, J. (2007). Imagology: History and Method. M. Beller ve J. Leerssen (Ed.). *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters* (s. 17-32). Amsterdam: Rodopi.

Levent, S. (2009). *Cumhuriyet Gazetesine Göre II. Dünya Savaşı Öncesi Türk Basınında Japonya (1933-1939)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Littlewood, I. (2007). Japan. M. Beller ve J. Leerssen (Ed.). *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters* (s. 200-202). Amsterdam: Rodopi.

Lorasdağı, B. K. ve Onur, H. (Ağustos-Eylül-Ekim-2 2004). Avrupa Merkezilik Üzerinden Uygarlık Kavramına İki Farklı Bakış: Norbert Elias ve Cemil Meriç. *Doğu Batı*, 29, 243-270.

M. B. (Ocak-Şubat 1951). Gayemiz. *Bilgi*, 45-46, s. 1, 4.

Manacorda, G. (2009). Atatürk ve Batılılaşma. A. Köklügiller (Ed.). *Batılılaşma veya Çağdaşlaşma Nedir Ne Değildir?* (s. 208-212). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Manickavel, K. (9 Nisan 2019). *Favell Lee Mortimer's Far Off: How a 19th century English woman wrote about India-without having seen it*. Erişim: 26 Mayıs 2021, Firstpost: <https://www.firstpost.com/living/favell-lee-mortimers-far-off-how-a-19th-century-englishwoman-wrote-about-india-without-having-seen-it-6382341.html>.

Matsutani, H. (1995). *Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Meriç, C. (Ağustos 1978). Avrupalılaşmak mı Avrupalılaştırmak mı?. *Gerçek*, 4(2), 6-13.

Mesudi (2011). *Murûc Ez-Zeheb* (D. A. Batur, Çev.). İstanbul: Selenge Yayınları.

Meşhur Japon Güreşçisi İnoki Müslüman Oldu (Mayıs 1979). *Nesil*, 3(32), 64.

Millî Eğitim ve Kültür. (Mart 1980). 6, 1.

Mills, C. W. (2020). *Irksal Sözleşme* (Ö. Aksakal, Çev.). İstanbul: Patika Kitap.

Mises, L. V. (2007). *Sosyalizm* (Y. Şahin, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.

Mises, L. V. (2010). *Kadir-i Mutlak Devlet* (Y. Şahin, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.

Montesquieu (2019). *Kanunların Ruhu Üzerine* (B. Günen, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mori, M. (Mayıs 1959). Garphlaşma Değil Asrileşme. *Türk Yurdu*, 273, 21-22.

Mortimer, F. L. (2011). *Asya'da Uzaklarda* (M. Akcanbaş, Çev.). İstanbul: Destek Yayınevi.

Muharrir Güç: Milliyetçilik. (Şubat 1987). *Türk Yurdu*, 8 (1), 53-55.

Mustafa Bin Mustafa (2010). *Bir Osmanlı Bürokratının Uzakdoğu Seyahati*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

Mustafa Sâti Bey (2018). *Vatan Fikri ve Terbiyesi*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Mühürdaroğlu (25 Nisan 1958). Türk Başvekili Japonya’da Manevi Kıymetlerle Karşı Karşıya. *Hakkaniyet*, 32, 3.

Müslüman Sesi (t.y.). Erişim: 24 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/101/musluman-sesi>.

Najmabadi, A. (2013). Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak. A. G. Altınay (Ed.). *Vatan Millet Kadınlar* (s. 129-165). İstanbul: İletişim Yayınları.

Nesil (t.y.). Erişim: 12 Mayıs 2021, <https://katalog.idp.org.tr/dergiler/96/nesil>.

Nivet, H. (2011). *Balkan Haçlı Seferinde Avrupa Siyaseti ve Türklerin Felâketi* (Ragıp Rıfkı, Çev.). İstanbul: ARK Kitapları.

Nizamettin Nazif (14 Nisan 1944). Japonya. *Büyük Doğu*, 27, 7.

Nizamettin Nazif (3 Mayıs 1946). Uzak Şarkta Müslüman ve Yamyamlar. *Büyük Doğu*, 1(27), 9.

Oktay, O. (Ekim-Kasım 1973). Cumhuriyetimizin Ellinci Yıldönümü. *Bozkurt*, 13-14, 2.

Omura, K. (30 Mart 1950). Japonya Müslümanları. *İslâm Yolu*, 1(73), 5.

Oral, Ü. (Ocak 1986). Karagöz Nasıl Yaşatılabilir? *Türk Edebiyatı*, 147, 39-41.

Oral, Ü. (Haziran 1989). Tanıtım ve Türk Turizminde Karagöz. *Millî Kültür*, 65, 66-72.

Orhon, O. S. (16 İkincikânun 1943). Japonya ve Biz. *Çınaraltı*, 3(69), 3.

Ortak Pazar Kıbrıs'ı Ne Yapacak? (29 Ağustos 1972). *Yeniden Millî Mücadele*, 3(134), 12.

Ortaylı, İ. (2007). İslâm ve Modernite. G. Pultar (Der.). *Türk Bilim Adamlarının Bakış Açısından İslâm ve Modernite* (s. 111-122). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Öksüz, İ. (Temmuz 1975). Cevaplar. *Töre*, 50, 2-6.

Ömer Seyfettin (2000). *Olup Bitenler, Toplumsal Yazılar Kadınlar ve Çocuklar/Eğitim ve Uygarlık/Dedikodu Fıkraları/Anı Defterinden*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Ömer Seyfettin (2002). *Yaşasın Dolap Öyküler-Yazılar-Fıkralar-Şiirler-Çeviriler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Örs, A. (17 Ocak 1982). İşte, Özal'ın Önerdiği Japon Modeli. 8. *Gün*, 97, 4-6.

Örtülü, M. (1 Ocak 1953). Kore-Japonya-Amerika. *Allah Yolu*, 1(2), 24-28.

Örtülü, M. (15 Ocak 1953). Kore-Japonya-Amerika. *Allah Yolu*, 1(3), 24-28.

Örtülü, M. (1 Şubat 1953). Kore-Japonya-Amerika. *Allah Yolu*, 1(4), 12-15.

Özal, Depreme Yakalanmayacak. (20 Mayıs 1985). *Hürriyet*, s. 12.

Özal, T. (Mart 1987). Millî Şâir Mehmet Âkif Ersoy'un 50. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyla Yapılan Anma Toplantısında Başbakan Turgut Özal'ın Yaptığı Konuşma. *Millî Kültür*, 56, 1-3.

Özbalcı, M. (Mart 1987). Atatürk ve Millî Kültür. *Millî Kültür*, 56, 6-13.

Özcan, B. N. (2019). Kadın ve Aile (1985-1998). L. Sunar (Ed.). “*Bir Başka Hayata Karşı*” 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler Cilt 4: *Yayıncılık ve Dergiler* (s. 79-80). İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Özcan, M. (1986). Giriş. M. Aso ve I. Amano, *Japon Eğitim Sisteminin Kültür Kaynakları* (s. 7-10). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Özcan, S. (Eylül 1980). Japonyada Yükselen İslamın Hilali. *Hilâl*, 18(211-212), 10-11.

Özcan, G. G. (2009). Türk Milliyetçiliğinde Vazgeçilmez Bir Atıf Noktası: Japon Öykünmesi. Y. Akkaya, Ö. Birler, S. Coşar ve F. Zabcı (Ed.). *Türkiye’de Neoliberalizm, Demokrasi ve Ulus Devlet* (s. 123-133). İstanbul: Yordam Kitap.

Özcan, G. G. (2018). *Türkiye’de Militarizm Zihniyet, Pratik, Propaganda*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Özcan, G. G. (2020). ‘Ezeli Düşman’ ile Hesaplaşmak: Türk Sağında ‘Moskof’ İmgesi. İ. Ö. Kerestecioğlu ve G. G. Özcan (Ed.). *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (s. 75-104). İstanbul: İletişim Yayınları.

Öztuna, Y. (Ocak 1977). Kültür Savaşı 1. *Millî Kültür*, 1(1), 6-9.

Öztürk, A. (2008). *1960-1980 Döneminde Milliyetçi İdeolojiyi Savunan Dergi Muhtevalarının Tahlihi (Toprak, Bozkurt, Devlet)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Öztürk, B. (Nisan 1988). “Millî İntikam” Fikri ve Gençlik. *Türk Yurdu*, 9(15), 19-24.

Pekin, N. (Ağustos 1972). Bir Macar Türkolog’u: Dr. Ignaz Kunoş. *Türk Edebiyatı*, 1(8), 24-28.

Pekin, N. S. (Aralık 1986). Âkif ve Terakki'nin Sırrı. *Türk Edebiyatı*, 158, 49-51.

Pinker, S. (2013). *Boş Sayfa* (M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Renan, E. (2019). *Ulus Nedir?* (G. Yavaş, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Rohlen, T. P. (Şubat 1975). Bir Japon Bankasında Maneviyat Eğitimi (I). *Töre*, 45, 29-53.

Roskin, M. G., Cord, R. L., Medeiros, J. A. ve Jones, W. S. (2015). *Siyaset Bilimi: Bir Giriş* (A. Yayla, Çev.). Ankara: Adres Yayınları.

Röportaj DHA. (Ekim 1970). *Hilâl*, 9(108), 13.

Sadıklar, T. (1971). *Kalkınma Yolunda Japon Örneği ve Türkiye*. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

Sadiq, M. (2013). *Türk Devrimi* (F. K. Ata, Çev.). İstanbul: Destek Yayınevi.

Safa, P. (2011). *Türk İnkılâbına Bakışlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

Said, E. W. (2017). *Şarkiyatçılık* (B. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Sancar, S. (Ağustos-Eylül-Ekim-2 2004). Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi. *Doğu Batı*, 29, 197-211.

Sancar, S. (2017). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sardar, Z., Nandy, A. ve Davies, M. W. (2004). *Barbar Denen Ötekiler* (E. B. Sağlam, Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.

Sat, N. (2011). *Cumhuriyet Gazetesine Göre II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basınında Japonya (1939-1945)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Schmitt, C. (2014). *Siyasal Kavramı* (E. Göztepe, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Sefa, A. (Ağustos 1973). Batı Günlüğü. *Hareket*, 5(92), 51-57.

Selâmet. (t.y.). Erişim: 29 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/79/selamet>.

Sicim, E. (2013). *Türkiye'deki Japon Algısına Bir Kaynak Olarak Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Ertuğrul Firkateyni Faciası*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Shayegan, D. (2020). *Yaralı Bilinç* (H. Bayrı, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Somar, Z. (Ağustos-Eylül 1955). Dünya Öğretim Meslekleri Konfederasyonunun İstanbul'daki Büyük Kongresi. *Bilgi*, 9(101-102), 11-15.

Songar, A. (Ağustos 1986). Gülmek Üzerine. *Türk Edebiyatı*, 154, 6-7.

Soytürk, A. (Aralık 1983). Öğretmen Yetiştirme. *Millî Kültür*, 43, 62-64.

Şadırvan. (t.y.). Erişim: 25 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/90/sadirvan>.

Şahin, F. Ş. U. (2001). *Türk Japon İlişkileri (1876-1908)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi (2016). *Hangi Meslek-i Felsefeyi Kabûl Etmeliyiz? Dârü'l-Fünûn Efendilerine Tahrîrî Konferans*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Şenel, A. (1993). *İrk ve İrkçilik Düşüncesi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Şenoğlu, K. (2009). *Yusuf Akçura Kemalizmin İdeoloğu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Şeriatî, A. (2018). *Ne Yapmalı* (H. Kırlangıç ve M. Demirkol, Çev.). Ankara: Fecr Yayınları.

Şerifsoy, S. (2013). *Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928-1950*. A. G. Altınay (Der.). *Vatan Millet Kadınlar* (s. 167-200). İstanbul: İletişim Yayınları.

Şeyhulislâm Mustafa Sabri (1995). *Mes'eleler Hakkında Cevaplar*. İstanbul: Sebil Yayinevi.

Tacitus, C. (2016). *Germania* (M. Sarucan, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Tanyel, B. (Eylül 1954). Müsbet İlimlerde Bir Hamle Yapmak Zorundayız. *Bilgi*, 89, 3-8.

Tek, M. F. (1 Mayıs 1951). Dai Nippon (Büyük Japon) 3üncü Kısım. *Bilgi*, 49, 2-4.

Tek, M. F. (Ocak-Şubat 1951). Dai Nippon (Büyük Japon). *Bilgi*, 45-46, 17-19.

Tekeli, S. (1986). *The Oldest Map of Japan Drawn by a Turk Mahmud of Kashgar The Map of America by Pîrî Reîs*. Ankara: Atatürk Culture Center.

Temur, M. M. (Aralık 1981). Çizgi Film Denen Bilmece (3). *Türk Edebiyatı*, 98, 40-41.

Thomsen, P. A. (2011). Olmayan Sarı Tehdit. B. Fawcett (Der.). *Tarih Boyunca Yalan ve Propaganda* (s. 71-75). İstanbul: Hit Kitap.

Topakkaya, A. (2011). *Fichte*. İstanbul: Say Yayınları.

Topçu, N. (Haziran 1960). Millî Kültürümüz ve Garplılaşma Meselesi. *Türk Yurdu*, 2(3), 17-19.

Toprak, M. (1997). *Kültür Dergisi Makaleler Bibliyografyası (1977-1994)*. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı.

Trimberger, E. K. (2003). *Tepeden İnmece Devrimler* (F. Uslu, Çev.). İstanbul: Gelenek Yayıncılık.

Tuğcugil, A. (Temmuz 1974). Genel Durum. *Töre*, 38, 4-13.

Tuğcugil, A. (Kasım 1976). Cemiyet Birimlerinin Tarih İçindeki Evrimi. *Töre*, 66, 3-9.

Tuncer, H. (2002). *Doksanıncı Yılında Türk Yurdu (1911-2001) Bibliyografyası*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.

Tunçer, O. C. (Haziran 1977). Millî Kültürümüzün Belgelerinden Olan Tarihi Yapılarımızın Restorasyonu. *Millî Kültür*, 1(6), 40-44.

Turan, Ö. (2020). Kudretli Devlet, Manevi Kalkınma, Ağır Sanayii: Türk Sağı ve Kalkınma. İ. Ö. Kerestecioğlu ve G. G. Öztan (Ed.). *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (s. 459-505). İstanbul: İletişim Yayınları.

Turan Milletlerine Çağırısı. (28 Mayıs 1966). *Ötüken*, 29, 16-17.

Turgut Özal “Türkiye 10 Yıl İçinde Bir Japon Mucizesi Yaratacak” Dedi... (15 Mart 1982). *İktibas*, 2(30), 30.

Turhan, M. (Nisan 1959). Garphılaşmanın Manası. *Türk Yurdu*, 272, 19-20.

Turinay, N. (2011). Hareket. Ç. Özdemir ve G. Yüksel (Ed.). *Türkiye’de Düşünce Dergiciliği* (s. 103-114). Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.

Türk Edebiyatı Vakfı Tarihçe. (t.y.). Erişim: 11 Ağustos 2021, <http://www.turkedebiyati.com.tr/tarihce>.

Türk Kültürü Dergisi. (t.y.). Erişim: 16 Ağustos 2021, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/118734/turk-kulturu-dergisi>.

Türk Ruhu. (t.y.). Erişim: 21 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/24/turk-ruhu>.

Türkdoğan, O. (1 Ekim 1981). Türkiye’de Demokratik Rejimin Yapısı. *Yeni Düşünce*, 8, 6-7.

Türkdoğan, O. (1 Aralık 1981). Toplumlar Sadece Reform Kanunları İle Değişmez. *Yeni Düşünce*, 12, 22-24.

Türker, A. (2017). *1904-1905 Rus-Japon Savaşı ve Musavver 1904-1905 Rus-Japon Seferi Eseri (1. Cild) Transkripsiyonu*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Türkkan, R. O. (1 Kasım 1981). Yeni İle Eski Arasındaki Köprü. *Yeni Düşünce*, 10, 14.

Ulağlı, S. (2018). *“Öteki”nin Bilimine Giriş İmgebilim*. İstanbul: Motto Yayınları.

Uydurma Lugat Yaratmak Merakı Milli Bir Tehlikedir. (4 Nisan 1952). *İslâm Dünyası*, 1(2), 6-7.

Uzakdoğu’daki Müslümanlar. (15 Eylül 1981). *İktibas*, 1(18), 14.

Ülken, H. Z. (1979). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.

Üstad Necip Fazıl’la Evinde Yapılan Sohbet. (Temmuz 1983). *Türk Edebiyatı*, 117, 24-30.

Van Lierop-Debrauwer, H. (2016). Getting to Know the Other: Dutch Children's Magazines and Alterity (1895–1900). E. Wesseling (Ed.). *The Child Savage, 1890–2010* (s.71-86). Farnham: Ashgate.

Varangel, O. (1 Ocak 1984). İtaat ve Nefse Hakimiyet. *İktibas*, 4(73), 17-18.

Varol, F. B. (Mart 1988). Japon Kadınının Korkusu. *Kadın ve Aile*, 35, 42.

Voltaire (2008). *Türkler Müslümanlar Ötekiler* (C. Orhan, Çev.). İstanbul: İğüs Yayınları.

Voltaire (2014). *Felsefe Sözlüğü* (L. Ay, Çev.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Yamazaki, M. (2014). *Japon Kültürü Japonlar ve Bireycilik* (O. Baykara, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Yaraman-Başbuğu, A. (1992). *Elinin Hamuruyla Özgürlük*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Yaylalıer, D. (Mayıs 1973). Batı'yı Anlamak. *Bozkurt*, 8, 12.

Yaylalıer, D. (Haziran 1977). Sanayileşme Sürecinde Türkiye ve Bunahımları. *Töre*, 73, 8-16.

Yazar, N. (1976). *Biz Neredeyiz?! Konuşan: Muammer El Kazzâfî*. İstanbul: Aday Yayınları.

Yeğenoğlu, M. (2003). *Sömürgeci Fantaziler Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark*. İstanbul: Metis Yayınları.

Yeniden Millî Mücadele. (t.y.). Erişim: 20 Kasım 2020, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/103/yeniden-milli-mucadele>.

Yeşil, K. (2019). Diriliş. L. Sunar (Ed.). “*Bir Başka Hayata Karşı*” 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler Cilt 3: Kültür, Medya, Yaşam (s. 68-69). İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Yılmaz, N. (Aralık 1985). Manevi Bekçilerimiz. *Millî Kültür*, 51, 69-70.

Zeybek, N. K. (Mart 1980). Tanzimat mı Bağımlılaşma mı? *Millî Eğitim ve Kültür*, 6, 7-11.

Zinn, H., Marable, M., Davis, M. ve Yılmaz, V. (1992). *Fatihler Yargılanıyor 500. Yılında Karşı-Amerika*. İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.

“Safranbolu’da Zaman” Adlı Filimin Yöneticisi Suha Arın’la Bir Konuşma. (Mayıs 1977). *Millî Kültür*, 1(5), 40-43.

“Ticarette Japonlar Yahudileri Geçtiler”. (23 Mayıs 1985). *Güneş*, s. 1, 9.

“Yükselen Güneş” Ne Yapıyor? (12 Şubat 1980). *Yeniden Millî Mücadele*, 11(523), 2.

EK-1: Dergiler hakkında kısa bilgi

MİLLİYETÇİ DERGİLER	
<i>Bayrak</i> dergisi, 1980 öncesinde yayın hayatına katılan bir dergi olmakla birlikte, kendisini demokrasi ve milliyetçilik mücadelesine girişenlerin yayın organı olarak takdim etmiştir. Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü, Hami Kartay'dır. Türkiye'nin önemli yayın kuruluşlarından Ayyıldız Matbaası'nın da kurucusu olan Kartay, 1952 ile 1978 seneleri arasında aralıksız 26 yıl boyunca derginin başyazarı olmuştur. Düzenli olarak aylık fikir ve sanat dergisi olarak basılan <i>Bayrak</i>, esasen aşırı sağ ve sol düşüncelere muhalif, ülke içerisindeki yeni ideolojileri tehlikeli bulan, komünizm karşıtı ve milliyetçi bir çizgi izlemiştir. Dergide çıkan yazılarda Türk kültürü, gelenek ve görenekleri, tarihi ve eğitimi bahis konusu edilmiştir (Aksakal, 2020, s. 1927).	<i>Bilgi</i> dergisi, İstanbul Muallimler Birliği tarafından neşredilmiş bir dergidir. Dergi, Türk bilim, sanat ve fikir adamlarına yazabilecekleri ve Türk aydınları ile gençlerine okuyabilecekleri bir dergi sunma iddiasındadır (M.B., Ocak-Şubat 1951, s. 1). Dergide Mümtaz Turhan, Adnan Adıvar, Fahri Fındıkoğlu, Remzi Oğuz Arık, Müfide Ferit Tek gibi isimlerin yazdığı görülmektedir (Bilgi, Ocak-Şubat 1951, s. 1, 5, 6, 10, 17).²⁷
<i>Bozkurt</i> dergisi, “<i>Her şey Türk İçin, Türk’e Göre, Türk Tarafından</i>” sloganıyla yayımına başlamıştır. Dergi, ilk sayısını Ekim 1972’de çıkarmıştır. Derginin sahibi Sadi Somuncuoğlu’dur. Derginin yazar kadrosuna bakıldığında ise Galip Erdem, Dilaver Cebeci, Şevket	<i>Çınaraltı</i> dergisi, “<i>Dilde, fikirde, işde birlik</i>” sloganıyla yayın hayatına atılan <i>Çınaraltı</i> dergisi, 1941 ile 1944 arasında neşredilmiştir. Orhan Seyfi Orhon’ın çıkardığı dergi toplam 146 sayı ile serüvenini noktalamıştır (101 Dergi “Dünden Bugüne Türkiye’nin Dergileri”,

²⁷ Dergi ile ilgili malumât veren başka bir kaynağa rastlanmamasından ötürü, okuyucuya bir fikir verebilmek bakımından derginin kendi yazarlarını bildiren sayfaları kaynak gösterilmiştir.

Bülent Yahnici, Osman Çakır gibi kimselere rastlanmaktadır (Öztürk, 2008, s. 31).	2001, s. 52).
<i>Millî Eğitim ve Kültür</i> dergisi, üç ayda bir çıkarak yayın hayatını sürdürmüş olup, kendisini üç aylık bir bilimsel araştırma ve inceleme dergisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Derginin sahibi Muharrem Şemsek, genel yayın müdürü ise Alper Aksoy'dur (Millî Eğitim ve Kültür, Mart 1980, s. 1). Dergide Namık Kemal Zeybek, Hakkı Dursun Yıldız, Yusuf Halaçoğlu gibi yazarlara yer verildiği görülmektedir (İçindekiler, Mart 1980, s. 1). ²⁸	<i>Millî Kültür</i> dergisi, pek çok defa isim değiştirerek yayını sürdürmüş bir dergidir. Yayın hayatına 1977 senesinde <i>Millî Kültür</i> adıyla atılan dergi, Temmuz 1978 tarihinde <i>Ulusal Kültür</i> adını almış ve Aralık 1979'da tekrar eski ismine dönmüştür. Ocak 1993'e kadar bu şekilde devam eden derginin bu tarihten sonra <i>Kültür Dergisi</i> adını aldığı görülmektedir. Derginin son sayısı 103 numarasını taşısa da, <i>Ulusal Kültür</i> ismiyle çıktığı zamanlardaki 6 sayının buna dahil edilmediği anlaşılmaktadır. Öyleyse bu 6 sayının da dahil edilmesi ile ortaya çıkan 109 sayısı, derginin ilk çıkışından son sayısına kadarki toplam sayı miktarı olmaktadır (Toprak, 1997, s. VII).
<i>Ötüken</i> dergisi, Türkçülüğün meşhur ismi Nihal Atsız tarafından çıkarılmış olup toplam 143 sayı yayımlanmıştır. Türkçüler Derneği'nin yayın organı olarak faaliyet gösteren dergi, 1964 ile 1975 seneleri arasında faaliyet göstermiştir. <i>Ötüken</i> 'in yazarları arasında Nihal Atsız'ın yanı sıra Nejdet Sançar, Fethi Tevetoğlu, Ahmet Bican Ercilasun,	<i>Tanıtım</i> dergisi, siyasî ve akademik konularda aylık olarak çıkmış bir dergidir. Genel yayın yönetmenliğini Reşit Şaşıhüseyinoğlu'nun, yazı işleri müdürlüğünü ise Sevgi Ataç'ın üstlendiği dergi (Tanıtım, Şubat 1986, s. 1), Ercüment Konukman, Yavuz Bülent Bakiler, Reha Oğuz Türkkan gibi muhtelif kalemlere yer açmıştır (İçindekiler, Şubat 1986, s. 1). ²⁹

²⁸ Dergi ile alakalı bilgi veren başka bir kaynak bulunamamasından ötürü, okuyucuya bir fikir verebilmek bakımından, derginin kendi idarecileri ve yazarları hakkında malumât verdiği bölümler kaynak olarak kullanılmıştır.

²⁹ Dergi hakkında başka kaynaklarda bilgiye rastlanmaması hasebiyle derginin kendi idarecileri ve yazarları hakkında bilgi veren kısımları kaynak alınmıştır.

Yağmur Atsız, Galip Erdem, Alparslan Türkeş, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Aclan Sayılğan ve Mustafa Kafalı gibi pek çok isme rastlanılmaktadır. Dergi, komünizm aleyhtarı bir yayın çizgisini esas almış, bunun haricinde Nurculuk akımına da sert eleştiriler yöneltmiştir. Kıbrıs ve Kerkük meselelerini zaman zaman işleyen <i>Ötüken</i>, Atsız'ın daha önce çıkardığı dergilerden farklı olarak Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Ülkü Ocakları ile yakın ilişki içerisinde olmuş, sayfalarında MHP'yi savunan yazılara ve Ülkü Ocakları'nın faaliyetleriyle ilgili haberlere yer vermiştir (Karabulak, 2017, s. 104, 108-110).	
<i>Töre</i> dergisi, “<i>Ey Türk! Üstte Gök Çökmedikçe, Altta Yer Delinmedikçe, Senin ilini ve Töreni Kim Bozabilir?</i>” sloganına sahip bir dergi olup, ilk sayısını Mayıs-Haziran 1971’de çıkarmıştır. Ulaşılabilen son sayısı ise 171-172. sayı (Ağustos-Eylül 1985 tarihli) olup bundan sonra başka bir sayı çıkıp çıkmadığı konusunda kesin bir bilgi mevcut değildir. Dergi esasen Halide Nusret Zorlutuna’nın çıkardığı <i>Ayşe</i> dergisinin 29. sayısında isim değiştirmiş halidir. Derginin sahibi ve neşriyat müdürü ise, Zorlutuna’nın kızı Emine Işınsu’dur (Kazkaldıran, 2019, s. 34-35).	<i>Türk Edebiyatı</i> dergisi, <i>Türk Edebiyatı Vakfı</i> tarafından yayına başlatılmıştır. Celal Bayar, Süleyman Demirel, Sabahattin Zaim, Tahsin Banguoğlu, Ali Naili Erdem, Faruk Kadri Timurtaş gibi pek çok önemli şahsiyetin mensubu olduğu vakıf, 1978 senesinde Ahmet Kabaklı’nın inisiyatifiyle faaliyete geçmiştir. Vakfın halen çıkarmakta olduğu <i>Türk Edebiyatı</i> dergisi, ilk defa 1972 senesinde yayın hayatına başlamıştır. Dergi, ilk çıkmaya başladığı seneden beri her ay düzenli olarak neşredilmektedir (Türk Edebiyatı Vakfı Tarihçe, t.y.).

<i>Türk Kültürü</i> dergisi, <i>Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü</i> tarafından 1962 tarihinde yayın hayatına başlamış olup hâlâ varlığını sürdüren bir dergidir. Dergi; Türk kültürü, Türk dili ve edebiyatı, Türk tarihi, Türk sanatı gibi Türkoloji'yi ilgilendiren muhtelif dallarda kaleme alınan akademik yazılara, tanıtımlara yer vermektedir. Hakemli bir dergi olan <i>Türk Kültürü</i>, uluslararası yayın standartlarını da taşımaktadır (Türk Kültürü Dergisi, t.y.).	<i>Türk Yurdu</i> dergisinin geçmişi Cumhuriyet öncesine kadar uzanmaktadır. 1911 yılında Mehmet Emin (Yurdakul), Hüseyinzade Ali (Turan), Ağaoğlu Ahmet ve Akçuraoğlu Yusuf gibi isimlerin öncülüğündeki <i>Türk Yurdu Cemiyeti</i> tarafından çıkarılan dergi, ilk sayısında “<i>Türklüğe hizmet etmek, Türklüğe faide dokundurmak</i>” amacıyla yayınlandığını belirtir. Henüz ilk sayılarında Türk dünyasında ciddi bir alaka uyandıran dergi, tıpkı <i>Türk Yurdu Cemiyeti</i> gibi kısa ömürlü olmuşsa da, sonraları <i>Türk Ocakları</i>'nın kurulması vesilesiyle yeniden yayımlanmaya başlanmıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca da yayını kesintilerle sürdüren ve böylelikle en uzun ömürlü Türkçü dergi ünvanına ulaşan <i>Türk Yurdu</i>, şu anda hala yayını sürdürmektedir (Tuncer, 2002, s. 1-3).
<i>Yeni Düşünce</i> dergisi, Akkan Suver tarafından yayın serüvenine başlatılan haftalık bir dergidir. Dergi, 12 Eylül davalarında MHP ve ülkücü mahkumların mahkemedeki durumu ile alakalı haberlere yer vermiştir. Dergide ayrıca Mustafa Kafalı, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Necmettin Hacıeminoğlu gibi yazarlar da görüşlerini paylaşmıştır. <i>Yeni Düşünce</i>, 803. sayısından itibaren Berikan Yayınları tarafından çıkarılmaya başlanmıştır ve hâlâ yayın hayatında varlığını sürdürmektedir (Karabulut, 18	

Eylül 2017).	
İSLAMCI DERGİLER	
<i>Allah Yolu</i> dergisi 1952 yılının Aralık ayında çıkmaya başlamıştır. 1954'e kadar toplam 11 sayı neşreden derginin sahipleri R. Salih Yalman ve Adnan Türkmenoğlu'dur. Asr-ı saadet Müslümanlığını ihya iddiasında olan dergi, yayın çizgisi olarak temel dinî bilgileri kitlelere öğretmeyi tercih etmiştir. Bu nedenle günlük siyasi olaylarla ilgili hiçbir haber yapmamış ve Cumhuriyet Dönemi'yle başlayan tartışmalı konulara dahil olmamıştır. Derginin sloganı, “<i>Nur saraylarının kapılarını bulabilenler, Allah yolunda yürüyenlerdir</i>” cümlesi olup Sühreverdi'den alınmıştır (Allah Yolu, t.y.).	<i>Büyük Doğu</i>, Necip Fazıl Kısakürek tarafından 17 Eylül 1943'te neşredilmeye başlanmıştır. 5 Haziran 1978 tarihine kadar aralıklarla yayınıni sürdüren dergi, toplam 512 sayı çıkarmıştır. Dergi, Necip Fazıl'ın “İdeolocya Örgüsü” adıyla bilinen düşünce sistemini ve onun tarih, devlet ve estetik gibi konulardaki duruşunu aktarmıştır. Dergide Necip Fazıl'ın haricinde Sait Faik, Özdemir Asaf, Oktay Akbal, Salih Murad Uzdilek, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Peyami Safa, Nurettin Topçu, Nihal Atsız, Cemil Meriç, Şevket Eygi, Sezai Karakoç, Sabahattin Zaim gibi pek çok ünlü ismin de hem kendi adları hem de takma isimleriyle yazdığı bilinmektedir (Büyük Doğu, t.y.).
<i>Çatı</i> dergisi, Millî Türk Talebe Birliği'nin 1970'ler ve 1980'lerdeki başlıca iki yayın organından biridir (Diğeri <i>Millî Gençlik</i> dergisidir). Derginin yayını, çeşitli imkansızlıklar nedeniyle düzensiz olmuştur. <i>Çatı</i>, Şubat 1975 ile Mart 1978 tarihleri arasında 30 sayı olarak neşredilmiştir. Dergi, hedef kitle olarak başta lise talebeleri olmak üzere gençleri esas almış, özellikle duygulara hitap etmeyi uygun görmüştür (Çatı, t.y.).	<i>Diriliş</i> dergisi, Sezai Karakoç'un hem sahibi hem genel yayın yönetmeni hem de yazı işleri müdürü olduğu bir dergi olmakla birlikte yedi farklı dönemde yayın hayatında görülmüştür. Birinci dönemi, 1960'ın Nisan ve Mayıs aylarında yayınlanmış iki sayıdan ibarettir. İkinci dönemi, 1966 ve 1967 senelerinde olup 12 sayıdan oluşmaktadır. Üçüncü döneminde, 1969-1971 arasında 16 sayı çıkaran dergi, dördüncü döneminde ise 1974-1976 arasında 18 sayı ve 6 Mayıs 1976 ile 3 Ağustos 1978 arasında 42 sayı (toplamda

	60 sayı) çıkarmıştır. Beşinci dönemi Ekim 1979 ile Eylül 1980 arasındaki 12 sayıdan mürekkep olan derginin altıncı döneminde günlük gazeteye dönüştüğü görülmektedir. <i>Diriliş</i>, 7 Ocak 1983 ile 16-17 Haziran 1983 arasında olan bu dönemde 161 sayı çıkarmıştır. Yedinci ve son dönemi ise 23 Temmuz 1988 ile 5 Şubat 1992 arasında 133 sayı ile kendini göstermiştir. Dergi, hem düşünce hem de edebiyat ve sanat dergisi olup, İslâm dünyası ve Türkiye’deki yıkımın kültürel sahadan başladığını, öyleyse yeniden dirilişin de kültür alanında başlaması gerektiğini savunur (Yeşil, 2019, s. 68-69).
<i>Gerçek</i> dergisi yayın hayatına üç aylık bir araştırma dergisi olarak atılmış, ilk sayısını Ocak 1973’te çıkarmıştır. Sonraları aylık bir dergiye dönüşen <i>Gerçek</i>’in kesintilerle beraber Mayıs 1986’ya kadar faaliyetini sürdürdüğü görülmektedir. Toplam 36 sayı çıkarmış olan dergide yazarlar arasında Cemil Meriç, Aykut Edibali, Ayhan Songar, Zekeriya Kitapçı, Mehmet Akif Ak, Mehmet Çetin gibi isimlere rastlamak mümkündür. Dergi “<i>gayri millî bakış açısını, moda hâline gelen zararlı ve zavallı hayalleri</i>” hedef tahtasına koyduğu iddiasındadır (Gerçek, t.y.).	<i>Girişim</i> dergisi, yayın serüvenini Ekim 1985’te başlatıp Eylül 1990’da bitirmiştir. <i>Girişim</i> dergisinin sahibi Arif Kingir, yöneticisi ise Mehmet Metiner’dir. Derginin son dönemlerinde sahibi Hüseyin Okçu olmuştur. <i>Girişim</i>’in işlediği konular arasında iç ve dış politika, İslâm ülkeleri, emperyalizm vb. hususlara rastlamak mümkündür. Dergi, yayın çizgisini “<i>tasvip etmediğimiz ve etmeyeceğimiz şey, grup gerçekliği değil grupçuluk anlayışı ve kurumlanmadır</i>” şeklinde kelâm kalıbına dökmüştür. Derginin toplam 60 sayısı çıkmıştır (Girişim, t.y.).
<i>Hakkaniyet</i> dergisi, 1957-1958 arasında çıkmıştır ve sahibi M. Raif Ogan’dır.	<i>Hareket</i> dergisi, Nurettin Topçu tarafından 1939 Şubat’ında çıkarılmaya başlanmıştır.

Toplam 80 sayısı çıkan ve politik içeriği yoğun olan bu dergide dış gelişmeler ve Türkiye'nin ilişkide bulunduğu devletlerle alakalı yazıları derginin Ogan dışındaki imtiyaz sahibi olan İzzet Mühürdaroğlu kaleme almıştır. Ogan ve Mühürdaroğlu'nun yazıları haricinde dergi sayfalarında yer verilen yazılar ise imzasız neşredilmiştir. <i>Hakkaniyet</i>, bir taraftan Türkiye gündemini ve Ortadoğu'da olup bitenleri irdelerken öbür yandan halka dini bilgiler vermeyi de ihmal etmemiştir (Hakkaniyet, t.y.).	Topçu, bu dergide müdafaa ettiği fikirler üzerinden felsefe ile mistisizmi birleştirmeye, Yunus Emre'nin dünya görüşüyle Batı felsefesi arasında irtibat kurmaya gayret etmiştir (Turinay, 2011, s. 105, 107). Derginin Mart 1982'de son bulana kadar aralıklarla 187 sayı neşretmesi söz konusudur. Ocak 1966'dan itibaren ismi <i>Fikir ve Sanatta Hareket</i> olan dergideki <i>Hareket</i> kelimesi, Topçu'nun Fransa'da iken irtibata geçtiği Maurice Blondel'den öğrendiği Hareket (Aksiyon) felsefesinde kök bulmaktadır. <i>Hareket</i> dergisi Türk milletinin nasıl bir devlet ve toplum yapısına sahip olması gerektiği meselesine kafa yormanın yanı sıra din, milliyetçilik, sosyal düzen ve inkılap gibi kavramlara resmî ideoloji haricinde anlamlar yüklemesiyle de tanınmaktadır (Hareket, t.y.).
<i>Hilâl</i>, 1958 yılında yayın serüvenine başlayan bir dergidir ve “<i>Dinî İlmî Siyasî Aylık Mecmua</i>” alt başlığına sahiptir. 1993 yılına kadar kesintilerle birlikte 367 sayı çıkarmıştır. Dergide özellikle 1960'lardan itibaren milliyetçi-mukaddesatçı kimliğin ağır bastığı ve anti-komünist duruşa önem verildiği görülmektedir. Dergi İslâm coğrafyası ve dış dünya ile irtibata kıymet vermiş, sözgelimi Muhammed İkbal, Mevdudi, Seyyid Kutup, Hasan el-Benna gibi	<i>İktibas</i>, 12 Eylül 1980 darbesinden üç ay sonra, Ocak 1981'de yayın hayatına atılmıştır. Derginin kurucu ekibinden Süleyman Arslantaş'a göre derginin çıkması için Mayıs 1980'de karar alınmış ve darbeye rağmen bu karardan vazgeçilmemiştir. İlk dört sene boyunca on beş günlük aralıklarla yayımlanan dergi, 1985'in Ocak'ından itibaren aylık olarak yayınına devam etmiştir. 1987 Ağustos'unda derginin sahibi Ercümen Özkan'ın sağlık sorunları nedeniyle

kişileri “İslam Büyükleri” ve “Portre” köşelerinde tanıtmıştır. Aynı zamanda yoğun bir tercüme faaliyetinin de dergi sayfaları arasında kendine yer bulduğu görülmektedir. Salih Özcan, İsmail Kazdal, M. Hamidullah, Zekai Konrapa, M. Tanci, H. Basri Çantay gibi yazarlar <i>Hilâl</i>’in kadrosunda önemli isimlerdir (Hilâl, t.y.).	basımına iki yıl ara verilen dergi, 1989 Aralık’ında geri dönmüştür. Bu tarihten sonra dergi, kesintisiz olarak yayın hayatını sürdürmüştür. Dergi, yerli ve yabancı gazete, dergi ve süreli yayınları inceleyerek alıntılaman bir içeriğe sahiptir (Bakacak, 2019, s. 247).
<i>İslâm</i>, 1956 yılında yayın hayatına başlamıştır. Dergi, Ekim 1965’e kadar 96 sayı çıkmış olup daha sonraları ise Ocak 1976 ile Aralık 1976 tarihleri arasında 12 sayı daha neşredilmiştir. 6. cildine kadar slogan olarak kimi Kur’an ayetlerine yer veren derginin, bundan sonra ise slogan kullanmadığı görülmektedir. Sahibi Kemaleddin Şenocak, yazı müdürleri ise sırasıyla Salih Özcan, Salih Doyuk ve Cihad Şenocak olan <i>İslâm</i>, çok geniş bir cetvelde yayın yapmıştır. Bu cetvelde Kur’an, hadis, fıkıh, ilmihal, İslâm medeniyeti, İslâm coğrafyasının tanıtımı gibi muhtelif konulara rastlamak mümkündür. Derginin bir taraftan Seyyid Kutub ve Mevdudi gibi isimleri tanıtip ümmetçi bir tutum sergilerken, öbür yandan Türklüğe övgü ve milliyetçilik tesirlerine de yer verdiği görülmektedir. Yazar kadrosunun çoğunluğu Yüksek İslâm Enstitülerinde görev almış olan genç öğretim görevlilerinden	<i>İslâm Aylık Mecmua</i>, bir önceki paragrafta irdedeğimiz <i>İslâm</i> dergisiyle karıştırılmaması gereken, sahibi Abdullah Eren, başyazarı ise Halil Necatioğlu olan bir dergidir. Dergi, 1983 ile 1999 arasında 178 sayı çıkarmaya muvaffak olmuştur (İslâm Aylık Mecmua, t.y.).

oluşmaktadır. Lütü Doğan, Süleyman Ateş, Asım Köksal, Hasan Basri Çantay, İsmail Cerrahoğlu gibi isimlerin de yazılarının <i>İslâm</i> dergisinde kendini gösterdiğini eklemek gerekir (İslâm, t.y.).	
<i>İslâm'ın İlk Emri Oku</i> dergisi, İmam-Hatip Okulu Mezunları Cemiyeti tarafından, cemiyetin merkezi olan Konya'da kurulmuş bir dergidir. Derginin ilk sayısının Mart 1961'de sahneye çıktığı görülürken, son sayısının ise Ekim 1979'da yayımlandığını belirtmek gerekir. Toplam 209 sayısı yayımlanmış olan dergi, ilerleyen zamanda ilahiyat ve Diyanet camiasında söz sahibi olmuş birçok isme yazma imkanı vermiştir. Türkiye'de İslâm'a dair sıkıntıları konu edinen dergide muhtelif İslâm ülkeleriyle ilgili yazılara özellikle yer verilmiştir. Dergide yazan kişilere baktığımızda Kadir Mısıroğlu, Ali Ulvi Kurucu, Hayrettin Karaman, Ahmet Suphi Fırat, Halit Güler, Ahmet Gürtaş ve Mehmet Şeker gibi isimlere rastlamaktayız. Tercüme metinler ise Abdurrahman Azzam, Mevdudi, Muhammed Esed gibi kimselerin çalışmalarıdır (İslâm'ın İlk Emri Oku, t.y.). <i>İslâm Dünyası</i> isimli mecmua, “<i>Siyasî, İlmî ve Ahlâkî Türk Mecmuası</i>” olarak kendini tanıtan, ayda dört defa çıkan bir yayındır. 28 Mart 1952	<i>İslâm Yolu</i>'nun yayın hayatı 1947 senesinde başlamış, 4 sayfalık bir gazete olarak yola çıkmışken 1951 yılında 14 sayfalık bir dergi olarak yayına devam etmiştir. Evvela 5 sayısı tek sayı olarak çıkan dergi, daha sonra 4 sayısı tek sayıda olacak şekilde çıkarılmıştır. Yayın hayatı 77. sayıya kadar devam eden derginin önceleri haftalık olan yayımı 1951'in Mart ayında aylığa çevrilmiş, aynı yılın Kasım ayında ise neşriyatına son noktayı koymuştur. Tahir Olgun, derginin başyazarıdır. Mecmuada şiirler, çeşitli nesir ve nazım eserlerden kısımlar, tefrika romanlar, siyerden seçmeler ve muhtelif menkıbeler gibi unsurlar yer almıştır (İslâm Yolu, t.y.).

tarihinde yayın hayatı başlayan dergi, 3 Eylül 1954'te 98. sayısı ile neşriyatına son noktayı koymuştur. Her sayısında imzalı veya imzasız çeşitli yazılar M. Râif Ogan'a ait iken, eşi Fatma Ogan da pek çok yazı kaleme almıştır. Derginin hedefi, İslâm dininin ileriliği, çalışmayı, medeniyeti, ahlâkı desteklediğini anlatmak; İslâm dünyasından haberler vermek; İslâm dini ve millî geleneklere saldıran her kişi veya kuruluşa yanıt vermek şeklinde anlatılabilir. Dergi, "Fâtih Sultan Mehmed Han Konuşuyor" başlıklı bir yazıyı alıntılarla yayımlamasından ötürü kapatılmış, M. Raif Ogan 163. maddeden suçlanarak beş ay hapse mahkum edilmiştir (İslâm Dünyası, t.y.).	
<i>Kadın ve Aile</i>, M. Zahid Kotku'dan Nakşibendi tarikatının hatipliğini devralan M. Esat Coşan'ın kurucusu olduğu bir dergidir ve 1985 ile 1998 arasında yayın hayatını sürdürmüştür. Dergi, anti-feminist bir söylem üzerine oturmuş ve kadınlarla ilgili yayın yapan dergilerdeki İslâmî söylem eksikliğini tamamlamaya yönelmiştir. Coşan, derginin ana hedefinin, beyaz oyalı namaz başörtülü, eli tesbihli, ağzı dualı hacı anne ve teyzeler, eşine ve yuvasına sadık ev hanımları, hünerli küçük ablalar olduğunu ve kadınların toplumun temeli	<i>Müslüman Sesi</i>, 17 Kasım 1948 tarihinde eğitimci ve yazar kimliğine sahip Mehmet Lütfullah Baydoğan'ın başyazarlığı ile sahneye çıkmıştır. İzmir'de neşredilen dergi, 1985 senesine kadar toplam 481 sayı çıkarmıştır. Dergide Baydoğan'ın yanı sıra bir dönem Diyanet İşleri Başkanlığı makamında bulunan Ahmet Hamdi Akseki'nin yazıları da kendine yer bulmuştur. <i>Müslüman Sesi</i>, çok partili siyasal yaşama geçişle birlikte yaşanan serbest ortamda ortaya çıkan pek çok İslâmî dergi gibi iman ve ibadet esasları, önemli din bilginleri, siyer, Kur'an-ı Kerim dersleri

olması hasebiyle onların hedef kitle seçildiğini belirtmiştir (Özcan, 2019, s. 79).	vb. konuları işleyen bir çizgi tutturmuştur (Müslüman Sesi, t.y.).
<i>Nesil</i>, Ekim 1976 senesinde yayın hayatına atılmış ve 1980'e kadar toplam 48 sayı neşretmiştir. İmtiyaz sahibi Saim Yeprem olan derginin yazarları arasında Hayreddin Karaman, Bekir Topaloğlu, Yaşar Kandemir, Yaşar Nuri Öztürk, Mustafa Çağrıcı gibi isimlere rastgelmek mümkündür (Nesil, t.y.).	<i>Sebil</i>, Kadir Mısıroğlu'nun başyazarlığını yaptığı ve imtiyaz sahibi olduğu bir dergi olmakla birlikte 1976-1982 ve 1988-1992 tarihleri aralıklarında "Her Şey Hak İçin" sloganıyla yayın hayatında boy göstermiştir. Toplam 269 sayı basılan <i>Sebil</i>'in ilk 250 sayısı Türkiye'de, son 19 sayısı ise Almanya'da neşredilmiştir. Derginin Osmanlı Türkçesine ait kelimelere ağırlık veren ağıdalı bir dil kullandığı, özellikle Millî Selâmet Partisi'ne yakın olmakla birlikte diğer sağ partilere de seslendiği, CHP'ye karşı ise sert bir tutum izlediği bilinmektedir (Kaya, 2019, s. 176).
<i>Selâmet</i>, 1947 senesinde Mehmet Akif Ersoy'un damadı Ömer Rıza Doğrul tarafından yayımı başlatılan bir dergidir ve gaye olarak Sebilürreşâd ve Mehmet Akif Ersoy çizgisini devam ettirmeyi seçmiştir. 1949'a kadar toplam 104 sayısı çıkan dergi, bu senede kapanmış ve ancak 1962 yılında tekrar çıkmaya başlamıştır. Bu ikinci dönem, 1979 senesinde sona ermiştir. Aylık neşredilen derginin yazarları arasında Ahmet Hamdi Akseki, Süheyl Ünver, Asım Köksal, Celal Saraç, Ahmet Himmet Berki gibi şahıslara tesadüf edilmektedir. Derginin içeriğinde İslâmî kişilikler, tefsir, siyer,	<i>Şadırvan</i>, 1973 yılında kurulan Hanımlar İlim Kültür Derneği'nin yayın organı olarak 1976 yılında faaliyete başlamıştır. Dergi, toplam 18 sayı yayımlanmış ve Nisan 1980'de okuyucularına veda etmiştir. Üç ayda bir çıkan derginin ömrü nispeten kısa sürmüştür. İlk sayısını 29 Mayıs'ta, İstanbul'un fethinin yıldönümünde çıkaran <i>Şadırvan</i>, milliyetçi-mukaddesatçı bir çizgiyi yeğlemiştir. Cumhuriyet sonrası dönemde dindar kadını esas alan bir söylem tutturan ilk dergilerden olduğu ifade edilmelidir. Şehirli dindar kadının kimliğini inşa etmeye önem veren dergi, misyonunu "Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz"

bilimsel ve dinsel tetkikler, hadislerle ilgili yazılar, tarih sayfaları vb. ele alınmıştır. Derginin dinî mevzularda tecdit ve ihya için uğraşmak yerine halk arasında yaşayan dinin korunması ve kanunların tanındığı hakların kullanılması için gayret ettiği görülmektedir (Selâmet, t.y.).	sloganıyla kelimelere dökmüştür. Mukaddes Çıtlak, Hicran Göze, Nevzat Yalçıntaş, dergi kapsamında yazıları yayımlanmış önemli isimlerdendir (Şadırvan, t.y.).
<i>Türk Ruhu</i> dergisi, 15 Aralık 1957 ile 30 Mayıs 1958 arasında toplam 14 sayısı çıkmış haftalık bir dergidir. Derginin devamlı yazar kadrosu içinde Ali Fuat Başgil, Cahit Tanyol, İsmail Hami Danişmend, Münevver Ayaşlı, Nureddin Topçu, Süheyl Ünver, Şükufe Nihal gibi isimlere tesadüf edilmektedir. Devamlı yazar kadrosunun haricinde ise Necip Fazıl Kısakürek, Hasan Basri Çantay, Nihad Sami Banarlı, Fethi Gemuhluoğlu, Peyami Safa ve Yahya Kemal gibi şair ve düşünürlerin eserleri de <i>Türk Ruhu</i>'nun sayfaları arasında karşımıza çıkmaktadır (Türk Ruhu, t.y.).	<i>Yeniden Millî Mücadele</i> dergisini anlamak için 1964 yılına gitmek gerekir. Bu sene Konya'da İslâmî hassasiyet sahibi birkaç hukuk öğrencisinin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan hareket, 1967 senesinde Yeniden Millî Mücadele Hareketi ismini almış ve nihayet 3 Şubat 1970'de ilk sayısını çıkaran <i>Yeniden Millî Mücadele</i> dergisine alan açmıştır. Dergi, haftalık siyasi dergi olarak 18 Mart 1980'e kadar 528 sayı yayınlamıştır. "Millet ideolojisi" tesis etme iddiasına sahip olan dergi, esasen millet kelimesini ümmet anlamında kullanmıştır. Dergide hareketin doktrini "İlmî Sağ", fikrî ve siyasî kimliği "İnkılap İlmî", metod ve stratejisi "Yeniden Millî Mücadele'nin stratejisi" başlıklı yazılar ile açıklanmıştır. Derginin önde gelen isimleri Necmettin Erişen, Aykut Edibali ve İrfan Küçükköy'dür (Yeniden Millî Mücadele, t.y.).

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 26/01/2022

Tez Başlığı : Türkiye’de Milliyetçi ve İslâmcı Dergilerde Japon İmgesi, 1939-1989

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 185 sayfalık kısmına ilişkin, 26/01/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2 ‘dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç
- 4- ☐ Alıntılar dâhil
- 5- ☐ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları’nı inceledim ve bu Uygulama Esasları’nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Oğuz Bilge Güngördü

Öğrenci No: N15249899

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Programı: Siyaset Bilimi

Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Berrin Koyuncu Lorasdağı

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 26/01/2022

Tez Başlığı: Türkiye’de Milliyetçi ve İslâmcı Dergilerde Japon İmgesi, 1939-1989

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon’dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Oğuz Bilge Güngördü

Öğrenci No: N15249899

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Programı: Siyaset Bilimi

Statüsü: ☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Berrin Koyuncu Lorasdağı

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr